
THE LIBRARY OF CONGRESS
1800

NÁVOD

NA

FLÍSZANYA

VU

GOVORÊNYI I RAZMÊNYI

ZA

VESZNÍCSKI SÔL PRVI I DRŰGI ZLÔCS.

SZPRÁVLEN PO

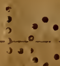
NAGY LÁSZLÓNI

SÔLSZKO-KRÔ'ZNOM RAVNITELI.

VÖDÁNI PO

VPL. VOGR. KRÁL. MINISTERIUMI VADLÜVÁNYA I NÁVUKA.

Cèna zvéz. 30 kr.

V-BÜDINI

LASZNOSZT VOGR. KRÁL. VLADÁRSZTVA.

1870.

V-Büdini 1870. Stampane z-píszkmi vogrs. kral. Navküpnosti.

NÁVOD.

Dú'znoszt národni vucsevnic na obcsinszko tiváristvo gledôcs je, da na blá'zensztvo lüdsztva cílajôcsim vidmam upraven 'zítek dájo i nyega medszebni kincs je vcsiníjo.

Vu nasem vrêmení sze je na puno vrêdnoszt pozdignola ona vidma, kꝛ je brezi ôsznova obcsinszke rázumnoszti vu 'zítki tiváristv naprêidênye, pri poszebni pa zadovolnoszt ťak z-düȟovne, kak z-telovne sztráni celô nemogôcsa.

Národne vucsevnice nase sze pôleg ete vidme vrêmena morejo preobráziti, csi med timi drűgimi násztavami blá'zensztva obcsinszkoga tiváristva upravno meszto szvoje obdr'zati scséjo.

Pôleg toga vucsevnice nase neszmêjo vecs vlêcsne solé, nego takse násztave morejo bidti, stere zvön naprêdávani návukov zednim i ono osznovnoszt rázumnoszti ogvüsijo, stero vu preszvetsenom vrêmeni etom sztan národa na obcsinszko blá'zensztvo gledôcs uprav 'zelê. Na tom temeli morejo národne vucsevnice nase zacsnoti cimper szvoj.

Vu vrêmeni nasem sze vu steromkoli sztáni pozványa potrebűje vuvidnoszt, míslenye, razmênye i prílicsnoszt vu naprêdányi.

Edna té'zna ôpravica vucsevnic nasi na ny osznovnike gledôcs je tak, temelno osznávlanye ny rázuma i z-têm vu nerazlocsnom vezali sztojécse prílicsnoszti govorênya.

Dú'znoszti etoj zadoszta vcsiniti je li tak mogôcse, csi tô kak najranê, preci, gda dête vu vucsevnico sztôpi, zacsnemo i pri zadoblênyi cíla sze do konca sztálno i naszledno obrácsamo.

Tak zváno „flíszanye vu govorênyi i razmênyi" je on dr'zétek návuka, steri je vu prvi solszki lêtaj pôleg návuka vu píszanyi, cstenyê i brojenyi, najprílicsnêsi na osznávlanye dühovni szpodobnoszt naimre rázumnoszti i govorênya gingavoga osznovnika, po sterom sze najgvüsnê pripraviti dájo vsze one temelne potrebôcse, z-sterimi sze szledi 'zelen názhaj vu upravnom rázumi vzétoga návuka vu vszê táli zevcsenoszti zadobiti zná; szmêm praviti jedína pôt ona, po steroj sze je mogôcse k-dűhi deteta blí'zati, i 'z-nyega szkrovnoszti vsze one kincse vözgrüntati, steri sze po cílnom návuki na dühovni haszek osznovnika preci vu zacsétki na právo vrêdnoszt pozdignoti májo.

Dühovni 'zítek vu preglédanyi, brodjenyi, mislenyi i govorênyi stojí.

Dête je escse i pri najní'zesega sorsa roditelov hi'zi nê brezi vszega dühovnoga 'zítka i vrsenya. Doszta je vidilo, gúcsalo, gdate i brodilo ino miszlilo ono 'ze prvle, kak bi prêk sôlszkoga praga sztôpilo; ali nyega preglédje, míszli szo escse nateliko temne, nepopolne, faling pune, nyega pazka tak raztorjena, szpodobnoszt mislênya tak szlaba, govorênye tak neredovno, da sze je med sôlszkim návukom na szama tá zaneszti níkak nê mogôcse. Pozványe pr-

voga sôlszkoga návuka je tak, predevszêm temel pripraviti címpri vucsenya. Tô sze pa najcílavnê tak zgoditi zná:

1. Csi prígodno spzrávlene, ali escse nepopolne preglédе i vidimoszti decé poprávimo, dopunimo, poravnamo, na szvetloszt i laszno vêszt pozdignemo, gotova povnô'zamo, i nyô k-zadoblenyi escse falécsega, ali k-nigdasnyemi návuki potrêbnoga preglédanya, razmênya i szpoznanya pripelamo;

2. Csi dête na kebzüvanye, pazko, i ômurno brodjenye obüdímo;

3. Csí je na preszámnanye büdímo i po büdjenyi kakti primárjamo;

4. Csi nyega szpoznanye i vu recsê ponávlamo;

5. Csi je na razmeto i na jezik gledôcs vorcanno i nekrívo govorênye privcsímo;

6. Csi pri dáni prílikaj nyega obcsütênye na vsze isztinszko, sznâ'zno i dobro büdímo vu szrdci nyegovom.

Kâ k-tomi cíli odked mámo vzéti potrêbno kojno, tô sze obszebi razmiti dá. Dête szi je szvojo dühovno málo gotovko z-okôli nyega bodôcsi dugovány vretine szpravilo i szprávla nepresztanoma. Ocsiveszno je tak, kâ sze podsztava „flíszanya vu govorênyi i razmênyi“ z-preglédne okroglíne nyegove — z-vretine nyega vidimoszti zajímati má: vu nyega vucsenyi sze ona morejo gorivzéti, stera ono najvecskrát viditi príliko má, i od steri najgosztê gúcsati csűje. Vu preglédnoj okroglíni ďeteta jáko doszta obcsűtni, dühovni, návadni dugovány naidemo, stera szo pri vszoj vszákdenésnyoj prosztôcsi szvojoj té'zne vrêdnoszti pred nyim, i stera sze cílno naprêdávati znájo. Podsztavo „flíszanya

vu govorênyi i razmênyí nam tak rodníca, mestría (vu obcsinszkom rázumi), znamênya, pripetjá, návadni násztaji, steri sze vu vucsevnici, roditelov hi'zaj, vesznicaj' veszníc kotári i odzgora na nébi viditi ino szpoznávati dájo, i steri naprêdávanye tak vu 'zítki, kak vu sôlszkom návuki právo vrêdnoszt szvojo má.

Na réd i vküpposztávlanye gledôcs je vu návadni knigaj eti dvôji cíl pred ocsmí dr'záni: z-edne sztráni, da bi vu nyi, nakeliko bívoszt dugovány dopüsztí, nepresztano pozdigávanye vu návuki bilô; z-drűge sztráni, da bi dête z-côloga eden máli vküpposztávleni obrázek i mogôcse laszno=vêsztno szpoznanye one hi'ze dôbílo, gde sze je narôdilo gde szo sze vu nyem prva obcsütênya obűdila, gde sze gorihráni i 'zívé; da bi vsze, ka nyemi vu nyegovom málom szvêti pred ocsí sztôpi, vísesi 'zítek i vékso vrêdnoszt zbűdilo vu nyega dűhi, da bi tak ono pri dômi szvojem celô domá bilô.

Na obhod vucsitela gledôcs sze eti malo praviti dá, ár je cêlo delo vu najvéksem táli szvojem vucsécs=redovno naprêdáno i szamo li znamenüvano, ali zaniháno, gde sze je redovno naprêdánye celô nepotrêbno vidilo. Medtêm de na povszegni obhod gledôcs na eta opôtenya potrêbno kebzüvati:

1. Podsztava i zacsétek je vszigdar pregléd, i toti naszeben pregléd dugovány vu nyí bívoszti, obrázki, rovatki, odszeben pa po szpômenki, nazávanyi, szpoznani dugoványaj i szkűsenyi szkoncsávan. Csi vucsit pregléd zamüdí, zaprávleno je cêlo dugoványe, i trűdi nyegovi szo, szmêm praviti, vesznoli. Premiszliti má vucsitel, ka csi szo taki najvísese vucsevnice zevszemi skérami i szprávami pregléda goriprávlene

nyí zlôcsni vucsitelje dönok osznovnike szvoje gdate v-logé, na polá, vu nápravnice itv. pelajo vö, da sze návuk z-preglédom vküpszklene: i li nebô'ze málo sôlszko dête, stero je na odlocsno míslenye escse celô neprípravno, bi na prôszto rêcsno vcsenyé oszodjeno bilô?! — li tomi bi sze vtájo on tél i ona skér, z-sterov návuki 'zítek i sztálnoszt darüvati moremo?! Na pregléd grüntano flíszanye vu govorênyi i razmênyi je, brezi pregléda, půszto zdênye.

2. Návodne knige ete li pôtkázajôcs voj i podpora, nê zanka bidti scséjo; záto vucsiteli gvüsno szlobodscsino dati 'zelêjo. On tak vszigdar pôleg lasznoga vidênya i námesztni násztajov má obhod szvoj poravnávati i dugoványa k-têm primêrno naprêdávati, vcsenyá obilnê ali nakrátci razkládati, i nê sze k-píszki, nego k-dűhi dugovány prikapcsiti. Návodne knige ete li on vucsitel má názhajno nücati, kí nê li cêlo dugoványe z-vdêhnyenim dűhom zapopádnoti zná, nego szi i poszebna flíszanya tak oszvoji, da de upravni mujszter vu ponücanyi te gorivzéte kojne. Li tak sze nyemi je mogôcse vu szkrovnoszt gingavoga rázuma deteta dolipüsztiti, tak da odnet po primêrni pítanyaj niti redovni ôpravic rázuma lepô dolizmota, li tak de nyemi dáno, po prêkidênyi z-ednoga pítanya na drűgo vszigdar má poravnávati pazko i míszli deteta, gde i vu csem sze kâ íszkati má i naidti dá.

3. Nigdar nezábmo, kâ szo „flíszanya vu govorênyi i razmênyi“ nê vcsenyé i gorirávlenye lekcie, nego medszebno zgovárjanye. Ponávlanya szo i eti potrêbna; ali odgovorov napametvcsenyé, vövzévsi versuse, bi sze ednáko protivílo z-bívosztjov i cílom dugoványa. Pri pítanyaj na dugoványe szpe-

lávajôcsi je nê potrêbno, kâ bi dête vszigdar vu cêli govori dávalo odgovor; ali pri vöpotégnyenoga názhaja naprêdányi odgovárjanye vu cêli govori sze meszto vorcana prestímati more. Po odgovárjanyi vu cêli govori sze dête primárja, da pazkê kebzűje na pítanya vucsitela, i poprêk, da z-míszlami odgovore pajdásov szvoji naszledűje. Tô naimre jáko naprêpomága tekôcso dôb i flíszavnoszt na govorênyi. Da sze k-ednomi hípi nê szamo ednoga deteta, nego cêloga zlôcska prílicsnoszt vu govorênyi flísza, csesztô sze more z-cêlim zlocskom navküp praviti dati odgovor, na tô pazivsi, da kotrige rêcsi navküpno vöprávijo i z-têm velike hrabuke nedelajo.

4. Pri vucsenyi „flíszany vu govorênyi i razmênyi“ je znamenite té'znoszti dôb djánya vucsitela z-decôv, k véksim osznovnikom szka'züvana ômurna i trdna dôb sôlszkoga glásza sze ednáko protiví z-bívosztjov ti máli, i mílim glászom roditelov. Najprílicsnêsi je eti nágib lübézni i krotkoszti, szka'züvan vu poglédi, glászi i gucsi, lübeznívo namiljenye k-deteta obcsütênyi i mislênyi, brez toga. kâ bi sze krotka nágibnoszt na zmêno, szmêha vrêdno sálo dolivrgla. Navolecsne zaszpánoszti sze varvati trbê.

5. Z-sészt tekájov sztojécse ete návodne knige szo na be'záj dvê lêt razdêljene. Trí prve tekáje szkoncsa vucsitel z-prvim, trí szlêdnye pa z-drűgim zlôcskom. Pazke vrêdno je, kâ sze 18. i 19. §. §. naimre pojbícsov, 31. 32. 33. 34. 35. 37. §. §. pa deklícsk dosztájajo. Píszajôcs=cstenyé naj li te zacsne, gdare je te prvi tekáj celô dokoncsao; ár sze vu etom zdr'závajo po dsztave nisteri k-píszajôcs=cstenyê potrêbni flíszany, stera jáko zlêhkotijo delo

vucsitela i vucsevnikov. Goridjávsi, kâ vucsitel z-rázumom, szlobodscsinov i nepodvr'znosztjov dela, prídavsi i racsúnavsi cseresz tjédna 4. vöre; z-obema dvema zlôcskoma de nyemi cêlo delo dokoncsati mogôcse.

Vu vecs zlôcskov vucsenici vucsitel gdate dvá szpôdnyiva zlôcska má vküpvzéti. Te drűgi zlôcsek za volo ponávlanya gdate poszlűsa, ka sze te prvi vcsí, i vucsitel ta ponovlena na flíszanye toga drűgoga zlôcska vu píszanyi ponüca. Etaksa bidti morejo: dugovány imenüvanye, szpísz nyí tálov, na lícojno, kojno itv. gledôcs. Rávno tak csiniti má vucsitel z-tim trétjim zlôcskom, vküp ga vzévsi uprav za volo flíszanya vu píszanyi z-tim drűgim zlôcskom.

Gde vszi zlôcski (od 6. do 12. leta vrszti) pod rokôv ednoga vucsitela sztojíjo, za volo krátkoszti vrêmena z-zdr'zétka eti flíszany nistera tá morejo osztáti. Ka vsze sze vö má niháti, tô razszôditi nede lehko. Ali on rázlocsek, steri sze vu zvönêsnye sztráni krepsoj sôli nahája, sze od vucsitela tak má vöpoglíhati, da na steri vucsenye sze nyemi vrêmen podelí, ona szkrbno i kak najpopolnê naprêdá. Szkrovnoszt názhajne pascslívoszti ednoga jedínoga vucsitela vu onoj isztoj sôli vu znotrêsnyoj môcsi sztojí.

6. Vucsitel nema od III. tekája mao vu návodni knigaj gorivzétoga réda naszledüvati; prôttomi je escse i potrêbno, da za volo pregléda zgovárjanye naimre od rodnícsni dugovány pôleg tálov leta i dáni prílik poravnáva. Lêtesne dní vcsí, dpl., od náraszov zemlé, — pri vidênyi ro'zca od ro'zca, — i kak dugoványa naprêprihájajo, dpl., csi nyemi sztreljeni závec príde k-rokam itd.

Naszlêdnye dugoványa zgovárjanya pri vszákoj mogôcsoj príliki z-esze szlísajôcsimi szklenmi kníg cstenyá vküp má prikapcsiti. Poprêk k-vszákomi dugoványi, od steroga sze vu knigaj cstenyá kâ priglíhnoga vu versusi, alí tekôcsoj rêcsi zdr'záva, gori má poíszkati i na razkládanye precsteti dati.

7. Na zlêhkôto obhoda vucsitela szo návodne knige ete z-trôje dôbí píszkmi natísnyene.

Z-najménsimí píszkmi natísnyeni táli, opôtenya i prigovorje, sze obhoda szamoga vucsitela dosztájajo.

V-szrêdnyi píszki sze dôb naprêdávanoga návuka polo'zi pred vucsítela.

Najvéksi píszki deci vu zôbe dávajo govorênya, i na eti zdr'zánye sze ona doli more zavézati.

PRVI TEKÁJ.

Privcsenyá. Naprêpriprávlanya.

1. §.

Prijétje goridáne decé.

Opôtenye. Prva obcsütênya vu vucsenico goridáne decé szo tak osztra, da vu jáko vnôgom pripetjê nágibno môcs szka'zűjejo nad nyé cêlim vucsevnim 'zítkom. Nemore tak na vucsitela gledôcs vsze edno bidti, kakda má prijéti nôvoga gosztá szvojega i kavsze sze godí vu vucsevnici. Pôleg premôcsi, odvrnôti má vu hípi goridánya vsze, ka bi vu nôvom vucseníki na vucsevnico gledôcs bojazen i odtűhenye zbűdilo. Prôttomi setüvati má te prve dní deteti prívabne i polübne vcsiniti. Prijéti je more predevszêm z-prijaznívim, krotkim nágibom. Brezi etaksega nágiba nede melo prijétje právoga nászleda, práve môcsi.

Med obhodom nyemi vecs menye etakse zgovárjanye má na vorcan szlű'ziti :

Tebé, dête moje, szo tvoji roditelje záto pripelali k-meni, da bi te v-sôlo dáli. Jeli szi rad prisao esze? Jasz bom tvoj vucsitel. Jasz rad mam vu sôlo hodécso deco. Jeli 'ze znás kâ? Jeli bi mi znao povedati, kak sze zovés? Vis, eti v-ete velke knige ti notri zapísem tvoje imé. Na, notri szem te zapíszao. Zdâ szi 'ze máli vucsenik. Daj mi rokô. Poj z-menom vu vucsevnico. Z-nama do sli i tvoj ocsa (tvoja mati). Oni tüdi viditi májo, kama te poszadim. Vídis kak doszta ji je eti? Eti vszi do tvoji pajdáske, Jeli szi csűo,

kak lepô szo sze nama poklonili? Oni szo náj lübeznívo prijali. — Steri vasz pozna etoga máloga nôvoga vucseníka, N... N...a? Ka pa tí poznas eti koga? Na, deca moja, prímte vasega máloga pajdása, i pravte: Bog te je prineszao med nász! — Szedi szi eta notri, tô de tvoje meszto.

2. §.

Bűd vüpazni.

Opôtenye. Dête do 6—7. leta szvoje vrszti na zmêno má najvéksi nágib, i kí sze 'z-nyim na zmêno püsztí, ali ktomi li povid szka'zűje, toga lűbi i z-vüpaznov sze nagne k-nyemi; niti nega bole gvüsne pôti na zbüdje te prve vüpazni pri deteti k-sôli tűhom, kak csi vucsitel nyé z-têm zacsne k-szebi vabiti, vu kom sze je ono pri dômi zmênyajôcs najráj vrtelo, i csi sze nyemi na takso ôpravico ponüdí prílika, k-steroj obszebi najbole volo szka'zűje. I tô je zmêna, ali zdâ 'ze k-cílom vucsevnice celô primêrna zmêna, pri steroj sze osznávlanye deteta nesztanoma pred ocsmí dr'zí.

Vorcan obhoda. Znam deca moja, kâ sze ví vszi radi zmênyate. Rad sze tí? ka pa tí? i tí? — Znam, kâ szte sze domá doszta zmênyali. Eti sze tüdi lehko zmênyate, na dvoriscsi, gda vam jasz dopüsztim. Povê mi tí, A! ka sze najráj zmênyas domá? ka pa tí, B? — Steri vasz rad gêzdi na scsápi? — Tô je dobra zmêna. Povê nam, B! kakda ide tá zmêna? — Med nogé szi vzemem eden scsáp i vrôke sibo (ali bics) i tak drcsem. — — Vido szem, kâ je eden pojbár za gêzdno scsapico edno lêpo vêko vlomo z-drêva. Jeli je prav csinío? — Nê je. Zaka nê? Ár je z-têm kvario drêvo? — Prav máte. Vêk drêvja je na zmêno doliszekati ali dolilámati nê szlobodno. Jeli, ví tô nedte csiníli?

Steri sze vasz je gda z-klopcov zmênyao? — Klopcanye je tüdi dobra zmêna. Povê mi tí C!... kakda sze zmênya z-klopcov? (Vucsitel nyemi je vu pripovêdanyi na pomôcs). Vido szem ednoga pojbára, kí sze je med klopcanyem na szvojega pajdása razcsémero i vcseméri je klopco, stera je drűgoga bíla, tak lücso v-szvojega szôszeda, da szo je nê vecs naisli. Jeli je prav csinio? Nê je.

Med zmênov sze nedosztája, na edendrűgoga razcsemeriti; drűgoga szprávo tá lücsiti i pokvariti je nê szlobodno.

Steri sze vasz je 'ze zmênyao v-bê'zanyi? Sto mi vasz zná povedati, vu csem sztojí eta zmêna? — Meo szem jasz ednoga vucseníka, ki je pred toga be'zécsega nogô podr'zao i ete je nebô'ze szpadno ino szi nôsz prebio. Kakda je csinio té, kí je tomi ovomi nogô podvrgao? — Neprav i neszlobodno.

Med zmênov je drűgoga zbantüvati nê szlobodno.

Vídite, szpravo szem gêzdni scsáp, klopco! zdâ te vösli z-menom na dvoriscse, zmênyat sze. (Vucsitel je na stále v-réd posztávi, i pri povêdanoj trôjoj zmêni pazi na nyé.)

Opôtenye. Vucsitel szi pá drügôcs pôleg povêdane dôbi naprê dá zracsúnati escse vecs szlobodni zmên, kakti: szvinkanya, vockanya, csiganya itd. i po hípi, med szlobodscsinov, je vöpűsztí na zmêno, kebzüvavsi na nyé, nakeliko násztají dopüsztíjo. Potrêbno je deci i vu zebrányi dôbi zmêne lasztivno zvolo niháti; ar je nyê doszta prijetnêsa obszebi zebrána zmêna, kak ona, na stero sze z-szílov 'zené.

Rávno po taksem szpitávanyi má naprêdati nistere neprisztojne i skodlíve zmêne, razmeto i ômurno kázavsi, ka je vu nyí vszákoj nevarno i pogübelno, i opominavsi deco, naj sze vu takse zmêne nigdar nemêsa; kakti: na ceszti z-práhom (z-sterim sze tepé, ocsí kvarí, od márhe zlêka 'zaklácsi), z-pszi i mácskami (od steri sze zoskrábati, zgrízti, i vu pripetjê besznôcse v-'zítka pogübel szűnoti zná (dête sze naj z-detetom zmênya); z-kaményem lücsajôcs (z-kêm sze zlêhka orani i oszmrti); z-gombami tr'zécs (vu stom je prílika na cankanye, krádnenye, norenye); po plotê, drevji, i hrambaj plezécs); gde sze v-pogübeli odêvke, 'zívota i 'zítka vrtí); naimre pa z-ro'zjom, vú'zkami (szpicami) itv. norüvajôcs.

Pogübel etivi dvê poszlêdnyivi de potrêbno z-etim dvôjim zgovárjanyem vu szpômenek deteta sztálno notrivcepiti:

Árpád i Béla szta szi prijátela bilá, Árpád je ednôk k-szebi prízvao Bélo na vojnszko zmêno. Árpád je szvojo pűkso Béli dao prêk, szebi je pa szkrívoma ocsino prineszao z-hi'ze. Do csasza je lepou tekla zmêna, Kcsaszi velí Árpád: no, Béla, podr'zi na mé'tvojo pűkso, jasz pa mojo na té'podr'zim. Sztrêlva! — Brrr! — sztrêlila szta. Grozno! — Béla je mrtev szpadno vküpe. Árpád je nêznao, ka je ocsina pűksa nabita bíla i kâ bi on mogao posztáti vmorec najlüblenêsega prijátela szvojega.

Dvê málivi szesztri, Ilka i Irma, szta tô hűdo segô meli, kâ szta sze z-vu'zkami radivi zmênyali. Mati nyima je csesztô právila, kâ sze je z-vu'zkami zmênyati pogübelno, i tô zmêno nyima je trdno prepovêdala. Ednôk szta dönok szkrívoma sle z-vu'zkami vö i v-stalo, i Ilka je edno vu'zgála, i szesztri právila: vis, Irma, z-kak lêpim plamnom gorí moja vu'zka! Pazi, velí Irma, moja ti escse lepsi plamén dáva! i tak je i ona vu'zgála szvojo. Ali kak ji je na nojéte zácsala goreti, tá jo je vrgla i plamén sze je v-násztelo szüno, Irma je gasziti stêla; ali gvant sze je na nyê vu'zgao i 'zívot sze ji na mehére obé'zgao, od násztele sze je vú'zgala stala, od ete hi'za i skegyen, i tak nyim je vsze z-pepélom pôsztalo. Etak szta obô'zali tivi nebôganivi szesztrici szebé i roditele szvoje.

Prigovor. Liki je vise povêdano, dvê etivi krátkivi pripovêszti szta li za volo názhaja dánivi. Necílno bi tak bilô, kâ taksega podrügacsenye escse i szamo vardêvati dati. Ali bívosztni táli vise dánoga zgovárjanya sze vküpvzéti i vu eti pítanyaj naprêdati májo.

Stere szo dobre zmêne? stere pa nê? Jeli sze je prisztojno med zmênov razszrditi? Jeli je szlobodno drűgoga zmênno skér zapraviti? Jeli je szlobodno med zmênov drűgoga obsáliti?

Navcsiti sze má dati ete versusek;

Jasz li dobro zmêno rad mam,
Toj pogübelnoj pa mír dam;
Med zmênov sze nenadűjem
I nikoga nezbantűjem.

3. §.

Prívad k-redovnoszti.

Opôtenye. Grünt i zacsétek 'zelnoga názhajnoga návuka je redovnoszt, ete pa pokornoszt. Vu zacsétki sze pri obôjoj varvati more szilnoga primárjanya. Důsna potrêba je, da sze i vu tom násztaji prêkidênye z-hí'znoga 'zítka vu vucsevnoga kak najmenye obcsűti. K-tomi najprílicsnêsa pôt i dôb je povszegno popravnávanye. Z-têm sze najle'zê odvrné poszebna protivnoszt: dête csiniti má, ka mo od nyega 'zeleli, záto, ár tô csiní i drűgo, csiní cêli sereg. To edno vlecsé példa toga drűgoga. Vu dávanyi példe le'zí na csinênye nevidno vlecsécsa môcs.

Obhod. Gda jasz po sztôli (ali po sztôlci) z-síbov zbíjem, tô telko znamenűje, kâ teda ednáko trbê szedeti, múcsati, k-edendrűgomi nêgovoriti, na mé glédati, na méne kebzüvati. Viste, zdâ zbíjem po stôlci; csinte, ka szem 'zelo od vász. A!.. tí szi nêglédao na méne, B! tí neszedís ravno, itv. Escse ednôk zbíjem po sztôlczi; vszáki vasz na méne glédaj, niscse z-méne nevzemi ôcsi (vucsitel vecskrát podrügacsi ete prívad).

(Vucsitel zbíje po sztolici.) Pazte! Gda-jasz po sztôli vdárim, pravte z-menom vréd: eden. Pravte z-menom vréd eto: eden, dvá, vszáko tc, gda po sztôli vdárim. Pravte, gda vdárim, zmenom vréd eto: eden, dvá, trí. Vtégnite vö obê rokê! — Pocste vküp z-dlanami, gda bom eto pravo: eden. Pocste vküp obê dvêkrát, gda bom pravo: eden, dvá. Pocste telkokrát, gda bom pravo: eden, dvá, trí. — Pravmo vszi vküp: eden, dvá, trí, i vsze tríkrát pocsmo vküp z-dlanami.

(Vucsitel poká'zi, stero je práva, stero lêva rôka.) Jasz bom zdâ csteo: eden, dvá, trí, i gda mo eto pravo; trí, te prizdignite vase práve roké. — Na eto rêcs: trí, püsztite doli vase práve roké. Na eto rêcs: trí, prizdignite lêve roké; pá na eto rêcs: trí, püsztite doli lêve roké. Pri etoj rêcsi; trí, glédajte na dêszno! — na lêvo! — kumesz! — doli! — — — Pocste vküp z-dlanami ednokrát! — pétkrát! — (Pri vszákom poki vucsitel z-decôv navküpe praviti má: eden, dvá, trí itd. — Etaksa prívadna flíszanya sze zaprva csesztô ponôviti morejo.

4. §.

Büd na szrdcsno govorênye.

Opôtenye. Do etimao je deca vecs csiníla, kak gúcsala. Zdâ 'ze jo je potrêbno i na govorênye oszrdcsiti. K-tomi je pa zravnana 'ze pôt po prívadi. Medtêm bi sze szrdcsnoszt nôvi vucseníkov jáko oszlabila, csi bi sze na pred nyé polo'zena pítanya odgovor dati za neszpodobne stímali. Dajmo nyim tak taksa pítanya gori, na stera do gvüsno szamí odgovárjati znali. Najprílicsnêse de, csi do sze predevszêm za szvoja ino ti k-nyim najbli'ze sztojécsi iména szpitávali. Na dôpunna govorênya ji escse zdâ nê trbê primárjati.

Obhod. Lübléna deca! jasz szam vasz za vasa iména 'ze ednôk vöopítao te, gda szem vasz vu tiszte velke knige notri zapíszao. Ali zdâ je pá scsém od vász zvediditi. (Na ednoga 'z-nyí kázajôcs). Sztani lepô gori! Povê mi tvoje imé. — Stevan. — Ka za Stevana? — Kovács Stevan. Kelko iménov más tak tí? Jeli kâ dvê? to edno je: Kovács, to drűgo: Stevan, Stero je tak to edno? — stero to drűgo? — Gda obê tvojivi iméni povês, stero povês prvle? stero szledi? Stero imé je prvle praviti sega, tô sze prídavek, stero pa szledi, tô sze krsztno imé zové. „Kovács“ je prídavek, „Stevan“ krsztno imé tvoje. — (Vucsitel píta) stero imé je prídavek? stero je krsztno?

Zdâ te mi vszi navküp odgovárjali na moja pítanya. Viste, etoga pajdása vasega imé je: Pali János. Kelko imén má i on? Stero je to edno? Stero to drűgo? Stero szem pravo prvle? Stero szledi? — Stero je prídavek? *) Stero krsztno? — (Vucsitel eti za volo flíszanya szam escse edno i drűgo példo naprêdá, i pôleg vísise dôbi szpitáva, na stere nyemi vszi zednim odgovor dávati májo.

A!.. povê mi iména dvê pôleg tébe szedécsi pajdásov tvoji. Kakda sze zové, kí ti kre dêszne szedí? Ka pa, kí kve lêve? — B!.. pôvê mi iména tvoji pajdásov, stere po poznas. Povê mi i tí, C!..

---

*) Pali (krsztno imé) je eti prídavek, ka vucsitel p vecs etakse dôbi példaj preszvêtiti má.

Steri vasz má szesztro? Povê mi A!.. ka ji je imé? — Eszter. Jeli jeszte med vami Eszter? — Nega je. Zaka nê? Ár szmo mí vszi pojbárje. Prav más! Eszter sze li deklícska zové. Eszter je deklícsk imé. Ka pa, jeli sze deklícska zové: Stevan? Jeli, ka tak szamo pojbáre zovéjo? Stevan je mo'zko imé. Tak: jeszo mo'zka, jeszo 'zenszka iména. — Ka szem pravo?

Pravte vküp! — Jeszte mo'zko imé, jeszte 'zenszko imé. Odgôvorte mi vküp na moja pítanya! Ka je eto za imé: Jula? (vszi vküp) Jula je 'zenszko imé. Gyula ka je za imé? Gyula je mo'zko imé.

(Eti vucsitel poredno etaksi pítany deni pred vsze na odgovor, stera sze tak morejo goridjáti, da sze vszi táli rêcsi v-ednom hípi csűjejo, i da gorisprávlenye nede hrabucsno.)

Zdâ bom vasz po ednom pítao. N!.. pravi 'zenszka iména. — 'Zenszka iména szo: Sára, Mária, Roza itv. B!.. pravi mo'zka iména! Mo'zka iména szo: Kolman, Béla itv. (Povedati sze morejo deci práva, ménsana i kríva iména, kakti: Jôzef, Jo'zko, Jô'zep, O'zébet, Er'za, Ber'za itv.)

Lübléna deca! vütro bom zvedávao od vász iména vasi ocsév, máter, bratov, szesztér, i keliko brátov i szesztér eden po ednom má. Vido bom, jeli te mi znali tô vsze povedati.

Tekáj. Vcsera szem pravo, kâ zvedávati mam od vász iména vasi ocsév, itv. i kelko brátov ali szesztér vasz steri má. A!.. povê mi imé tvojega ocsé! — Varga Peter. Povê mi materno! — Nagy Jula. Povê mi iména brátov! — Jô'zef, Stevan, Imre; pa szesztér! — Sára. Kelko brátov más tak, cstiva: Jô'zsef, eden, Stevan dvá, Imre trí; szesztro pa edno, Sáro, navküp stiri. Kelko je zmed têmi pojbov? — kelko deklícsk? — Stero szo pojbje? — stero pa deklicska? — I z-tebom vréd kelko vasz je otrokov?

Ka za prídavek má tvoj brat, Jô'zef? — Varga; ka pa Stevan? Varga; ka pa Imre? — ka pa ocsa? — Po tvojem ocsi sze vszi otroci Varga zovéjo. Varga je imé vase rodbine.

Ka za imé má vasa rodbina, B.. ka pa vasa, C!.. itv. (dale sze szpitáva pôleg eti povêdani.)

5. §.

Solszki réd i vêszt nisteri dú'znoszt.

Opôtenye. Nôvi vucsenik szę pocsaszoma privcsí k-vucsevnomi rédi i szpunyávanyi du'znoszt szvoji, po nepresztanom opomínanyi i flíszanyi; ali záto je nê li nê nepotrêbno, nego i za volo zlehkôtenya redovnoszti ômurno pozványe, da sze obcsütênye prednyêsi dú'znoszt nyegovi kak najranê zbüdí vu nyem.

Obhod. Gda solszko dête zaütra gorisztáne i gori sze oblecsé, kama sze napôti? — V-sôlo. Viste, i ví szte prisli v-sôlo; záto szte vrla deca. Zaütra gda sze zacsne sôla? Kak dugo szmo v-sôli pred pôdnévom. — Gda sze odetec odpüsztíte, kama idete? — Domô. Gda opôdné domá odobêdivate, po pôdnévi kama pá idete? — V-sôlo. Po pôdnévi gda sze zacsne sôla? i gda pá domô odhájate? Vszákdén tak kelkokrát szte v-sôli? — Dvakrat, kakti pred pôdnévom i po pôdnévi? Escse ednôk pítam, odgôvorte mi vszi navküp: vszákdén kelkokrát szte v-sôli?

Vszákdén szmo dvakrat v-sôli, kakti: pred pôdnévom i po pôdnévi; odgôvorte na moja pítanya navküp. Zaütra gda sze zacsne sôla? — Zaütra sze zacsne sôla ob 8 (?) vöri. Pred pôdnévom gda sze szkoncsa sôla? — Pred pôdnévom sze szkoncsa sôla ob 11 (?) vöri. Po pôdnévi gda sze zacsne sôla? — Po pôdnévi sze zacsne sôla ob (2) vöroma. Po pôdnévi gda sze szkoncsa sôla? — Po pôdnévi sze szkoncsa sôla ob 5 (?) vöri.

N:... je dnesz zaütra po vözravnanom vrêmeni, i tak keszno prisao v-sôlo. Jeli je prav csinio? — Nê je prav. Redovno dête vszigdar dobroga hípa príde v-sôlo? — Redovno dête vszigdar itd. — — — Sza je pa cêli zve-

csarek nêbilô v-sôlo, pa szo nyemi domá niksega dela nêdáli, niti je nêbio bete'zen. Jeli je prav csinio? Nê je. Jeli dobro sôlszko dôte vszigdár príde v-sôlo.

Dobro sôlszko dête vszigdar v-sôlo príde.

Cs.... je dnesz zaütra, gda je v-sôlo sô i mené várao, doli vzéo szvoj krscsák i etak sze mi je poklono: dobro ütro 'zelêm goszpon vucsiteli. Jasz szem ga za toga volo pohválo, ár je tak csinio, kak sze je dosztájalo. Jeli je tak dosztojno, da sze sôlszko dête szvojemi vucsiteli pokloni?

Dosztojno je, da sze solszko dête szvojemi vucsiteli pokloni. Tô je tüdi dosztojno, da gda sze pokloni, krscsák dolivzeme. Ka je tak escse dosztojno? — Tô je tüdi dosztojno, da solsko dête gda sze pokloni, krscsák dolivzeme.

Jeli sze pa szamo szvojemi vucsiteli pokloni dosztoj znajôcse dête? — Dosztoj znajôcse sôlszko dête sze nê szamo szvojemi vucsiteli pokloni, nego sze pokloni i szvojim roditelom, véksim lüdém, szvojim pajdásom, znánim málim prijátelom itd.

Kakda sze poklonite, gda v-sôlo idete i obprvim pred méne prídete? — Ka pa, gda vasz domô püsztim? — Gda lüdszki cslovek príde v-sôlo? — Gda po pôti idete? — Roditelom, gda domô prídete? gda z-domi idete? — (Pri dôbi poklányanya paziti trbê na návado mêszt, i deco csesztô naprêvzéti, jeli sze poklánya pri dômi roditelom, zvöna pa lüdém, ali nê.)

Navcsiti sze má ete versusek:

Dobro solszko dête
Sze pokloni vszákomi:

Roditelom, ’zlâhti,
Velkomi i málomi
Med poklonom krcsák
Lepô dolivzeme
I li mímo idôcs
Ga pá goridene.

Jeli znáte, zaka vasz roditelje vszákdén v-sôlo posílajo? — Záto, da sze eti vcsímo. Kí v-sôlo hodi, toga velki haszek vdábla; ár sze eti doszta navcsí, szrdce, rázum szi osznávla i szrecso ogvüsi. Navcsite sze mi zdâ ete versusek:

Radoszt je, v-sôlo hoditi,
I doszta dobra sze vcsiti;
Li tü sze dête osznávla
I nyega szrecsa ponávla.

Pá sze nika vcsiti máte. Steri dén sze redovno preoblacsűjete? V-nedelo. Stere dní dopüsztsávam deci na dvoriscsi zmêno! — V-szrêdo (?) i v-szoboto (?) Ka za dén je dnesz? — Ka pa jeli szte ’ze kâ csüli od etaksi dnévov: pondêlek, tork, csetrtek, pétek? — — Navcsite sze zdâ, kakda naszledűjo eti dnévi zandrűgim. Zacsnimo pri nedeli: n e d e l a, p o n d ê l e k itd. Cstimo zdâ na prsztê, kelko dnévov je tô navküpe: eden, dvá — — — szedem. Eti szedem dní sze t j e d e n zové.

Vido bom vűtro, csi te znali iména dnévov porédoma praviti, kak zandrűgim naszledűjejo. Csi domô prídete, povête roditelom vasim, ka szte sze zdâ vcsíli. Steri vasz escse ti szedem dnévov zandrűgim praviti nebi znao, toga navcsiti májo domá ocsa, ali mati, ali pa sztarêsi brat i szesztra, csi je oproszi.

Tekáj. Vcsera szte sze iména dnévov návcsili. Jeli szte je goripravili roditelom vasim? Jeli bi mi je znali zdâ goripraviti vszi navküp? Pravte je, zacsnite sze pri prvom dnévi — pri szrêdi — pri pétki. Ka za dén je dnesz? steri dén je bio vcsera? Steri de vütro? Steri dén je po nedeli? Steri je pred pondêlkom?

Zdâ bom vasz 'ze drűga dugoványa pítao. Pazte! — N!... gde je tvoje redovno meszto, vu sterom sztôlci? — V-prvom. Pravi zcêla: moje redovno meszto je v-tom prvom sztôlci (dête právi szamô.) Potom naj vszáko vu prvom sztôlci szedécse dête navküp právi, gde je nyega redovno meszto. (Vszi navküp pravte!) Moje redovno meszto je vu tom prvom sztôlci. Teda naj vu drűgom, trétjem itv. sztôlci szedécsa deca navküp právi, gde je nyega redovno meszto, (i tak vszi sztôlci poszebi, notri do toga szlêdnyega).

Pravte vszi navküp, gde je redovno meszto táble? — Gde vasi krscsákov? — (i tak tecsti má szpitávanye od vecs dugovány).

Vu sôli vsze na szvojem redovnom meszti more bidti.

Nika vam pripovedati mam. Meo szem jasz ednoga vúcseníka. Károl nyemi je bilô imé. On je szvoj krscsák rêtkogda djao na redovno meszto, záto sze nyemi je gde natle, gde naszredtéli, gde pod sztôlcom vlácso; potom szo nyemi klacsili po nyem, i csi ga je íszkao, nê ga je naisao. Kak sze je jôkao, csi ga je preci nênaisao, ali nyemi ga drűgi nêpoiszkao! Ka stímate, jeli je ete Károl redoven pojeb bio? — Ka nyemi je szprávila neredovnoszt? — Jeli, ka nevolo? Neréd je zrok nevôle. Ví nenaszledűjte Károla vu nerédi. Zlajte, kâ je réd dűh vszega, i oblűbte

mi, kâ te vszi redovna deca. Vido bom, jeli i zdr'zíte, ka szte oblűbili.

Dober réd je dűh vszega;
Dr'zao bom sze tak nyega.

6. §.

Nábüd na laszno delavnoszt, i príprav na píszanye.

Opôtenye. Zdr'zétek do etimao tekôcsi zgovárjany je, tak stímam, zadoszta na tô, da sze od dományega 'zítka do csasza odtrgnyeno dête neobcsűtno privabi k-szvojemi nôvomi málomi szvêti, k-solszkomi 'zítki. Potrêbno je, da sze zdâ 'ze zgucsávanya etaksa na nôvo dôb i nôvo pôt vrnéjo. Zacsétka návuka na píszajocs=cstenyé 'ze dalecs odvr'zti nemoremo. To eti naszledüvajôcse zgovárjanye i 'z-nyim vküpszklenyeno flíszanye tak 'ze takse dôbi bidti má, da sze po nyem, pôleg drűgi cílov flíszanya vu govorênyi i razmênyi, zednim i návuki na píszajôes=cstenyé ravna pôt.

Obhod. Rad bi vido vase roké. Podr'zte je vszi kumesz. Püsztite je doli. Precstimo, kelko rôk mam jasz. — Edna, dvê. Precsti vasz vszáki szvoje. — Edna, dvê. A!.. kelko rôk más? Ka pa tí, B!.. kelko ji más? — Tak vszáki dvê rokê má. Pravi vasz vszáki poszebi, kelko rôk má? — (Navküp) jasz dvê rokê mam.

N!.. v-steroj rôki dr'zís 'zlico, gda jês 'z-nyôv? — — Tô je tvoja práva rôka, ta ova je pa lêva. Podr'zi vasz gori vszáki grávo rokô, i etak pravi: eto je moja práva rôka. Podr'zi vasz gori vszáki lêvo rokô, i pravi: eto je moja lêva rôka.

Gori vam podr'zim prszte moje práve rôke. Precstimo, kelko ji je! — Eden, dvá itv. Tak na právoj rôki pét prsztôv mam. Gori vam podr'zim na lêvoj rôki bodôcse, precstimo je! Eden, dvá itv. Tak i na lêvoj rôki pét prsztov mam. Precsti vasz

vszáki, kelko prsztôv má naprávoj rôki! — na lêvoj! — — Povê vasz vszáki poszebi, kelko prsztôv má na právoj, kelko na lêvoj rôki? — Na právoj rôki mam pét, na lêvoj tüdi pét prsztôv.

(Vucsitel goripodr'zavsi szvoj pálec). Podr'zi vasz gori vszáki szvoje rôke tiszti prszt, steroga jasz na mojoj goridr'zim! — Tô je pálec. (Vucsitel med obhodom i ti ovi prsztôv iména szpoznati dá). Zdâ imenűjte po ednom i ti drűgi pét prsztôv vszi navküp! Eto je pálec, eto kazács, eto szrêdnyi, eto zláti, eto máli prszt.

Na právoj rôki kelko pǎlcov máte? — Kelko pa na lêvoj? — Na právoj rôki kelko kazácsni prsztôv máte? — Ka pa na lêvoj?

Jeli szte 'ze vidili csonkavo dête? — Jasz szem poznao ednoga, kí je csonkave prszte meo. Z-osztrov szekericov je lêsz szekao, pa szi je dvá prszta odszekao. Szekera je nê za dête, Podr'zte gori prszte, naj vídim, jeli szo nekrívi. Rázno dr'zte vsze prszte na obema rokama! — Zdâ je sztisznite vsze vküp? — Kakda szi tak morete djáti z-prsztmí? — Moremo prszte razpresztrêti i vküpsztísznoti. Csi vam knige dam v-rôke, jeli je morete prijéti! Ka pa escse morete z-rokami csiniti? Z-rokami moremo prímati.

A!... jeli szi 'ze pomágao kâ delati tvojoj materi? ka pa tvojemi ocsi? Ka szi pomágao materi, ka ocsi? — Ka pa tí? ka pa tí? — Ka delajo ti véksi vucseníci vu sôli z-rokami? — Ti véksi vucseníci písejo, racsúnajo i tv, Ví szte sze doetec szamo zmênyali z-rokami vu sôli; jeli bi 'ze i kâ delali radi? — — No, csi bi tô radi, prineszte z-szebom vütro kamene táblice i kamene ro-

vatke, da delati morete. Zdâ vasz pa pohválim; ár kí rad dela, on je pascslív, pascslívoga vucseníka pa lűbi vucsitel, lűbijo i raditelje. Kí rad nedela té je manyák. Manyáka pa niscse nema rad. Delaven vucseník naprê ide, nemáren pa nazâ. Da 'ze ví pascslívi scsęte bidti, navcsite sze delavnoga deteta eto hvalêko;

Procs na delo! nedreveni!
Vrtaj, dúbi, kopaj, greni!
Glédaj na pascslíve lüdí:
Kôdis de, kí vnêmar müdí!

Tekaj. Jeli szte tak z-szebom prineszli vase táblice? — Ka pa rovatke? No zdâ escse je niһájte tam, gde szo. Prvle mo z-rokami nika csiníli.

Prizdignite kumesz vase práve roké, tak kak jasz prizdignem mojo. Zaprite doli vsze prszte, szamo kazácsnoga dr'zte kumesz, tak kak jasz. Zdâ neszte roké v-ednákoj viszikoszti prôti dêsznoj (v-le'zécsem tégi) liki jasz. Neszte nazâ roké po onoj isztoj pôti, — kak jasz. Escse ednôk csinmo obôje. Dojde! — Zdignite kumesz práve roké, vövtégnovsi kazácsni prszt. Vlêcste doli rokô prôti lêvoj, tak kak jasz (od práve na lêvo le'zécsem tégi), Neszte jo nazâ po onoj isztoj pôti. (Vucsitel vszigdar 'z-nyimi csiní, zréberno sze k-nyim dr'zécs). Escse ednôk csinte obôje! Zadoszta! — — Prizdignite obê rokê. Neszte je od lêve na dêszno (od lêve na dêszno le'zécsi tég). Neszte je nazâ po tisztoj pôti od szpoda kumesz. Escse ednôk obôje. Zadoszta!

(Vucsitel edno podnogaonico kumesz podr'zavsi), vídite ete sztôlcsec? Eto je nyega temen, lepô ednáko le'zí, kak líce vodé. Eto je edna nogacsa pod nyega temenom, kama je tá nagnyena? jeli, kâ od práve na lêvo? Ka pa ta drűga nogacsa? jeli, kâ od lêve na právo, Jasz vam tô dolizrovátim na táblo z-krájdov. Najprvle dolizrovátim podnogaonice temen (vlêcsivsi eden le'zécsi tég od lêve na dêszno), tô máte. Kakda, kakda le'zí ta edna nogacsa? — Od práve na lêvo. Jeli, kâ je nogacsa pod temenom. (Vu-

csitel pod temen eden ednáki tég vr'ze od práve na lêvo), tô máte to edno nogacso. Kakda pa le'zí ta drűga nogacsa? — Od lêve na právo. (Vucsitel pod temen na ov konec te drűgi tég vr'ze od lêve na právo), tô je ta drűga nogacsa. Gotovo je cêlo, doli je zrovatano. (Vucsitel opôti, ka szta obê nogacsi ednáko dú'zave, ka i zmerov poká'ze). Znam, kâ bi tô 'ze i ví radi za menom csiníli. Vardente predevszem vu zráki. (Vucsitel je z-recsjôv naj pela, odked kama trbê nészti roké.) No vardente na táblicaj. Medtêm vam prvle poká'zem, kakda máte pred szé'djáti táblice, kakda szedeti, i kakda rovatke dr'zati.

Opôtenye. Geto pri píszanyi i rovatanyi naôpacsno dr'zánye 'zívota skodlívo môcs szka'zűje na zdrávje i na nisteri kotríg têla nekrívnoszt gledôcs, i lagovo dr'zánye pera ali rovatka na zádevo szlű'zi navcsenyi prílicsnoga ino lêpoga píszanya i rovatanya, i geto, csi sze dête v-zacsétki hüdô navádi, odvadjenye szledi szkoro nemogôcse bidti zná; tak vucsitel pôleg dűsne vêszti za nezamüdno dú'znoszt dr'zati more, nakeliko nyemi je pôleg sztána sôlszki sztôlcov dopüsztseno, trdno na eta naszledüjôcsa kebzüvati:

Vucseník pri rovatanyi naj ednáko szedí. Zgorányi tál têla sze tak naj nenagne naprê, li szamo gláva má kelko telko nagnyena bidti. Lêvo plecse malo bole naprê more sztáti, kak právo. Prszi sze naj nedotícsejo sztola, nogé pa nedo prevecs vszlôcsene. Edno nogô na drűgo dêvati sze naj nedopüsztí. Lêva rôka naj szkoro do laktá na sztôli le'zí, da sze táblica (ali papír) krepko dr'zati more. Rama práve rôke naj nesztojí dalecs vkraj od 'zívota, ali niti sze ga naj nedotícse. Práva naj nê zcêla, nego li na polojnye le'zí na sztôli. Oglávka práve rôke, stera sze malo prôti lêvoj more nagnoti, sze naj celô do nászlonye nedene doli na táblico (papír) nego naj malo vise nyega sztojí.

Táblico (pero) ti prvi trijé prsztje dr'zíjo; te strti i péti sze malo prôti nászlonyi nazâszklücsivsi, szamo z-nojéti li nalehci dotekneta táblice. Pri rovatanyi ali píszanyi sze tak li dvô rami, te strti i péti prszt, i spic rovatka ali pera dotekne papíra ali táblice.

Te prve trí prszte etak trbê na rovatek poravnati: szrêdnyi prszt z-szvoje lêve sztráni od oglávke do lêvoga kôta nojéta more na rovatki (peri) le'zati. Pálec z-prôtne sztráni sztísnyen le'zí na

rovatki, i nyega konec dobro nazâ sztojí od szrêdnyega prszta. Kazácsni prszt znotrêsnyim szvojim tálom i li nalehci ino vövtégnyen le'zí na rovatki. Najdale naprê le'zí na rovatki szrêdnyi prszt, malo bole nazâ kazács i najdale nazâ pálec. Uprav szamo li szrêdnyi prszt i pálec píse, kazács li od goripocsenya varje rovatek. Rovatek sze blűzi k-szpôdnoj bücsi kazácsa zdigne vö, i nyega zgorni konec sze bole prôti plecsi, kak prôti rami nagne.

No, vardente zdâ na vasi táblicaj podnogaonico dolizrovatati. Najprvle nyé temen rovatajte, tak kak jasz csiniti mam na tábli. Zdâ zrovatajte pod nyô edno nogacso od lêve sztráni, tak kak jasz. Zdâ pa to drűgo nogacso od dêszne sztráni. No, poglednimo, sto jo je zrovatao doli najlepse?

(Vucsitel po rédi poglédne, povê ali opíta falingo, batriví pod'ziga, pohváli, i csesztô ponôvi rovatanye.)

Pazte! od toga bom vam nika pravo, kâ ka csiníjo nistera szprevêdna deca z-rokami. Meo szem ednoga vucseníka, kí je z-kamények lűcsao po vilicaj, i lüdszki dvorê. Jeli je prav csinio? — Nê je. Zaka nè? Ár bi lehko koga lücso. Kí po cesztáj i lüdszki dvorê lűcsa, necsiní prav. Pravte vszi, ka szem pravo! Lűcsati je nê szlobodno ni po ceszti, ni po lüdszkom dvôri.

Jeszo pojebje kí sze z-endrűgim bíjejo. Jeli tê na dobro nücajo roké, ali na hűdo? — Kí sze bíjejo, na hűdo nücajo roké. Pravte vszi ka szem pravo.

Nistera deca vöszpojemlé z-gnêzd mláde ftícsov, potom je mantrá, vö nyim szkübé pérje, vösztrga nogé i perôti. Tô je velka hüdôba; ár bolezen i sztvaré obcsűtijo. Kí sztvaré mantrá, hűdi je, hűdoga szrdca dête. Navcsite sze na tô ete versus:

Nême sztvári nemantráj tí;
Ar mantránye i nyô bolí;

Kí nemílo sztvár mantrá,
On lagoje szrdce má.

(Vucsitel bívosztnêse tále etoga zgovárjanya vküpszklenovsi, znôvics i znôvics je naprêdá.)

7. §.

Návod na laszno vidênye; tekáj príprava na píszajôcs-cstenyé.

Z-kêm vídite ví? — Mí z-ocsmí vídimo. Pravi vasz vszáki poszebi, kelko ôcsi má? — Jasz dvê okê mam. Poká'zte mi právo okô? To lêvo. — Glédajte na právo sztran! Na lêvo? — Glédajte gori! Doli! Glédajte ednáko! Povête mi, na stero sztran morete glédati z-ocsmí vasimi? — Z-ocsmí nasimi glédamo na právo, na lêvo, sztran, gori, doli, ednáko.

Glédajte na právo sztran! ka vsze vídite tam? — Na právo sztran vídimo dveri itv. (Vucsitel szam naj ká'ze dugoványa, da poravnávati more gorprávlenye). Glédajte na lêvo sztran! ka vídite tam? — Na lêvo vídimo itd. (Vucsitel dale pela deco vu glédanyi na drűge sztráni, vszeszkôsz nyim kázavsi dugoványa i pítavsi je nyí iména.)

Jeli szte 'ze vidili lesztvico? (Vucsitel na példo edno málo lesztvico podr'zí kumesz i píta) jeli znáte, ka je eto? — Edna mála lesztvica. (Na drôg kázavsi.) Ka je eto na nyê? — Te eden drôg. Ka pa eto? — Te drűgi drôg. Kelko drogôv má. — Lesztvica dvá drogá má. Jeli szta teva drogá ednáko dalecs od edendrűgoga? Jeli je eden dugsi od drűgoga? — (Na klíne lesztvice kázavsi), ka je eto v-drogé lesztvice püsztseno? — Klíni lesztvice. Precstimo, kelko ji je. Jeli bi radi vidili nyô doli-

zrovatano? No tak, zrovatajmo jo doli. Esze glédajte! najprvle ji zrovatam te eden drôg (kre lêve), potégnem ga ednáko doli, kak da bi vu zráki víszila. Zdâ, malo dale od toga prvoga, potégnem nyé drűgi drôg, tak da de od toga prvoga povszéd ednáko dalecs vkrâ, i da eden nede dugsi od drűgoga. Obá szta viszécsiva téga. Zdâ püsztimo nyé klíne v-obá drogá poprecski (vucsitel vcsiní). Viste, gotova je! Dobro poglednite nyé klíne, kak ido eti. Jeli kâ, kak da bi le'zali. Eti szo le'zécsi tégi. Jeli szo ednáko dalecs od endrűgoga? Poglednimo.

Vardente jo 'ze szamí rovatati, ali najprvle vu zráki. (Vucsitel szpeláva deco). Zdâ 'ze vzemte naprê vase táblice. Naj vídim, jeli dobro szedite i dr'zíte vase rovatke. No zdâ zacsnite; potégnite najprvle kre lêve bodôcsi drôg, eden poviszen tég, tak kak eti na tábli jasz csinim, itv. Etak pela vucsitel prêk po vszê jedíni táli deco, cseszto pravivsi ômurno; tô je le'zécsi, tô poviszen tég itv. vecskrát naj dá rovatiti, preglédne, falinge povê i vöpoprávi. Vu rovatanyi naj popolnoszti neíszcse, ali laszno vêszt naj od decé trdno 'zelê. Vö naj dá rovatanye na szamno flíszanye, da deca pri dômi, na solszkom dvoriscsi vu práhi, pêszki, glatkom tle itv. rováti.

Tekáj. Eti szem vam prineszao edne knige z-obrázkmi (kêpmi). Preci vam nika poká'zem. Z-kêm te je glédali? — Z-ocsmí. Esze glédajte (ednoga zrovatnoga konya kázajôcs), ka je eto rovatje? — Kony. Ka je eto za nyega tál? — Nyega gláva, sinyek itv. (Vucsitel vecs rovatov poká'ze, i vözpíta nyí poszebne tále.)

(Kázavsi na rovat edne hi'ze), ka je eto eti dolizrovatano? — Hi'za. Ka za nyé tál je eto? —

Nyé sztêna, sztrêha itv. i eto? Oblok. Ka je eto na obloki? — Nyega sztrűgi, szpôdnyek, vrnyek, kri'zke. (Vsza naj poká'ze vucsitel.) Zrovatmo ga doli, najprvle vu zráki. (Vucsitel nyim vodi roké.) Zdâ vardenmo na táblicaj. Ali prvle poglednimo: v-kaksem sztáli szo nyega sztrűgi. V-kaksem tégi le'zí vrnyek? — V-le'zécsem, — pa szpôdnyek? — Tüdi v-le'zécsem. Lêvi sztrűg? — V-poviszno m. Ta krátka kri'zka (prêcska)? — V-le'zécsem tégi. Stera szo eti ednáke dú'zave? — Ednáke dú'zave szo: vrnyek, szpodnyek i ta kracsisa kri'zka (prêcska), potom tiva dvá szkradnyeka i ta szrêdnya kri'zka. Stera idejo z-endrűgim v-ednákom tégi? — Dvá szkradnyeka z-dúgov kri'zkov, i dvá prêcsniva sztrűga z-tov kracsisov kri'zkov (precskov.)

Zdâ mo ga 'ze rovatali. Potégnimo le'zécs vrnyek i poviszno lêvi szkradnyek. Z-etim ednáko dalecs rázno i ednáke dú'zave szrêdnyo kri'zko itv. (Etak i vsze drűge tále obloka). Kak vszepovszéd, tak i eti poglédnoti more rovate, pôti, poprávla, vküp prigliháva rovate decé z-endrűgim, opíta, ka je dobro, ka nê, goridá na szamno flíszanye, laszen szvoj rovat na tábli nihávsi.

Tekáj. Naprê szte 'ze dáli, ka vsze vídite z-ocsmí vasimi vu sôli. Ka pa, csi bi na dvoriscse sli vö, ka bi vidili? — Ka vídite kumesz szébe? — Kumesz szébe vídimo nébo. Ka pa na nébi ka vídite vudné? — Na nébi vidimo vudné szunce. Ka pa cseresz nôcsi? — Cseresz nôcsi vídimo mêszec i doszta lêpi zvêzd. Ka vsze vídite vu püngradaj? Vu püngradaj vídimo doszta lêpoga cvêtja. Ka pa po vínogradaj i logê ka vídite lêtati? Po vínogradaj i logê vídimo doszta

lêpi fticsov lêtati. Jeli sze radűjete vu poglédi telko lêpi zvêzd? — vu poglédi lêpoga cvêtja? — vu poglédi lêpi ftíc? — — Jeli sze morejo radüvati vszemi tomi ti témni, kí nevídijo? — — Oh! témni szo milüvanya vrêdni. Dajte hválo mílomi Bôgi, kí je vam zdrave ocsí dao, da 'z-nyimi viditi morete. Pravte vszi:

Bôgi hválo dam,
Kâ dvê okê mam,
Nébo, zemlo vídim
I bátrivno hodim.

Szvêta nasztavitel
I môder ravnitel,
Vsza od tébe vdáblam;
Tebé blagoszlávlam!

8. §.

Bűd vêszti lasznoga csütênya, pazke na csüto zgovárjanye, tekaj flísza ôcsi i rôk po rovatanyi, príprav na návuk vu píszajócs-cstenyê.

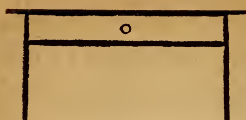
Lübléna deca! ví 'ze znáte, kâ máte roké, z-sterimi delati morete, ocsí, z-sterimi vídite; ali nê szamo ocsí i roké, nego i vűha máte. Poká'zi vasz vszáki szvoja vűha. Precstite szi, kelko vűh vasz má eden po ednom. Zdâ 'ze povê eden vszáki, kelko vűh má. (Vszi navküp). — Jasz dvê vühê mam. Dení vasz vszáki právo rokô na szvoje právo vühô. — tô de nyega právo vühô. Deni szi lêvo rokô na lêvo vühô, — — tô do vasa lêva vűha. A!.. poká'zi tvoje právo vühô i pravi: eto je moje právo vühô. Poká'zi to lêvo i pravi: eto je moje lêvo vüho. Po-

ká'zi i tí B!.. i tí, C!... itd. Pravi zdâ edenvszáki, kelko právi vűh má: jasz mam edno právo vűhö. Pravi, kelko lêvi vüh má: jasz mam edno lêvo vühô.

Dnesz szmo vcsenyé z-szpêvanyem zacsnoli. Jeli szte csüli szpêvanye? — Z-kêm szte je csüli? — Po szpêvanyi szmo molili. Ka pa, tô szte csüli? — Z-kêm szte je csüli? Po molenyi szo ti véksi goripravili szvojo lekcio. Jeli szte je csüli? — Z-kêm szte je csüli? — Povête mi, za kâ volo je tak vühô? — Vühô je za toga volo, da bi z-nyim csüli.

Dente práve dlani na práva vűha i pritisznite je mocsno k-nyim. Jeli me zdâ csűjete gúcsati? — Jeli me csűjete tak dobro, kak gda szta vam obê vühê odprêtivi? Zdâ pa pritisznite lêve roké na lêva vűha: jeli me csűjete gúcsati? — jeli tak dobro, kak gdare szta vam obê dvê vühê odprêtivi? — Jeli je tak dobro, kâ dvê vühê máte? — Zakâ? ár z-dvöma vühoma bole csűjemo, kak z-ednim. — Drügôcs mo szi pá od vűh gúcsali. Zdâ do vam ocsí potrêbne; ár nika doli mam na táblo zrovatati: vido bom, csi te znali, ka de tô (vucsitel li po prôsztom eden poszlonyáti sztolec rovata). No, steri vasz zná, ka je tô? — Ka je eto na nyem? — Ka pa eto? itd. (Vucsitel pokázati more deci, kâ je sztolec li z-edne sztráni dolizrovatan, záto szamo dvê nogacsi má). No rovatajte ga i ví. Ka potégnete najprvle? Od sterec? V-steri kraj? itd. (Vucsitel vszáki tég znôvics rovataj pred decôv z-laszno-vêsztnim povodjenyem.)

(Vucsitel ali zdâ, ali drügôcs dolizrovatí pred nyimi eden szto, pítavsi je, kak vise, jeli znájo, ka je eti dolizro-

vatano? i ka je eto ali ovo vu sztoli? prôti steroj sztráni ide eden i drűgi tég? steri je dugsi, kracsisi, ednáki? potom ga za nyim rovatati dá.)

Tekáj. Zdâ mo szi pá od vűhá zgucsávali. Povête mi, za kâ volo je vűhô? — — Ka csűjete, ka dela krava, gdare z-csrêde domô ide? — Csűjemo, kâ krava műcse. Ka csűjete, ka dela kobila, gda szvoje málo 'zrbé zové? — Csűjemo, kâ kobila hr'ze. Ka csűjete, ka csiní ovcsíca? szvinya? — prepelica? — szlavícsek? Vrana? — szraka? — kokôs? — goszka? — itv.

Szledi mo szi pá od vűhá gúcsali. Zdâ glédajte esze! rovatao bom vam edno hi'zo. Eti od dvê krajôv sztojíjo nyé sztené, eti vise sztên szo nyé mosztnice, vise tê je rust i sztrêha, odszpodi szo tla; eti szo dveri, eti obloci. (Vucsitel pôleg vise dáni opôteny naj obhája vu rovatanyi.) Pri drűgoj príliki naj rovatati dá cérkev z-törmom navküpe.

Tekáj. Li povête mi, z-kêm csűjete? No! szlűsajte, kakda de A... pravi on versusek, steroga szmo sze od ôcsi vcsíli? — („Bôgi hválo dam“ itd.) Kebzűjte vszi na nyega! — Vrli pojebje szte!

Vucseníci kebzűvati morejo na recsi szvoji pajdásov. Ka szem pravo? pravte vszi navküpe! — — Kebzűjte zdâ i na moje recsí. Jeszo taksi

lüdjé, kí necsűjejo drűgoga rêcsi: tê taksi szo glűhi. Csüli szte, ka szem pravo? Kaksi lüdjé jeszo? Kakda sze zovéjo taksi lüdjé, kí drűgoga rêcsi necsűjejo? — Vídim, kâ szte kebzüvali na moje recsí. Dobra deca szte. Vucseníci kebzüvati morejo na recsí vucsitela. Ka szem pravo? Pravte vszi vküp! Pá vam nika praviti mam; kebzűjte na nyé: dober vucseník nê szamo kâ kebzűje na recsí vucsitela, nego i bôga ka nyemi velí. Jeli szte razmili? Pravte tak, ka szem pravo. — Pá bom nika pravo: kebzűjte! Kí bôga szvojega vucsitela, on je pokoren vucseník. Ka szem pravo? — — Kebzűjte na méne! Dobro dête rado bôga szvoje roditele. Ka szem pravo? — — Dobro dête je pokorno szvojim roditelom. Ka szem pravo? Zdâ mo sze pá eden versusek vcsíli:

Vűha mi je Bôg záto dao,
Da bi 'z-nyimi csüo i szlűsao;
Szlűsao mojga vucsitela,
Na vsze dobro viditela,
Na roditele kebzüvao
I nyí návuk naszledüvao.

9. §.

Grüntnêsi priprav na návuk vu cstenyê; tekáj fliszany ôcsi i rôk po glédi i rovatji.

Poká'zi vasz vszáki szvoja vűszta z-právov rokôv. Jeli má eti vszáki vűszta? — Jeli szte vidili taksega csloveka, kí nebi meo vűszt? — Kelko vűszt má vszáki cslovek? Poká'zte vűszt vasi zgorányi tál? Zgorányi tál vűszt zgorányo lampo

zovémo. Ka szem pravo? — — Poká'zte vűszt vasí szpôdnyi tál? Szpôdnyi tál vűszt szpôdnyo lampo zovémo. Ka szem pravo? — — Ka máte znôtra vu vűsztaj? — Znôtra vu vűsztaj mámo jezik, zobé.

Ka csinímo z-vűsztami gda szmo lacsni? — Gda szmo lacsni z-vűsztami jêmo. Ka pa, gda szmo 'zédni? Gda szmo 'zédni, z-vűsztami pijémo. Ka vsze tak známo z-vűsztami csiniti? — Z-vűsztami známo jeszti i piti.

N!.. ka za takso jêsztvino rad jês, kare ti jo mati szprávlajo? — Krüh, vrtanke itv. itv. Ka pa tí, B!.. Pa tí, C!.. itv. D!.. ka za szád rad jês tí? — — Ka pa tí, E!.. ka rad jê kony? — krava? — szvinya? — küre? — gôsz! itv.

Z-kâ szprávlajo vase matere krüh, vrtanke itv. Gde raszté psenica, 'zito, grâh, zelje? itv. Pa jáboka, grűske? itv. Jeli bi vam mogle vase matere szprávlati jêsztvino, csi nebi rászla psenica, 'zito, grâh, mrkevca? itv. Jeli bi meli jeszti doszta 'zmâhnoga száda, csi nebi rászao na drevji? Jeli bi mêla jeszti 'zivína, csi ji nebi rászla tráva, gyecsmen, kukorica, proszô, detelica, grahka? itv. — — — Jeli znáte, sto je on dober nebeszki ocsa, kí lüdém i ziivíni telko jêsztvíne dáva? — On dober nebeszki ocsa, kí lüdém i'zivíni doszta dobre jêsztvine dáva, je Bôg. Komi szmo tak du'zni zahváliti ono dobro jêsztvino, z-sterov sze hránimo? — Komi mámo hválití, kâ sze szkrbí za nász? Pravte tak z-menom navküpe, sztojécs i z-vküpdjánimi rokami, etak:

Hvála ti, míli Bôg, ocsa vsze dobrôte.
Kâ sze szkrbís za nász i za vsže szirôte!

No, drügôcs mo szi pá zgovárjali. Zdâ bom nika rovatao na táblo. Vido bom, csi te znali, ka rovatam. (Vucsitel bics rovata.) No ka je tô? — Bics. Zavadili szte. (Na bícsnyek kázavsi), ka je eto na nyem? — Bícsnyek. Ka pa eto? — Bics. Ka je to ednáko na nyem? Bícsnyek. Ka je eto zaszűkano szlôko? Bics. Kakda sztojí bícsnyek? — Nagnyeno. Od steroga kraja je bics? — Od prá-voga. — — Vardente ga rovatati!

Zdâ bom nika drűgo rovatao. (Vucsitel koszô rovata.) Ka szem rovatao? — Koszô. Ka je eto zgora na nyê? — Kosza. Ka pa eto? — Kosziscse (poriscse). — Ka pa eto na szrêdi kosziscsa? — Müntel. Ka pa eto na nyega konci? — Te drűgi müntel. Ka je to ednáko na nyê? — Ka pa to szlôko? — Kakda ji sztoji kosziscse? Nagnyeno. Od steroga kraja je kosza? — Od lêvoga. No rovatajte jo. (Vucsitel pôleg násztajov rovata zdâ, ali drügôcs szrp) koszíco: i ro-vatati ga dá i z-decôv pôleg lasznovêszt-noga gléda i vodjenya.

Tekáj. Zdâ 'ze znáte, kâ z-vűsztami známo jeszti i piti. Mí známo 'z-nyimi i drűgo csiniti. (Vucsitel eden glász dá od szébe); ka szem csinio zdâ z-vűsztami? — jeli kâ szem glász dao? Ka tak známo kâ z-vűsztami csiniti? — Z-vűsztami známo glász dati. Jasz zdâ z-vűsztami eden glász dam. Vido bom, jeli te znali i ví on iszti glász dati

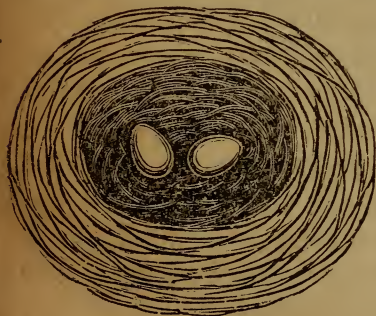
z-vűsztami vasimi. Kebzűjte na méne! (vucsitel brávi): **á**. Pravte i ví té glász vszi navküp (deca za nyim právi.) Dajte ete glász: **é**, (deca právi.) Pa etoga **í**. (Vucsitel z-etak tálom do konca dá po ednom praviti ete glásze, **á**, **é**, **í**, **ó**, **ú**, **ő**, **ű**.) Pravmo je ’ze vsze, zandrűgim, i jasz bom je z-vami pravo vecskrát!). A!.. pravi ednoga z-totê glászov. B!.. tí tüdi ednoga. C!.. tí dvá pravi. D!.. tí trí, stiri itv. (nê csíszto vöpovêdani glászi sze praviti morejo.)

Zdâ ’ze pravte za menom ete glász: **a**, nakrátci ga pravte vö. (Vucsitel z-etak tálom prêkide po vszê krátkoglaszni, po ednom opôtivsi deco na krátko vöprávlenye.) Pravmo ’ze vsze krátkoglaszne. — — N! daj za menom ete glász: **a**. Pa etoga: **o**... itv. Zdâ bom dvá glásza pravo; te eden de: **á**, te drűgi **a**. Steroga szem pravo nadugse? — steroga nakracsise? — — Pravte i ví toga dugsega. — Toga kracsisega. (Vucsitel etak dale ide po vszê glászi.)

Ví, deca moja, ’ze doszta glászov znáte dati z-vasimi vűsztami; ali mogôcse ji je escse vecs dati. Li vardenmo. Pazte dobro na méne! (Vucsitel glász **r**... a dáva.) Dajte i ví té glász. Jeli szte ga znali vszi dati? Naj csűjem, kakda bos ga znao tí A!.. dati? — tí ga dobro dávas. Ka pa tí, D!..? — tí ga escse neznas dobro dati. Vardêvaj ga vecskrát obszebi; vütro viditi mam, jeli bos ga znao bole. (Vucsitel ziscsi vö te seplave, i pod’zigaj je na szamno flíszanye, kak pri tom, tak i pri drűgi glászi.) Merkajte! ka za glász dá voda, gda jo vu vrêlo mászt vlejéjo? Jeli, kâ etaksega: **s s s**. Dajte ga vszi od szébe. Kaksega pa gôsz, gda szícse?

jeli kâ etaksega: **sz sz sz**. Dajte ga i ví. Pravi tí, A!... B!.. itv. Gda ka písemo, ete glász ide; **f f f**. Dajte ga i ví. Zdâ vküpsztísznem mojvi dvê lampi, i gda pá ráznopôcsita, eden glász máte csüti (Vucsitel nagl ászi **b**.) Povête ga i ví. Zdâ pá dam eden glász: **p**. Pravi ga tí, A!..itv. (Vucsitel z-etak tálom právi i te ove drűgoglaszne pôleg nyí dôbi; nêdopüsztivsi, kâ bi k-nyim szamoglaszne pridêvali **p**, **t**, **s**. Tekôcse i popolno naflíszanye nêpotrêbno; tô 'ze pod vcsenyé píszajôcs-cstenyá szpádne: eti je nika drűgo nê za cíl vzéto, kak büdjenye na laszno vêszt, i ravnanye pôti na návuk vu píszanyi,

Zdâ szte 'ze, stímam, obtrűdili pod vnôge dôbi gl ászov vöprávlenyem. Jeli nam nebi dobro bilô malo kâ rovatititi. Preci vam nika poká'zem. (Vucsitel nyim ftícske gnezdô, ali kâ k-tomi priglíhnoga poká'ze, vu kom i jájca jeszo.) Steri vasz pozna, ka je eto za gnezdô? — Fticske gnezdô. Viste jeszteta v-nyem i dvê jajci. Jeli vídite, kak prílicsno je ftics nyé vszeokôli vküpeszpleo? Eto je nyega dno, na dne tivi dvê jajci. Vzemmo vö edno. Kakso obrázko má ono? Jeli kâ dúgokrôglo? — No, glédajte esze, dolizrovatim najprvle gnêzdô, te pa v-nyé zrovatim dvê jajci. — — Zrovatte je i ví doli. Dobro naduzi dr'zte vase rovatke.

Jeli je priglíhno eto jajce k-szlivi? Jeli bi tak znali i szlivo dolizrovatati? — No, zrovatmo jo doli. (Vucsitel jo najprvle szam zrovati); ali szliva

nakonci edno málo szlôko szpico má; denmo i tô na nyô. Zdâ jo 'ze ví rovatajte. — — Vcsászi dvê szpici rasztéta vküp nakonci.: te je szliva dvojka. Rovatajmo i etkso. Jeli poznate visnye? Jeli szo szlive okroglêse ali visnye? Jeli kâ visnye? Tá je celô okrôgla: etaksa ní! (Vucsitel jo dolizrovati.) Stera má dugso szpico, jeli szliva, ali visnya? — Jeli kâ visnya? Rovatmo ji tak dugso szpico. Rovatajte. Rovatajmo i visnye z-dvema szpicoma.

Tekáj, (Vucsitel na táblo kázajôcs.) Ka je eto? Tábla. Li pazte na szébe! Ka szte pravili zdâ z-vűsztami? Pravte escse ednôk! (Deca pá právi ono iszto rêcs.) Ví szte zdâ z-vűsztami edno rêcs povedali vö, i tá rêcs je: tábla. (Vucsitel na sztêno kázavsi), ka je eto? — Sztêna. Ka szte pravili zdâ z-vűsztami? Pravte escse ednôk! (Deca podrügacsi rêcs.) Ka szte zdâ pravili, je tüdi rêcs. (Vucsitel z-têm obhodom i escse vecs rêcsi dá praviti.) — Tô 'ze znáte, kâ z-vűsztami doszta glászov známo dati. Ka pa, escse ka známo ka z-vűsztami csiniti, gda etaksa právimo: tábla, sztêna, szto, itv? — Z-vűsztami známo i recsí vöpovedati. Pravte za menom ete recsí: Peter, Jula, ocsa, mati, csresnya (pazenye na seplavoszt!) cslovek (pazenye na krajni gucs: cslovik cslovöka), krűha, szenô, ednôk (nê: krűa, szinô, idnôk itv.) A!.. pravi edno rêcs. B!.. pravi trí recsí! (nê: ricsí!)

Opôtenye. Eti vucseník za volo príprava na cstenyé naj edno malo na sztran sztôpi: na vu recsê bodôcsi glászov rázlocsek gledôcs naj eto pôt naszledűje:

Pravo bom edno rêcs: **od.** Csi dobro pazimo, vu toj rêcsi dvá glásza vzememo na pamet; te eden je **o**, te drűgi **d.** Ka za dvá glásza sze tak szka'zűjeta vu rêcsi etoj: **od**? — Steri je prvi, steri drűgi glász?

Zdâ bom edno drűgo rêcs pravo; pazte dobro! ár zdâ 'ze szamí morete vönaidti, ka za glászi sze zdr'závajo vu nyê: **ár.** Ka za glászi szo v-toj rêcsi? — Steri je te prvi? te drűgi? itv.

Etak dale ide vucsitel, pôleg násztajov, vu dávanyi vecs menye péld. Od rêcsi trê glászov dale naj nêde. Példe v-abcéski knigaj naide.

Li povête, ka moremo z-vűsztami csiniti? — — — Zdâ vsze zednim vöpovêmo, ka známo csiniti z-vűsztami! Z-vűsztami známo jeszti, piti, vnôge glásze dati, recsí praviti.

Escse drűgo známo csiniti z-vűsztami. Kebzűjte na méne, nika bom pripovedávao:

Fercsek je meo ednoga lêpoga máloga psza. Toga je on návcso doli sze potűliti, kumesz szedeti, rôbec noszititi, kocsűjice voziti. Ednôk je Fercseci etak pravo ocsa: tí szi etoga peszícsa 'ze doszta návcso; ali i tí sze lehko navcsís nika od nyega. Znás, ka? Tô, kâ kí sze pascslívo vcsí, doszta zná í dalecs príde.

Od koga szem vam zdâ pripovedávao? — Od Fercseka. Ka szem pravo od nyega? — na kâ vsze je návcso szvojga máloga peszícsa? Ka nyemi je pravo ocsa? itv. Viste, jasz szem zdâ vam prípovedávao; ví szte tűdi pripovêdali rávno tô, ka szem jasz pravo. Ka tak známo escse vecs csiniti z-vűsztami? — Z-vűsztami známo gúcsati.

Pá bom vam nika pravo od te mále Julice: Julica sze je rada z-iglôv zmênyala, dosztakrát jo je i v-lampe vzéla. Mati jo je opomínala, naj tô necsiní. Ali Julica je nê

bôgala povelênya materé, — nepokorna je bíla. I potom je v-zobé jemála iglô: ali ednôk sze ji je igla v-gút poskalíla, i ona je med mantrami mrêti mogla.

Kí roditelov nebôga, nepostűje,
Naj zná, kâ tô ednôk britko ob'zalűje.

Pripovête 'ze i ví, ka szem jasz pripovedao. Potom mo preci eden lêpi cvêt rovatali. Od koga szem gúcsao? — Z-kêm sze je rada zmênyala Julica? Ka ji je velêla mati? itd.

Zdâ 'ze, liki szem obecsao, dolizrovatim v-ednoj csrepnyê te lêpi máli cvêtek (Vucsitel predevszêm csrepnyô zrovati doli. Tô vam je csrepnya!) Ka szem ji potégno najprvle? — Vríh. V-kaksem tégi? — V-le'zécsem. Ka szem pa te potégno? — Kre lêve bodôcso prvo sztran, edno malo prôti právoj odszpodi (tak pela vucsitel deco nadale vu rovatanyi.) Zdâ 'ze potégnem cvêtka szteblo. Kakda tecsé? Jelí, kâ dvakrat naszlôko, kak gda kacsa lázi? Zdâ 'zrovatim na vríh znotrêsnyi tál cvêtka, naokrôglo. Zdâ pa vszeokôli pét lisztékov, vsze naokrôglo. Zdâ nyemi dam szpodi na szteblo dvá lisztá. — Dvá. No, steri vasz ga pozna? Steri vasz je vido 'ze nezábek? (Csi je mogôcse, naj ga poká'ze vucsitel v-natúri.) Tô je eden máli nezábek cvêt. Vardente ga i ví dolivzéti. Ka potégnete najprvle? Potégnite! Ka pa potom? itv. (Vucsitel naj vszáki poszebni tál znôvics rovati.)

Tekáj. Pravte pá: ka známo csiniti z-vűsztami? (vise povêdana szę podrügacsijo.) Povedati vam scsém edno frliko:

Ednôk, gda bi Er'zika na dvoriscsi pri nyé cvêtnoj grédi szedêla, na plecse ji je szeo eden golôbek. Er'zika ga je zgrábila i gládila ga je. Golôbek sze ji je molo, ka bi ga nazâ k-materi püsztíla; jasz szem, velí, escse málicski, potrêbna mi je moja mati; bogme, csi bom véksi, nazâprídem. Er'zika ga je z-szrdca pomilüvala i tá püsztíla. Szledi, gdare je 'ze níti nêcsákala, ji nevedôcs na plecse széde te 'ze lepô odrasen golôb, i velí: „vis, pá szem ti tü, dobra mála deklícska! zdr'zao szem, ka szem ti oblűbo.“ Er'zika sze je

radüvala, pár nyemi je kúpila, klonyo dála zgotoviti, i szkrb je mela na nyidva, kâ nebi gladíla i 'zéjala.

Navcsite sze od toga máloga golôba zdr'zati, ka szte obecsali: tó 'zelê postenyé.

Szpuni, ka komi obecsas,
Tak postenyá nezakockas.

Zdâ vam pá edno lêpo frliko mam praviti od szekere derasa:

Ednomi nevolnomi derasi je v-vodô vuisla szekera.*) Várao je tô eden ríbics, i z-dna vodé je goripotégno edno zláto szekero. „Jeli je eto tvoja szekera?“ píta ríbics derasa. „Nê je“, odgovorí ete. Teda je ríbics edno szrebrno szekero prineszao gori. „Vêmda je, velí, eto bíla tvoja?“ „Ni tô je nê“, odgovorí te kváren szirmák. Naszlêdnye goripotégne to vu vodô szpádnyeno. „Tô je moja“, velí radüvajôcs sze, deras. Teda je ríbics etak govorio: „tí szi pravicsen cslovek! tá szi neszi vsze trí szekere“. — Na pamet vzévsi tô eden lagov cslovek, szam rad je v-vodô vrgao szvojo szekerico, **) i molo sze je ríbicsi, kâ bi nyemi jo vöpotégno. Ríbics je edno zláto szekero prineszao naprê, i pítao je toga hűdoga csloveka: „jeli je eto bíla tvoja szekera?“ Ete sze zaradüvajôcs, hitro velí: „tô je tô moja!“ — La'zes, nícseszen cslovek! velí ríbics. „Nedobís ni ete, niti tvoje;“ i zélca szekera je v-globocsíni osztála. Tak je kastigan ete hüdobnyák za lá'zi volo; i tak lêpi nájem je dôbo te posteni deras, kâ je isztino gúcsao.

Gúcsi isztino z-jezikom,
I nepravi lá'zi v-nikom
Ár csi szi la'zí polűbo,
Po nyi szi sze vesz pogűbo.

---

*) Szekera (szekati), nê: třpacsa (třpati); ár je eto csezka rêcs.

**) Szekerico, nê höcs, ár je tô záprávlena nemska, niti nê: bôtico, ár je tô pokvarjena vogrszka rêcs. Vucsitel etakse falinge vu govorênyi preprávlati i vömetati more, geto li csiszti jezik osznávla.

Gdare szte me csüli od toga máloga Fercseka i Julice pripovedávati, znali szte tô i ví za menom naprêdati. Csi sto lêpe frlike právi pred vami, jeli, kâ je znáte i ví za nyim praviti? Ka tak známo ka mí z-vűsztami csiniti? — Známo pripovedati, ka od drűgi csűjemo. No, zdâ vam jasz nika nebom pripovedávao, nego bom vasz li szpitávao: odgovárjajte mi, kak szamí obszebi míszlite. Povête mi, kakse je szunce? *) Szunce je szvetlo. Zdâ szte mi szvojo míszel povedali. Ka stímate, zaka trbê navécsar szvêcso vu'zgáti? — Záto, da naj pri nyé poszvêti vídimo. Ka stímate, jeli je dobro dête, stero drűgoga okrádne? Kí drűgoga okrádne, nê je dobro dête. Pá szte mi vaso míszel povedali. Ka míszlite zdâ 'ze, jeli ví li drűgi recsí znáte za nyimi praviti? Jeli znáte i vase laszne míszli povedati? — Ka tak známo pá z-vűsztami csiniti? Z-vűsztami známo nase míszli povedati.

Zdâ mi 'ze povête ka míszlite pri eti moji pítanyaj: jeli je dober otrok, kí z-vűsztami kuné? — Kí z-vűsztami kuné, nê je dober otrok. Jeli je dober otrok, kí z-vűsztami sztvárja? — Kí z-vűsztami sztvárja, nê je dober otrok. Jeli je dober otrok, kí z-vűszt rú'zne recsí pűsztsa? — Kí z-vűszt rú'zne recsí pűsztsa, nê je dober otrok. Jeli je dosztojno, drűgoga ospotávati. — Drűgoga ospotávati, je nê dosztojno. Jeli sze je dosztojno drűgomi z-jezikom spotati? — Nê sze je dosztojno drűgomi z-jezikom spotati. Jeli sze je dosztojno na drűgoga obregüvati? Na drűgoga obregüvati sze je nê dosztojno. Jeli dosztoj

*) Szunce, meszto szúna (poszvêta.) Odtéc: oszunê, od poszvêta príde.

znajôcse dête dá odgovor, gda je kâ pítajo? — Dosztoj znajôcse dête odgovor dá, gda je kâ pítajo. Jêli je dober vucseník gotov vszigdar odgovoriti na pítanya vucsitela? — Dober vucseník je vszigdar gotov na pítanya vucsitela odgovoriti:

Csi me vucsitel kâ píta,
Jasz odgovor dam:
Prázna gláva septá, műta:
Té pa jasz nemam.

DRŰGI TEKÁJ.

Vsôli bodôcsa dugoványa, szpráva, vucsevnica i vucsevni 'zítek.

---

10. §.

Imenüvanye, racsun i pod zlôcsna iména vlo'zenye solszki dugovány.

Opôtenye. Geto szo osznovnici po visedáni prívabi i zgovárjanyaj 'ze zadoszta naprêpriprávleni na vu poszebnom rázumi vzétoga vcsenyá zacsétek, návuk sze pôleg goridánya zlôcska na dvá tála more razdeliti. Zacsne sze vucsenye vu píszajôcs-cstenyê; z-têm vréd vu navküpnom tekáji ide flíszanye vu zagovárjanyi i razmênyi, stero zdâ 'ze nôvo pôt vzeme: zdâ sze obrnéjo totá k-právomi cíli szvojemi. Poetomtoga sze tak naimre pred ocsmí dr'zati more, da sze osznovnikov preszámnajôcsa i poprêk miszlécsa szpodobnoszt i navküpna delavnoszt omurnê pod racsun vzeme, odgovorje vorcavno i csi taki nê vszigdár, dőnok li kak najvecskrát, naimre pri vküpvzétji názhaja, vu cêli govori vöpovêjo, i po ponávlanom podrügacsenyi poszebni osznovnikov gvüsno i pôleg premôcsi ednáko naprêidênye szka'zűje.

Obhod. Imenűjte 'ze eti vu sôli bodôcsa vsza ona dugoványa, stera bom jasz z-pálicov ali z-rokôv kázao: sztêna, dveri, obloci, mosztnice, tram, pod (tla, szrtél), grablice, tábla, cstenna tábla, brojni vlêk, omár, polica, sztol, sztolec, sztolice, kazácsna, palica, knige, kamena táblica, rovatek, tégivka, olôvnik, papír, píszka, ténta, pero, kalamáris, krájda, pérnik, cécavka, zavecsa nôga, krscsák, hôbe, bunde, jope, dolame, itv.

Odgôvorte na moje pítanye. Ka je eto, ka ká'zem? — To je sztol? Ka je êno? — sztolec? — Ka tiszto? — tábla. itv. (Etaksega drobísa sze vecs more imenüvati.)

Ka za dugoványa szte sze vcsíli zdâ imenüvati? Vcsíli szmo sze imenüvati: sztêno, dveri, oblok, itv. Ka vsze jeszte v-etoj sôli? — V-etoj sôli jeszo sztené, obloci, itv.

Precstite, kelko káhl jeszte eti? — Odgôvorte na moje pítanye! káhl kelko jeszte eti? — Káhle jeszo eti edne. Precstite, kelko dvér jeszte eti? — Odgôvorte na moje pítanye! Dvér kelko jeszte eti? — Dveri szo eti edne. (Vucsitel etak prêkide i po vszê drügi dugoványaj, stera sze szamo ednôk nahájajo vu nyega sôli, prvle je precstevsi i potom vu govore vzéti dávsi.) Precstite, kelko oblokov jeszte eti? — Eden, dvá, trí. Odgôvorte na moje pítanye! Oblokôv kelko jeszte eti? — Obloci jeszo eti trijé. (Vucsitel etaksa pítanya prigliháva i na vecskrát bívajôcsa dugoványa, steri racsun vise deszét neide, pri vise deszét idôcsi naj etak právi: eto i eto dosztakrát jeszte, kgda podrügacsűje, li to szlêdnye pítanye dene pá gori, etak: oblokôv kelko jeszte? — cstenni táblic kelko? kelko kníg mam v-rokaj? itv. Etaksa pítanya zednim i na racsúnanye (brojenye ravnajo pôt.)

Imenűjte mi zmed eti bodôcsimi dugoványami taksa, z-steri eti escse szamo edno jeszte? — Jeszo szamo edne káhle, edne dveri, edna tábla itv. Imenűjte taksa, z-steri eti vecs jeszte vküp? — Od ednoga vecs jeszte eti oblokôv, sztolic, kníg, itv.

Jeli je dobro povêdano; v-etoj sôli jeszo podi? — Nê je dobro. Zaka nê? Ár szamo eden pod jeszte. Kakda tak trbê dobro praviti? — V-etoj sôli jeszte pod. Jeli dobro právim: na etoj sôli jeszo obloci? — Dobro. Zakâ? Ár od ednoga vecs oblokôv jeszte na nyê. (Etaksi pítany vecs trbê dati. Od jedínoga i vecsnoga racsúna kâ praviti eti nebi na szvojem meszti bilô; ár sze eti li osznov csütênya jezika za cíl má.)

Povête mi, na kâ nücam táblo? — Na vucsenye. Odgôvorte mi na pítanye? — Na kâ sze nüca tábla? — Tábla sze na vucsenye nüca. Tak je tábla vucsenya

skér. Povète mi, na kâ nücam jasz cstenne táble? — Na vucsenye. Odgôvorte mi na moje pítanye! Na kâ sze nücajo cstenne táble? — Cstenne táble sze na vucsenye nücajo. Cstenne táble szo tak skéri vucsenya. Na ka nücajo deca knige? — Na vcsenyé. Odgôvorte na moje pítanye! Na kâ sze nücajo knige? — Na vcsenyé sze nücajo knige. Knige szo tak skéri vcsenyá. One skéri, stere sze na vcsenyé i vucsenye nücajo, skéri návuka zovémo. Ka szem pravo? — — Jeli je brojni vlêk návuka skér? — Zaka? itv.

Imenüjte mi z-skéri návuka one, stere sze na píszanye nücajo! — Na píszanye sze nüca: krájda rovatek, kamena táblica, sztênna tábla, ténta, pero, papír. One skéri, stere sze na píszanye nücajo, skéri píszanya zovémo.

Jeli szo návuka skéri sztolice? — Zaka nê? -- ár sze nenücajo na vcsenyé i vucsenye. Jeli szo dőnok potrêbne vu sôli sztolice? — Na kâ szo potrêbne? — Na szedênye. Na kâ je potrêben szto? — Na kâ káhle, sztolec? itv. — Pazte! Vu sôli bodôcse sztolice, sztoli, sztolec, grablice, omár, itv. sze sôlszka ôprava zovéjo.

Nistera deca vu sôli bodôcso ôpravo i skéri návuka zaprávla, sztôlce rê'ze, táblo zoskráble, cstenne táble prelüknya, télco prebíje, ali preszmekne. Jeli je tô prav? — Tô csiniti je nê szlobodno. Znamênye je tô divje neosznovnoszti. Na opômenek sze navcsite ete krátki versus:

Vsze, ka jeszte v-vucsevnici,
Je potrêbno tam:
Táble, sztoli, télce, sztôci,
I ka vsze jasz znam.
Dobro dête sze rado vcsí
I vszemi mír dá;
To lagovo pa nemucsí
I zaprávla tá.

(Ponávlanye pítany, li szamo bívosztni.)

11. §.

Vu soli bodôcsi dugovány meszto.

Vzemte naprê vase táblice. Vzemte je v-rôke. Dente je na sztolico. Zdâ je gente 'znyí meszta. Zdignite je gori. Jeli szo vase táblice zdâ na drűgom meszti, kak szo predtêm bilé. Dente je nazâ na nyí meszto. Jeli je mogôcse táblico escse na drűgo meszto odneszti? — Kama?

Jeli je eto sztênno táblo mogôcse z-klína dolivzéti? — i na drűgo meszto jo odneszti? — Stera escse z-eti bodôcsi dugovány je mogôcse na drűga meszta neszti? — Stera dugoványa je z-ednoga meszta na drűgo neszti mogôcse, gyenavna zovémo. Kâ szem pravo? — — Jeli je szténé sôle mogôcse z-ednoga meszta na drűgo genoti? — Ka pa mosztnice? — Ka pa pod? — Steri dugovány je z-ednoga meszta na drűgo predjáti nêmogôcse, negenavna zovémo. Ka szem pravo?

Odgovárjajte na moja pítanya! (Odgovorje morejo vu cêli govori dáni bidti.) Jeli v-etoj sôli jeszo negenavna dugoványa? — Stera szo vu etoj sôli genavna dugoványa? — Stera dugoványa vu etoj sôli szo negenavna? — Jeli szo vu etoj sôli vsza dugoványa genavna? — Jeli szo vu etoj sôli vsza dugoványa negenavna? — Jeli je eto dobro povêdano: vu etoj sôli szo vsza dugoványa genavna? — Zaka nê? — Jeli je eto prav povêdano: vu etoj sôli szo nistera dugoványa genavna, nistera negenavna?

Gde má eta sztênna tábla szvoje redovno meszto? — Gde májo sztên cstenne táble szvoje redovno meszto? — Gde má szvoje redovno meszto télca? — brojni vlêk? — krájda? — krscsáczi? itv. (Odgovorje sze vu cêli govori dávati morejo.)

(Na ono sztêno kázajôcs, prôti steroj je deca szedécs z-obrázom obrnyena) gde je eta sztêna? — Pred nami. Ka pa eta? — Za nasim hrbtom. Ka pa eta? — Na dêszno. Ka pa eta? — Na lêvo. Mosztnice? — Kumesz nász. Pod? — Pod nami. Gde szo dveri? — Na znotrêsnyoj sztráni sztêne. Ka pa obloci? Naszrêdi vu sztêni. Pa káhle? — Pri sztêni. itv.

Vu sterom sztôlci szedíte ví? — Vu tom prvom. K
pa ví? — Vu tom drűgom itv. Pôleg steroga je te drűg
sztolec? — za sterim te trétji, strti? itv. Steri sztolec j
pred tim strtim? — Pred tim trétjim? itv. Sto szedí pôle
tébe na dêszno? — Na lêvoj? — Za hrbtom? — Pre
tebom? — Gde szedí A...? gde pa B...? itv.

Dolivzemem eto táblo 'z-nyé redovnoga meszta
esze jo denem vam na sztran. Vidili te, kâ tam nede na
tak cílnom meszti, kak na szvojem redovnom. Li glédajte
zdâ na nyô. Jeli, kâ nakraj morete dr'zati glavé, csi na
nyô scséte glédati? Csi bi dugo tak mogli glédati, sinyel
bi vasz bolo. Tábla na szvojem redovnom meszti má naj-
bôgse meszto. Ete píszke gde májo szvoje redovno meszto?
— V-sztolnoj kísti (vu sztênnom omári). Csi bi té píszke
na sztolicaj le'zale, zlêhka bi odnet na szrtél doliszpadnole
ino sze zaklacsile. Gde je najbôgse meszto za píszke? —
(Etak szi zgovárjati má vucsitel z-decov i od drűgi vu sôli
bodôcsi dugovány, da osznovnici prevídijo, kâ eti vsza na
szvojem redovnom meszti májo najcílnêse meszto.)

Vu vucsevnici vsza na szvojem redovnom
meszti morejo bidti.

12. §.

Pregléd i imenűvanye tálov vu sôli bodôcsi dugovány

Eto hi'zo (hrambo), gde szmo zdâ mí, solszko hi'zo
(vucsevnico) zovémo. Glédajte okôli! Jeli ete szténé k-
vucsevnici szlísijo? Da k-nyê szlísijo, tak szo i nyé táli.
Poglednite nyé mosztnice! Tak i té k-nyê szlísijo, jeli? —
Tak szo i mosztnice tál sôlszke hrambe, jeli? — Poglednite
dobro nyé pod (tla)! Jeli pa té tüdi k-nyê szlísi? — i tak
je i té nyé tál, jeli? — Zdâ odgôvorte vszi na moja píta-
nya! Jeli szo szténé táli vucsevnice? — Szténé szo táli
vucsevnice (zakâ?) ár k-sôlszkoj hi'zi szlísijo
(Vucsitel vö prinueszé po pítanyaj escse ete navküpne od-
govore) mosztnice szo tál vucsevnice, geto k-nyê
szlísijo: pod je tál vucsevnice; ár itv. (Govoro

ôbi sze po dáni pítanyaj i odgovori i etak premenyávati lájo): sztené, mosztnice i pod szo táli vucsevnice: – vucsevnice táli szo: sztené, mosztnice i pod szrtél, tla).

Poglednite dveri i obloke! kama szlísijo totá? — K-sztenam. Ka za táli szo tak dveri i obloci? — Dveri obloci szo sztên táli. Ka tak za tále nájo sztené? — Dveri i obloke.

Poglednimo 'ze vszi navküp dveri, z-steri poszebni álov szo one vküpdjáne? (Vucsitel vszáki poszebni tál poká'ze, imenüvati dá, i szam imenűje, csi tô deca nemore.) Zdâ 'ze vküpvszévsi, povête vsze poszebne tále dvér! — Táli dvér szo: sztrügôvje, prag, petník, blanya, csepi, panti i zápor (vucsitel vedno ká'ze poszebne tále, nacsi vu govori cêle decé mêsanye nasztáne).

Opôtenye. Pri ni'ze naszledüjôcsem vszákom poszebnom dugoványi de dvôjo szkrb meo vucsitel. Predevszêm preglédnoti má dati i imenüvati poszebne tále; potom po k-dugoványi prípravnom pítanyi v-govor vzeme názhaj, premenyávavsi gdate dôb pítany. Eti sze za volo kráta szamo li vu govor vzétje názhaja dá. Právlenye decé sze najprvle vszigdar navküpno godí, potom poednom, za volo obilnêsega flíszanya.

Táli zápora szo: oblêk, spor, klũka, zaszünyács.

Obloka táli szo: szosícske, kri'zke, perotnice, obrácske, primácske, csepi, panti.

Perotnic táli: sztrügôvje, precske, gla'zi, primácske, zaszünyácske, csepi, panti.

Táli sztola: tábla, kísta, nogacse.

Sztolca táli: nászlon, szediscse.

Táli sztolíc: szediscse, nászlon, podrokaonica, knigárnica, podnogaonica.

Táli kníg: táble, csepi, lisztôvje. Na lisztê szo: sztráni, redôvje, píszki.

Kamene táble táli szo: tábla i zaopász.

Táli pera: spic, vrêz, razcsesz.

Táli brojnoga vlêka: zaopász, poplat, drot, globke.

Pérnika: primiscse, klinge. Kling táli: osztric, spic, vűha.

Táli dolame: rokávje, prêdnyi i zádnyi trűp, golêr, 'zebke, 'znyore, podmét.

Csizme táli: szára, ogláv, poplat, podmét.

Táli káhl: szténé, vríh, geszke, rôr.

(Vecskrát!)

13. §.

Pregléd vu sôli bodôcsi dugovány na nyi lícojno gledôcs.

Glédajte na szténé! Tê lícojna je bêla. Glédajte na mosztnice! Jeli je taksa lícojna mosztníc, kaksa sztên? — Kakso licojno májo tak mosztnice? — Glédajte ete papír! Jeli je taksi na lícojno gledôcs, kakse szo szténé? — Kaksi je tak i ete papír? — Ka pa eta krájda? eto szrebro? sznêg? mlêko? — Zdâ mi vszi navküp odgôvorte na moje pítanye! Kakse lícojne je sztêna? — Sztêna je bêla. Ka pa mosztnice (?), pa papír? — Papír je bêli, krájda je bêla, sznêg je bêli, mlêko je bêlo, szrebro je bêlo. Pravte vszi vküp, stera dugoványa szo eti bêla? — Bêla dugoványa szo eti: szténé mosztnice itv. Glédajte esze na táblo! Té lícojna je csrna. Preglednite lícojno ténte i táble, jeli szta edne lícojne? — Kaksa je tak i ténte lícojna? — Zglednite sze okôli! ka za csrne lícojne dugovány naidete escse vecs? — Preci bom vam jasz imenüvao dugoványa, ví pa pravte navküp, kakse lícojne szo ona. Tábla? — Csrna. Ténta? — Csrna. Szajhe? — Csrne. Vôgelje? — Csrno. Kôvran? — Csrni. Szmola? — Csrna.

Poglednite táble eti kníg! té szo 'zúte. Íszcsimo escse vecs 'zútoga! Jeli je eto 'zúto? — Ka pa eto? — (Vucsitel gde szam goripoká'ze kak najvecs 'zútoga, gde je pa od decé povedati dá; potom názhaj v-govore szklene.)

Rô'za je 'zúta, csrepnya 'zúta, med 'zúti, ogen 'zúti, kűhani rak 'zúti, ete rôbec 'zúti. itv.

Tráva je zeléna, szirôvi líszt zeléni, szêtva zeléna, regecsica zeléna, nezrêlo szilje zeléno. — Zeléna szo: tráva, szirôvo lísztje, szetvé itv. (Obhod, kak vise!)

Szlama je pláva, zrêlo szilje plávo, vál plávi. 'zveplo plávo. itv.

Néba je môdra, modrís môder, vdárec môder. (Obhod, kak vise!)

Pepél je szívi, mis szíva, szűknye szívo.

Ore je brnászti, kosztan brnászti, káva brnászta, máhrse brnászto.

Odgovárjajte na moja pítanya! Kaksa je sztênna tábla? — pa krájda? — pa szlama? — pa káva? — pa med? itv.

(Vucsitel eti szpoznani lícojn papíre vküppribodne, i gori je pokázavsi veli) viste, eto szo té lícojne! Vzemmo je vréd! Kaksa lícojna je eto? — ka pa eto? itv. Poká'zem je jasz. — — Szpoznali szmo 'ze: bêlo, csrno, 'zúto, zeléno, plávo, môdro, szívo i brnászto lícojno.

(Vucsitel edne brnásztoga pokriva knige pokázavsi.) Glédajte na oblêk eti kníg. Jeli szamo edno lícojno naidete na etom pokrivi? — Ka je eto eti za lícojno? — Ka pa eto? — Pa eto? — Kelke dôbi lícojno naidemo eti? — Trôje dôbi. Na kom sze vecs dôbi lícojna naide, to sze píszano zové. — Ka za sztvaré, fticse, cvêtje poznate, steri szo píszani? Eti vu eti obrázki knigaj jeszo píszani fticsi. Eto je eden 'zúti kôsz. Vidmo, kelko lícojn naidemo na nyem?!

Eti je eden strk; eti edna sztrnáb, edna repiscsica itv. Ziscsimo gori na nyi vsze lícojne!

Opôtenye. Szencave grüntni lícojn, kakti: szvetlo, môdra, kmicsno môdra, szvetlo 'zúta (ali erdécsa) itv. sze li pri dáno príliki szpomínati májo. Eti je zadoszta szpoznanye ti grüntni, ij té szo li te vise imenüvane.

14. §.

Szpoznávanye vu sôli bodôcsi dugovány na nyí obrázke gledôcs.

(Edno 'zlico kázavsi.) Na etoj 'zlici vam nika pokázati mam. Poglednite dobro nyé glávke zádnyi tál. Kakso obrázko má ona? jeli kâ sztrmno, prizdignyeno? Sztrmec je tüdi tak prizdignyen vise lica zemlé. Zdâ glédajte na blanyo táble. Jeli sze i tá sztrmno kumesz prizdigáva? Jeli, kâ nê? Tá tak ide, kak gdare sze kâ vösztencká. Tábla ednáko obrázko má. Poglednimo i nyé drűge sztráni. I té szo vsze ravne. Etakse obrázke ravnice zovémo.

Zglednite sze okôli! Ka za dugoványa májo eti k-tábli priglíhne ravne sztráni? — — Zdâ mi odgovárjajte na moja pítanya: kakso sztran má sztêna? — Sztêna ravno sztran má. Kakso pa dveri? — Dveri ravno sztran májo. Ka pa oblok? — gla'zojna? — szto? — deszké sztolca? — táble kníg? itv. (Vucsitel vszáko pítanye vu cêlom govori dêva gori, deca pa vu cêli govori odgovárja.) Povête mi, stera dugoványa májo eti ravne sztráni? — Ravne sztráni májo: tábla, cstenna tábla, szto, knige itv.

Glédajte na blanyo táble! Pelam eden prszt po etoj sztráni (po szkradnyeki) blanye, te drűgi prszt po etoj drűgoj sztráni (stera z-szkradnyekom v-kükél ide). Eti dvê sztráni vküpprídeta. On tál táble, gde dvê sztráni vküpprídeta, kükél zovémo. *) Jeli naidemo eti escse vecs küklôv? (Vucsitel i vecs küklôv dá gorizíszkati.) Kelko küklôv tak má tábla z-ete sztráni? — Poglednimo i nyé drűge sztráni! Vsze sztráni táble stiri küklé májo. Tak je i cêla tábla csetvéro kükléna. (Vucsitel preglédnoti dá i vecs csvetéro kükléni dugovány, poká'ze küklé, i potom dene gori pítanya. Mera küklôv je eti nêpotrêbna.) Kelko küklôv má szto? — Kelko küklôv má pokriv kníg? itv. (navküpni odgovorje vu cêli govori). Imenűjte z-eti

---

*) Küklôvje bramb sze voglôvje zovéjo.

bodôcsi dugovány ta stiri küklé majôcsa? — Stiri küklé májo: sztené, mosztnice itv. (Vucsitel za volo obilnêsega szpoznanya naj z-papíra zrêzane, trí, pét, sészt i vecs küklôv majôcse táblice szprávi i naprêdáva, brez'toga, kâ bi sze vu razkládanye obrázk küklôv pűsztsao). Preglednite eto deszkô; jeli vzemete na nyê v-küklé idôcse sztráni? — Jeli, kâ nyé kraj cêlo naokrôglo ide vszeokôli? — Etaksa obrázka je okrôgla (krô'z). (Vucsitel poká'ze i drűge dôbi pêneze, dna vrcsôv, vêder, vöro itv. i po pítanyaj ta pregreglédnyena vu etakse govore dá vküpevzéti) pênezi okrôgle obrázke májo. Dno vrcsa okrôglo obrázko má. Dno vêdra okrôglo obrázko má itv. Vrcs, vêdro, vőra, lagev okrôgle obrázke májo.

Eto je edna klopca z-gummia. Poglednite jo! Nyé obrázka je povszéd okrôgla. Etaksa obrázka sze okrôgla zové. (Vucsitel preglédnoti dá kocko, globke brojnoga vlêka, imenűje nisteri okrôgli szád, kakti visnye, trnine, grôzdeke, potom je vküp dá vu govore vzéti.) Globke brojnoga vlêka szo okrôgle. Kocka je okrôgla itv. — (Vküpvzétje govorov) globke brojnoga vlêka, klopce, kocke, trnine itv. szo okrôgle.

Glédajte eto jajce. Kakse je ono? — Okrôglo. Ali jeli, kâ dúgo=okrôglo? Preci vám poká'zem nika escse dugse okrôgloga (eden valékobrázni olôvnik). Té je tüdi okrôgli, ali naduzi sze vlecsé, kak valékobrázno tesztô (macsík). Etakse dôbi dugoványa sze valékobrázna zovéjo. (Vucsitel pred nyé dr'zí edno palico, pipaszár, szvêcso itv.) olôvnik je valékobrázni, palica valékobrázna itv. (potom govore vküpvzeme) olôvnik, palica, pipaszár, szvêcsa itv. szo valékobrázna.

Eto je edna bezova pűksa. Kaksa je ona? — Valékobrázna. Jeli, kâ je znôtra prázna? — Csi je valék znôtra prázen, cêv sze zové. (Vucsitel ká'ze edno sêv, ali pükseno cêv) cêv má pűksa, sêv, itv.

Ponovlenye §-a. Kakse obrázke je tábla? — szto? itv. dno vêdra? — kocka? — cêv? — — Imenűjte mi küpláta, okrôgla, bűcsnata, vlêkobrázna itv. dugoványa.

15. §.

Pregléd dugovány na presztor gledôcs,

Glédajte esze na táblo! K-steromi kraji sze razpresztéra nadugse? — K-steromi na kratsise? — (Vucsitel jo zmêri pred decov.) K-steromi kraji sze nadugse vlecsé, tiszto je dú'zava táble; k-stromi kraji pa nakratsise, tiszto je nyé sürjava. Poglednite i eto nyé najvoszkêso sztran! Tô je nyé kusztoszt. Kelko razpresztora má tak eta tábla? — Eta tábla trôji razpresztor má, kakti: dú'zavo, sűrjavo, i kusztoszt.

(Vucsitel i vecs vu sôli bodôcsi dugovány prebroditi dá, na steri sze ete trôji razpresztor nahája, eta imenüvati dá, i názhaj vu popolne gorivzévsi etak právi nadale.) Sztênna tábla má dú'zavo, sűrjavo, kusztoszt. Sztêna má — — szto má — — knige májo — — dveri májo itv.

Ponôvlenya. Stera dugoványa májo eti dú'zavo, sűrjavo, kusztoszt?

(Dvá rázlocsni dú'zav olôvnika goripodr'zavsi.) Etiva dvá olôvnika tüdi máta itv. Steri nyidva je dugsi? — steri kratsisi? (ednoga escse kratsisega naprêvzévsi). Steri zmed etimi trêmi je nejkratsisi? — — Poglednite vase prszte! Steri je dugsi, jeli pálec, ali kazácsen? — jeli kazácsen, ali szrêdnyi? — jeli zláti, ali szrêdnyi? — jeli máli, ali zláti? — jeli máli, ali pálec? — — Steri je kratsisi, jeli máli, ali zláti? — — Steri je najdugsi? — najkratsisi? — Steriva szta ednákiva?

Kama sze razpresztéra ete sztêne dú'zava? Jeli, ka kumesz prôti nébi? Sürjavo eti viszikoszt zovémo, ár kumesz prôti nébi (viszíni) ide. Kama sze razpresztéra dú'zava dvér? Jeli, kâ kumesz? Tak nyé dú'zavo pá viszikoszt zovémo (edne kuszte knige na szto djávsi) eti kníg kusztoszt je zdâ nyí viszikoszt. (Vecs péld!) Viszikoszt májo szténé, dveri, itv.

Ka je vise, jeli sztêna, ali dveri? — törem, ali cérkev? — itv. — Sztêna je vísisa, kak dveri. Törem je vísisi, kak cérkev. Cérkev je vísisa, kak hi'za, itv.

Ka je níszise, jeli sztêna, ali dveri? — Dveri szo níszise, kak sztêna, — cérkev, kak törem itv.

Kama ide dú'zava sztüdenca? — Doli prôti globocsíni. Kakda sze tak zové dú'zava sztüdenca? — Globocsína sztüdenca.

Govorje. Globocsíno má: jama, — grob, — graba, — piovnica, — potok, — môrje itv.

Ka je sűrse, jeli ta velka, ali kamena tábla? (Vucsitel nyidvi zmêri.) Ta velka tábla je sűrsa, kak ta kamena. Ka je sűrse, jeli tábla ali dveri? -- itv. (Deca vszigdar vu cêli govori odgovárja navküp.) Ka je voszkêse, jeli oblok, ali dveri? — tábla, ali szto? itv.

Ka je kúse, jeli ete mále, ali ete velke knige? — kamena, ali csrna tábla? — olôvnik, ali vú'zgavka? itv. (obrni pítanye!). Ka je ténse, jeli ta velka, ali kamena tábla? itv.

(Dvôje rázlocsne velkoszti knige naprêvzévsi.) Zmermo eti dvôji kníg dú'zavo! Stere szo dugse? — Ete. Zmermo obê sűrjavo! Stere szo sűrse? Ete. Zmermo obê kusztoszt! Stere szo kúse? — Ete. Tak dú'zava, kak sűrjava i kusztoszt eti je véksa, kak ovi; tak szo ete vékse od ovi. (Vucsitel vküp naj prigliháva escse vecs dugovány na nyí velkoszt gledôcs) i (obrnivsi pítanya) ka je ménse, jeli kalamáris, ali téntni glas? itv.

(Dvá ednákiva olôvnika kumesz podr'zavsi.) Steri zmed etima je dugsi? — Ni eden je nê dugsi. Steri je kúsi? — Ni eden nê. Kaksiva szta tak? — Ednáko velkiva.

Jeli szta ednákivi dvê okê csloveka? — Ka pa dvê vűhê? — pa rokê? — nogê? (Odgovorje vu cêli govori) itv.

16. §.

Pregléd vu sôli bodôcsi dugovány na nyí kojno gledôcs.

Z-koj je zgotovlena tábla? — Tábla eta je z-leszá zgotovlena. Ka pa szto? — pa sztolec — — pa sztolice? pa pod? — — itv. Povête mi tak 'ze: ka vsze je eti z-leszá zgotovleno? — Z-leszá je zgotovlena tábla, szto, sztolec itv.

Ka za rejara zgotávla táble? — sztole? — tégivke?

itv. — Táble zgotávla sztolar. Sztole zgotávla sztolar itv. (Vküpvzévsi) táble, sztole, sztôlce, tégivke itv. sztolar zgotávla.

Jeli zápor dvér z-leszá rédijo? — Zápor dvér nerédijo z-leszá, nego z-'zeleza. Z-koj szo csepi dvér? — z-koj panti? itv. Ka pa káhle? — Ka pa 'zelêzje oblokov? — Ka pa drot brojni vlêkov? itv. z koj je? (Odgovorje v-cêli govori!)

Ka vsze je eti z-'zeleza zgotovleno? — Z-'zeleza zgotovlen je: zápor (spor), csepi itv. Imenűjte i drűgo, ka je z-'zeleza! — Z-'zeleza szo: lakati, 'zage, szekere, tesenice *), motike, lopate, koszé itv.

Ka za rejara zgotávla zápor? — Sporar. Ka pa csepe? — — (Odgovorje vu poszebni govori.)

Ka vsze zgotávla sporar? — Sporar zgotávla: zápore, lakati itv.

Z-koj zgotávlajo táble oblokôv? — Z-gla'zojne. Ka vsze zgotávlajo escse z-gla'zojne? — Z-gla'zojne zgotávlajo: kalamárise, kupice, gla'ze, gledala, nácsnice itv. (Gla'zojno pa z-pêszka i szoli szprávlajo, gla'zojnarje v-gla'zeni hütaj.) (Vucsitel naprê má dati napíhnanye gla'zov.)

Z-koj zgotávlajo knige? — Knige z-papírov zgotávlajo. Ka pa sztênne táble? — — Pa télce? itv. Z-koj zgotávlajo papíre? — — Sto zgotávla knige? — Stampar. Sto vé'ze knige? — Knígvezár. Sto pa píse knige? — Píszmoznanci.

Z-koj je krscsák (klobűk)? — — bunda? — — jopa? szűknye? — — prsznyek? — — obütel? — — odêvka? plátno? — — itv. (Odgovorje vu cêli govori.)

Ka za rejara zgotávla krscsáke? — — bunde? — — jope? — — obütel itv. (vcêli govori).

Ka vsze zgotávla szűcs? — — szabô? — — csizmár? — — sôstar? — — tkálec? — — klobücsár? — — remenár? — — kolár? — — kádar? — — kű'znar? — — kovács? — — sporar? — — vo'zár? — — sztrügár? — — sztolar? — — itv. (v-cêli govori).

---

*) Tesanice (nê trscsenice), kâ 'z-nyimi tesemo.

Z-koj kaj zgotávlajo, tô sze kojno dugoványa zové. Jeli táblo szamo z-edne dôbi kojne zgotávlajo? — Szamo z-kakse kojne zgotávlajo? — Z-leszá.

Poglednite vase táblice, jeli szo té szamo z-leszá zgotovlene? — Z-kelke dôbi kojne szo kamene táblice zgotovlene? — Kamene táblice szo z-dvôje dôbi kojne zgotovlene, kakti: z-kamna i leszá. Poglednimo ete olôvnik. Z-kelke dôbi kojne je zgotovlen? — Olôvnik je z-dvôje dôbi kojne zgotovlen: z-leszá i olôvnoga kamna. Poglednimo ete oblok. Z-kelke dôbi kojne je zgotovlen? — Ete oblok je z-trôje dôbi kojne zgotovlen: z-leszá, 'zeleza i gla'zojne. Kelko rejarov ga je zgotovilo? — Ete oblok szo trijé rejarje zgotovili: sztolar, sporar, glá'zar. Z-koj szo szténé zídane hi'ze? — Zídane hi'ze szténé szo: z-kamna (ali cigla), pêszka, vápna. Z-koj je nyé pokriv? — Z-leszá, cigla, szlamé itv. Ka za rejare zgotávla hi'ze? — Hize zgotávla: zidár, teszács, sztolar, sporar, glá'zar. (Ponovlena pítanya z-vise povêdani.)

17. §.

Nűc vu sôli bodôcsi dugovány.

Da na etoj vucsevnici dvér nebi bilô, jeli bi mogli esze notriprídti i odetec vöidti? Na koj nücamo tak dveri? — Dveri na tô nücamo, kâ na nyé notri=pa vöhodimo.

Da oblokov nebi bilô, jeli bi mogli eti viditi? — — Zakâ nebi mogli viditi? — Ár nindri nebi mogla notriprídti szvetloszt. Na koj szo tak obloci? — Obloci szo za tô, da na nyé szvetloszt ide notri.

Da szténé nebi bilé, jeli bi sze mogli prôti mrazi bràniti? Ka nasz bráni prôti mrazi? — Zakâ szo tak szténé? Szténé szo záto, da nász bránijo prôti mrazi.

Da káhl nebi bilô, jeli bi mogli v-mrázi zakűriti vucsevnico? — Na kaj tak nücamo káhle? — Káhle na tô nücamo, da po nyi hrambo kűrijo. Na koj nücate solszke sztolice? — Solszke sztolice na tô nücamo,

da na nyi szedímo. Zakâ szo grablice eti? — Grablice szo k-tomi cíli, da krscsáke na nyé poveszávamo. Na koj nücamo omár? — Omár na tô nücamo, da v-nyega dêvamo kalamárise, péra, téntne glá'zke, olôvnike, knige, piszma itv. Za ka zroka volo je eti szto? — Szto je eti za toga volo, da na nyem písejo i edno drűgo na nyega szkládajo.

Za ka volo je tábla eti v-sôli? — Tábla je za toga volo v-sôli, da sze na nyê píszati, rovatati, brojiti vcsímo. Zakâ szo eti sztênne táble? — Sztênne táble szo záto, da sze 'z-nyí csteti vcsímo. Ka za cíl májo kártni píszki? — Kártni (gíbni) píszki té cíl májo, da 'z-nyimi recsí vökladémo. Na koj nücamo abcé? — Abcé na tô nücamo, da sze 'z-nyí csteti vcsímo. Kcsemi szo te drűge knige? — Da sze 'z-nyí vcsímo. Kcsemi szo kamene táblice? — Da na nyi písemo, rovatamo, brojimo. Kcsemi je olôvnik i pero? — Da 'z-nyima písemo. Na koj nücamo tégivko? — Tégivko na tô nücamo, da 'z-nyôv tégivamo. Za koj je pérni dr'z? — Pérni dr'z je na tô, da v-nyega ocelna péra szranyűjemo. Na koj nücamo ténto, kalamáris, píszko, brojni vlêk, kazácsno, palico, krájdo? (Odgovorje v-cêli govori.)

Povête mi, ka vsze nücamo na vcsenyé? — Na vcsenyé nücamo: sztênne táble, cstenne táble, knige, télce itv. Poprêk na koj nücamo skéri návuka? Skéri návuka poprêk na vcsenyé nücamo. Zmed skerami návuka stere naimre nücamo na píszanye? — Zmed skérami návuka na píszanye nücamo naimre: kamene táblice, sztênne táble, papíre, ténto, péra, krájdo, olôvnik i rovatek.

Ka pa, stere skéri návuka nücamo naimre na cstenyé? — Na cstenyé nücamo naimre: cstenne táble, kártne píszke, knige.

Ka pa — na brojenye (racsúnanye)? — Na racsúnanye (brojenye) nücamo z-skéri návuka naimre: sztênno táblo, kamenico i brojne globke.

Jeli szo vsza hasznovita dugoványa, stera sze vu etoj vucsevnici nahájajo?

18. §.

Vu sôli bodôcsi poszebni dugovány z-rázlocsni sztran pregledne nye, i poleg dotécsne podsztave dolipisüvanye. Privad na redovno i tekôcse naprêdávanye.

Opôtenye. Osznovnici szo sze 'ze do etimao vcsíli poszebno szpoznávati rázlocsni vu sôli bodôcsi dugovány iména, lícojno, obrázko, tále i racsún tálov, sztan, presztor, kojno, rejare, i nüc vu glavni tégi. Eta morejo tak na podsztavo szlű'ziti pri poszebni dugovány z-vecse sztránov preglédenyi, doliszpisüvanyi, — na vorcan redovnoga naprêdánya vu zagovárjanyi. Eti sze 'ze dête na laszno szvojo prémocs more niháti i kak najvise po znamêny dávanyi pôtiti. Vu etom flíszanyi szo ta 'ze naprêdána vküpvzéta i na nyí popolno dokoncsanye sze ômurno paziti má. Pri doliszpisüvanyi sze eta morejo pred ocsmí dr'zati: dugoványa, imé, lícojna, obrázka, presztor, táli, racsun, poszebni tálov, námesztni sztan, kojna, rejar i nüc.

Szpísz sztênne táble. Imé etoga dugoványa je, sztênna tábla. Na lícojno gledôcs je ona: csrna (gdete znücana, szíva), nyé obrázka: nadú'z csetvéro=küktáta. Nyé poszebni táli: sészt blany, z-steri edna je naprê, edna odzaja, edna zgora, edna szpodi, edna z-dêszne, edna z-lêve sztráni. Kak skér návuka sze na tô nüca, da sze na nyê z-krájdov píse.

Prísztranna pítanya i rázklad. Zakâ sze zové eta tábla sztênna? — Ár redovno na sztêni viszí (nistere na zdr'zki sztojíjo). Táble redovno z-kaksega leszá zgotávlajo? — Z-borovoga. Zakâ? — Tak je le'zêsa. Predevszêm na koj raz'zagajo bôr? — Na deszké. Z-dészk je sztolarje rédijo. Zakâ je na csrno fárbajo? — Záto, kâ sze bêla fárba, stero z-krájdov potégnejo na nyê, najbole na csrnoj lícojni viditi dá.

Szpísz kamenice. Eta tábla sze kamenica zové. Nyé lícojna je dvôje dôbi: zaopász bêli (na nôvoj), brnászti (na zamázanoj), tábla pa ôcsrna. Nyé ob-

rázka naduzi csetvéro=küкláta. Táli: zaopász i kamenica (meszto sze nedotekne). Z-dvôje kojne je, kakti: z-leszá i kamna. Zaopász sztolar rédi, kamenico v-nápravnici szprávlajo. Nüca sze na píszanye, brojenye i rovatanye.

Prísztranna pítanya i rázklad. Ka je tô za lícojno, kare je nê celô csrna? — Ocsrna. Kaksa lícojna je tô, stera je ne celô 'zúta? — ô'zuta. Rovatno kaménye z-globocsíne zemlé kopajo. Jeli je tô tak gladko, gda je vöszkopajo, kak gda je na táble zgotovijo? — Nê je. Gde je ogládajo na kamenice? — Vu nápravnicaj. Z-kêm písemo na kamenicaj? — Z-rovatkmi.

Szpísz sztola. Imé etoga je szto (sztol). Nyega lícojna je: brnászta, kak visnya (?). Táli szo: tábla, kista 'zvinge, nogacse. Táblo má edno, kísto edno (?), 'zvinge stiri, nogacse stiri. Nyega tábla je taksa csetvéro=kükláta, da je nyé dú'zava i sürja vaednáka (?); kísta je nadúzi csetvéro=kükláta (?) i globoka, 'zvinge szo naduzi csetvéro kükláte, nogacse szo csetvéro rednáte, — dúge, ednáke, k-sztebrom priglíhne. Na sztan gledôcs: tábla, kista i 'zvinge lezécs, nogacse pa viszécs ednáke. Cêli szto je z-leszá zgotovlen od sztolara. Nüca sze na tô, da sze na nyega rázlocsna dugoványa szkládajo, i píse na nyem.

Prísztranna pítanya i rázklad. Jeli je vszáki szto na visnyovo pofárban? — Kakse fárbe sztoli jeszo zvöntoga? — Zakâ fárbajo sztole? — Záte, da bi lepsi bilí, csisztêsi sze mogli dr'zati, i tak hitro sze neponoszili. Jeli jeszo i nefárbani sztoli? — Nisteri sztoli szo na szvetlo zobleni (politúrani). Jeli je vszáki szto csetvéro=küкláti? — Jeszo celô okrôgli, jeszo i naduzi okrôgli sztoli. Jeli szo nogacse vszê sztolôv ednáke? — Jeli vszáki szto stiri nogacse má? Jeli szamo z-leszá rédijo sztole? — Jeli szamo z-bo-

rovoga leszá? — Escse z-kaksega leszá? Jeli sztolar (tislar) szamo sztole rédi? — Ka za hí'zno szprávo rédi escse sztolar? — Jeli sze vu sôli bodôcsi szto na jêsztvino nüca? — Jeli bi sze mogao i na tô nücati? — Kakda sze zové taksi szto, na sterom sze redovno obêdiva? — Obêdni szto, — na sterom sze píse? — piszmeni szto, pri sterom sívajo? — sivni szto.

Kakda sze má razmiti, gda sze od koga právi: ete cslovek bogat szto dr'zí? — Tak, ka on bogato 'zivé, zebráne hráne jê. Jeli je szirmákom tüdi mogôcse, bogate sztole dr'zati? — Jeli je záto bogátec szrecsnêsi, kak szirmák, i ete zbo'znêsi, kak ov? — Vu kom sztojí práva szrecsa i plemenitoszt csloveka? — Jeli sze je mogôcse csloveki z-malim i prôsztim zadovoliti?

Kincs i vrêdnoszt prevecsa
Je escse nê práva szrecsa;
Te z-malim zadovolen
Je blá'zen i nê nevolen,
Csi li v-dobrom radoszt má
I hűdomi sze nepodá:
Tô pôt, tô szi zeberi
I szrecsen bidti más, veri.

Szpísz sztolca. Imé etoga dugoványa je: sztolec. Lícojna brnászto='zúta (?). Táli: szedaliscse, nászlon i nogacse. Nászlon je eden, szedaliscse edno, nogacse stiri. Nászlona obrázka: csetvéro=küklâta (?), nyega zgornyi tál nacifráni (?). Szedalisce: csetvéro=küklâto, tak da je od nászlona prôti prêdnyemi táli sűrse, i prôti zádnyemi voszkêse. Na sztan gledôcs szo nászlon i nogacse viszécse, szediscse le'zécse. Zgotávla ga sztolar z-leszá. Nüca sze na szedênye.

Prísztranna pítanya i rázklad. Jeli jeszo i nácsisi sztolci, na steri nászloni, szediscsaj i nogacsaj zvöna escse drűgi

táli jeszo? — Príszloni na dvá kraja szediscsa, na stere szi-roké dêvajo ti szedécsi. Eti imé je: príszlonka. — — Jeli vszáki sztolec stiri nogacse má? — Jeszo sztolci z-dvema nogacsoma (podnogaonice), i z-trêmi nogacsami (sôstarszki), — ka pa, i z-ednov nogacsov (vûvcov i compernic itv. sztôlci)! — Jeli szo sztolci szamo z-leszá? — Jeszo i taksi, steri szediscse i nászlon je z-síbja, nisteri szediscse pa z-szlamé ali rogoza szpleteno, tak szediscse, kak nászlon z-koszminyem napani i z-ledrom ali szűknyem i drűgov tkajov oblecseni. Jeszo i 'zelezni sztôlci. Tak sztôlci, kak sztoli k-hí'znoj szprávi szlísijo.

Szpísz solszki sztolíc. Eto dugoványe sze sôlszka sztolica zové. Nyé lícojna je: brnászta. Táli: sze-discse, nászlon, zgorna deszka (sztolek), kni'zárnica, dvê nogacsi (príkraji) i tramícsi, vu stere szo no-gacse zdublene (poplatje). Kre edne sztráni je, pôleg racsúna, deszét (?) i kre drűge deszét (?) sztolíc. Obrázka poszebni tálov je csvetéro=kükláta, dúga, vôszka. Poszebni táli szo: le-'zécse szediscse, zádnyek názhrbt nagnyeni, kni'zárnica le'zécsa, sztolek zréberni, poplat le'zécsi. Reja leszena sztolarov. Nücajo sze na szedênye, píszanye, kníg. itv. dr'zánye.

Prísztranna pítanya i rázklad. Kakda sze zové sztolica sztolara, na steroj obli? — Oblicsna sztolica. — — Ka pa sztrügára sztolica? — Sztrügálna sztolica. Ka pa tiszta dúga med hí'znov szprávov, na stero szi szédemo i lé'zemo i stera je navékse na méhko vönapána? — Pocsivnica (kanapê).

Szpísz knig. Imé etoga dugoványa je: knige. Nyí táli szo: dvê tábli, hrbet i lisztôvje. Na lisztê szo sztráni (práva i lêva), na sztránaj broji (racsú-nye) i redôvje, vu redê píszki (litere). Na lícojno gledôcs szo: táble rázlocsne fárbe: jeszo erdécse, 'zúte, zeléne, csrne, píszane táble. Hrbti szo tüdi

rázlocsne fárbe. Lisztôv[…], píszki csrni (steri szo gdate z-erdécsimi, zutimi, zelénimi itv. změšani). Na obrázko gledôcs szo táble i lisztôvje naduzi csetvéro=kükláti, hrbti naduzi bücsnati: redôvje szo ednáki, píszki rázlocsni obrázk, i kelko je píszkov, szkoro telko je i nyí obrázk. Knige ali z-edne ali z-dvê dôbi kojne zgotávlajo: ali vsze nyí tále z-papirov, ali pa táble i lisztí z-papírov, hrbet pa z-ledra ali plátna. Nyí rejarov je vecs: kakti: szpravitel, kí je píse, stampar, kí píszke nabéra i natíszka, knígvezár, kí je vé'ze. Nücajo sze na cstenyé, vucsenye itv.

Prísztranna pítanya i rázklad. Knigam rázlocsna iména dávajo, nyí rázlocsni napiszki sze na nyí prvom líszti (napiszki) csteti dájo. Ka za napiszek má vasa mála kni'zica, z-stere sze csteti vcsíte? — ABC. Jeli 'ze znáte, kakda sze imenűjejo one knige, z-steri sze eti toga drűgoga zlôcska deca vcsí? — Kaksi napiszkov knige poznate escse, z-steri sze ti drűgi zlôcskov deca v csí? — — Jeli szo vsze knige ednáko velke? (velkoszt vlomnikov, árkusov, csveteren, oszmeren véz).

Redoʌno dête szvoje knige szkrbno varje, nezamá'ze, nenaskráble, netrga ji hotécs, ár one doszta trűda i sztroska potrebűjejo, dokecs sze vözgotovijo.

(Za pojbáre.)

Lêpa mála kni'zica
Drági kincs mojga szrdca!
Kak sze ti jasz radűjem,
Gde tvoj lêpi glász csűjem,
Z-kim me doszta dobra vcsís,
Osznávlas i veszelís. —
Nê! — necsem te trgati,
Nego szkrbno varvati.

(Za deklícske.)

Kak dobre skéri szo knige!
Hűdim szo toti zrok brige;
Ali jasz je rada mam,
Ár 'z-nyí doszta dobra znam.
I varvala bom je vszigdár,
Ár szo vernoga szrdca dár:
Mama szo mi je kűpili,
Gda szo na szenye hodili,
I csi bi je gder zgübíla,
Ah! kak bi sze 'zalosztíla.

Szpísz brojnoga vlêka. Eta náprava sze brojni vlêk zové. Nyega táli szo: sztális, globke, droti. Na lícojno gledôcs je sztális brnászti (?), globke szo zamázano brnászte (?), droti szvetlo=szívi (?). Oe, rázka sztálisa naduzi csetvéro=küküláta, globka ?) krôgla, drotov ténka, valécsna. Na nyí sztan ro= dôcs: dvê sztráni sztálisa sze vu ednákom le- visziko kumesz vlecséta, zgoránya 'zvinga i drni, le'zécs pocsívajo pod endrűgim, ednáko dalecs at endrűgoga, i z-endrűgim v-ednákom tekáji. Ne vszákom droti je deszét globk pôleg endrűge. Szta lis i globke szo z-leszá, droti z-'zeleza, od sztolara sztrügára i drotarov (vu nápravnicaj) zgotovlena Nüca sze: na vucsenye broja (racsúna).

Prísztranna pítanya i rázklad. Jeli szte 'ze vidili szűa i mlin? — Z-kaksov mestríov je on vküpszklenyen! Kak 'zené kolô vretence, vretence pa mlinszki kamen! — Etak-se z-mestríov vküpszklenyene náprave sze vlêki zovéjo, záto, ár sze 'z-nyimi oprávlati dá, ka bi lüdjé mogli z-ro-kami oprávlati (kakti: mleti, orati, mlátiti itv. Ka za vlêke poznate ví? jeli, kâ: plüg, bráno, sztopo, vöro itv. —? I ete vlêk sze záto tak zové, geto meszto píszanya 'z-nyim racsúnamo, ali pravê: brojimo.

Ka stímate, csi bi ete drote escse dale vöpotégnoli vu oni isztom tekáji, jeli bi oni gder vküpprisli? — Zakâ nebi? — Ár bi vszigdar vu ednákoj dalecsíni osztali od endrűgoga. Viste eti na tábli potégnem zete= i zovkraj tégivke po ednom tégi. Jeli bi teva gder vküpprisla, csi bi nyidva kaksté dalecs v ednákom téki vövlêkao? — Zakâ nebi? — — Takse tége, steri z-endrűgim povszéd v-ednákom téki (ali dalecsíni (idejo, tége ednáke dalecsíne ali párani tékov zovémo. Li poglednite ete pizke (skripte)! Kakda ido na nyi tégi? — Zdâ potégnem dvê téga. Etiva prôti endrűgomi ideta. Csi bom nyidva dale vlêkao, naszlêdnye vküpprídeta, i tam kükél nasztáne.

Szpísz tégivke (línee). Eto sze tégivka zové. Nyé lícojna je brnászta (?); obrázka: csetvéro=küdnata, dúga, ténka. Má dvê sztráni (dvá kraja), dvá esztrica, dvá konca. Leszena reja sztolarov. Nüc: tégivanye.

Szpísz dvér. Imé etoga dugoványa je: dveri. Lícojna: brnászta (?). Táli: dvá sztrügá, prag, petník, blanya (dveri), csepi, panti, spor, gomba. Táli spora: té'zka, oblêk (plêh), znôtra zápor, zazünyács. Obrázka: Sztrűg z-pragom i petníkom v-küklé ideta i kumesz sze vu sztêno gorivlecséta, z-endrűgim párano tecséta, ednáko dúgiva i viszésiva szta. Prag i petník szta tüdi páranoga téka, ednáko dúgiva, ali kracsisiva, kak sztrügôv, i obá te'zécsiva. Blanya dvér je dúga, stiri küklé majôcsa tábla. Dveri i sztrügovje szo z-leszá, csepi, panti i zápor z-'zeleza. Ta leszena sztolar, ta 'zelezna spoar zgotávla. Nücajo sze na vö=i notrihodenye i na zapéranye hi'ze.

Prísztranna pítanya i rázklad. Kakda sze zovéjo na notrizaprávleni dvoriscsaj tiszte velke dveri, na stere kôla vö=pa notrihodijo? — Vráta. Ka pa pôleg vrát bodôcse

dveri, za lüdí, gda szo vráta zaprêta? — Dvérca. Ka escse za dveri jeszo? — Jeszo na stalaj, kletáj, ogradaj itv. Ka pa dvérca? — Na levê, kürecsnyekaj, stacúni itv. Jeli jeszo zvön leszeni i z-drűge kojne vráta i dveri? — Jeszo 'zelezna vráta, i 'zelezne ino gla'zene dveri (naimre na mocsínaj, temnicaj i stacúni). Na kaksi hrambaj sze nahájajo na dvôje odpérana vráta i dveri? — Naimre na veliki hrambaj, kakti: na cérkváj, gradê, palacsaj, trnacê itv.

Jeli prav csiní kí z-dverami mláti, gda je zapéra? — Ka pa, kí z-hrabukov ide v-hi'zo? — — Kakda sze mámo oponásati, gda k-komi v-hi'zo scsémo idti? — Predevszêm moremo po dveraj z-kazácsnim prsztom zklonckati, i csi sze nam z-hi'ze szlobodscsina dá (szlobodno! — mogôcse!), teda lepô natíhoma dveri odprimo, z-odkritov glavôv v-hi'zo sztôpmo, za szebom dveri dolizaprimo, i nanizécs sze lepô poklonmo.

Pred szirmákom i potrebüvajôcsim nigdar nezaprimo dvér nase hi'ze, trdno ga neodposlimo, i ka je mogôcse, nyemi podeliti nevtajmo. Ár szo posteni szirmaci od Bogá k-nam poszlani.

Csi szirmák na dveraj trűple,
Odpri i darűj nyemi:
Bôg tebé za tô oszíple
Z-dármi doszta lepsimi.

Szpísz obloka. Eto je oblok. Nyega lícojna je brnászta (?); táli szo: sztrügi i kri'zke, perotnice, csepi, panti, deszcsícska; perotníc táli szo: rame, primács, gla'zojna. Obrázka obloka je dúga, csetvéro=küklátá. Dvá sztrügá szta ednáko dúgiva i ednáko tekôcsiva, viszécsiva; te zgornyi i szpôdnyi szta kracsisiva od szkradnyekov, páranoga téka, i le'zécsiva. Zgoránye perotnice szo krátke, csetvéro=kükláte, sűrjava dú'zava ednáka; te szpôdnye perotnice dúge, csetvéro-kükláte, rávno takse szo i nyí gla'zene táble. Panti szo küküláti na vszê

dvanájszet küklê. Deszcsícska je dúga, csetvéro-kükláta. Z-trôje kojne je zgotovlen, kakti: z-leszá, 'zeleza i gla'za, po trê rejari: sztolari, sporari i glá'zari. Szlű'zi na hi'ze szvetlôcso i vötrivanye.

Prísztranna pítanya i rázklad. Li glédajte vö na oblok! Ka vsze vídite szkôsz nyí? — — Tak je na gla'zene táblice mogôcse vöviditi. — Gla'zojna je previdno têlo. — Ka pa szkôsz sztêne, leszá, 'zeleza je tüdi magôcse viditi? — Sztêna, lêsz, 'zelezo szo nê previdna têla. Imenűjte mi vecs neprevidni têl!

Eto je eden falácsek gla'zojne: vardenmo, jeli de sze dao vugnoti, kak siba. — Gla'zojna je nevugibna. Z-etim málim hamrícsom po nyê vdárim. Jeli kâ sze je razdrobíla? — Têlo, stero sze zlehka razdrobí, krhécse (cslovecse krhko) zovémo. Slátajte po etom sztoli! Jeli, kâ je malo braszklav? Zdâ slátajte po gla'zojni. Jeli, kâ je gladka? Vzemte 'ze vküp csetvéro szpodobnoszt gla'zojne vu eden govor! — Gla'zojna je previdno, nevugibno, krhécse, gladko têlo. (Vucs. pripovê; kakda sze szprávla, rê'ze i fárba gla'zojna).

Szpísz káhl (okrôgli 'zelezni.) Etoga dugoványa imé je: 'zelezne káhle. Nyí lícojna je: szívo csrna. Táli: dno, vríh, sztran, nogacse (?), dvérca, rôr. Cêle szo takse, kak valék (ali stük), znôtra lűknyaszte, vríh i dno je okrôglo, dveri (?) csetvéro-kükláte, rôr k-cêvi szpodoben, sztan káhl viszécsi takáj i szpôdnyi tál cêvi je viszécsi, zgornyi pa le-'zécsi. Nyí kojno je zcêla 'zelezo, reja hámora z-zlejánoga 'zeleza. Nüc: v-zími na kűrjenye hí'z. Dvérca szo záto, da naj ogen 'z-nyí vönekáple, rôr pa, da po nyem din vöide.

Prísztranna pítanya i rázklad. 'Zelezo sze vu velkom ognyi raztopí. Vu velki raztápni pecsáj je raztáplajo vu zlêvnicaj, i vu rázlocsne obrázke (forme) zlêvajo. — Jeszo 'zelezne i csrepnyene káhle. Vu 'zelezni najbole z-dr-

vámi i kamenim vôgeljom kűrijo; vu ti drűgi pa zvöntoga i z-szlámov, vâ'zami, lajnovjom, vinyícskem, tropinami, oliovimi pogacsami itv.

Jeli ogen szamo na kűrjenye nücajo? — Na koj ga nücajo kűharice? — Na kűhanye, pecsenyé, párjenye i pranyé. Na koj ga nüca kovács, sporar, itv. — ? — Na 'zarjenye 'zeleza. Ka pa pek? — Na pecsenyé 'zemlé, krűha itv. Pa 'zájfar? — Na zlêvanye szvêcs i kűhanye 'zájfe. — — sztolar? — Na raztáplanye keljá. — — szabô? — Na téglanye. — Ciglar? — Na 'zganyé cigla itv.

Nega toga, kí bi brezi ognya 'ziveti mogao i 'z-nyega haszka nebi vlêkao. Ali jeli po ognyi znájo i velki kvári nasztánoti, i z-kak tálom? — Znájo.

1. Po nepazki. Ednôk je edna hlapica z-vu'zgánov szvêcsov na hi'zo sla nika iszkat. Med íszkanyem je szvêcso k-na hi'zi bodôcsim konoplam podr'zála, té szo sze vú'zgale, plamén sze je v-sztrêho vrgao, i cêla hramba je ze-vszêm navküp z-pepélom posztánola.

2. Po nemárnoszti. Edna hlapica je ednôk vöneszla 'zarjávo prajco na szmétni küp, i nepolejáno jo je tam povrgla. Cseresz nôcsi sze je vöter zdr'o i prajco je v-edno oszlico szlamé pomeo. Eta sze je vu'zgála i od nye je cêla vész zgorêla.

3. Po neznanoszti. Eden vért je vu velke plaszte szklao napô szirôvo i mokro szenô Po nisterom dnévi sze je plasztovjé vú'zgalo i na pepél obrnolo. On je nêznao, kâ sze nê prav szűho szenô szpuszti i vu'zgé.

4. Po neszrecsi. Dosztakrát grum vdári vu hrambe i zgoríjo.

5. Po sztvaráj. Edna mácska szi je cêlô pôleg ognya dolilégla; 'zarjávo vôgelje sze ji je na koszminye zgrabilo, i gda bi jo peklo, vö-i na hrambo je bê'zala 'z-nyim, tam je je z-szébe i v-pozdêrje sztepla, veter je gorizpíjao, i hramba je zgorêla.

6. Po lagovíi. Jeszo taksi hűdoga szrdca lüdjé, ki hotécs vu'zgéjo hi'zo drűgoga, ali nyemi vönê v-kopé ali krmo ogen vr'zejo. — Vu vszákom etaksem pripetjê je ogen zrok velikoga potrtjá i kvára, prôti steromi sze lüdjé nigdar nedo mogli zadoszta szkrbno varvati.

Vu pogübeli ognya je vszákoga sz. dú'znoszt, na gasenye gotovomi bidti, gdekoli szi on nasztáne. Na nyega gasenye sze v-ednom, drűgom meszti skropnice (bzekance, sprickance) nücajo, stere nindri nebi szmele faliti! — —

Blagoszlov je voda, ogen,
Csi nam szlűzi,
Ali proklet je v-obôjem,
Gda nasz lű'zi:
Besznê, szprávla na sztrtino,
Vsza po'zéra. —
Vari nam, Bôg, domovino
Od nyi vdéra!

Solszka hramba, naimre solszka hi'za (vucsevnica.) Ete hrambe imé je: vucsevnica (sôla.) Nyé táli szo: zvöna pokriv, sztené, obloci, znôtra sztáliscsa, vucsevnica, piovnica (zemenica), kámra i kűnya. Táli vucsevnice szo: stiri sztené, mosztnice i pod. K-sztenam szlísijo: dveri i obloci, Na lícojno gledôcs szo: szténé i mosztnice bêle (?), pod pa csrnkaszti. Obrázka: szténé, pod i mosztnice szo naduzi csetvéro-küklàte (?), stere nakonci dvê sztran v-dúge, nakonci trê sztran pa v-osztre küklé vküpidejo. Na sztális gledôcs szo szténé viszécse. Szténé i mosztnice na szvojem vküpprihájanyi stiri le'zécse küklé májo, rávno tak szténé z-podom, ali po náblüzni sztenáj nasztányeni küklôvje szo viszécsi. Na racsún gledôcs szo szténé stiri, mosztnice edne, pod eden, küklôv dvanájszet, osztri küklôv oszem. Kojne hrambe szo: cigel (kamen), pêszek i vápno (mort), lêsz, 'zelezo, glá'zojna pokrivni cigel (szlama, trszt.) Reja: zidárov, teszácsov, sztolarov, sporarov, glá'zarov, i drűgi delevcov. Vucsevnic cíl jedecé vcsenyé i vucsenye.

19. §.

Vküp priglíhanye i razlôcsenye vu sôli bodôcsi dugovány.

Opôtenye. Gda szo 'ze osznovnici na szpisüvanye vu sôl. bodôcsi dugovány szpodobni; nede nyim 'zmetno dvôje dugoványe vküp priglihávati i razlôcsiti rávno z-one sztráni, z-stere szo je dotéc pregledávali i szpisüvali. Dête sze i eti, na keliko je mogôcse, na laszno premôcs zaniháti má; medtêm vucsitel i e- nyemi po vodécsi pítanyaj i opôtenyaj szvoji gdete nepreszt- rokô podávati i na pomôcs bidti more. Vodécsa pítanya eta z- 'ze eti celô táosztánejo, ár ona z-bívoszti dugovány obszebi te- cséjo. Dajmo tak 'ze li szame z-ti dotéc dávani obszebi tekôcse názhaje.

Prígliha sztenne i kamene táble.

Vu kom szta szi priglíhnivi etivi tábli? — Obê sze tábli zovéta.

Sztênna tábla je csrna, kamena tüdi.

Sztênna tábla je naduzi csetvéro-küklála, kamena je rávno taksa.

Kojna sztênne táble, i kamene tüdi eden tál (nyé zaopász), je z-leszá.

Obê szta skéri návuka, i na obema sze píse.

Sztênno táblo, i rávno tak eden tál kamenice (zaopász) sztolar zgotávla.

Ka za rázlocsek jeszte med nyima?

Ta edna sze sztênna, ta drüga kamena zové.

Ta sztênna je celô csrna, kamenica pa nê.

Ta sztênna je dugsa, sürsa, kúsa od te kamene.

Sztênna tábla je 'zmetnêsa, kak kamenica.

Sztênna je nê tak krhécsa, kak kamenica.

Sztênna tábla na sztêni viszí (?), kamenica sze pa na sztolci, ali v-knizárnici varje.

Ta sztênna je cêla z-leszá, kamenica z-kamna i leszá.

Na sztênno sze z-krájdov píse, na kamenico z-rovatkom.

Na sztênnoj pôleg réda vucsitel píse, na kamenici pa vucseníci.

Priglihávanye dvér z-oblokom.

Prígliha.

Tak dveri, kak oblok szta tála vucsevnice.
Obá szta brnásztiva (?) na lícojno gledôcs.
Obá szta naduzi csetvéro-küklátiva.
Obá szta viszécs vu sztêni.
Obê kojna je lêsz i 'zelezo.
Obá máta csepe, pante i primácse.
Obá sze odpérata i zapérata.

Rázlocsek.

Dveri szo vékse, kak oblok.
Dveri dale vösztojíjo z-sztêne, kak oblok.
Dveri doliido do zemlé, oblok pa nê.
Dveri neido tak visziko, kak oblok.

Dveri szo szamo z-leszá i 'zeleza, oblok pa zvöntoga i zgla'zojne.

Dveri szamo dvá, oblok pa trijé rejarje szprávlajo.

Dveri sze na vö i notrihodjenye nücajo, oblok pa napreszvecsenye i vötrivanye hi'ze.

Priglíhanye kníg z-píszkov.

Prígliha.

Obê máta táble, hrbet i lisztí.
Obê szta naduzi csetvéro-küklátivi.
Obê szta z-papírov.
Obê szta skéri návuka.

Rázlocsek,

Táble kníg szo ali trde, ali méhke, píszke pa vszigdar méhke.

Vu knigaj je redovno vecs lisztôv, kak vu píszki.

Vu knigaj szo stampni, vu píszki piszmeni papérje.

Vu knigaj szo píszki stampani, v-píszki píszani.

Knige sze na cstenyé, píszke na píszanye nücajo.

Priglíhanye pérnoga pera k-ocelnomi.

Prígliha.

Obê sze peri imenüjeta.

Obê máta vrêz, spic, osztric i razcsesz.

Obê szta vugibkivi.

Obê sze na píszanye nücata.

Rázlocsek.

To edno sze pérno, to drügo ocelno pero zové.

To pérno od szébe má szvoj primács, ocelnomi sze pa rédi primács (stíl).

To ocelno je trdse, kak to perno.

Pérno z-goszinyega pera, ocelno z-oceli rédijo.

Pérno sze z-pérnikom popraviti dá, csi sze je pokvárilo, ocelno pa nê.

Z-ocelnim je lepse mogôcse píszati, kak z-pérnim.

Priglíhanye sztola i sztolca.

Prígliha.

Obá stiri nogacse máta.

Obá szta z-leszá.

Obá sztolar zgotávla.

Obá szta pofárbaniva (?).

Rázlocsek.

Szto táblo má, sztolec je pa nema.

Sztolec szedalisce i nászlon má, szto pa ni ednoga nê.

Sztolec na szedênye nücajo, na szto pa kâ takšega dêvajo, i na nyem písejo.

Priglíhanye sztolca i sztolice.

Obá máta nogacse i nászlone.
Obá szta z-leszá.
Obá szta reja sztolara.
Obá szta na szedênye zgotovleniva.

Rázlocsek.

Sztolica je dugsa, kak sztolec.
Sztolica szamo dvê nogacsi má, sztolec pa stiri.
Na sztolici vecs lűdi lehko szedí, na sztolci pa szamo eden.
Sztolec sze z-meszta djáti dá, sztolica napuni sztojí na szojem meszti.

20. §.

Vucsitel i vucsenik vu sôli.

Vi vszi, kí szte zdâ eti, v-sôlo hodite; tak szte sôlszka deca. Steri vasz má tak máloga brata, kí escse nehodi vu sôlo? — Steri vasz má taksega brata. kí je 'ze vösztôpo z-sôle? — Jeli szo i tê sôlszka deca? Povête mi tak, ké szamo imenűjemo sôlszko deco? — Sôlszko deco szamo takso deco imenűjejo, stera v-sôlo hodi.

Zakâ hodite ví v-sôlo? — Mi záto hodimo v-sôlo, da sze tű vcsímo. Geto ví za volo vcsenyá hodite vu sôlo, vucseníci sze zovéte. Sto sze tak zovéjo vucseníci? — Vucseníci sze taksa deca zové, stera v-sôlo hodi.

Jeli sze szamo pojbárje hodijo v-sôlo vcsít? — Ne szamo pojbárje, nego i deklícske. Jeli sze tak i deklícske vucseníci imenűjejo? — Vucseníci z-nájo bidti pojbárje i deklícske.

Jasz vász vcsim: ví szte tak moji vucsenici, vszi brezi rázlocska szpôla.

Odgovorte mi! Kakda imenűje vucsitel ono deco, stero vcsí? — Ono deco, stero vucsitel vcsí, szvoje vucseníke imenűje.

Z-kími sze vküp zmênyate, zmênne pajdáse zovéte.

Ka pa z-kími sze v-ednoj sôli pod ednim vucsitelom vküpvcsíte, jeli je morete vase sôlszke pajdáse zvati? — Ké zovéte tak za vase sôlszke pajdáse? — Za nase sôlszke pajdáse zovémo takso deco, stera sze v-ednoj sôli pod ednim vucsitelom z-nami vküpvcsí. — Jeli je N. N. tvoj sôlszki pajdás? — Ka pa A.? Pa B.? itv. Imenűj mi po iméni pét tvoji sôlszki pajdásov? Sto szo vu toj prvoj sztolici tvoji sôlszki pajdáske? Ka pa v-toj drűgoj, trétjoj? itv.

Csi bi jasz po ceszti sô, i csi bi vasz sto pítao: sto je to? ka bi nyemi odgôvorili? — Jeli, kâ eto: nas vucsitel. Tak je! jasz szem vucsitel, ár vucsim deco.

Ví eti vküp szte te najménse vrszti, i redovno vasz navküpno, od ti drűgi zôszeb vcsim. Ví vu etoj sôli eden zlôcsek vcsiníte i deca prvoga zlôcska sze zovéte. Jeli jeszte eti escse vecs zlôcskov? — kelko zlôcskov jeszte poprêk? — Steri je drűgi, trétji, strti itv. zlôcsek? V-steri zlôcsek szlísi A.? — v-steroga B.? itv.

Povête mi, na koj vsze vasz vcsim jasz? — Na szpêvanye, molenye, píszanye, cstenyé, brojenye, míslenye, gúcsanye, verseke itv.

Csi vam kâ pripovedávam, redovno ka csinim po pripovêdanyi? — Szpitávajo. Ka pa csi vasz steri kâ nerazmi? — Razkládajo. Ka pa csi kakse delo dam gori, da je pri szebi opraviti máte? Delo dájo gori. Vzemte tak vküp, ka vsze csinim jasz, gda vcsim? Goszpon vucsitel med vucsenyem szpitávajo, razkládajo, delo goridávajo.

Ka csinim z-onimi, kí nekebzűjejo i neprav sze oponásajo? — Opomenéjo je. Ka pa, kí hüdô csiníjo? — Kárajo i kastigajo je. Ka pa, kí szo pascslívi i dobro sze oponásajo? — Té pohválijo i obdarűjejo. Vzemte 'ze vsze tô vküp i povête je vö! Ka csiní vucsitel z-decôv? Vucsitel vucsi deco szpêvati, moliti itv. (vidi vise) med vucsenyem szpitáva, razkláda, delo háva gori, te hűde opomína, kára, kastiga, te vrle hváli i obdarűje.

Tô 'ze znáte, ka vucsitel csiní v-sôli. Ka pa vucseníci, ka csiníjo? — Vucseníci sze vcsíjo. Naime ví vu

prvom zlôcski ka vsze sze vcsíte? — Mí vu prvom zlôcski sze vcsímo píszati, csteti, brojiti, szpêvati, moliti, govoriti, miszliti.

Csi vucsitel szpitáva, ka csiní vucsenik? — Csi vucsitel szpitáva, vucsenik odgovárja.

Zmed vami je N. N. 'ze dugo nê hodo v-sôlo, ár je bete'zen bio. Záto je jáko zaosztao vu vcsenyê, ali toga je nê szam bio zrok. B. je tüdi csesztô zamüdo sôlo, ráj sze je domá zmênyao, kak kâ bi v-sôlo prisao. I on je zaosztao, nevê telko, kak ki szo pascslívo v-sôlo hodili. Povête mi 'ze, ka more on csiniti, kí vu vcsenyê naprê scsé idti? — Kí vu vcsenyê naprê scsé idti, on nepresztano v-sôlo more hoditi.

N. N. neoprávla, ka nyemi goridávam. Dokecs ti drügi szvoje píszke písejo, on sze z-nikim lôdi, ali z-perom skráble. Csi kâ na cstenyé dam gori, li szamo pred szebom dr'zí ABC, ali necsté 'z-nyí, okôli gléda; domá sze nevcsí, nego manyükiva: z-ednov recsjôv, on je nê vrli vucsenik. Z-toga zhája, kâ on doszta menye zná, kak oni, kí szo pascslívi. — Povête mi tak 'ze, kaksi má bidti on vucsenik, kí ta vucsena znati scsé? — On vucsenik, steri ta vucsena znati scsé, pascslív more bidti. B. pa záto zná malo, ár nepazi na moj návuk. Kí sze vu sôli ka navcsiti scsé, on kebzüvati more.

Gori v-sôlo, gori!
Ár je tô nas sztan;
Szladki szád sze zori
Tü obilno nam
Trüdmo sze, decsica!
Vszáki krepko sztoj:
Pascslíva vcsélica
Nam tü példa boj.
Vzemmo z-vucsitela
Vüszt vö vszáki glász,
Kí sze trápi, dela,
I szkrbí za nász.

Gda szo vász v-sôlo goridáli, nê szte szkoro nika znali: nê píszati, csteti, brojiti, szpêvati, escse niti prav govoriti nê. Zdâ 'ze ze-vszega toga znáte malo kâ. Komi máte tô zahváliti? — Vasemi vucsiteli, stímam; jasz szem vasz vucso na vsze tô. Toti szte i ví szamí tüdi mogli delati; ali vucsitel doszta vecs trűda má z-vucsenyem, kak vucseník z-vcsenyom. Ete trűd vucsitel rad prenoszi; ár lűbi vucseníke szvoje. Zdâ tak pítam: csi vucsitel lűbi vucseníke szvoje i za nyí volo sze doszta trüdí, ka szo dú'zni vucseníci szvojemi vucsiteli? — Vucseníci szo vucsiteli szvojemi lübézen, zahválnoszt i postüvanye dú'zni.

Zdâ vasz na tô navcsim, kakda májo vucseníci szojemi vucsiteli lübézen, zahválnoszt i postüvanye szka'züvati. Pazte! Vucseníci szvojemi vucsiteli lübézen, zahválnoszt i postüvanye te szka'zűjejo, csi sze lepô oponásajo, radi bôgajo, opomínanye, káranye, kastiganye brezi nafűcanya gorijemléjo, dobro premiszlivsi, kâ sze vsza tá za nyihovoga blá'zensztva volo godíjo.

Lűbi, postűj vucsitela,
Kak vernoga voditela:
Vu vszem nyemi boj zahválen,
I v-nyega návuki sztálen;
Ár vsze, ka on dela i vcsí,
Vsze za tvojo volo csiní.
Csi te hváli, opomína,
Kastiga za volo bína,
Nyegva pôt je vu vszem míla
I tebi na dobro cíla;
Záto vsze rad gorivzemi,
Za vsze zahválen boj nyemi.

N. N. je eto ednôk domá pozábo szvoj rovatek. A. je preci naprêvzéo ednoga z-'zebke, ár je dvá meo priszebi, i tá ga je dao N. N-ni. Jasz szem A-a pohválo za eto dobrovolno náklonoszt. Vucseníci sze k-szvojim sôlszkim pajdásom z-dobrovolnov náklonosztjov oponásati morejo.

Jasz szem dvá máliva vucseníka meo. Te eden sze je rad szvajüvao, i vu tom sze je radüvao, kâ je sôlszke pajdáse szvoje gde za kecsko potégno, gde za odêvko zcukao, i tecsasz je je drá'zd'zo, dokecs szo sze nêrazcsémerili, ali nêzaszkúzili. Pá eden drűgi je tak cácaven i netrplivi bio, da csi sze ga je steri szamo z-laktom malo tekno, preci sze je na csemére zvú'zgao, i toga ovoga je brszao, mláto. Nacsemurnoszt, netrplívoszt, szvajavnoszt szo rú'zne náklonoszti, i zrok velke pogübeli. Boj krotek, trplívi i miroven; tak i szrecsen más bidti.

Dobrovola, mír i krotkoszt
Je csloveka lêpa jákoszt
I kí med lüdmí prebíva,
Brezi nyé v-placsi pocsíva.
Jaj! kak grdo je püsztinsztvo,
Escse grdse protivinsztvo —
Nesáli, da sze nesális,
Tak de veszéli tvoj sztális.

TRÉTJI TEKÁJ.

Hi'za roditelov, hi'zne sztvaré, domácsi 'zítek.

(Ztála nanásztajen, ztála nenásztajen prigléd.)

---

21. §.

Hí'za roditelov, prístranne hrambe, hí'zna szpráva, skérí kűnye, ogradov i vérsztva.

Opôtenye. Pred zgovárjanyem etim opomené vucsitel osznovnike, da naj szkrbno poglédnejo domá szvoje hi'ze: z-koj szo nyí szténé, kelko hí'z májo na sztális, ka za hrambe jeszo na dvôri? itv. ár je poetom od tê má vöszpitávati.

Jeli szte dobro poglednoli domá vase hi'ze? — — Steri zmed vami májo nôve hi'ze? — — Steri májo sztáre? — — Csi tak na tô glédamo, gda je rejena stera hi'za, ka vsze za hi'ze jeszo? — Csi na tô glédamo, gda je rejena stera hi'za, jeszo nôve, jeszo i sztáre hi'ze. Sto vsze z-vász má nisziko, sto visziko hi'zo? — — Csi na viszikoszt hí'z glédamo, jeszo niszike, jeszo i viszike hi'ze. Jeszo i takse hrambe, vu steri, kumesz pri zemli bodôcsi hí'z escse eden réd hí'z jeszte. Etakse hi'ze prizdignyene (zgornye) hi'ze zovémo. Csi kumesz pri zemli bodôcsi hí'z escse dvá redá jeszteta, dvôje, csi trijé, trôje prizdignyene hi'ze sze zovéjo. Vu veliki varasê jeszo trôje, csetvéro itv. prizdignyene hi'ze. Na viszikoszt gledôcs tak kakse hi'ze jeszo? — Na viszikoszt gledôcs jeszo niszike, viszike, jeszo dvôje, trôje, csetvéro itv. prizdignyene hi'ze.

Sto vsze vasz má dúgo — sto krátko — sto sürko sto vôszko hi'zo? — Na presztor gledôcs jeszo dúge, krátke, sürke i vôszke hi'ze. Sto vsze vasz má na bêlo omázano hi'zo? — Steri májo na 'zúto, — zeléno, — plávo, — môdro pofárbene hi'ze? — Hi'ze szo na lícojno gledôcs 'zúte, zeléne, pláve, môdre, szíve.

Kakse obrázke je vasa hi'za? — Na kelko küklôv je vasa? — Hi'ze szo na obrázko gledôcs na vékse csetvéro=küklâte.

(Ta vise povêdana sze vküp májo vzéti vu eta pítanya: Ka za hi'ze jeszo na sztaroszt, viszikoszt, presztor, lícojno, obrázko gledôcs?)

Jeli vasa hi'za má szténé? — Kelko? — Ka pa sztrêho má? — Kelko?

Ka za sztális májo szténé? — Ka pa sztrêha? — Vszáka hi'za má szténé, má sztrêho: szténé má stiri, sztrêho edno, sztális sztên je viszécsi, sztrêha je nagnyena (zréberna).

Sztêna. Steri vasz je vido, ka csiníjo najprvle, gda hi'zo zídati zacsnejo? — Jeli, kâ meszto hi'ze vözmêrijo, potom v-stiri küklé idôcso grabo szkopajo i szpodi v-zemli zacsnejo zídati szténé. Sztên vu zemli zídani tál zovéjo temel (grünt, fundament). Ka tak zovéjo temel hrambe? — — Temel krepki more bidti, ár na nyem sztojí hramba. Z-koj zídajo redovno temel? — Temel redovno z-kamna, ali cigla zídajo. (Zaká?) Z-koj szo szténé vase hi'ze? — Ka pa vase? — Z-koj tak zídajo redovno szténé? — Szténé redovno ali z-kamna, ali z-cigla zídajo. Jeszo i szténé z-nezé'zganoga cigla, z-zemlé nabite, z-brven cimprane, ali z-síbja szpletene. Gda szo 'ze szténé goriposztávlene, ka delajo z-nyimi? — Zamortajo, zaplűszkajo, zagládijo je. (Zakâ?) Da naj sztalnêse, lepse i toplêse bodejo. Z-kêm zamortajo, zaplűszkajo, zagládijo itv. szténé?

Pokriv (rust, sztrêha). Gda szte vase hrambe poglednoli, jeli szte hodili gori na hi'zo (mosztnice)? (Pokriv v-ednom málom obrázki pokázavsi.) Jeli ka szte etakso naisli nyega szprávo? Eto szo tramôvje, vu té szo notri-zdubleni sztupicske, tê szo vküpzvézane rame (kri'zke), po-

tom szo ro'zenice (ali lêmezje, na steri late le'zijo, i na lataj pokriv (sztrêha). Z-steri tálov tak sztojí pokriva znotrêsnyi tál? — Pokriva znotrêsnyi tál sztojí: z-tramôv (szlêmen), sztupicsov, ram (szkáriscs), ro'zeníc (lêmezov) i lát.

Z-kêm je pokrita vasa hi'za? — Ka pa vasa? — Z-kêm vsze je tak pokriti rust hí'z? — Ruszt hí'z je pokriti: z-ciglom, leszom, trsztjov, ali szlámov, nisteri pa escse z-kamnicami, koszitrom, ali kufrom.

Prísztranna pítanya. Zakâ pokrívajo hi'ze z-ciglom, leszom, trsztjov, szlámov? — (ár tonyê príde). (Zakâ pokriv zréberni more bidti? — K-csemi szo prôtognyene sztené? — pa 'zlebôvje? — pa rôri? — i zaka ete zmetati trbê? — sto je zmêcse? — — Jeli sze je rôrarov potrêbno bojati? —

Znotrêsnyi tál hí'z. Znôtra ka za tále má vasa hi'za? — Kelko hí'z? — Kelko kűny? — Ka pa vasa? itv. Vszáka redovno szprávlena hi'za more meti hi'zo, kűnyo, kámro, piovnico.

Ka za szprávo jeszte v-vasoj hi'zi? — Ka pa vu vasoj? — itv. Stero szo te najpotrebnêse szpráve hi'ze? — Te najpotrebnêse szo: posztela, szto, sztôlci, káhle, omár (ali lade). Stere szpráve szlísijo k-cárti? — Pocsiválnica, podrokaonica, podnogaonica, gledalo itv.

K-csemi je kűnya? — Vu nyê kűhajo, pecséjo, peréjo (szpomínati sze má kotel i sparavno ognyiscse). Ka za szpráve szo najpotrebnêse vu kűnyi? — Najpotrebnêse szpráve kűnye szo: piszkri, szklêce, tanyêrje, ponvi, kotel, tepsie, mô'zar, klêscse, lopatica.

Kcsemi szo kámre? — Kámre szo záto, da naj 'zívis dr'zímo vu nyi. Ka za 'zívis dr'zímo vu nyi? — Vu kámraj dr'zímo: szlanino, mászt, meszô, belice, grâh, lécso, kaso, melo, méd, mak, csesznek, lük, szád, itv. Z-kaksov szprávov oprávlajo gori kámre? — Szpráva kámre szo: police, klíni, lade, grablice, lagvi itv. Zakâ morejo kámre veterne bidti?

Piovnica (zemenica). Gde je vasa piovnica? — po

vasa? — Piovnica je redovno pod hi'zo globoko vu zemlô szkopana.

Steri vasz je vzéo na pamet, gde je v-zími bole toplo, jeli vu piovnici, ali vönê na hladnom? — Ka pa v-leti gde bole hladno, jeli vönê, ali v-piovnici? — Ka tak piovnica za lasznoszt má? — Piovnica tô lasznoszt má, kâ je v-nyê v-zími toplo, v-leti pa hladno, bole, kak vönê. Tô nakrátci etak právimo: piovnica je v-zími topla, v-leti pa hladna. — Jeli tvoji roditelje dr'zíjo víno? — Ka pa tvoji? — Lasznoszt vína je tá, kâ tak vu velkom mrázi, kak vu velkoj vrocsíni falingo dobí. Ka tak stimate, zakâ dr'zíjo víno v-piovnicaj? — Víno záto dr'zíjo v-piovnicaj, ár je tam niti nê prevecs mrzlo, niti vrôcse, i tak víno vu nyi nedobí falinge. Zvöntoga ka escse dr'zíjo vu vasoj piovnici cseresz zíme? — Ka pa vu vasoj? — Szád, krumpise, repo, kalarábo, mrkevco, petr'z, retkev itv. Totá tô lasznoszt májo, kâ v-velkom mrázi pozebéjo i na nikoj prído. Jeli tak znáte, zakâ dr'zíjo tá cseresz zíme v-piovnicaj? — Szád, krumpise itv. cseresz zíme záto dr'zíjo v-piovnicaj, ár je tam v-zími bole toplo, kak vönê, i tak ona za volo mraza na nika neprído. Ka sze pa cseresz leta dr'zí vu piovnicaj? — Mlêko, szmetana, kiszilák, gdate i meszô. Totá pa na toplom falingo dobíjo. Zakâ tak mlêko itv. v-piovnicaj dr'zíjo? — Ár je tam v-leti bole hladno, kak vönê, i tak tá za volo vrocsíne nedobíjo falingo.

Mosztnice (na hi'zi). Jeli na vasoj sztrêhi jeszo lűknye? — Té szo záto, da naj mosztnice veterne bodejo, da je zrák prehodi, liki hi'zo prehodi zrák, csi dveri i obloke vedno goriodprémo. Ka vsze dr'zíte ví na mosztnicaj (hrambi)? — Ka pa ví? — Na hrambi dr'zíjo szenô, szlamo, meszô, szlanino, szilje, szkűho, gvant (gda ga szüsíjo), poprêk vsze, ka veterno meszto potrebűje.

Trnác. Jeli jeszte pred vasov hi'zov trnác? Té je záto, da de'zd'z notrinebíje na dveri vu kűnyo i hi'zo, gda po vetri ide.

(Ta dotéc raztorjeno dána vucsitel vküp má vzéti i vu cêli govori naprêdati.)

Dvor (dvoriscse). (Vucsitel vöpela deco na dvoriscse.) Vídite ete presztor pred sôlov? — Ete presztor eti vszeokôli, kak dalecs je notrizagrajeni, dvor (dvoriscse) sôle zovémo. Jeli jeszte pred vasimi hi'zami taksi presztor? — Ka pa pred vasimi? — K-vszákoj hi'zi szlísi gvüsen presztor, vszáka hi'za má szoje dvoriscse. Jeli je vas dvor notrizagrajeni? — Ka pa vas? — Jeli szte vidili taksi dvor, steri nebi notrizagrajen bio? — Z-nezagrajenoga dvora zlehka kâ preide: grajka je obranba na dvôri bodôcsim dugoványam.

Gde le'zíjo vase stale? — küretnice? — itv. Gde posztávlajo gori lüdjé szvoje hrame? — Lüdjé na dvoriscsaj posztávlajo gori szvoje hrame. Gda drva, vêje, szlamo itv. pripelajo domô, gde je szkladéjo doli? — Dvoriscse i na szkládnico nücajo. Vu veliki varasê, gde je hi'za na hi'zi, i dvori szo máli, je nê szlobodno szená, szlamé itv. na dvoriscsa doliszkládati. — Zaka nê?

Povê nam N...! ka vsze za hrami jeszo na vasi dvoriscsaj, zvön hi'ze? — Ka pa na vasi B...? — Tak na dvoriscsaj zvön hí'z, jeszo escse i drűgi hrami, kakti: skegnyi, stale, levôvje, küretnice, kolárnice, drvotanscsek itv. (Vucsitel od vszáke eti hramb poszebi i obilnê vözopíta deco: kaksa je hramba? — kakda je gorioprávlena znôtra? — na koj sze nüca? — itv.

Ka dr'zíjo v kolárnicaj? — Kôla, bráne, plüge, motike, lopate, raszoje, grable itv. Té sze skéri vértsztva zovéjo. Vidíte etam kôla, plüg, bráno ('zelezno i trnavo *) itv. Pojdte preglednimo nyí poszebne tále!

Opôtenye. Vucsitel naimre tam, gde lüdjé z-polodelsztva 'zivéjo, preglédnoti dá glavne tále skéri vértsztva poszebno, kázavsi nyí cíl, nüc i znamenitoszt, (nicsesznoszt pa csi szo zaprávlene i lagove), kakti: kâ kôla z-obrácsanyem potácsov ido, gda je márhse vlecsé, kâ sze na dvema náredoma obrácsajo nyí potácske, steri bi brezi lünkov doliszpokapali i kâ sze z-rúdom (hojom) ravnajo; kâ sze plüg z-plásztjov i prílocsom ravna med

---

*) Trnave bráne sze szamo v-celô pêszicsni zemláj na notripokrívanye szemena z-názhajom nücati dájo. Pri nasz bi sze li vrêmen trlo 'z-nyimi.

oránye m, kâ csrtalo i lemes rê'zeta i obrácsata gori zemlô itv. ka za cíl i haszek má motika, kosza, 'zelezna lopata, grable itv.

Sztüdenec. Jeli na vasem dvoriscsi jeszte sztüdenec? — Ka pa na vasem? — Sztüdenec jeszte szkoro na vszákom dvoriscsi. Zakâ kopajo tak globoko sztüdence? — Záto, ár v-globocsíni zemlé jeszo 'zile, po steri voda vu sztüdenec vküpcürí i 'z-nyega sze na rázlocsno potrebôcso nepresztano vözajímle. Zakâ je sztüdenec z-kamnom, ciglom ali leszom vöokladjen? — Záto, da sze naj nezaszíple. Zakâ ga pa vise zemlé vöszkládajo? — Záto, da naj lüdjé ali drűge sztvaré zlehka v-nyega neszpádnejo (sztüdenci na csigo, kolô, vlêk itv. vzéti). Opômenek pa pogübel zmêne okôli sztüdenca).

Opôtenye. Vucsitel ponôvivsi 'ze do etimao preglédnyeni dugovány obilnêse naprêdánye, 'z-nyega po eti pítanyaj: odked napájamo konye, 'zivíno, ovcé itv? — odked pijéjo lüdjé vodô? — jeli bi od 'zéja mrêti mogao cslovek? — jeli je vu vszákom sztüdenci dobra voda? — itv. itv. cele isztine vöpotégne, i vu ete govore je vzeme:

Voda lüdém i sztvaram na pitjé szlű'zi. Brezi vodé je lüdém i sztvaram nê mogôcse 'ziveti. Nistere sztvaré, kakti ribe, piskôrje, raci, pijâce li vu vodi morejo 'ziveti. Vodô na kűhanye, pranyé, kôpanye, i mûvanye nücajo. Mrzla voda 'zívot ocsrsztvi i pokrepí.

Csíszta mržla voda nam ocsrsztvi têlo,
I vu medlôvnoszti pá otávi cêlo,
'Z-nyôv sze ocsísztijo csloveka kotrige,
Po nyê varje zdrávje, i szrdce od brige. —
Tak voda pokôře dűso ocsisztsáva,
Vu 'zaloszti trôsta, radoszt pozdigáva,
Lübézen Bôga i lűdi nam ogvüsi
I szvéto vüpanye pobüdí vu dűsi.
Opermo szi tak z'-nyôv od mrve zla szrdce,
Da zíde nad nami bo'ze díke szunce.

(Szpoznanye vu dvôri bodôcsi dugovány sze vu krátka zgovárjanya vzeme i naprêdá.)

Opôtenye. Vucsitel prvle, kak bi eti naszledüjôcse zgovárjanye zácsao, deco opomené, da, csi domô príde, vszáki naj dobro poglédne, ka vsze za sztvaré dr'zíjo nyegovi roditelje pri hi'zi.

22. §.

Hi'zne sztvaré pokrêk.

Eta tábla zdâ namíri sztojí, negene sze. Potísznem jo z-rokôv: jeli sze je genola? Jeli bi sze obszebi mogla genoti? — Tábla sze obszebi nebi mogla genoti. Eto je edna klopca. Tá zdâ negenyeno le'zí. Brsznimo v-nyô! Jeli sze je genola? Jeli bi sze od szébe znála genoti? — Gda melejo, ka 'zené kôla szűhoga mlína? — Ka 'zené veternico szűhoga mlína? — Ka 'zené kôla vodenoga mlína? — — (Po primêrni pítanyaj sze vu govore vzéti májo escse eta: Vêke drevja sze gíblejo po môcsi vetra; szád drevja dolikáple pod trôsenyem i lasznov zmécsavov. Gomba vöre sze potácse pod bremenom 'zmétka. Vösztreljen golombis sze po môcsi püksenoga prahá gene. Voda po lasznoj môcsi tecsé.

N..! Jeli ví máte psza? — Gda domô ides, jeli nebe'zí gdate pred tébe? — Pesz obszebi zná z-ednoga meszta na drűgo idti. Tô nacsi etak právimo: pesz sze obszebi zná gíbati. Jeli sze gôsz zná obszebi gíbati? — Ka pa kony? — (Vu govore vzétje.) Kony sze obszebi zná gíbati. Krava sze obszebi zná gíbati. Gôsz sze obszebi itv. (Vküpvzétje.) Kony, krava, gôsz itv. sze obszebi znájo gíbati. (Názhaj) Vsze, ka sze obszebi zná gíbati, sze sztvár zové. — Jeli je kony sztvár? — Zakâ? — (Govorje.) Kony je sztvár, ár sze obszebi zná gíbati. Krava je sztvár, ár sze itv. (Vküpvzétje.) Kony, krava, ovca, gôsz itv. szo sztvaré, ár sze obszebi znájo gíbati.

Csi závec csloveka vára, be'zí pred nyim. Csi cslovek prôti vranam, szrakam, vráblom, gcrébam ide, zletíjo pred

nyim. Stere sztvaré pred cslovekom be'zíjo, letíjo, divje sze zovéjo. *) Imenűj divje sztvaré!

Gda krava z-pasé príde, pocsáka, podojiti sze dá, nebe'zí pred cslovekom. Pesz, bravé, gôsz, reca, küre na zványe k-csloveki be'zíjo; kony, gyűnec sze napré'zti dá, mácska zváná pribe'zí, gonyena pa odbe'zí. Sztvaré csloveki pokorne sze krotke zovéjo.

N..! Ka za sztvaré dr'zíjo vasi roditelje pri hi'zi? — Ka pa, B..! vasi? — Stere sztvaré lüdjé pri hi'zi dr'zíjo, hí'zne sztváré je zovéjo.

Zracsúnajte naprê hí'zne sztvaré! — Hí'zne sztvaré szo: pszi, mácske, konyi, krave, ovcé, oszli, kozé, szvinyé, goszí, rece, küri, pure, hí'zni golôbje.

Pri hi'zi i okôli hi'ze sze zdr'závajo misi, podgani, mühé, pávuci, buhé, kébri, szrcski: tô szo nê hí'zne sztvaré; one szo jáko neprílicsne sztvaré pri hi'zi, i záto je opüsztsávajo lüdjé.

Predhodécse opômenenye. Szledi mo gúcsali od hí'zni sztvári poszebi. Znam kâ te tomi radi. Najnablüzi mo szi od psza zgovárjali. Csi domô prídete, pazko poglednite tô hí'zno sztvár: kaksa je nyegova gláva, nôsz, kaksi szo zobjé, skrambli. Pokázati vam ga mam vu obrázki.

23. §.

Pesz. **)

Jeli vasz je vszáki pazko pogledno domá psza? — Vido bom, jeli je tak? — Zdâ kebzűjte na méne! Ka csiní pesz, csi tühínec príde k-hi'zi? laja na nyega. Jeli szamo vudné laja? ali vnocsi tüdi? Pesz glász dá goszpodári szvojemi tak vnocsi, kak vudné, csi lüdszki cslovek príde k-hi'zi, da naj goszpodár pazi. Pesz tak csuva hi'zo. Steri pszi sze za csuvanye hí'z dr'zíjo, hí'zni pszi sze zovéjo.

---

*) Vsze divje sztvaré navküp sze divjácsina zovéjo.

**) Nepotekni sze vucsit., kâ szo hi'zne sztvári malo obilnê naprêdáne. Tô sze nedá zamüditi, csi sôlszki návuk nescse celô zgübiti znamenitoszti szvoje.

(Po dávani odgovori sze z-eti nôvi odgovorje vö morejo na pítanya prineszti.) Na csuvanye ôvc drz’ani pszi sze ovcsárszki pszi (bundaske) zovéjo. Na lovlenye divje márhe krmleni pszi sze meszárszki pszi (lovenárje) zovéjo. Na lovino nücani pszi sze jágerszki pszi zovéjo; zmed etimi pa oni, kare szamí závce lovíjo, hrti, kare závce goriíszcsejo gonárje, kare fticse szlêdijo, szledárje, kare sze za volo cárte dr’zíjo, pudli, mopszli, ali plavárje zovéjo.

Ka vsze za psze jeszte tak? — Jeszo hí’zni, ovcsárszki itv. pszi.

Táli i nyí obrázke. Eto je eden obrázek. Jeli ga poznate? — ka tô obrázi? To je eden hí’zni pesz dolizobrázan. Ka za nyega tál je tô, na koj jasz ká’zem? — Ka pa eto? — itv. Zdâ ’ze pravte vedno, stero szo glavni tálî pszá? — Glavni táli psza szo: nyega gláva, sinyek, trüp, rép, nogé. Jeli má vszaksi pesz toté tále? (Vucsitel i te drüge tále naj poednom, i nakeliko je mogôcse, vu bívoszti, preglédnoti dá, i názhaj vu eti naszledüvajôcsi govori vküpvzeme.)

Psza gláva je dúga, nôsz téncsni (razplüsztsen), ocsí okrôgle, vüha ospícsena, nisteri povisznyena, trüp dúgi, naprê kúsi, odzaja ténsi, rép dúgi, nogé ténke, na prêdnyi nogáj pét, na zádnyi stirje ospícseni skrambli.

Pazko toga máloga osznovnika zdâ zácsamo na dugoványa natúre vrnôti. Vu dűhi csloveka szo ta prva znamênya vszigdar i ta najglobsa, najsztalnêsa ino tak i najznamenitêsa. Zdâ tak trbê taksa obcsütênya zbüditi vu deteti, stera vu nyega dűhi ’zívi obráz i návabno môcs dobíjo, i vönesztrêbna osztánejo vu nyem, natúro nyemi polübno vcsiníjo, i tak pri nyem na bívoszti natúre gledôcs nikakse csíszte pobo’znoszti obcsütênye zbüdíjo. Krátka szüha szpíszanya tô doprineszti nigdar nebi mogla.

Pri ponávlanyi, gda szo ta prva obcsütênya ’ze gotova, sze je vucsiteli szlobodno li k-tim najglavnêsim dr’zati.

Zvönêsnya odetel, lícojna (dlaka), plodjenye i velikoszt pszôv. Nyí 'zívot je z-koszminyem pokriti, nisteri koszminye je gladko, nisteri cotaszto (kosavo); jeszo bêli, csrni, 'zúti, brnászti, píszani pszi. Na velkoszt gledôcs szo rázlocsni. Meszárszki, ovcsárszki, hrti szo velki. Hí'zni, gonárje, szledárje szo szrêdnyega trűpa; nárocsni szo máli. Cseszto kotijo, trí, do devét scsencov vr'zejo, eti do deszét, dvanájszet dnévov nepreglédnejo, vűmen materé cécajo (nadájajôcsa sztvár). Odraseni najráj meszô jêjo (mészna sztvár), jêjo i krűh ino hráno.

Nyí glász. Pesz laja, klivcse, cműli, mrmrá. Gda laja? — klivcse? — cműli? — mrmrá? —

Pesz 'zívoga zgrábi závca, vuká, leszico, torá, ürgeca itv. (pesz je zgrablíva sztvár).

Lasznoszt: pesz je verosztivna i verna sztvár. Eden species lêt sztar pojbícs, po imeni Gêza, je meo ednoga máloga pszícsa, steri je povszéd za nyim hodo. Ednôk je Gêza vösô k-vodi pri vészi bodôcsoj, i z-nyim je bio i nyegov máli plavár. Kak sze je na brêgi vodé z-mênyao, vu vodô je szpadno. Na pamet vzévsi tô nyegov peszícs, vu vodô je szkocso, i popadnovsi z-gôbcom Gêzo za gvant, vö je plavao 'z-nyim na brêg. Te verosztiven i veren peszícs je Gêzi obarvao 'zítek.

Pesz je cseden, návucsen, ocsűten. Eden témni kôdis je nêmeo, ki bi ga vodo. Ali meo je ednoga psza. Toga je on tecsasz vucso, dokecs ga je naszlêdnye najbole voditi znao. Vszigdar ga je po pêskoj pôti pelao, da szirmáka pogübel nebi doisla. Po na sinyek zvézanoj 'znyôri je vszigdar znamênye dao vérti szvojemi, kama bi notrisô álmostvo proszit. Csi nyemi je krűh, steroga je dôbo, z-rôk vuisao, pesz ga je gorivzéo i kôdisi ga v-krscsák püszto. Gda bi mr'o kôdis, vö ga je szprevodo na brűtiv, doli szi je légao na nyegov grob i od placsa je nê vecs jo niti pio, i na jami vérta je dokoncsao szvoj 'zítek. (Vu kom sze szka'zűje eti psza csednoszt, návucsnoszt, ôcsütnoszt?)

Pesz je pokoren i szrdcsen. Dvá brata, Sándor

i Béla, szta mela dvá psza; teva szta tak jálniva bilá, da szta nikoga nêpüsztila k-hi'zi, ali Sándori i Béli szta tak pokorniva bilá, da szta sze i napré'zti dalá vu mále szanícsice. Eden lêpi zimszki dén prôti vécsarom szta sze Sándor i Béla k-ednomi lôgi 'z-nyima szankat sla. Eti szta sze z-ednoga sztrmca szamá stela dolipűsztsati na szanáj, i psze szta vöodpregla. Komaj szta tô vcsínila, i dvá lacsniva vuká szta 'ze prôti nyima camplala z-lôga. Pojbícsa szta sze presztrasila; ali niti pszi szo nêvzéli tô za sálo: nad vuké szta vdarila i nazâ szta je vu lôg sztirala. (Vu kom sze szka'zűje eti pokornoszt i szrdcsnoszt, pszôv?)

Pesz je veren escse i te, csi szi nevrêdno denejo 'z-nyim. Eden meszár je na konyi sô na szenye márho küpüvat na klanyé: 'z-nyim je sô i nyegov pesz. Kak je meszár po ednoj gôsztsi sô prêk, k-szedli privézane turbe szo nyemi nedovedôcs doliszpadnole. Pesz je lajati zácsao na meszára i konya za nogé loviti; ali meszár je li dale gezdo. Medtêm gda pesz od lajanya i lovlenya nikak nebi prehênyao, meszár tak stímamajôcs, kâ je zbeszno, pisztolo je podr'zao na nyega i sztrêlo ga je. Ali on je potom li hitro na pamet vzéo, kâ szo nyemi turbe doliszpadnole. Preci sze je nazâobrno, ali psza je 'ze nêbilô tam, gde je na nyega sztrêlo. Dale je tak gezdo nazâ, naisao je turbe, i na velko csüdo psza pri nyi. Ete je rávno te szlêdnyo szapo vlêkao, bolezen pogléd je vrgao na vérta szvojega parno je! — (Rázklad.)

Haszek pszôv. (Pítanya i opômenki i 'z-nyí tekôcsi eti govorje) pszi csuvajo hi'ze dén i nôcs, po lajanyi glász dájo od prihájajôcsi lűdi. Bránijo na potüvanyi szvoje vérte, csuvajo csrêde ôvc, szviny, 'zivíne od tatôv i divjácsine. Lovíjo divjo mesznícsno márho, goriíscsejo, zgrábijo ali gonijo divjácsino, z-vôde prineszéjo sztreljene fticse, goripoiszcsejo zgübleno poistvo, zablodjene lüdí itv.

Hűde lasznoszti. Pszi szo endrűgomi nevoscseni, naimre pri jêli sze hitro szvádijo, te krepsi nad toga szlabêsega vderé, vszi ti drűgi sze na

nyega szűnejo. V-csemerê escse i dománye zgrizéjo. Pesz je polizáven, záto doszta kvára zná vcsiniti vu kűnyi i na dvôri, vu goricaj, kukoricaj, szadoveni ôgradaj. Pesz zlehka obete'zá i preide. Nyega najpogübelnêsi beteg je besznôcsa. Gda tá na nyega príde, szkríva i szkita sze, pobit je, nejê ni nepijé, rép povêszi, nelaja, nad lüdí vdári. Gda ga besznôcsa celô zadrobisa, szline nyemi tecséjo, pêni sze, ocsí szo nyemi repécse, temne, be'zí, dokecs z-szebom láda, zgrizé, ka pred nyega príde, csi obtrüdí, v-szkrivno meszto sze potégne. Koga zgrizé, v-besznôcso i tak najgroznêso pogübel'zítka szpádne, i záto szi kak najhitrê vucsenoga vrácsa prizvati more, i dokecs té nepríde, okroglína rane sze napuni zavézati i sztísznoti má, da sze csemér besznôcse med krv nezmêsa.

Nablüzi mo szi od mácske zgovárjali. Domá jo dobro poglednite, kaksa je.

24. §.

M á c s k a.

Jeli poznate podgani i misi? — Té szo skodlíve i neprílicsne sztvaré pri hi'zi, da z-osztrimi zobmí szvojimi prelüknyajo szténé hramôv, prejejo 'zakle, razdrobíjo psenico, gyecsmen, kukorico. Csi v-hi'ze notrivderéjo, nemogôcse je od nyi ni jeszti, ni szpati vu méri, vudné vsze plésejo po hi'zi, vnocsi na posztele plêzijo, po ti szpajôcsi drcsejo, i cêlo hrambo opüsztíjo i z-rú'znim gnojom napunijo. Gde podgani i misi ednôk naplodijo, tam sze zaman vardêva, nyé z-kêmkoli prepraviti. Li csi edna vrla mácska vderé med te nepozváne goszté, i zadávlati je zacsne; teda z-seregmi vandrajo na drűga mêszta, gde nyim bole szlű'zi szrecsa. Szamo li mácski je dáno, hi'ze od eti neszramni gosztôv ocsisztiti. Ka tak stímate, jeli mácska má szvoj haszek? — M á c s k a j e h a s z n o v i t a h í 'z n a s z t v á r (zaká?),

ár hrambe od podgani i mísi ocsíszti. Lepô je viditi, kak mácska sztrá'zi i loví misi. Steri vasz je tô 'ze vido? Taksega hípa sze mácska v-szkrivno meszto potégne, doli sze potűli, z-repom vuja, cíla, ednôk szkocsi, i med skramblami ji je porob, ali csi ji szrecsa neszlű'zi, tánihá pregányanye. Zgrábleno mis gdate v-hi'zo prineszé, kak da bi notri stela pokázati, geto je ona hvále vrêdna. Prvle, kak bi mis potrosila, tá jo püsztí, malo ji bê'zati dá, pá jo popádne i tápüsztí, i tecsasz jo mantrá, dokecs sze nebô'ze malo gíbati more. Mácska je divje, krvi'zelne natúre sztvár.

Mála Katica je edno mácsko mêla. Jáko ji je rada bíla i z-kávov jo je krmila; tak je stela, kâ bi ji vszigdar vu kríli bíla. Ali mále Katice cácavna mácska je bogme nêstêla misi loviti. Csi scsémo, kâ bi mácska misi lovíla, kak najmenye gda jo nihájmo v-hi'zi, kak najvecs naj vönê bode.

Táli i obrázka mácsek. Viste, eto je edna cica. Preglednimo tále nyé têla. Ka je eto za tál? — Ka pa eto? — itv. (Vu govore vzétje.)

Mácska má glavô, sinyek, 'zívot (trűp), rép i nogé. Nyé gláva je okrôgla, tôpa, nôsz máli, gôli, na zgornyoj csobi musztácse má, jezik je oszter, zobjé neredovni, za steroga volo i 'zmetno grizé; ocsí szo okrôgle, 'zúto=zelenászte, vu kmici lescsécse; vűha szo mála, ospícsena, trűp podpászan, vugibki; rép je dúgi, scsapináti. Na prêdnyi nogáj po pét, na zádnyi po stiri osztri, szrpnáti skramblov má, stere zlêhka szklűcsi i vövtégne.

Na velkoszt gledôcs med te ménse csetvéro=nogáte sztvaré szlísi.

Koszminye, lícojna, plodjenye. Nyé koszminye je mehko, prôti zádnyemi táli gladjeno, szrcsécse iszkre pűsztsa.

Kakse lícojne mácsko máte ví? — Ka pa ví? Tak jeszo bêle, csrne, szíve, píszane mácske

kakti z-bêlo=csrnimi, i z-bêlo=’zútimi krpami, pártaszte z-brnászto=csrnkasztimi pártami (trôje lícojne mácsek je rêtki).

Letadní dvakrat koti, v-jeszén i na szprotolêtje, k-ednomi hípi trí, do sészt mládi, stere brezi zôbi i pogléd prídejo na szvêt, ocsí sze nyim li na devéti dén odpréjo, mláde z-ceckmi z-dája. Odrasena pojê i kűhano hráno: najráj pa jê mlêko i meszô. Mácska je mészna i zgrabliva sztvár.

Lasznoszti. Nika bom vam pripovedávao od szkrbnoszti i materszke lübézni mácske. Mácska na szkrivnom meszti rada koti i mláde szvoje z-velikov szkrbnosztjov zdája. Csi tô meszto sto, naimre mácsek naide, drűgo szkrivno meszto szi poiszcse, i tá znoszi vu gôbci mláde szvoje. Té ona z-taksov náturnosztjov bráni, da csi sze sto k-nyim blí’za, kak bêszna nyemi v-obráz szkocsi i zoskráble, zgrizé ga. Rasztécsim mládam szvojim ’zíve misi noszi, da sze z’-nyimi zmênyajo i loviti vcsíjo. Jeli szte ’ze gda vidili, kâ szo sze mláde mácske z-misami zmênyale? — Tô viditi je cêla radoszt.

Jeli szte gda vidili, kak prílicsno i bisztro zná mácska na drevje, hi’ze i ploté pleziti? kak brátivno hodi po najvoszkêsi lataj, drogê, sztrêhaj itv.? — Csi visziko doliszkocsi, vszigdar na poplate szpádne. Mácska je prílicsna.

Jeli szte ’ze vidili, kak lepô sze mûva mácska z-prêdnyov nogôv? — kak szi oblí’ze koszminye, csi je necsíszto? — Vcsiti bi sze mogla od nyé deca csisztôcso! Mácska lűbi csisztôcso.

Mácska je prilizávna; gda sze prilizáva, drumblá, csôle sze od csloveka.

Mácska je szkriven tát. Csi na nyô glédajo vsze mirűje, csi sze na sztran zglédnejo, ali idejo, preci nika vkrádnoti more.

Mácska je neverna i jálna. Preci skrabne escse i onoga, kí sze nyê radiva. Prigodí sze, kâ na vu zíbeli szpajôcse dête szkocsi i zadaví je, szame bodôcse mrtvece pa nacsne.

Pesz i mácska szta szi nê dobriva prijátela: Jeli szte 'ze vidili, kak sze bori pesz z-mácskov, eta pa kak zavűha bíje psza? — Záto právijo od taksi lűdi, kí ne'zivéjo med szebom v-jedinsztvi: tak szo szi, kak pesz z mácskov.

Jeli szte gda csüli, kak miaovcsejo mácske, gda ji vecs vküppríde? — Tá lêpa peszem sze macsecsa peszem zové. Ka pa za glász dáva mácska, gda kâ proszi? (Nyávcse.) — gda sze prilizáva ali omiljáva? — (Drumblá.) — gda sze bíje? — (Plűje.)

(Ponávlano vküpvzétje naprêdáni lasznoszt.)

Prígliha med pszom i mácskov. Opôtenye. Od deteta sze ni tô nema 'zeleti, kâ bi priglihe i rázlocske szamô, brezi lüdszke pomôcsi gorinahájalo, ni tô, kâ bi nyé vu tekôcsa zgovárjanya jemálo. Vszáko poszebno prígliho i rázlocsek vucsitel po rázlocsni pítanyaj naj vöprineszti dá. Celô zadoszta je, csi ono na vszáko poszebno pítanye obszebi odgovor zná dati. Vu tom pa nema nikse 'zmécsave naidti, csi do pítanya z-eti naprê povêdani jemána i pôleg zapopádnenya deteta goridêvana. Eti dr'záni obhod na vorcan má szlű'ziti i pri ti szledi naprêprihájajôcsi.

Príglihe. Odgôvorte mi na moje pítanye! Vu kom szta priglíhniva pesz i mácska k-endrűgomi? — Jeli obá k-hí'znim sztvaram szlísita? — (Odgovor vu cêli govori eti i szledi ni'ze.) Jeli szta obá mészne sztvaré? — Jeli szta obá zgrablive sztvaré? — Jeli máta obá glavé, sinyeke, trűpe, repé, nogé? — Z-kêm je obrasena obê kô'za? — Ka za mláde prinásata obá? — Z-kêm zdájata obá mláde szvoje? — Jeli szta obá hasznovite hí'zne sztvaré?

Rázlocski. Jeli jeszte med mácskami rázlocsek na velkoszt gledôcs? — Ka pa med pszí? — Ka za nácsisek jeszte med glavôv psza i mácske? na obrázko gledôcs? — Jeli jeszo pszi z-povisznyenimi vűhami? — Ka pa mácske? — Steri nyidva má kratsise nogé k-têli primêrno? — Kaksi szo skrambli psza? — Kaksi pa mácske? — Ka za nácsisek jeszte vu glászi obê? — Kakda loví pesz szvoj porob? (Po gonenyi). — Ka pa mácska? (Po sűti.) — Kakse natúre je pesz? — Kakse pa mácska?

Predh. opômenenye. Naszkori mo szi od kravé zgucsaváli. Dobro ji poglednite domá vsze nyé tále, da mi vütro eti odgovárjati znáte.

25. §.

K r a v a.

Csi szte domá dobro poglednoli kravo, eto je eden obrázek, jeli ga poznate? ka za sztvár nam on ká'ze? — Ka je eto za tál kravé? — Ka pa eto? — itv. Zdâ vzemte tá vküp i povête mi: ka vsze za glavne tále ma krava?

Nyé táli i obrázka. Krava má glavô, sinyek, 'zívot (trűp), rép, nogé. Ka za tále má na glávi? — Na glávi má dvê nôsznivi lűknyi, gôbec, v-gôbci jezik i zobé, cselo, dvê okê, dvê vühê, dvá rogá.

(Povedati sze má, kâ odzgora prêdnyi zobôv nema, i taksi, kí szo tô escse napamet nêvzéli, sze opomenôti morejo, da tô naj domá dobro poglédnejo.) Ka za táli jeszo na nyé 'zívoti ali trűpi?

Na trűpi má hrbet, dvôja rébra, csrvô (benyűh, trobűh) i vűmen (cecke). Pravte tále nyé nôg! Táli nyé nôg szo: bedré, kôlena, golnice, na konci vszáke nôge dvá pa'zla.

Jeli szte dobro poglednoli, kakse obrázke je nyé gláva, cselo, rogôvje, sinyek, rép? — Pravmo po rédi, kaksi szo eti táli!

Gláva kravé je velka. Cselo kravé je gladko. Rogôvje kravé szo szlôki. Sinyek kravé je gladki. Trűp kravé je kuszti. Rép kravé je kosnati.

Nyé zakriv, lícojna, plod. Têlo kravé je z-koszminyem pokrito. Jeszo bêle, csrne, 'zúte, brnászte i píszane krave.

Krava v-ednom leti li szamo ednôk i rêtkogda vecs, kak edno tele szkoti. Nyé kot sze tele zové. Tele z-vűmena (ceckôv) materé céca mlêko. Krava je vűmenna sztvár.

Ka dávajo vasi roditelje kravi jeszti? — Ka pa vasi? — itv.

Tak krava trávo, detelco, szenô, szlamo, szecsko, kukoriscse, krumpise, tikvi, repo itv. jê.

Steri vasz je vido, ka krava, gda pocsíva, tak ji hodi gôbec, kak da bi jêla? — Povêm vam, ka z-têm csiní krava. To li namali zgri'zeno krmo z-'zalôdca nazâ goripô'zené v-gôbec, escse ednôk jo dobro zgrizé i tak pá dolipo'zré. Tô tak právijo, kâ: pre'zíva. Krava je tak pre'zívajôcsa sztvár.

Kama gonijo krave cseresz leta v-veliki seregê? — Kakda sze zovéjo eti velki serezje?

Krava je krotka i csedna. Jeli szte gda vidili, ka dela krava, gda z-csrêdov domô príde? — Gda k-vrátam príde, lepô sze vöodlôcsi z-csrêde, csemerna je csi szo vráta (ali dveri) nê odprêta, i v-csemerê sztrasno műcse. Gda jo notripüsztíjo, lepô k-csloveki ide i kâ proszi, odnet obszebi na dojiliscse ide, i csi sze hlapica z-dojenyem müdí, nemirovna de i pá műcse. Csi tele pod nyô püsztíjo, cecati nyemi dá i podojiti sze dopüsztí. Medtêm je ona li tecsasz krotka, dokecs szi lepô denejo 'z-nyôv. Csi jo razcsemeríjo, peja i brsza.

Nyé haszek. (Na dávana pítanya dávani odgovorje.) Krava vu 'zítki szvojem najvecs haszka prineszé csloveki z-mlêkom i gnojom. Z-mlêka de szmetana, szédeno mlêko, kiszilák, szir, szürotka. Técsna hrána je mlêcsna proszena, psenicsna, hajdinszka itv. kasa. Z-mlêkom szprávlajo rázlocsne dôbi ní'zna pecsenyá, i kávo. Kelko szirmákov ne'zivé z-kráv!

Po szmrti szlű'zi krava lüdém z-meszom, koszminyem, kô'zov, rogmí, lojom. Nyé meszô je 'zmâhna jêsztvina, koszminye sze na napinanye hí'zni ôprav nüca, z-kô'ze sze obütel, z-rogôv glavníci. z-lojá szvêcse i 'zájfa, z-csont gnoj, szvêcse i vnôga drűga zgotávlajo.

(Szpomínati sze má med nyé haszki plod telíc, bikôv, gyüncév; kak i tô, kâ sze na nisteri mêsztaj meszto kráv vivolice krmijo za volo nyí dobroga mlêka.)

Ponávlanya. Vsze, ka je od kráv pod velkimi píszkmi povêdano, sze vküp má vzéti i od decé vu odgovori naprêdati.

Predh. opômenenye. Vütro mo od konya gúcsali. Pazko ga poglednite domá, kaksi je. Kí ga nema, naj ga pri szôszedi poglédne; ali naj pazi, da ga nevjê, ali nebrszne.

26. §.

Kony.

Kak szem vcsera obecsao, zdâ mo od konya gúcsali. Gda szmo szi od mácske zgovárjali, edno szem na nárocsaj v-sôlo prineszao, da bi vam jo pokázao. Ka stímate, zakâ szem zdâ nêprineszao notri konya? Záto, ár je kony velka sztvár: nebi ga mogli mí vszi notriprineszti.

Kony je ta najvéksa med hí'znimi sztvármi.

No csi szem nê mogao szamoga konya notriprineszti, prineszao szem ga v-obrázki. Poglednite, jeli ga szpoznate za konya! Dajte naprê nyega glavne tále poszebi, jasz vam je na obrázki mam kázati.

Táli konya szo; gláva, sinyek, trűp, rép, nogé.

Stero szo táli gláve? — — Ka pa trűpa? — — Pa nôg? — (Deca je naj právi, za kázanyem na obrázki.) Jeli szte poglednoli domá na nogáj konya nyí konce? — Jeli po dvá pa'zla jeszteta na vszákoj, kak na krávjoj? — Na vszákoj nôgi konya je li edno kopito; kony je tak ednokopitna sztvár.

Zakriv, lícojna, plod. Konya na nisterom meszti krátko, na nisterom dúgo koszminye pokríva. Krátko: glavô, sinyek szpodi i na dvá kraja, trűp, nogé. Dúgo: sinyek odzgora do konca (grive), i rép od sztebla doli do konca.

Kakse je koszminye vasi konyév? — Ka pa vasi? — Pravte, kakse dlake konyi jeszo?

Jeszo bêli, szívi, csrni, kosztanove dlake, plávi,

'zúti, píszani itv. konyi. Dobro i csíszto dr'záni konyév koszminye je lescsécse.

Kony (kobila) ceresz leta li szamo ednôk koti, i li edno mladézen, stera sze 'zrbé zové. Málo 'zrbé z-mlêkom zdája; tak je vűmenna sztvár. Kony (konyscse) jê trávo, detelico, szenô, szlamo, gyecsmen, ovesz, grahko, 'zito. Najráj jê szenô i obrok.

Lasznoszti konya.

Kony je veren szvojemi vérti. Eden jahas je meo ednoga zdávnyega lüblénoga konya. Ednôk med jasenyem sze nyemi je v-glávi zvrtelo i doli je szpadno 'z-nyega. Kony je sztano i tecsasz sze je nêgeno od vérta szvojega, dokecs szo nyemi nê na pômocs prisli.

Kony je cseden. Zarazmi rêcs vérta szvojega. On i z-dalésnye dr'zéle zná domô prídti szam obszebi. Nezábi mêszt gde ednôk hodi, i csi vu kmici szamoga nihájo, nezablôdi, z-práve pôti doli nezavdári.

Kony je návucsen. Na poznane recsí i znamênya (ohá! pszt! — jő! hí) ali sztáne, ali sze gene. Za cügel (vűzdo) sze poravnati dá, kama ga kocsis scsé. Tak bisztro ide, kak sze 'zené, násztopno, condrajôcs, naszkakôcs. Navcsí sze plészati, násztran, naprê, názhrbt idti, na pítanya z-klumanyem ali gláve sztêpanyem odgovoriti, vöro z-nogôv vövdariti itv.

Kony je szrdcsen. Dober jahanec prôtiide grabi, plôti, i prêkszkocsi na 'zelênye jahasa. Nebojí sze ognya ni vodé. V-bojni sze nesztrási praszke ro'zjá. dűdnanya stükôv, dína prahá i blíszka pűks ino mecsov.

Kony je segav. Csi sze vö z-môcsi nepo'zené i dober 'zívis vdábla, visziko noszi glavô i lepô vszlôcsi sinyek, jahasa segavo neszé i plése pod nyim.

Kony je pokoren. Bôga onoga, kí szi 'z-nyim dene, podá na eden glász, eden tég rôke, ali klács nôge.

Kony je biszter. Dober kony na be'záji ali tiranyi, vgányanyi tak bisztro be'zí, kak bisztra sztrêla. Kak dúge potí prebe'zí on v-malom császi!

Kony de jálen, csi szi hüdô denejo 'z-nyim. Záto je nê szpametno deci kre nyega hoditi, ali ga podbádati. Dosztakrát sze je 'ze pripetilo, kâ je kony deteti okô i zobé vöbrszno, alí je oszmrto.

Pravte 'ze po rédi, ka za lasznoszti májo konyi! — Kony je veren, cseden, návucsen itv.

N..! tvoj ocsa szo polodelec; na koj tak nücajo konye? — B..! tvoj ocsa szo foringás; ka pa oni na koj nücajo konye? — itv. Zdâ tá vzemmo vküp! Na koj vsze nücajo konye?

Polodelec nüca konye: na vo'znyô kôl, plüga, brán, na klácsenye szilja, na gonenye mlínov; foringás na vo'zenye lűdi ali preküpke, goszpoda na vo'zenye lűdi ali preküpke, goszpoda na vo'zenye kocsűj, jahaske i vojnici na gêzdenye i vo'znyô stükôv, skéri, 'zívisa itv. — Po szmrti sze nüca koszminye konyév na napinyanye hí'zni ôprav, grive, pa i repá 'zinyice na tkánye szít, goszlarszke locsece, i kô'za na obütel i rázlocsno nápravo. (Ponovleno vküpvzétje.)

Konyi sze napre'zéjo
Vu kocsűje, kôla,
Gda v-hámi nevlecséjo,
Neszti mo'ro szedla;
Brêmena, lüdí neszéjo,
Ládje, mlíne vlácsijo,
Z-plügom pa zemlô orjéjo
I szilje vöklácsijo:
Z-kô'z sze vnôge náprave
Po mestríi szprávlajo,
Z-koszminya pa vankiske
I szíta zgotávlajo.

Ponávlanya! Ta od konya povêdana sze naj od decé vu govore vküpvzemejo.

Predh. opômenenye. Nablüzi de od oszla gucs; tecsasz, cs gder do nyega prídete, ga dobro poglednite.

27. §.

Oszel.

(Vucsitel ednoga oszla ká'ze vu obrázki). Znam, kâ szpoznate ete obrázek 'ze 'z-nyega velki vűh. Nebô'ze oszla vszigdar spôtajo, kâ velka vűha má, kâ grdô trôbi, kâ je nôri, vűki, nemáren. Geto je jáko trplívi, escse i deca sze rada 'z-nyim sáli: z-botmi ga podbádajo, z-szprevedíe szi na nyega szêdajo bêszijo i mlátijo ga. Tô je nê lepô od nyi. Ali gdate sze i oszel navoli vszega toga, dobro dolilücsí pojbára z-szvojega hrbta, ali ga tak brszne, da on celô zgübí volo, du'ze sze 'z-nyim sáliti. Escse i kony je csemeren na eto nevolno 'sztvár, frcse csi sze blí'za k-nyemi, i be'zí od nyega, da ga naj nevídi. Nebô'ze zavr'zena sztvár! Pa i on k-hasznovitim hí'znim sztvaram szlísi; da nebi hasznoviti bio, nebi ga dr'zali.

Povête mi, jeli je oszel véksi ali ménsi od konya? Oszel je ménsi od konya. Glédajte na ete obrázek: ka je eto za tál oszla? — Ka pa eto? — itv. Pravte tak nyega poszebne tále!

Glavni táli oszla szo: gláva, sinyek, trűp, rép i nogé. Táli gláve: nôsz, gôbec itv. Gláva je kuszta, vűha szo velka, dúga, sinyek je ténki, trűp prignyen, konec repá kosaraszti, nogé szo krátke, na nogáj po ednom kopiti má, koszminye grive szo krátke.

Dlaka je brnászto-szíva, na hrbti i plécsaj sze nyemi eden csrni kri'z vdilek vlecsé.

Letadní ednôk koti, 'zrbé z-vűhmena nadája. Oszel je tak vűhmenna (nadájajôcsa) sztvár. Trávo, szlamo, sztrtino, trnye itv. jê.

Nyega lasznoszti:

Oszel je vűki. Nerad be'zí szam obszebi, kak kony, li zcsaszoma mandiga pod bremenom.

Oszel je z-malim zadovolen. Najzbo'znêsi 'zívis nyemi je zadoszta.

Oszel je trplívi. Dugo trpí vdárce i trdno djánye; li csi ga razcsemeríjo, de dviji, brsza i grizé.

Oszel je verosztiven i pazlívi. Nepotekne sze zlehka ni na braszklavi i lüknyaszti potáj, bátrivno ide po mosztê i kameni mêsztaj.

Vküpvzétje. Oszel je vűhki. Oszel je z-malim zadovolen itd.

Nyega haszki. Pri nasz oszle najvecs ovcsárje nücajo na vo'znyô i noszbo bremena. Vu nisteri dr'zélaj sze tak nüca, kak pri nasz kony. Nyega mlêko je jáko hasznovito lüdém rôni prsz i nedüslívim. 'Z-nyega kuszte kô'ze krepki leder szprávlajo lű'znarje. Bobnyá leder je 'z-nyegove kô'ze.

Vűki szem i vűko idem,
Ali dönok dale prídem,
Kak da bi brez' düske drkao
I po trnyi, glô'zji lêtao:
Pazim na kaménye, grabe,
Gvüsno neszém te'zke turbe,
I tak v-niksem, niksem deli
Neidem prôti pogübeli. —
Bár bi na mé' kebzüvali
Ví, spotlívci! tak bi znali,
Kâ de prehíteno delo
Ednôk britki konec melo.

Od oszla povêdana sze v-govore mor'o vzeti! — Kony; oszel sze vküppriglihávati! (Dôb obhoda vidi vu príglihi na konci 24. §-a dánoj.)

Predh. opômenenye. Drügôcs mo szi od ôvc zgucsávali. Pazko je poglednite zvöna sôle!

28. §.

Ovce.

Ovcam, naimre málim ágnecom, szo deca jáko radi. Zagvüsno záto, ár szo jáko krotke sztvári. Pa edno malo i bedászte sztvári szo ovcé; ár csi eden máli peszícs nad nyé vdári, trísztô ji szam eden v-bêg szprávi. Niti nebi dobro bilô, csi bi lúte bilé i grizle. Neznam, kakda bi nyim te doli mogli obriti to lêpo vuno, z-stere szűknye zgotávlajo. Eto máte 'ze v-obrázki ovcô. Ka je eto za nyé tál? — Ka pa eto? — itd. Pravte 'ze po rédi poszebne tále ovcé, i kâ kaksi szo oni!

Glavni táli ovcé szo: gláva, sinyek, trűp, rép i nogé. Táli gláve szo: nôsz, gôbec, itv. Gláva je na ospícseno idôcsa, ténka, sinyek krátki, trűp dúgi, okrôgli, rép máli, nogé ténke, po dvá pa'zla majôcse. Bakov rogôvje szo zaobrnyeni, repôvje velki.

Zakriv, dlaka i plod ovcé. Ovcé cêli 'zívot je z-vunov (dúgim koszminyem) pokriti, szamo li gláva, vűha, i nôg golnice sze vídijo vö od nyé.

Ovcé szo jáko gingave sztvaré, hitro namrznejo i obete'zájo. Ka stímate, zaka je tak dao Bôg tak toplo odêvko ovcam?

Bôg je tak toplo odêvko záto dao ovcam, ár je ovca gingava sztvár, jáko lehko bi namrznola, ôbete'zála i vesznola.

Steri szpôl ôvc má vékso vuno, jeli vogarszke ovcé ali birke? (Vucsitel z-obôje dôbi vune ká'ze i deci na nyí rázlocsek paziti velí.)

Vuna vogarszki ôvc je véksa, birk ménsa, vogrszki ôvc je kabroncsna, birk pa gôszta napuna.

Kakse dlake ovcé poznate? — Kakse dlake ji je najvecs? — Vzemmo tô vküp! Jeszo bêle,

csrne, i píszane dlake ovcé, najvecs ji je bêle dlake.

Ovcé v-ednom leti ednôk kotijo, nyí mláde ágnece zovéjo, stere z-vűhmena zdájajo; lak szo ovcé vűmenne (nadájajôcse) sztvaré.

Jeli szte gda vzéli na pamet, kâ ovcé rávno tak, kak krave, pre'zívajo?

Ovca je pre'zívajôcsa sztvár.

Nyé lasznoszti. Jeli bi radi escse vecs znali od ete krotke hí'zne sztvári? — Gúcsmo szi tak dale od nyé. Jeli szte vidili, kak veszélo sze zmênyajo ti máli ágneci, gda je na paso 'zenéjo?

Ovca, dokecs je ágnec, je veszéla sztvár.

Jeli szte 'ze vidili ovcé briti? — Kakda sze godí eto brítje? — Jeli mirovno trpí í te, gda ji neszpametni brijácske kô'zo prerê'zejo?

Ovca je krotka trplíva sztvár.

Jeli szte 'ze vidili, kâ ovcé na pasi, csi nedovêdno zgrumí ali kaksikoli rűm nasztáne, vsze vküp be'zijo? Csi edna v-bêg vdári, i te drűge sze vsze za nyov szűnejo. Csi je ta be'zécsa vojni bak, i v-grabo, lűknyo szkocsi, te drűge vsze za nyim zoszkácsejo?

Ovca je bojazlíva sztvár, vu bê'zanyi íszcse oszlobodjênye. Ovca tak csiní, kak to drűgo csiniti vídi.

Ka pa tô szte 'ze vidili, kâ gda ôvc csrêda po pôti ide, escse sze ni neognejo kôlam, nemárajo za pogübel? — Jeli szte 'ze vidili, kâ csi ovcô szamô nihajo, escse ni domô nevê idti, kak drűga sztvár? Li blôdi, drcse, sztáne be'zí, mecka?

Ovca je norlava, nenávucsna sztvár.

Vzemmo 'ze vsza tá vu govore! Ka za lasznoszti má ovca? — Ovca je veszéla sztvár. Ovca je krotka, trplíva sztvár itv.

Navküpno: Ovca je veszéla, trplíva, krotka itv. sztvár.

Od ete krotke, vrséne sztvári znam jasz eden versusek, z-steroga sze navcsiti máte, ka za vnôgi haszek dáva eta vrla hí'zna sztvár. Eto je:

Vszáko leto pobérajo
Z-méne vszo odêvko mojo,
Z-stere szamim szebi tcséjo
Précimbno odetel szvojo.
Z-méne tkálec, szabô 'zivé,
Szirmák moje mlêko pijé,
Bogátci pa moj szir jêjo
Gda sze szvetlo gosztűjejo,
Z-gnojom szi nyíve gnojíjo.
Da nyim psenico rodíjo.
Dam nyim 'zájfo ino szvêcse,
Goszpam rokajce, papucse,
Goszlarom brnécse sztrüne,
Pávrom jope z-mocsne vune,
Dohánosom lêpe zacske,
'Zidovom tücsne rebake,
Vszêm meszô za técsni gulás. —
Z-stere sztvári vecs haszka más?

(Vucsitel ete versuse od rêcsi do rêcsi razkladé, i escse drűge haszke ôvc naprêdá, kaksi szo: vogrszki ôvc précimbne bunde, dráge sube, szvilni pokrôvci itv.)

Predh. opômenenye. Nablüzi mo bradáto kozô pregledávali poglednite jo domá csi vam gder pred ocsí príde!

29. §.

Koza.

Tak szem vam obecsao, kâ bo mo szi od kozé zgovárjali. Zgovárjajmo szi tak. Jeli szi pogledno domá kozô? — Nê szem. — Zakâ nê? — Ár je nemamo. B..! ví je tüdi nemate? — — Pri nasz jáko nedr'zíjo kôz; nyé naimre na bre'zni mesztaj dr'zíjo, ár koza bre'zna mêszta má rada, gde técsno mladjé, krhécse vêje i trnye naide jeszti i gde po grmôvji gori i doli pleziti more; ár jáko rada plêzi, — kak nistera deca! — Kozé najbole szirmaski lüdjé plôdijo, ki nemorejo kráv dr'zati.

Ali dönok, steri vasz je gda vido kozô? Kak velka je ona? — Koza je malo nika véksa od ovcé. Poglednite jo eti v-obrázki! K-kaksoj sztvári je priglíhna najbole? — Koza je najbole k-vogrszkoj ovcê priglíhna. Steri nyé táli szo priglíhni k-ovcénim?

K-ovcénim: gláva, sinyek, trűp, nogé. Na nogáj i ona po dvá pa'zla má. Steri táli szo nepriglíhni k-ovcénim? — Nepriglíhni szo nyé rogôvje, ár tê do csasza ednáko kumesz idejo, potom sze kcsaszi názhrbt vszlôcsijo. Nepriglíhne szo i nyé ocsí; ár szo ete doszta bisztrêse, kak ovcéne: negléda tak vbôgo, kak ovca.

Nyé têlo je z-taksov zgrebnov vunov pokrito, kak vogrszke ovcé, ali od ove je trdsa.

Jeszo csrne, bêle, brnászte i píszane kozé.

Cseresz leta szamo ednôk koti, szvojo mládo (kozlícsa) z-vűhmena zdája; tak je zdájajôcsa sztvár.

Pre'zíva tüdi, kak ovca i krava. Koza je pre'zívajôcsa sztvár. Zivé z-trávov; najráj pa popovjé i mladjé drevja jê. Mekecse. Koza je zijászta. Na pôti zíja na mímo idôcse lüdí (kak zijászta deca csiní).

Koza je vrséna, rada szkácse, i sálno peja.

Koza je szrdcsna.

Sztári kozel v-bêg szprávi psza, gdate i nad csloveka ide.

Koza lűbi csisztôcso.

Nezdr'záva sze rada na necsíszti mêsztaj.

Koza je prijazníva sztvár, rada sze zdr'záva naimre pri csloveki.

Koza je polizávna.

Za toga volo doszta kvára dela pri hi'zi, vu ôgradaj, ne szadovenom drevji (kak polizávna deca)!

Koza je prílicsna sztvár.

Dobro zná pleziti po drevji, plotê, bregê, pecsínaj i drűgi visziki mêsztaj.

Nyé haszek. Koza 'zmâhno mlêko má, stero na vrásztvo szlű'zi rônim prszam. Dobro je nyé meszô, naimre gda je escse mláda. 'Z-nyé kô'ze kordovan i szattyan szprávlajo. Z-koszminya pokrôvce, kefe, meklé, málarszke omêtke itv. rédijo. Z-lojá lêpe szvêcse zlêvajo. 'Z-nyé krvajíc zgotávlajo sztrűne, z-rogôv pa stíle na no'ze, rasoske i rázlocsno sztrügálszko nápravo. (Prígliha ovcé i kozé!)

Predh. opômenenye. Zdâ szvinya príde: dobro prebrodte domá, da mi kâ znáte od nyé praviti.

30. §.

Szvinya (Praszica.)

Doszta vasz je pravilo, kâ nemajo kozé; nisteri szo escse niti nêpoznali. Ali tô znam, kâ vasz szvinyô vszáki pozna, i lehko ni taksega nega med vami, kí bi praviti mogao, kâ nemajo, ali kâ gdate nebi meli szvinyé. Escse i te

najvéksi szirmák dr'zí cseresz zíme edno dvê bravéti, csi taki szamo prászce. Gde szviny nekolejo, krôpna je tam hrána. Szvinya dá vertinyam dober zábel, steri nam hráno técsno vcsiní.

Naj vídim, N..! jeli szi pazko pogledno domá szvinyô? Csi szi jo dobro pogledno, tak bos nam z-pomocsjov etoga obrázka i povedati znao, kaksa je ona. Vardenmo 'ze tô (vucsitel jo v-obrázki ká'ze i píta) ka má eto? — pa eto? — itd. Názhaj. Táli szvinyé szo:

gláva, sinyek, trűp, nogé, rép. Táli nyé gláve: hrcsek itv.

Gda szo privasz zabádali, zagvüsno szte vidili i znotrêsnye tále szvinyé. Pravmo té!

Znotrêsnyi táli szvinyé szo: gút, plűcsa, szrdce, 'zalôdec, bléka, gétra, szklezen, obíszti, mehér, i v-glávi mozgôvje.

Obrázka. Szvinyé gláva je velka, hrcsek dúgi, kuszti, zobjé velki, mocsni (kanzobci), ocsí mále, vűha velka, povísznyena, sinyek krátki, trdi (nevugibki), trűp zadoszta dúgi, nogé krátke, na vszákoj nôgi má stiri pa'zle dvá szpodi naprê, dvá víse odzaja.

Zakriv, dlaka plod. Nyé 'zívot je z-trdim koszminyem, sinyek pa i hrbet vdílek z-csetinyem obrasen. Dlaka je rázlocsna: jeszo bêle, pláve, 'zúte, csrne, píszane szvinyé. Letadní dvakrat koti, trôje, do deszétero, gdate stirinájszetero prászec, stere z-mlêkom zdája, i tak je i szvinya nadájajôcsa sztvár.

Szvinya vnôge dôbi nárasz pojê: vszáko zrnye, krumpise, repo, otrôbe, pomíje, szűrotko, trávo, 'zalod, szád z-kosztsicami vréd, csonte, csrvé, küscsare, 'zabe itv.

Lasznoszti. Szvinya je necsíszta; kalísa sze v-najru'znêsi mlakaj, mocsvaraj. Edno málo frliko bom vam pripovedávao od nyé:

Praszica je etak opomínala prászce szvoje: mladícski moji! sznâ'zni bojdte, csíszto sze dr'zte, nekalísajte sze v-blati, v-mocsvari. Ali mati je nika toga nêzdr'zála. Prászci szo sze návcsili od nyé, ka szo vidili, i tak szo i 'z-nyí szvinyé grátale. Kí drűgoga na kâ dobra vcsí, szam naj z-dobrov példov ide naprê.

Szvinya je parôvna.

Parôvno jê i 'zmâhno po'zéra escse i ta najru'znêsa dugoványa.

Szvinya je nemárna.

Pô dnéva le'zí, tak da sze negene.

Szvinya je dvije natúre.

Ona ide i nad csloveka, sztrga ali preszmekne ga z-kanzobcmi, gdate pojê i laszne mláde szvoje.

Szvinya je podkrmna.

Dobra krmlenica de vszáki dén z-ednim fűntom tücsnêsa.

Nyé haszek. Szvinya li mrtva szlű'zi lüdém: dá nyim na kűnyo técsno meszô, szlanino, másztkrvajice, krv, k-'zájfi potrêbno másztsavo itv.

V-bre'zni velki gosztsáj jeszo i divje szvinyé.

Opômenenye na szkrben pregléd kokôsi, od stere naszkori rêcs bidti má.

31. §.

Kokôs.

Ka szem obecsao, ka? od koj mo szi zgovárjali? — Jeli znáte kakda sze zové med kűrmi szamec? — Kokôt. —

Ka pa szamica? — Jarica. Ka szte vzéli na pamet, na koj gledôcs sze lôcsi küre od dotéc szpoznani hízni sztvári? — Kelko nôg má pesz, mácska? — itv. Ka pa kokôs? — Z-kêm je obrasen kony, krava itv. na cêlom 'zívoti? — Jeli má perôti kony, krava itv. — ? Ka pa kokôs je má? — Kaksa sztvár je tak kokôs? — Kokôs je perotnáta sztvár. Imenűjte i drűge perotnáte sztvaré! — — Perotnáte sztvaré sze fticsi zovéjo.

(Vucsitel poká'ze edno kokôs — 'zívo, ali v-obrázki. —) Poglednimo 'ze, ka za tále má kokôs i kakse szo one? —

Táli: gláva, sinyek, trűp, rép, nogé, perôti. Gláva je okrôgla, mála, odzgora eden máli glavník (grebén) má, pod lalokov dvá kabronka i bradô. Nôsz (klün) je malo prignyen, trdi, sinyek dúgi, lepô nagnyen, 'zívot okrôgli, perôti krátke, rép kumesz sztojécsi, na vszákoj nôgi má stiri prszte, trí naprê, ednoga odzaja (kokôt osztrôgvi).

Zakriv, dlaka, plod, lasznoszti kokôsi. Nyé têlo je z-pérjem obraseno; z-pérjem vu perôtaj bodôcsim lêcse, z-vu répi bodôcsim sze ravna, drôbno péje ji meszto tople odêvke szlű'zi. Pérje je rázlocsne dlake, kakti: bêlo, csrno, brnászto, 'zúto, plávo, píszano. Na ednom isztom küreti sze i zmêszne dlake pérje nahája. V-jeszén püsztí pérje (míszi sze), meszto steroga ji nôvo zraszté.

Jájca (belice) neszé. Csi sze eta pod nyôv nihájo, na nyé szi széde, szegrêva je, na trí tjedne je preklüka, i drôbni píscsanci prído vö (lezéjo sze) 'z-nyí. Eti nenadája mati, ár nema vűmena, nego je z-drobtinyem, psenom, psenicov itv. krmi. Kokôs svön zrnya rázlocsno zelenyé i csrvé jê.

Jeli szte 'ze vidili, kakda vodi kokôs (kvoka, kokvacsa) szvoje mláde, kakda je zové vküp, gda kâ dobra za nyé naide? — Kakda razdelí med nyimi to naideno? —

Kakda je zové i pod perôti vzeme, csi zgrablívoga fticsa vára? — Kokôs lűbi szvoje mláde, kak mati szvoje otroke.

Jeli szte gda csüli, kak britko pivcsejo máli píscsanci, gda od materé zaosztánejo? — Kakda drcsejo okôli po kôti pôti? i kak sze radivajo, gda pá naidejo mater? — Kak sze szkríjejo pod nyé perôti, kak da bi praviti steli: mati! potom mo bole pazili na szébe.

Máli píscsanci jáko lűbijo szvojo mater.
Kokôt sze rad bíje.

Dvá kokôta sze netrpíta nablüzi k-endrűgomi. Jeli szte 'ze vidili, kak sze bíjeta dvá kokôta? Tô poglednite! Steri vasz je kokotecso bôjno vido, naj mi povê, kakda sze ona godí.

Kokôs krákriva i kokodácse, kokôt pa kukoréka (popêva.)

Redovno prôti zorjam vszigdar popêva.

„Kikiriki! dobro ütro!
Vö z-posztelé, deca, hitro!
Tü je zorja“! szpêva kokôt.
„Osztavi tá vszáki szvoj kôt,
Rano, bisztro vö na delo!
Tak de ti blagoszlov melo.“

Kokôs lêpi haszek pri'zené za kűnyo z-belicami, píscsancmi i szvojim técsnim meszom. I nyé pérje je nê mále vrêdnoszti.

I kokôs je vrla sztvár,
Csi gli gdate dela kvár:
'Zmâhne szo vam nyé belice,
I naidejo szvoje küpce,
Técsno je i nyé meszô,
Csi nyemi nefalí szô

Técsna mládi piscsetina,
Méhka, topla nyé blazina.

Opomené sze deca, naj domá dobro prebrodi gôsz; ár de od nyé naszkori rêcs csinyena.

32. §.

Gôszka.

Vu kom je priglíhna gôszka (gôsz) k-kokôsi? — Gôsz je vu tom priglíhna k-kokôsi, kâ je i tá, kak kokôs, z-pérjem obrasena, obê perôti máta i dvê nogê. Jeli sze tak more i gôsz med fticse racsúnati? — Jeli szte 'ze szkűszili tô, kâ csi kokôs vu vodô szpádne, zalejé sze? — Ka stímate, zakâ sze zalejé? — Ka pa csi gôsz vu vodô vr'zemo, jeli sze tüdi zalejé? — Zakâ nê? — Ár plavati zná. Ka pa i reca zná plavati? — — Takse ftice, stere plavati znájo, plavajôcse ftice zovéjo. (Divje gôszke na poláj, okôli vôd). Nele'zécsa gosz sze goszák zové.

(Vucs. gôszko v-obrázki, gde je mogôcse, 'zívo pokázavsi, píta). Ka je eto za tál gôszi? — Ka pa eto? itv.

Táli i obrázka. Zdâ 'ze preglednimo po rédi, ka vsze za tále má gôsz i kaksi szo oni?

Nyé táli szo: gláva, sinyek, trűp, perôti, rép, nogé. Gláva je okrôgla, klün sűrki, lűknye nôsza szo naszrêdi klűna, za ocsmí szo vűha, sinyek je dúgi, szlôki, trűp kuszti, püta bűcsnata, rép krátek. Perôti szo dúge i kumesz répa nakrí'z djáne, nogé krátke, 'zúte, stiri prszte majôcse, steri trijé prêdnyi szo z-plavajôcsov mrenov (plavnicov) vküpszklenyeni.

Zakriv, dlaka itv. Gôszi 'zívot je z-gôsztim, tücsnim pérjem obraseni, stero je navékse bêlo; ali jeszo i píszane gôszke. Jê trávo, zrnye i drobís kűny. Lűbi naimre vodô.

Gôszka v-strtom tjédni le'zé vö mláde.

Gôsz zná szíkati. Gôsz zná gagati. Gôsz jáko zná grízti. Gôsz z-perôtami vdariti zná. Gôsz prebüdno zná szpati. Nevê hitro idti; nevê dalecs leteti. (Dvije goszí jáko znájo leteti.)

Jeli, kâ radi máte méhke tople posztele? — Ka dá v-nyé meovjé? Jeli radi jête goszetino? — Vsze tô nam gôsz dáva (krmlenye gôszi z-zaszipávanyem). Ka nam dáva pérje na píszanye? (Prvle szo szamo z-goszecsimi pérami píszali, zdâ 'ze i ocelna nücajo). Gôsz je hasznovita hí'zna sztvár.

Divja po vodáj plavam,
Krotka pri dômi gagam,
Dávam za prednyêse kűnye
Técsno másztmeszô pecsénye,
Pérje tak na píszanye,
Kak szladko pocsívanye.

Nablüzi szi od rece gúcsati mámo. Csinte i tü, ka je na nyé szpoznanye potrêbno.

33. §.

R e c a.

(Vucsitel reco v-obrázki, ali 'zívo pokázati i po obhodi vise naszledüvanom ete názhaj vöpotégnoti má.) Reca med perotnáte hí'zne sztvári szlísi. Reca med plavajôcse ftice szlísi.

Nyé táli szo: gláva, sinyek, trűp, rép, perôti nogé. Gláva je okrôgla, klün sürki, tôpi, na krajê drôbno-zobnáti, lűknye nôsza na sztebli klűna, na sztebli gláve lűknye vűh, trűp krátek, kuszti, naprê bücsnati, püta velka, rép krátek, perôti krátke, nogé celô odzaja na trűpi (da sze med plavanyem vsze le'zê pomága 'z-nyimi) i 'zúte. Má stiri prszte

na nogáj, tri naprê, ednoga máloga odzaja: ti prêdnyi trijé sze z-plavnicov vküpszklenyeni.

Od gôszi je ménsa. 'Zívot je z-gôsztim, tücsnim pérjem pokriti, stero je rázlocsne dlake: ali celô bêlo, ali z-bêlimi piknyami i csrnimi krpami zmêsano.

Pri dobroj krmi do sésztdeszét neszé letadní. Navékse kokôs le'zé vö nyé belice, száma rêtkogda. Mále rece 'ze na trétji dén znájo plavati. (Gda te mále rece vu vodi plavajo, nyí kokvacsa okôli mlake hodi: zvála bi je, ali one je niti neposzlűnejo.) Te mále rade májo na drôbno zoszêkano i z-otrôbmi, kiszilákom ali zrnyem zmêsano saláto. Odrasene pojêjo vsze, ka po'zrêti morejo: trávo, korenyé, kroplive, zrnye, szád, meszô, csrvé, 'zabe, roscsé, ribe, kaménce itv.

Reca je parôvna.

Nedopunyena je vu jêli, pili, 'zlabrányi, tak da csi odszkocsiti more z-dômi, i vu kaksi mocsvar sze zadubé, cêli dén rova v-kalísi za jêsztvinov.

Reca za szvoje jajce malo mára.

Tá je püsztí na pôti tak, kak vu vodi.

Reca zná sakcati.

Zná dobro plavati; ali na drôbni zná idti i hüdô leteti.

Szlű'zi z-'zmâhnimi belicami i técsnim meszom, pérjem; ograde ocsíszti od csrvôv i pú'zov.

Ménsa szem od gôszi bár,
Dönok dobra hí'zna sztvár:
Kak lepô düsíjo kűnye,
Gda cvréjo moje pecsénye,
Csi sze taki sztepszti znam,
Gda vu mocsvari brbram!

Príglihá gôszi i rece! (Obhod pod 24-om §-i)

Predh. opômenenye, kâ de nablüzi od pure gucs.

34. §.

Pura.

'Ze szmo szi zgucsávali od kokôsi, gôszke, rece. Odomiszlite sze i na puro. Stero eti hí'zni perotnáti je najvékse? — Z-hí'zni perotnáti najvéksa je pura. Poglednite jo eti v obrázki. Imenűjmo 'ze nyé tále, obrázko, zakriv itv.

Nyé táli szo: gláva, sinyek, trűp, naprê z-velkov pütov, rép, perôti, nogé. Glavô i sinyek ji mozolna gôla kô'za pokríva, na stere konci dúgi zrász cavoní doli.

Eta gobava kô'za je gdate 'zúta, gdate môdra, trűp je dúgi, kuszti, rép dúgi, steroga puran gdate na okrôglo vörazpresztré, perôti szo mále, nogé dúge, na steri stiri prszte má, tri naprê, ednoga odzaja. Pérje je navékse píszano, to kuszto môdrozeléno i lescsécse.

Na belicáj eden mêszec szedí. Mláde pure je 'zmetno goriszkrmiti, ár nyim mokro i mrzlo vrêmen hitro naskôdi. Píscsance z-kiszilákom i kásov krmijo; csi goriodrasztéjo, navékse z-zrnyem 'zivéjo.

Jêjo misíce, műhé, kamcsece, gla'zojno itv.

Pura szkrbno csuva szvoje mláde prôti zgrablívim fticsom.

Edno lêpo frliko vam mam od toga praviti:

Edna pura je etak vcsíla szvoje mláde: csi bom kvokala, poidte, ár jeszti dobíte; csi bom pa jôcsics gécsala szkríte sze, ár vasz pogübel dohája. Ednôk je je vöpelala na paso, i kak szo sze vrsenícs zmênyali, kcsaszi je mati edno krpo várala na nébi: jôkala, gécsala je, i vu travo j

potísznola glavô. Mládi szo bê'zali i vu trávo szo sze szkrili. Li dvê szta nêpôdali na rêcs materé. Etivi szta sztanoli i szmejáli szta sze z-ti drűgi. Ta csrna krpa je jásztrb bio, doli je vdr'o, i obê je med skramble sztiszno i táneszao. Mati je jôcsics glédala za nyima i etak je erkla:

Tak trbê! tô szta dôbili
Csi szta mi prôtihodili!

Pura je csemérna sztvár, escse i te sze razcsemerí, csi sze sto zglédne na nyô. Ka pa, csi jo deca escse z-têm csemerí: „jaj da grade nogé más!“ te cêli dén hrabucsi, hurhuriva, csemerí sze.

Pura je cácavna. Puran glavô názhrbt potégne, obráz sze nyemi zvu'zgé, perôti dotél razpresztré i v-zemlô opré, rép na okrôglo razsürí, i tak segavo szemta hodi. — (kak cácavna deca!)

Puro li za nyé 'zmâhnoga mesza volo dr'zíjo.

Lúta pura hrabucsim,
Li z-técsnim meszom szlű'zim
I dobre pêneze dam;
Drűge vrêdnoszti nemam.

Najnablüzi mo z-golôbom meli delo.

35. §.

Golôb.

Golôba vasz vemda vszáki pozna. Vêm je on deci najdragsi ftics. Zakâ je tak drági? — Golôb je deci záto drági, ár je jáko lêpi i krotek. Jeli jeszo i dviji golôbje? — Gde sze zdr'závajo divji golôbje? — Zdr'závajo sze v-logê i na poláj. Ka pa, hí'zne golôbe gde dr'zíjo lüdjé? — Hí'zne golôbe dr'zíjo lüdjé v-golôbnyeki i na hrambaj, Jeli sze hí'zni golôbje li pri dômi zdr'závajo? — Hízni golôbjê sze nezdrzávajo szamo pri dômi, nego i na polá völêcsejo, 'zívis szi iszkat. Z-kêm 'zivéjo? — Golôbje 'zivéjo z-psenícov, gyecsmenom, kukoricov, proszom, hajdínov, konopnim szemenom: najráj jêjo csíszto pse-

nícsno zrnye. K-steroj hí'znoj sztvári je najpriglinêsi golôb? Golôb je najpriglinêsi k-küreti, ali dobro ménsi je od nyega (v-obrázki ali 'zív sze more pokázati.) Nyega táli szo: gláva, sinyek, trűp, rép, perôti, nogé.

Gláva je okrôgla i z-pérjem obrasena, klün ténki, krátek, méhki, kumesz nyega nôsz na dvê lűknyi na dvá kraja ocsí, sinyek jáko vugibki, trűp dúgi, perôti dúge, ospícsene, rép krátek, i sürki, nogé krátke, ténke, 'zúte. Má stiri prszte, trí naprê, edoga odza;a.

Pérje, dlaka, plod. Pérje je jáko lêpo i vnôge dlake (Vucsit. píta: kakse golôbe szo vidili deca?); lêpo pérje má naimre okôli sinyeka stero je taksega sláta, kak szvila.

Golôbje letadní sészt-szedemkrát neszéjo, i rávno telkokrát i le'zéjo, ali vszigdar li podvá. Dokecs golôbica na belicaj szedí, nyé pár jeszti hodi íszkat, gdate i szam szedí na belicaj. Gda sze golôbicske vözle'zéjo, mati i nyé pár nyim zandrűgim noszita psenicsno zrnye, zmecsíta je vu klűni i z-klűna krmita 'z-nyim mláde.

Jeli, kâ dobre roditele májo ti máli golôbicske? — Jeli szte 'ze vidili, ka delajo golôbje v-golôbnyeki i okôli nyega? — Te eden gnezdô rédi, te drűgi pa krmi mláde, ti edni sze lübeznímjo z-edendrűgim, ti drűgi sze pa sétajo okôli golôbnyeka i turbékajo. Radoszt je nyé glédati vu nyí málom tiváristvi!

Lasznoszti. Golôb je návucsen: tak da szo ga zdávnya i na nosenye lisztôv návcsili i nücali.

Golôb je lübeznív k-mládam szvojim: z-vrêlim nágibom je varje, krmi i szegrêva.

Golôb lűbi szvoj pár.

Tú'zen i nepokojécsi je, csi ga zgübí.

Golôb je rad v-tiváristvi.

Li tam sze rad zdr'záva, gde ji je doszta vküp.

Golôb je nedú'zen.

Nikoga nezbantűje, negrizé, neskráble, z-perotami nebíje.

Golôb je bojazlív.

Vszáke sztvári i najménsega rűma sze sztrási; li szamo k-csloveki má vüpazen.

Golôb je prijazníven.

Nyegov míli pogléd, lêpa hodba, i sinyeka gibko gíbanye ga jáko vugodnoga vcsiní.

Golôb je csíszti.

Csi najménso nesznâgo vzeme na szebi na pamet, k-vodi ide i tecsasz sze mûva, dokecs sze celô neocsíszti (példa opômenka za deco!)

Golôb zná múviti, szmejáti sze, turbékati i bisztro leteti.

Nyega haszek.

Golôbe záto plodijo, ar cêlo leto doszta técsnoga meszá dávajo na kűnyo, i maloga sztroska szo.

Jeli szte gda csüli tô prílicsno rêcs, kâ golôb neletí pecseni csloveki v-zôbe?

Tô telko vcsiní, kâ sze k-dobromi nedá prídti brezi dela i trűda.

Praviti mam edno málo frliko od zahválnoga golôba:

Eden lovnik je na ednoga golôba podr'zao pűkso, da bi ga sztrêlo. Várala je tô edna mála vcsélica, na obráz je szêla lovniki i piknola ga je, pűksa je pa na kraj sztrelíla i golôb je vuisao. Gda bi vcséla domô letêla, veter jo je vu vodô vrgao. Na pamet vzévsi tô golôb, edno betvo szlamé je podr'zao vu vôdo, vcséla szi je na nyô szêla, i veter jo

je z-nyôv vögnao na brêg, odked je domô letêla. Golôb je zahválen bio: dobrotivnoszt je z-dobrotivnosztjov povrno.

36. §.

Pregléd i niko zlocsenye hí'zni sztvári, pôleg nyi szpoznani glavni znamêny i lasznoszt.

Imenűjte stiri nogé majôcse hí'zne sztvaré! — Stiri nogé majôcse hí'zne sztvaré szo: pesz, mácska, krava, ovca, koza, kony, oszel, szvinya. Stere hí'zne sztvaré májo na nogáj po edom pa'zli? — Po ednom pa'zli má kony i oszel. Ka pa po dvá pa'zla? — Po dvá pa'zla má krava, ovca i koza. Stera hí'zna sztvár má na vszákoj nôgi po stiri pa'zle? — Na vszákoj nôgi po stiri pa'zle má szvinya, z-steri tiva prêdnyiva szta véksiva, tiva zádnyiva ménsiva. Stera hí'zna sztvár zlêhka szklűcsi i vtégne pa'zle? — Pa'zle zlêhka szklűcsi i vtégne mácska. Stere hí'zne sztvaré májo rogé? — Rogé má krava, ovca i koza. Stere hi'zne sztvaré sze zvvéjo poprêk ro'zena márha ('zivína)? — Ro'zeno márhse sze zové krava, gyűnec, bík, vívol. Dajte naprê pre'zívajôcse hí'zne sztvaré! Pre'zívajôcse hi'zne sztvaré szo: krava, gyűnec, ovca, koza, vívol. Dajte naprê nadájajôcse hí'zne sztvaré? — Nadájajôcse hí'zne sztvaré szo: pesz, mácska, krava, ovca, koza, kony, oszel, szvinya. Stero szo zgrablíve hi'zne sztvaré? — Zgrablíve hí'zne sztvaré szo: pesz i mácska. Stero szo mészne hí'zne stvaré? — Mészne hí'zne sztvaré szo: pesz i mácska. Stero szo z-trávov 'zivôcse hí'zne sztvaré? — Z-trávov 'zivôcse hí'zne sztvaré szo: krava, kony, oszel, ovca, koza, szvinya. Imenűjte perotnáte hí'zne sztvaré? — Perotnáte hí'zne sztvaré szo: kokôs, gôsz, reca, pura, golôb. Stere hí'zni sztvári szo plavajôcse? — Plavajôcse hí'zne sztvaré szo: gôsz i reca. Stere hí'zne sztvaré sze 'zivázen zovéjo? — 'Zivázen sze zovéjo pérnate hí'zne sztvaré. Stere hí'zne sztváré kotijo 'zíve mláde? — 'Zíve mláde kotijo nadájajôcse hí'zne sztvaré, kakti: pesz, mácska itv. Stere hí'zne sztvaré le'zéjo z-belíc mláde? — Z-belíc le'zéjo mláde

pérnate hí'zne sztvaré, kakti: kokôs, gôsz itv. Stere hí'zne sztvaré szo z-koszminyem, stere z-pérjem obrasene? — Z-koszminyem obrasene szo: pesz, mácska itv. z-pérjem pa kokôs, gôsz itv. Stere hí'zni sztvári szo návucsne? — Návucsne hí'zne sztvaré szo: pesz, mácska, kony, golôb. (Vucsit. i vecs etaksi pítany polo'zi pred deco na lasznoszti sztvári gledôcs, kakti: stere hí'zne sztvaré lűbijo csisztôcso, stere nê? stere szo verne? — krotke? — zahválne? — parôvne? itv.)

Poprêk ka za haszek dávajo hí'zne sztvaré? — Hí'zne sztvaré vnôgi haszek dávajo, naimre pa: od nyi mámo zi'vis i oblecsalo, pomocs pri deli, obrambo i radoszt pri dômi itv. Komi mámo zahváliti hí'zne sztvaré? — Hí'zne hasznovite sztvaré Bôgi mámo hváliti, ár nam je je on dao.

Ka za dú'znoszti mámo na hí'zne sztvaré gledôcs — Na hí'zne sztvaré gledôcs szo dú'znoszti nase té: 1.) da szi naj 'z-nyimi lepô denemo. 2.) da nyim brezi potrêbi bolezni neszprávlamo. 3.) da sze za nyé szkrbímo. 4.) prílícsno sztáliscse i zadoszta krme nyim priprávimo, i 5.) da ji vise môcsi z-bremenom neté'zimo.

37. §.

Hí'zne skodlíve sztvaré.

Jeli poznate podgani, misi, műhé, pávuke, mravlé, kébre, szteníce, buhé itv. (Pokázati sze morejo v-obrázki, ali 'zíve)? Jeli sze zdr'závajo etakse sztvaré pri hi'zaj? — Té sztvaré sze poprêk hí'zna mlaína zovéjo. Jeli radi vídijo lüdjé ete sztvaré pri hi'zaj? — Zakâ nê? Záto, ár szo one neprílicsne i skodlíve sztvaré, steri neplodijo, nego je preprávlajo.

Podgan, mis. Ka vsze za kváre delajo pri hrámi podgani i misi? — Z-osztrimi zobmí szvojimi szprelűknyajo sztené hramb, v-kámraj, kletáj prejêjo 'zakle, na otrôbe szemelejo zrnye, zgrizéjo 'zívis, krmo, pokrive, lagve, naszipárnice, i ka morejo, táznoszijo.

Z-kêm je preprávlajo? — Z-csemérom; najgvüsnê je mácske preprávijo. (Pászti szo tüdi edna prílicsna skér, na nyí opüsztsávanye).

Műha. Ka za nepríliko dela műha? — Csi hránc na szto denejo,, najprva je műha, stera príde i nogé v-nyô namácse, potom jo okôli po szkledi céca, naszlêdnye sze v-nyô notrivr'ze i v-nyê veszne, ino jo tak na mrzío szprávi. Műha nedá pocsinka csloveki, lázi nyemi po obrázi, nôszi, vűhaj, i csi jo z-ednoga meszta od'zené, na drűgo széde; orú'zni gledála, obloke, sztené i cêlo ôpravo hí'z.

Edno málo frliko bom pripovedávao od mühé i vcséle.

Műha je etak erkla k-vcséli: povê mi, mála vcsélica, odked zhája, kâ mené vszigdar pregányajo? csi sze li ednoga drobtincseca krűha teknem, v-pogübeli sze vrtim; tí pa szlobodno szêdas z-cvêta na cvêt i niscse te nezbantűje escse te i bránijo. Da bi i jasz z-'zálcom znála zadomesztiti protivníkom mojim, more bidti bi i meni mír dáli. — Blôdis, nebô'ze műha, odgovorí vcséla, jasz po mojoj pascslívoszti haszek 'zeném lüdém, záto me nesálijo, záto me bránijo, tí pa nê li kâ nika nehasznis, nego i nepríliko delas lüdém, záto te pregányajo. (Prígliha knemárnim i neprílicsnim lüdém).

Z-kêm sze preprávlajo mühé? — Mühé sze preprávlajo z-mühecsim csemérom, i z-mühecsnicov, itv. Preprávlati je pomágajo pávuci, lasztvice, szinice, szlavícski drűgi fticsi. (Pripovedávati sze more od zanderécsega deteta, stero sze po kostávanyi szladkoga mühecsega cseméra v-'zítka pogübel zná szűnoti).

(Vküpvzétje vszega znamenitoga od mühé, pávuka, mravlé itv.)

Pávuk. Li zdâ szte pravili, kâ pávuk pomága preprávlati mühé; on je tak hasznovita hí'zna sztvaricsica: ali jeli ga záto radi trpímo pri hrámi? — Pávuka neradi trpímo pri hrámi; ár po szvojoj pavucsini rú'zni hi'ze i nyí ôpravo. Neradi ga trpímo i záto, ár sze nam mrzí od nyega. Gôszto dolizmêtanye pavucsine i csisztôcsa ga pre'zené z-hramôv.

Szlűsajte edno prípoveszt od pávuka!

K-ednomi nevolnomi robi szo nêpüsztili notri ni rodbine, ni prijátela: dén i nôcs je szam jedíni bio v-temnici. Ednôk je na pamet vzéo ednoga pávuka, kâ je v-kôti pavucsino tkao. Razvészelo sze je rob, kâ 'ze nebi szam bio

vu temnici, csesztô nyemi je neszao vu pavucsino mühô, i tak ga je okroto, da je na nyegov glász vszáki hip k-nyem prisao. Z-têm sze je razveszeljávao nebô'ze лob vu navolenoj temnici szvojoj: ali temnícsar tô na pamet vzévsi, bujo je pávuka. Temnícsar je nemíloga szrdca cslovek mogao bidti, kâ je nevolnoga roba od ete edne radoszti szpravo.

Mravla. Zakâ szmo mravli protivni? — Mravli szmo záto protivni, ár gde one notrivderéjo, cêle csrêde ji oblé-'zejo krűh, meszô, szladki szád, cuker, méd i drűgi 'zívis, i z-vonyüov napunijo hrambo. Petrzal i dohánov pepél nyim je prôti.

Kéber. Eta mlaína dosztakrát cêlo kűnyo oblé'ze, odked i po hi'zaj tálázi. Najbole cseresz nôcsi naprê samríjo (kakti i szmrcski z-szvojim protivnim sztrűganyem). Taksega csasza sze najle'zê szpomoríjo. (Pogübelno nyim je naimre 'zívo szrebro, z-másztsavov zmêsano i vu csrep — nyícskaj po hrambaj razdêvano. Ali paziti sze more, da mácska, pesz itv. nejê 'z-nyega!

Szteníce, buhé itv. szo rú'zne sztvaré, stere sze z-csloveka krvjôv hránijo, i hramba sztrasno szmrdí od nyi, gde sze ednôk naplodijo. Lüdém szo na grívi beteg. Preprávijo sze po hramb inyi ôprav nepresztanoj csisztôcsi naimre po 'zveplenom cvetji, csi sze vu krop vr'ze i z-nyim hrambe obêlijo i ôprave popárijo.

38. §.

Cslovek, dr'zina, rodbina, domácsi násztaji.

Vu sôlo szamo deca hodi. (Szam vucsitel je odraseni cslovek). Ka pa domá pri vasem dômi, jeli je i tam szama deca? — Pri dômi roditelov je nê szama deca, nego jeszo tam i odraseni lüdjé. Csi szo taki otroci máli, jeli szo dönok i oni lüdjé? Odraseni lüdjé szo zaprva tüdi otroci bilí, i zcsaszoma szo gori odraszli. Tak szte lüdjé i ví, cslovek szem i jasz. Jasz mam glavô, eto je moja gláva (Vucs. na szvojo glavô ká'ze). Ká'zte i ví na vase glavé. Jasz mam sinyek (Vucs. na nyega kázavsi), eto je moj sinyek. Ká'zte i ví na vas sinyek. Jasz mam roké. Eto szo. Ká'zte i ví vase roké. Jasz mam nogé. Eto szo. Ká'zte i ví

na vase nogé. Ka je zvön eti kotríg (Vucs. na szebi na szvoj 'zívot kázavsi), tô sze 'zívot zové. Ká'zte i ví na szebi na 'zívot. Vszi oni táli, stere szmo dotéc imenüvali, sze zovéjo; têlo. Zdâ pravte po rédi: stero szo glavni táli cslovecsega têla?

Glavni táli cslovecsega têla szo: gláva, sinyek, 'zívot, roké, nogé. Gde je gláva? — sinyek? — roké? nogé? — 'zívot? — Pravte zandrűgim! gláva je na sinyeki, sinyek je na 'zívoti, med glavôv i 'zívotom, na zgoránуem táli 'zívota szo roké, szpodi nogé, 'zívot je med sinyekom, rokami i nogami.

Obrnte glavé vase na dêszno, — na lêvo — gori — doli, klumte 'z-nyimi, gíblite je gde na dêszno, gde na lêvo! ka vsze tak znáte, csiniti z-glavami vasimi?

Glavé nase obrnôti známo na dêszno, na lêvo, známo je gori, doli vugnoti, známo 'z-nyimi klumati, gíbati je známo na dêszno na lêvo.

Prêdnyi tál gláve obráz zovémo (Vucs. ká'ze szvojega.) Ká'zte ga i ví. Nyega zádnyi tál sze zátanek zové — eto je! kázte ga! — zgornyi tál sze temen imenűje, na dvá kraja szo szklepi i líca (Vucs. je ká'ze i kázati dá).

Táli obráza szo (Vucs. je nesztanoma ká'ze i kázati dá) cselo, ocsí, nôsz, dvê líci, vűszta i laloke.

Gde je cselo? — ocsí? — itv. (z-pomocsjôv eti rêcsi: zgora, szpodi, z-dêszne, z-lêve.)

Táli ôcsi szo: ozmice, grabica, mignice, globke, bêlo, lécse, szun.

Táli nôsza: nôsza lűknye, mrene, csonte, dvá szkradnyeka i hrbet.

Táli vüszt szo: lampe (csobe), zgornya i

szpôdnya lampa, zobjé, vôtloszt, néba, cselűszti, jezik.

Zobjé szo: osztri (prêdnyi), sürki (zádnyi) kôtni i ôcsni; poprêk: zgornyi, szpôdnyi.

Táli vűh: mrene (vönêsnyi táli), lűknye, najznôtra bobén.

(Vucs. nika kumesz podr'zavsi.) Esze glédajte! Jeli vídite eto? Jeli vídite szvetloszt? Jeli vídite tenyo kaksega dugoványa? Jeli vídite obrázko kaksega dugoványa? Jeli vídite lícojno? dalecsíno? Z-kêm vídite vsza tá? — — Zaprite ocsí! Odprite je! Obrnte je na dêszno, tak da vam glavé negenyene osztánejo! Obrnte je na lêvo pá tak! Ka tak morete z-ocsmí csiniti?

Z-ocsmí moremo viditi dugoványa, szvetloszt, tenyo, obrázko, lícojno, dalecsíno; ocsí moremo zaprêti, odprêti, na dêszno, na lêvo obrnôti itv.

Vucsit. sze vu szkűsenyi decé vüpavsi kak názhaj ete govore dá vöpotégnoti.

Ocsam skôdi, csi je z-dúgim osztrim glédanyem szlabimo, csi pri temnom poszvêti cstémo, csi z-szvetloszti na kmico, z-kmice na szvetloszt náglo idemo, csi v-szunce i plamén glédamo: skôdi nyim din, práh, neszen. Hasznovito nyim je, csi je zaütra i gdate cseresz dnéva z-csísztov vodôv vözeperémo, i z-csísztimi szlinami ali csísztim lojom navécsar nateremo.

K-csemi je nôsz?

Nôsz na pridühávanye, odühávanye i gláve ocsisztsávanye szlűzi.

Vűszta nücamo na jelo, pilo, odühávanye; jezik i cselűszti na kostávanye (szladkoga, kisziloga, szűhnoga itv), zobé na grí'zenye, jezik, zobé

i vűszta navküp na gúcsanye. Vűszta známo odprêti i zaprêti (nedosztojnoszt ré'zenya i zíjanya!), na nyé sze nam zêja. Vűszta sze csesztô vözeprati i od vonyűe varvati morejo.

Vűha szo na szlűsanye dána. Ona sze prôti skodlívomi vetri, velkomi glászi i mrazi z-csísztim pamukom zateknyena dr'zati morejo, na steroga sze v-nyí bolezni edna kaplica drevenoga olia ali lastika püsztiti more.

Opôtenye. Od vűh, rôk, nôg, i nyí haszka je vu I. tekáji bíla rêcs; tam dána sze eti nakrátci podrügacsiti morejo.

Pétcsütêny. Z-ocsmí vídimo, z-vűhami csűjemo, z-nôszom pridühávamo, z-vűsztami kostávamo, z-rokami slátamo. (Vszáki tál têla má csütênye oslata.) Ocsí, vűha, nôsz, vűszta, roké sze skéri csütênya, poprêk pét csütêny zovéjo. Vszáki nekrívi cslovek má eti pét csütêny. Brezi obcsütênya szo nojétje i vlaszké.

Táli sinyeka szo: zátanek, dvê sztráni i jaboko.

Z-sinyekom je vküpszklenyen 'zívot. Etoga táli szo: odzgora naprê prszi, odzaja hrbet, na dvá kraja rébra; odszpodi naprê csrvô, odzaja ledevjé, na dvá kraja kucsti, vise tê na dvá kraja dnícske.

Táli rôk szo: plécsa, rame, míske, laktôvje, glavícske; tak rame, kak glavícske májo szlôkonye (ali szklepi). Glavícsk táli szo: prgíscse i paszti (szklücseni pesznice). Iména prsztôv szo: pálec, kazács, szrêdnyi, zláti (prsztanni), máli. Eti táli szo: gle'znyôvje, csonklôvje i nojétje. (Kelko gle'znôv, kelko csonklôv na vszákom?)

Ka známo csiniti z-rokami? vidi I. tekáj.)

Táli nôg szo: bedré, golnice, lítke, kôlena, gle'znôvje oglávi, peté, poplatje, prszti, i na tê nojétje, gle 'znôvje i csonklôvje.

Haszek nôg, vidi vu I. tekáji.

Jeli szte gda vidili meszára kravo drêti? Ka vzeme on teda doli z-cêloga têla kravé? — Z-kêm je tak oblecseno cêlo têlo kravé? Têlo csloveka je tüdi z-kô'zov oblecseno. Li poglednite jo na vasi rokáj! — Szamo ka je csloveka kô'za doszta ténsa, taksa, kak mrena; li teknite sze gdekoli. Jeli szte obcsűtili, kâ szte sze je teknoli?

Pod kô'zov povszéd jeszo ténke skéri csütênya ('zilice); z-etimi obcsűtimo na steromgodi táli têla prité'z, vdárec, szmík, mraz, vrocsíno itv.

Glédajte na vase roké! Jeli vídite na kô'zi drôbne jamice? — Na té sze cedí vö znoj. (Kô'ze csisztôcsa za volo zdrávja!)

Vküpvzétje po pítanyaj. Csloveka têlo je z-kô'zov oblecseno. Kô'za meszto zakriva szlű'zi têli csloveka. Pod kô'zov szo razsűrjene skéri csütênya. Na kô'zi szo drôbne jamice, na stere sze znoj vöcedí.

Oslátajte rame vasi rôk! — lítke vasi nôg. Na obema mesztoma nikâ méhkoga vzemete na pamet; tô je meszô. Oslátajte vase glavé! jeli, kâ tam nika trdoga obcsűtite? Tô je csonta. Glédajte na vaso rokô pôleg plecsa! Jeli vídite tam mále môdre 'zilice? Vu tê krv tecsé. Ka vsze tak jeszte pod kô'zov? — Pod kô'zov jeszte meszô, csonte i krv. (Temen, hrbet, rébra, rama, golnica, zobjé.)

Gda szmo od szvinyé gúcsali, naprê szte dáli i znotrêsnye tále ete sztvári. Dajte je i eti naprê!

Vu csloveki tüdi jeszo vu vôtli 'zívota vszi eti táli; kakti: vu zgorányoj vôtli je szápen gút, plűcsa, szrdce; vu szpôdnyoj 'zalôdec, bléka, gétra: obíszti, szklezen, 'zucs, mehér. Plűcsa szlű'zijo na

odühávanye, szrdce na tekáj krvi, 'zalôdec bléka itv. na kűhanye jela i pila, i na csísztsenye krvi.

Potrebôcse têla. (Vucs. po krátkom razkládanyi ete govore potégne vö.) Da cslovek 'ziveti i rászti more, potrêbno nyemi je jeszti i piti (ali mertücslívo!) Da sze cslovek nezaszapi, potrebűje (csíszti nê pokvarjeni) zrák. Da sze cslovek prôti mrazi brániti more, potrebűje (primêrno, nê prestímano i cácavno) odêvko. Da sze cslovek prôti de'zd'zi, sznêgi, mrazi varvati more, potrêbna nyemi je postena, (nê précimbna) hramba. Da szi trűdno têlo pocsinôti more, potrêben nyemi je (nê vnôgi i dúgi) szen i pocsinek. Da têlo csrsztvo i krepko bode, potrebűje flíszanye vu rázumnom, (nê zaleténom i vise môcsi oprávlanom) deli.

Dűsa (po krátkom razkládanyi vöpotégnyeni govorje.) Cslovek nê szamo têlo, nego i dűso má. Dűsa je nevidna; po nyê vídi okô, — po nyê csűje vühô, po nyê obcsűti têlo. Po dűsi sze známo szpomenôti z-ti preidôcsi; po nyê známo miszliti; po nyê obcsűtimo radoszt i bolezen; po nyê 'zelêmo i scsémo dobro i hűdo; po nyê odürjávamo to zélo, rú'zno i pogübelno. Têlo merjé i práh posztáne, dűsa je nemrtelna i neraztálana.

Dr'zina, dományi. N..! Jeli tí más ocso? — Ka pa tí B..? — Ka pa mater? — deda? — Koga zovémo deda? — Koga sztáro mater? itv.

Vküpvzétje. Pri dômi jeszte ocsa, jeszte mati; ocsa i mati sze roditela zovéta. Roditela ocsé i materé sze ded i sztára mati zovéta. — Pri dômi jeszo otroci. Otroci szo ali pojbícske, ali deklícske; tê szo szi bratovje i szesztre.

Ocsa, mati i deca (dedi i sztáre matere) sze navküp dományi (szvoja krv) zovéjo, nyí kotrige pa (blí'zisa 'zláhta) rod, rodbina.

Otroci, steri ocsé ali materé nemajo, szo szirotíce. Ocsa brezi 'zené, je vdovec; mati brezi mo'zá, vdovica.

Pri dômi jeszte i szlű'zecska dr'zina, kakti: dojka, hlápci (kocsis, béres, govedár), hlapice itv.

Ocsa priszkrbí krűh i pêneze, dela pri dômi i zvőna dôma; doszta sze trüdí za volo 'zívisa i ôprave hi'ze szvoje.

Mati z-vékse sztráni pri dômi dela, kűha, pecsé, csíszti, peré, síva, deco varje, rône otávla itv.

Dr'zina pomága roditelom, vrtí sze okôli márhe i dokoncsáva vsze potrêbne opravice vu dvori i na pôli, za stero 'zívis, nájem i sztális vdábla od vérta i vertinye.

Roditelje szo najvéksi dobrocsinitelje decé po Bôgi. Oni deco z-rázumom vodijo. Oni deco vu vszem szrecsno i blá'zeno vcsiniti setűjejo. Oni deci doszta lêpe radoszti szprávlajo. Záto je i deca dú'zna roditele z-lübéznov, zahválnosztjov, pokornosztjov i lêpim oponásanyem razveszeljávati, i za nyé sze z-szrdca moliti. N..! kakda sze molis tí za tvoje roditele? — Molte vszi molítev za roditele!
Bôg blagoszlovi takso deco, stera sze za roditele rada moli.

Ocso mater vszigdar postűj
I tak bo'zi mír örokűj.

Bratovje i szesztre sze med szebom z-szrdca lűbiti morejo. Oni li tak szprávijo radoszt szvojim

roditelom, csi sze med szebom lűbijo. Roditelje szo li tak blá'zeni, csi otroci vu míri, prebívajo med szebom. Vjedínanye bratov i szesztér je lêpa korôna vu venci rodbine.

„Vidi, kak vugodno i kak nászladno je, csi bratje v-jedinsztvi prebívajo med szebom!“ 'Zolt. 133, 1.

Dr'zina je pri hi'zi potrêbna; ona je na pomôcs roditelom, i doszta sze trüdí i okôli decé, ino tak vrsiti pomága vérsztvo. Tak je vrêdna ona, da szi roditelje i deca lepô denejo z-nyôv. Dr'zine je nê szlobodno ospotávati, ogrizávati, biti. I dr'zincse je cslovek; denmo szi tak po cslovecsem 'z-nyim, da nam z-radosztjov szlű'zi.

Tak szi deni z-dr'zincsetom,
Kak szi djáti más z-cslovekom.

STRTI TEKÁJ.

Vész, veszcsanje, veski 'zítek.

---

39. §.

Vész, poszebni i obcsinszki hramí, plac, ceszta.

N..! sto sztojí za hrbtom vase hi'ze? — Ka pa za vasov hi'zov? — Tê szo vam szôszedje. — Sto sztojí naprê pred vasov hi'zov? — Pri vasem dvôri? — Vam zôcsi? — Tê szo vam tüdi szôszedje. Okôli hi'ze sztojécsi lüdjé sze szôszedje zovéjo. — Szôszedje v-lêpom míri morejo bidti z-endrűgim. Szôszedom trplívim trbê bidti k-endrűgomi.

N..! gde tí sztojís, jeli tam jeszte doszta hí'z v-ednom rédi? — Ka pa gde tí, B..? — B..! jeli szo hi'ze tüdi v-rédi? — Jeli med redmí hí'z jeszo ceszte? — Redí hí'z z-cesztami navküpe vesznice zovéjo. Csi szo vesznice mále, vészi, csi szo velike várasa imé dobíjo. Jeli je nasa vesznica vész, ali váras? — Ka je nasoj vészi imé? —

N..! Jeli hi'za vasega szôszeda prázna sztojí, ali prebívajo v-nyê? — Jeli szamo eden cslovek, ali cêla dr'zina prebíva v-nyê? — Jeli jeszo v-nasoj vészi takse hi'ze, v-steri vecs dr'zine prebíva? — Jeli vu vészi bodôcsoj vszákoj hi'zi prebíva dr'zina? — Vu ednoj vészi sztojécsa vsza dr'zina navküp sze obcsina zové.

Obcsinszki hrami. Eta sôla, vu stero ví hodite, je v-nasoj vészi. Ka stímate, jeli je tá sôla ednoj dr'zini zídana? — Jeli szmê z-vészi vszáko dête esze na vcsenyé hoditi? — Eto sôlo szo za vszo vu vészi bodôcso deco zídali, da bi sze eti vküp vcsíla. Sôla je obcsinszka hramba nam vszêm szlobodna.

Ka stímate, jeli je cérkev szamo za edno dr'zino, ali za cêlo vész zídana? — Jeli je tak cérkev poszebna ali obcsinszka hramba? — Zakâ je ona zídana? — Cérkev je obcsinszka hramba, záto zídana, da bi sze v-nyê vesznicsarje na bo'zo csészt vküpeszprávlali.

Opômenek. Pri szpomínanyi oni szvéti ôpravic, stere vu cérkvi dühovnik z-lüdsztvom szkoncsáva, sze vucs. vszega naprêprinásanya návad drűge vere, i naimre nyí ospotávanya trdno varvati má.

Jeli je veska (varaska) hi'za szamo ednoj dr'zini zídana? — Komi vsze je zídana ona? — Sto vsze sze zdr'záva v-nyê? — Jeli je tak ona poszebna ali obcsinszka hramba? — Csi vasim roditelom sto kvár vcsiní, ali sze od koga v-kom táli z-bantűjejo, kama neszéjo to'zbo? — Veska (varaska) hi'za je obcsinszka hramba, gde prehodníci mesztancsarov vészi (várasa) to'zbe pravdeno szkoncsávajo. (Opômenek na postüvanye oblászti.)

Jeli znáte, gde je rônavnica? — Ka pa tá, jeli je tüdi obcsinszka hramba? — Komi vsze je zídana ona? — Rônavnica je obcsinszka hramba, za takse bete'zníke zídana, steri indri nenaidejo otávlanya i vrásztva. (Opômenek na szmilüvanya náklonoszt.)

Jeli znáte za ostaríо? — N..! gde je krcsma? — Jeli szte vidili, ka ete dveri vszigdar odprête sztojíjo? — Zaka szo vszigdar odprête? — Jeli je ostaría obcsinszka hramba? — Nê povszéd; ali nyé nüc je obcsinszki, vszákomi csloveki, i naimre pôtnikom záto szloboden, da tam za szvoje pêneze obranbo i 'zívis naidejo. Jeli je dosztojno domácsim po krcsmáj szvoje szirmastvo zaprávlati, deci sze tam klátiti i pozijávati?

(Vucs. szpomínati má i drűge obcsinszke hrambe i naimre vu varasê bodôcse obcsinszke násztave, kakti viszike solé, nápravnice. mlíne itv., naprêdávsi nyí cíle i hasznovitoszt na orszäg i národ gledôcs.)

Ponovlena pítanya.

Kakda sze zové vu varasê on velki presztor, gde sze vszáki tjeden ednôk, dvakrat doszta lűdi vküpeszprávi? — Plac. Ka sze godí tam? —

Vküpvzétje. Na pláci doszta kôl príde vküp z-sziljom, leszom itv. Prineszéjo tá mlêko, zmôcsaj, zelenyé, szád itv. na odajo; prído küpci: odávajo, kűpijo (preküpcsivanye). Tô szo tjédnov szenyá.

Jeli pri nasz i zvöna varasôv dr'zíjo szenyá? — Jeli szo eta véksa, kak szenyá tjédnov? — Jeli prídejo esze vküp i z-dalésni mêszt országa lüdjé? — Da na eta i z-dalésni mêszt országa prídejo odávat, küpüvat; tak sze etaksa szenyá orszácska szenyá zovéjo. Kelkokrát szpádne pri nasz vszáko leto orszácsko szenye?

Ka vsze vídi cslovek na orszacski szenyáj? — (Pítanya szpômenka.)

Kí tá odávat prído, satore rédijo z-dészk ali ponyáv, da ji szunce nepecsé, ali sze preküpcsa nenamocsi, neokrádne. (Doszta ji i na vedrom odáva.) Vözdêvajo preküpcso. Tr'zci odávajo szűknye, plátno, koszé, motike itv. mestri gotovo nosbo, hôbe, krscsáke, obütel, 'zájfo, kosare, pleterke rázlocsno pecsenyé z-mele, pecsénye, meszô itv. Gdate i vo'záske plésejo po vô'zaj, i medvedarje mûstrájo medvede ali opicarje opice, i lüdsztvo z-bobnyí ali trobüntami vküpvábijo, da nyí mestríjo za pêneze glédat ide. Indri igrajo, plésejo, jêjo, pijéjo, kre pôti kôdiske kricsíjo, álmostvo proszijo: povzéd sze samrênye, hrabuka csüti dá. Sôlszka deca etaksega hípa szlobodscino, senke, ali na szladcsec i zmêno pêneze dobí.

Kak od cérkvi gori ali doli idemo, med dvema redoma hí'z (?) moremo idti. Med tema redoma bodôcsi presztor, steri sze gori, doli naduzi vlecsé, ceszto (pôt, vilice) zovémo. Ka je imé tisztim vilicam, stere szo prôti dolnyemi konci? — ka pa prôti gornyemi? — K-csemi szo vilice vu vesznicaj? — K-csemi szo nyí iména.

Vilice szo záto, da lüdjé po nyi k-endrűgomi i k-szvojim hi'zam prídti, na delo vö z-vészi idti, pelati itv. morejo. Nyí iména pa záto, da (naimre na veliki mêsztaj, gde je vdilni prêcsni vílic vecs i hí'z doszta) za nyé têm le'zi zvêjo.

(Ponôvlenye, ti bívosztni vküpvzétje.)

40. §.

Vesznícsarje pôleg nyí rázlocsni vidomoszt.

Vrszt. Steri vasz má máloga cecátjega brata (szesztro)? Jeli znáta têva hoditi? — Ka pa gúcsati? itv.

Cécajôcsa deca sze cecátja decsica zové. Tá nevê ni hoditi, ni gúcsati. Cecátja decsica zcsaszoma na vékse zraszté.

Kelko lêt szi bio tí sztar, gda szo te v-sôlo dáli? — Ka pa tí? — itv.

Deco pôleg réda v-6om 7om leti dávajo v-sôlo. Vu sôlo hodécsa deca sze solszka deca zové. Dokecs otroci v-sôlo hodijo, tecsasz szo vszigdar li deca; gda sôlo tá povr'zejo, te szo mladícski (mlâsi). Teda do nisteri pávri (polodelci), drűgi mesterszki= ali tr'zki návucsnici (inaske), pá drűgi szlü'zecska dr'zina; nisteri sze pa escse du'ze v-soláj vcsíjo.

Jeli poznas taksega mladícska, steri je z-sôle vösztano i páver grátao? — Steri je mesterszki návucsnik? — Pa szlü'zbeník pôsztao? — Steri sze escse v-solaj zdr'záva?

Gda mladícski porasztéjo, mladénci sze zovéjo.

Jeli más ti etaksega mládoga brata? — Jeli poznas mladénce vu vészi? — Sto szo oni?

Gda szi te odraseni mladénec 'ze szam zná priiszkati, obszebi tá'ziveti: teda sze o'zeni, 'zeno szi

vzeme. Etaksi mo'zki sze teda mô'z, deklícska pa, stera ga je vzéla, 'zena zové, obá pa navküp szta hí'zni pár.

Ka za mláde hí'zne páre (híznike) poznas tí vu vészi? — Ka pa tí?

Odraseni lüdjé sze zovéjo mo'zki, 'zenszke, prísztari pa sztarci, sztaríce.

Ka za sztarce i sztaríce, mo'zke, 'zenszke poznas vu vészi? — Kaksi szo oni na vidimoszt gledôcs? —

Ti sztári vlaszké szo navékse szêri, niki 'z-nyí szo pislívi, kô'za nyim je na obrázi i rokáj zgrbana, roké nyim trepecsejo, dvêgübê i pomali hodijo, niki sze na palico naszlányajo.

Nistera deca tô zélo segô naszledűje, kâ sze z-sztári lűdi szmejé i nyé ospotáva. Rú'zno je tô, i neosztáne brezi bo'ze kastige. Szlűsajte od toga edno pripovêszt z-biblie:

Eden pislívi posteni sztarec, Elizeus je ednôk v-Béthel váras sô. Zvöna várasa je doszta szprevêdni pojbárov vküp bilô na zmêni. Kak szo sztarca várali, spotajôcs szo krícsali: „poj gori pislívec! poj gori!“ Sztarec sze je na nyé zgledno i poprêto sze nyim je. Komaj kâ je v-krâsô od nyi, vövderéta nad nyé dvá medveda i stirideszét dvá eti spotlívcov szta raztrgala.

Gdekoli sztarce viditi máte, szpômente sze z-ete bo'ze zapôvedi: pred sztarcom gorisztani, i postűj líce nyegovo.

Za sztrtoga szlaboga sztarca szkrbeti je dú'zna deca nyegova.

Sztarec i nyega vnük. Eden cslovek je k-szebi vzéo szvojega sztároga ocso na szvojo szkrb: i tô je jáko dobro vcsíno. Ali nê je dobro csinio, kâ szi je jáko csamurno i nemílo djao 'zznyim. Ednôk je nebô'ze sztarci z-trepetajôcse rôke eden csrepnyeni tanyêr na tla vuisao i sztr'o sze je. Szin sze je razszrdo na nyega, i potom je sztarec z-leszenoga tanyêra jeszti mogao z-leszenov 'zli-

cov. Vido je tô nyegov máli vnük; i preci je z-dvema deszcsícskoma ômurno v-hi'zo prisao, i dreto vzévsi vküp je sztiszno 'z-nyôv deszcsícske i szráno naidvi je. Ocsa ga je glédao, ka dela, i pítao ga je: ka z-têm scsés, moj szinek? — Dête je etak odgovorilo: z-eti dvê dészk príde eden leszeni tanyêr i edna 'zlica; tá nyidvi szránim, naj mam, z-koj bom i jasz krmo tebé, ocsa moj, vu szlaboj sztaroszti tvojoj. Recsí ete szo prehodile szrdce ocsé, i od tisztimao szi je mílo djao z-szvojim szêrim ocsom. Premiszlo je, kâ, csi sze nyegovo dête od nyega navcsí nemílo djáti z-szlabim roditelom, bo'za pravica ednôk po nyem zadomesztí nyemi eto trdnoszt divjega szrdca.

Vküpvzétje. Vesznícsarje szo, na nyí vrszt gledôcs: cecátja, sôlszka deca, mlási, mladénci (devojke), mo'zki ('zenszke), sztarci (sztaríce).

Opravica iszkanya krűha. Jeli bi mí mogli 'ziveti, csi nebi jeli, nebi pilí, nebi sze hránili? — Jeli bi bilí zdravi brezi odeteli? — brezi hrambe? — Ka sze tak 'zelè k-obarvanyi nasega 'zítka? — K-obarvanyi 'zítka potrebűjemo jeszti, piti i hrambo.

Na hránenye csloveka prva jêsztvina je krűh. Ka za opravice szo potrêbne na priíszkanye krűha?

Na priíszkanye krűha szo ete ôpravice potrêbne: orács zorjé zemlô (nyivo), poszêja szemen, notri je zvlácsi vu zemlô, dolipo'zenya szilje, vö je zmláti, zvêja, preszêja, szemele, melo preszêjati dá i z-té sze pecsé krűh. Ka za skéri szo potrêbne k-vszemi tomi? K-polodelsztvi sze potrebűje: plűg, brána, kôla, kosza (szrp) itv. Na szemlênye szilja je potrêben mlin, k-preszêjanyi szito, k-pecsenyê krűha korito.

Jeli bi polodelec znao vsze té skéri vérsztva szam zgotoviti? — Jeli szo nyemi k-tomi potrêbni i drűgi lűdjé, kí vsza tá zgotávlajo? — Ka za mestra zgotávla kôla, ko-

szé, mlíne itv.? — Ka za skéri potrebüjemo vu künyaj k-zgotávlanyi hráne?

Ka pa odêvko jeli bi znali mí szami zgotoviti? — Jeli bi szi znali szamí zasiti lacse, csízme, bunde krs-csáke itv.?

Ka pa k-hi'ze goriposztávlenyi ka za mesterszki lüdjé szo potrêbni?

K-hi'ze goriposztávlenyi je potrêben ciglár, zidár, teszács, sztolar, sporar, gla'zár, deras.

Jeli bi szam eden cslovek mogao doprineszti vsze one ôpravice, stere szo k-gorizídanyi hí'z potrêbne? —

Ka vsze je potrêbno k-znotrêsnyoj ôpravi hí'z? — Posztele, sztoli, sztolci, gledala itv. Jeli vsza tá zná eden cslovek, ali edna dr'zina zgotoviti? — Da tak poszebna dr'zina vsze szvoje potrebôcse zadovoliti more, koga pomôcs ji je potrêbna? — — Pomôcs drügi lüdi.

Ka za lüdí sze szkrbí za dugoványa 'zívisa vu etoj vészi?

Za dugoványa 'zívisa sze vu etoj vészi szkrbíjo: orácske, mlínarje, peki, meszárje, ostariáske, ríbicske (?), i nisteri tr'zci.

Ka za mestre sze szkrbí vu etoj vészi za odetel lüdi?

Tkálci, szabôlje, csizmárje, klobücsárje, gombárje, lü'znarje, krznárje (szücsi), szürszabôlje itv. i nisteri tr'zci.

Ka za lüdí sze szkrbí eti za goriposztávlenye hí'z?

Zidárje, teszácske, sztolarje, sporarje, glá'zarje, ciglárſe, vápnarje, deraske, pokrivácske itv.

Opôtenye. Eti bi sze zlêhka naprêdalô vu vszoj obilnoszti ka vsze, z-kaksimi skérami i kakda zgotávlajo ti tü imenüvani mestri, polodelci, deraske, i ka vsze odávajo, küpüjejo tr'zci; ali tô bi prevecs dalecs pelalo. Medtêm ni tô nebi prav bilô, csi bi sze tô od vucs. celô zamüdilo. Vu deteti sze zbüditi more keb-

züvanye i vola na rázlocsne ôpravice 'zítka. Ali na tô gledôcs je zadoszta li od edne i drűge ôpravice vu punoj obilnoszti gúcsati. Vu obhodi sze naimre odomislávanye decé more na pomôcs jemati, po eti pítanyaj: jeli szte 'ze vidili? — csüli? — jeli znáte? itv. Cêlo eto dugoványe sze naimre na redovno tekôcse zgovárjanye i rêcsno naprêdávanye ponücati má. Naj sztojí eti edna i drűga példa!

Polodelec. N..! tvoj ocsa szo orácს. Jeli, kâ szi tí 'ze vido, kakda delajo oni zemlô, i ka vsze za ôpravice szkoncsávajo, gda szilje pôvajo? — Pripovedávaj nam vsze tô!

Oni zorjéjo zemlô z-plügom, v-to zoráno zemlô poszêjajo (z-rokôv ali z-szêjavnicov) szemen, notri je zvlácsijo z-bránov, i gorizcsísztijo nyivo z-môtikov, grűdje szkucséjo, ali z-valékom razdrobíjo. Gdare sze szilje dozori, doli je po'zenyajo (z-kêm?), ali pokoszíjo (z-kêm?), dolipokoseno v-sznopje zvé'zejo (z-kêm?), sznopje v-krí'ze (kopé) szkladéjo, zadoszta szűho domô (v-skegyen) zvozijo (z-kêm?), vu küp (oszlico) szkladéjo, z-szlámov pokríjejo i z-pavozinami okladéjo (zakâ?), potom je vözmlátijo ali szklácsijo (z-kêm?), z-lopátov zvêjajo, ocsísztijo (z-kêm?), gorizmêrijo (z-kêm?), v-'zaklê na szipárnico znoszijo. *)

(Od deklícsk sze dôb pecsenya krűha szpitávati, i one szamé sze opomínati morejo, da domá pazijo na matere, gda krűh pecséjo, ka vsze csiníjo, i zvedávajo, ka i kakda sze tü csiniti more. Potrêbno je tô i na szprávlanye técsne hráne gledôcs 'ze málim deklícskam csiniti.)

Szabô. N..! tvoj ocsa szo szabô: jeli szo mo'zki ali 'zenski szabô? — Z-kakse preküpcse sívajo? — Ka za oblecsala sívajo? — Ka vsze delajo z-oblecsalmi, gda je zgotávlajo? — itv. Vküpvzétje!

*) Mlatécsi vlêk, i veterno reseto!

Jeszte mo'zki i 'zenszki szabô. Mo'zki szabô mo'zkim, 'zenszki 'zenszkam síva gvant. 'Zenszki gvant sívajo i matere ino nyí odrasene cserí, kakti i mo'zkim szrakice, platene lacse. Mo'zki szabô síva dolame, kabáte, lacse, prsznyeke, plascsé, z-szűknya i drűge tkálbe. Csi komi odêvko scsé sívati, prvle nyemi mertük vzeme k-têli. Pôleg toga mertüka vrê'ze vö szűknye z-skárjami na potrêbne falate, kakti: rokáve, trűp, sinyek. Ete poszebne falate vküppostêpa, potom je z-iglôv i konci ali szvílov vküpzasíje, na sevi vöztéglá, gotovo oblecsalo lepô vküpszkladé i domô neszé.

Zíd hrambe. On, kí zídati dá, predevszêm priprávi k-zídi potrêbne kojne, kakti: cigel, vápno, pêszek, lêsz, pokriv, potom sze vözmêri meszto, szkopa za temel (grünt) graba, zidár dolidene temel, zcsaszoma gorizozída sztené, deraske nyemi noszijo cigel, mort, teszács zgotovi rust, vküp ga posztávi na sztenáj, i oblata ga, pokrivács ga pokríje, naszlêdnye zidár cêlo hrambo vözmorta i obêli. Sztolar pa zgotovi dveri, obloke, polke, na stere sporar potrêbno 'zelêzje: zápor, csepe, pante itv. goripribíje, i glá'zar okladé, fárbar pa pofárba obloke.

Papír. (Vucs. povê deci, kâ sze one hrambe, vu steri rázlocsni mestri szvojo mestrío zgotávlajo, poprêk: delavnice, gde pa vu velkoj meri i z-pomocsjôv vlêkov, papíre, gla'zojno, szűknye itv. zgotávlajo, nápravnice zovéjo.) Jeli bi radi znali, kakda zgotávlajo papíre? Povêm vam tô, potom i ví meni pripovedati máte. Dokecs je papírov nêbilô, szo lüdjé na kaménye, lêsz, szkôrjo, leder itv. píszali. Te'zko je slo tô, sztrasno doszta je kostalo, i jako malo sze ji je vcsílo píszati i csteti. Ali kak je papír gorinaideni, od têmao sze vszáko dête vu sôli píszati i csteti z-malim trű-

dom, sztroskom navcsí. Jeli, kâ ví niti nebi miszliti mogli, zakâ pobérajo po vesznicaj cote za pêneze, prsztane, 'znyôre, pantlike itv.

Záto, ár papíre z-côt, raztrganoga platenoga gvanta, vnűcs itv. rédijo. Papíre v nápravnicaj zgotávlajo. Eti jeszo velke kadi: v-toj ednoj vlêk cote peré, v-toj drűgoj obêli, v-toj trétjoj vküpzdrobí i na melo szemele; v-ednoj drűgoj pa melo côt eden valék tecśasz mêsa, grô'za, dokecs sze kak tesztô nevgosztí, eta sze na eden veliki valék gorizaszűcse i gotov je papír, steroga naszlêdnye eden vlêk na vlomnike razrê'ze.

Tr'zec. Gde küpűjes cuker? — citrone? — sáfran? — kávo? — Kí eta odáva zácsimbni tr'zec sze zové. Gde küpűjejo motike, koszé, szűknye, leder? itv.

Vküpvzétje. Jeszo tr'zci, kí zácsimbno, lakteno, 'zelezno, vinszko, krűhsno, vunszko itv. gotovko küpűjejo, odávajo. Tr'zec za volo dobícska küpűje, odáva, küpec za pêneze küpűje potrêbna. Zácsimbar, 'zeleznár vágata z-stondêrom, lotom, vágov, laketnár z-laktom, krühsnar z-keblom, vincsar z-akôvom mêri; no'znar, 'zlicar po ednom, z-párom ali v-tucati odáva: küpüvec pa vu zláti, szrebri, kufri ali bankaj placsűje.

Vrács. Dühovnik. Vucsitel. Polodelec i mesterszki cslovek z-rokami, têla mocsjôv delata; ali jeszo na vesznicaj i taksi mô'zje, kí z-pámetjov i zevcsenosztjov szkoncsávajo ôpravice szvoje. Etaksi szo: vrácske (doktorje), dühovnici (popevje, fararje) i vucsitelje (skôlnicke).

Ka vsze oprávla vrács? Vrács vrácsi bete'znike, píszmo dáva, na stero sze vu vrasztvicsnicaj zgotovi i vödá vrásztvo v-glá'zki ali práhseci. stero potom bete'zník notri more jemati. (Vucs. ômurno

gúcsati má od velikoga haszka zevcseni vrácsov, i pogübelne bívoszti bábjega mázanya.)

Ka za ôpravice má dühovnik? — Dühovnik vucsi odrasene lüdí vu cérkvi, krsztsáva, zdáva, szpovedáva, mrtvece szprevája itv.

Ka oprávla vucsitel? — Vucsitel vcsí deco pí-szati, csteti, brojiti itv. osznávla nyô na dűso i têlo gledôcs, opomína na dobro, vrácsa od hűdoga, ka-stiga te okorne, pohváli te pokorne i gedrne.

Komi sze tô'zi vu etoj sôli deca, csi ji kâ falí? — Sto velí, kâ naj zdâ eto, zdâ ovo csiníte? — Sto dr'zí gori eti dober réd? — Jeli je potrêbno bidti eti ednomi vísisemi, kí med vami réd goridr'zí, dugoványa ravna, to'zbo posz-lűhne i szkoncsa? — Csi etaksega redovníka nebi bilô, jeli sze nebi doszta zéloga godílo eti? Ka pa domá pri vasz, sto ravna dugoványa dr'zine? — Jeli je potrêbno da jeszo i pred dr'zinôv, kí nyé dugoványa ravnajo i réd goridr-'zíjo? — — Csi szo vu sôli i dr'zini potrêbni redovníci i ravnitelje; z-kelikim potrebnêsi szo oni vu vesznicaj, gde tak doszta lűdi prebíva vküp vu ednoj obcsini!

Oni mô'zje vu vészi, kí lüdí dugoványa ra-vnajo, to'zbe szkoncsávajo, réd i bátrivnoszt gori-dr'zíjo i pravico obszlü'závajo, sze predhodníci zovéjo.

Jeli je predhodník szodec? — zápernik? — priszo-dec? — podszodec? — itv. Sto vsze szo veski predhod-níci? — (Pôleg námesztni násztajov sze naprê májo dati.) Predhodníci obcsin z-zamüdjávanyem laszni ôpravic, veliki tál vrêmena, trűda i sztroska vu szlű'zbi obcsine gorialdü-vati morejo: záto je potrêbno, da nyé postűjemo i nyí szlű'zbo z-pravicsnim nájemom obdarűjemo.

Vojnici. Steri vasz je vido 'ze vojnika? — Ka za szmrtno skér je meo priszebi? — Kakda sze zovéjo vojni-kov szmrtne skéri? — Jeli szte 'ze vidili takse vojnike, kí szo na konyi gezdili? — Kelke dôbi vojnici jeszo? — Ka

za ro'zjé májo pesáci? — konyenici? — K-csemi szo vojnici? —

Vojnici szo za toga volo, da bránijo vesznice, varasé i nyí mesztancsare ino vrêdnoszt, gdare je potrêbno, i mír goridr'zíjo.

Tiváriski 'zítek. Vu etoj vészi sze je ednôk vu'zgála hi'za ednoga szirmáka. Hitro szo tá bê'zali vszi vesznícsarje, pogászili szo ogen i tak szo obránili hi'zo szirmáka. Blá'zena vész je, stere mesztancsarje kak dobri bratje edendrűgomi na pomôcs hítijo!

Eden varasánec prêkpotüvavsi po ednoj vészi, csüdüvajôcs je pítao ednoga mo'zkoga, zakâ tam ni eden dvor nebi notrizagrajeni bio, pri nasz bi, velí, z-nezagrajeni dvorôv vsze szpokradnoli. Te posteni vesznícsar nyemi je etak odgôvoro: mí edendrűgoga poistva nê li nekrádnemo, nego nyemi je i obarvati setűjemo. Blá'zena vész, stere mesztancsarje szo posteni lüdjé!

Edne vészi zgorányi i szpôdnyi koncsarje szo v-nepresztani szrdê 'ziveli z-endrűgim, i takse protivinsztvo je besznelo med nyimi, da szo sze na ceszti edendrűgoga niti ognoti nêsteli. Z-toga je csesztô szvaja nasztánola, stera sze je z-bítjem i dosztakrát z-krvi polejányem dokoncsati mogla. Neszrecsna vész, stere mesztancsarje edendrűgoga nelűbijo i z-endrűgim vu protivinsztvi 'zivéjo!

Vu ednoj vészi je sôla potrêbna bíla, i nê szo meli pênez, kâ bi jo zídati dáli, ali volo k-tomi szo meli. Ti edni z-mesztancsarov vészi szo cigel bili, ti drűgi szo pêneze dáli, za stere szo potrêben lész kűpili, zidárje i teszácske szo zobsztom delali, deraske szo niksega nájema nê'zeleli, i sôla je gotova bíla. Blá'zena vész, stere mesztancsarje k-naprêpomáganyi obcsinszkoga dugoványa radi prisztáplajo!

Vkűpvzétje. Vu vészi je li tak mogôcsi blagoszlov i blá'zensztvo, csi nyé mesztancsarje edendrűgoga lűbijo, postűjejo, pomágajo, z-endrűgim v-

míri 'zivéjo, k-obcsinszkomi dugoványi radi prisztáplajo.

Lüdjé vu vidimoszti poistva. (Vucs. na szvoj krscsák kázajôcs) ete krscsák je moj, (na edno kamenico, potom na edne ABC kázajôcs) eta kamenica je tvoja, ete ABC szo N-a. Ka je moje, je moje lasztivno, moje poistvo, ka je tvoje, je tvoje laszno, tvoje poistvo, ka je N-a, je nyegovo laszno, nyegovo poistvo. Moja lasznoszt je moj gvant, moja hi'za i nyé ôprava; moja lasznoszt szo moje nyíve, gorice itv. vsze tô vküpvzéto je moje poistvo. — Jeli tvoji roditelje májo hi'zo? — nyíve? — gorice? itv. — Jeli je tô nyihovo poistvo? Imenűj taksa dugoványa, stera k poistvi tvoji roditelov szlísijo! — Hi'za, ograd, nyíve, márha itv. Jeli tak z-vnôgi dugovány sztojí poistvo (vrêdnoszt) lűdi? — Poistvo lűdi z-vnôgi dugovány sztojí. K-poistvi lűdi szlísijo: hrami, ôprave hí'z, 'zivína, ôgradje, gorice, nyíve, trávnicke, logôvje, krma, 'zívis, odetel, preküpcsa, pênezi itv.

Jeli poznate taksega csloveka vu vészi, kí má poistvo. Ka pa taksega, kí ga nema? — Kí má poistvo, sze prémocsen zové, kí ga pa nema, té je neprémocsen. Jeli poznate taksega csloveka, kí jáko doszta poistva má?

Kí doszta poistva má, sze bogátec, kí ga pa malo ali rávno nika nema, sze szirmák zové.

Bogátec i Lázar.

Bio je eden bogátec, kí sze je nesztanoma gosztio, i nê je znao za trplênye szirmákov. Príde ednôk eden nevolen kôdis, Lázar pred dveri palacse nyegove, pun ran, rôni, lacsen i 'zéden, kí bi sze li z-onim drobtinyem rad zadovolo, stero je z-sztola bogátoga kapalo; ali ni toga je nêdobo, — nê je bilô csloveka, kí bi sze szmilüvao nad nyim. Eden trôst je naisao nebô'ze pri pszê bogátca, steri szo lízali rane i otávlali bolezni nyegove. Mr'o je medtêm Lázar i v-nebésza pridôcsi, oszlobodjen je od vsze 'zukoszti zemelszke. Mr'o je i te nemíli bogátec, ali toga dűsa je na peklénszke moke nesena.

Bojdte milosztivni, liki je milosztiven ocsa vas vu nebészaj. Vlomi z-krűha tvojega potrebüvajôcsemi, i oblêcsi gori nágoga. Csi szi bogat, daj bogato, csi malo más, daj i to malo z-dobrim szrdcom.

N..! kada szo prisli tvoj ocsa k-poistvi? Jeli, ka szo od szvojega pokojnoga ocsé vzéli prêk poistvo, po nyi szo je öroküvali? (Vucs. je potrêbno poznati násztaje roditelov deteta na poistvo gledôcs). Tak sze k-poistvi po öroküvanyi prídti dá. B..! kakda szo szi szpravili tvoji roditelje szvojo vrêdnoszt? Jeli, kâ po lasztivnoj pacslívoszti, po deli? — Tak je vrêdnoszt po pacslívoszti i deli tüdi magôcse szpraviti.

(Po prílicsni pítanyaj sze eti odgovorje vö májo potégnoti) k-vrêdnoszti sze po öroküvanyi prídti dá. Poistvo je po deli i pascslívoszti mogôcse szpraviti. Doszta ji po kockanyi obogati. Níki tak obogatijo, ka pêneze naidejo ali szkopajo. Níki szi po tatíi, jálnoszti, roblenyi scséjo vrêdnoszt priíszkati. Szkopci po skrtlányi obogatijo. Tatía, jálnoszt, roblenye szo prepovêdane poti pri szprávlanyi poistva. Bôg velí: „nekradni!“ nepo'zeli nika, „ka je blí'znyega tvojega!“ Najgvüsnêsa skér szprávlanya poistva je — delo i pacslívoszt.

Prílicsne recsí. Delo prineszé szvoj szád. Kí kak szêja, tak 'zenya. Hüdô szprávleno, hüdô veszne. Tatía sze z-málim zacsne, z-velkim dokoncsa. Krivicsen 'zukavec jezero pravicsni po'zré, itv.

Sparavnoszt.

Bilá szta dvá brata, Stevan i János. Csi szta pêneze dôbila, Stevan je vcsaszi v-stacun bê'zao 'z-nyimi szladcec küpüvat, János je pa szvoje materi dao na hranbo, mati szo je na dobro meszto vödáli na 'zoj, i z-prisparani krajcarov szo naszlêdnye rhânski naraszli. Z-eti dvê bratov

steri je bio sparaven? — steri zapravlács? — Sparaven cslovek nerazszipáva pênez na nepotrêbna i nehasznovita dugoványa.

Stevan szi je tecsasz dvakrat mogao oblecsalo sívati dati, dokecs János ednôk; ár szi je Stevan vnêmar djao 'znyim i preci ga je raztrgao, János je pa szkrb noszo na szvojega. Sparaven cslovek varje, ka má.

Csi szta zmêne dugoványe dôbila, Stevan je szvoje preci pokváro i tálücso, János je pa szoje lepô v-rédi dr'zao i obarvao. Sparaven cslovek escse i to najménse i najzbo'znêse dugoványe v-postenyê dr'zí i obarvati setűje.

Stevan sze je domá vszigdar li zmênyao, i li vu sôli je malo v-knige pogledno i to goridáno li be'zécs precsteo; záto je szvojo lekcio rétkogda znao. János sze je domá tüdi gdate zmênyao, ali i vcsio sze je tak domá, kak vu sôli; záto je vszigdar vsze dobro goripraviti znao. Sparaven cslovek szi sparavno dene i z-vrêmenom i prílikocsedno nüca. Vrêmen je pênez, velí Anglus.

Bojdi vu vszem sparavni,
V-novci, v-deli v-vrêmeni;
Kí tá prav zná nücati,
Nema vbôgo sztrádati.

PÉTI TEKÁJ.

Vész i nyé kotár z-predhodécsim szpoznanyem szpísza zemlé, i nyé rasztine i szkopaline.

---

41. §.

Oszem krajôv szvêta. Szpôtenye vu sôli i vészi pôleg szpísza zemlé.

Poká'zte mi od steroga kraja ide gori szunce? — od steroga ide doli? — — On kraj, od steroga szunce goriide, sze zhod, od steroga pa doliide, sze záhod zové. Sztante szi tak, kâ de vam z-dêszne zhod, z-lêve pa záhod. Tiszti kraj, prôti steromi z-obrázom sztojíte, sze pônôcs, te z-têm zôcsi bodôcsi pa, steri vam je za hrbtom, pôdné zové.

Sztante szi z-obrázom nad pônôcs. Steri kraj je zdâ pred vami? — steri za hrbtom? — steri na lêvo? — steri na dêszno? — Osztante tak, kak sztojíte, i povête mi: gde je pônôcs, gde pôdné, záhod i zhod? — Pred menom je pônôcs, za hrbtom pôdné, na lêvo záhod, na dêszno zhod. — — Pravte tô vu versusi!

Pred ocsima pônôcs, za hrbtom pôdné mam,
Z-lêve sze na záhod, z-dêszne na zhod podam.

Vtégnite vö právo nad pônôcs! — — nad pôdné! — itv. (Deca sze vu szpôtenyi i du'ze flíszati má.)

Miszlimo med pônocsnim i pôdnésnyim krajom edno szrêdnyo krajíno. (Vucsitel z-rokôv ká'ze.)

Eta krajína sze zové med pônocsjôv i zhodom le'zécsa krajína, ali nakrátci: ponôcs=zhod. Med

pônocsjôv i záhodom le'zécso krajíno pônôcs=záhod, med pôdnévom i zhodom bodôcso pôdné=zhod, med pôdnévom i záhodom bodôcso pa pôdné=záhod zovémo: pônôcs, pôdné, záhod i zhod szo stirje glavni kraji, pônôcs=zhod, pônôcs=záhod, pôdné=zhod i pôdné=záhod pa stiri prísztranne krajíne szvêta zovéjo.

Med sterima glavnima krajoma je pônôcs=zhod? — ka pa pônôcs=záhod? — itv. (Trpécse flíszanye.)

N..! sztôpi vö na szrdtél! Od steroga kraja szo ti dveri? — káhle? — tábla? — ete kôt vucsevnice? — itv.

Tekáj obhoda. Vucsitel szi príliko vzeme, dête na 'ze szpoznani dugovány námesztni násztajov vu rázumi szpísza zemlé potrêbno szpoznanye pelati, i tak szi k vucsenyi szpísza zemlé pôt ravnati, na téli videna i poznana dugoványa na télco prêkneszti. Tomi sze je etak mogôcse zgoditi: csrno táblo z-blanyov na sztolice dolipolo'zi i na nyé prôti pônôcsi le'zécsega kraja szredíno kázavsi, etak píta: prôti steroj krajíni szvêta szpádne ete tál táble? — Odgovor: prôti pônôcsi. (Na té tál píse eden velki P.) Té píszk nam má pônôcs znamenüvati, (potom na szredíno szpôdnyega kraja táble kázavsi), prôti steroj pa ete? — Odgovor: prôti pôdnévi. Na té konec naj píse eden máli p. Tô znamenűje pôdné. Na lévo stran táble naj polo'zi eden velki Z., na právo pa eden máli z. Tak de meo znamênya stiraj glavni tálov szvêta. Prísztranne krajíne naj znamenűje z-píszkmi: Pz. Pz. pz. pZ. Gda je 'ze na tábli flíszanye vu szpôtênyi dokoncsao nazâpovêszi táblo na nyé meszto, opômenovsi deco, ka szi na tábli ali kaksemkoli drügom dugoványi odzgora more miszliti pônôcs, szpodi pôdné, z-dêszne naszrêdi zhod, z-lêve záhod. Med pônocsjov i zhodom na dêsznom küklê táble je pônôcs=zhod itv. Vu szpôtenyi etom vucsit. tecsasz má flíszati deco, dokecs ona po dolizbríszanyi vszê znamêny na práznoj tábli pokázati zná vszê oszem krajôv szvêta.

Zdâ naszledűje, da vucsitel vu vucsevnici bodôcsi dugovány presztorni sztális na tábli vu obrázki naprêposztávi. Na tô gledôcs etak píta: od vucsevnice szredíne

miszlivsi, na steri kraj szpádnejo dveri? — ka pa ete oblok? — pa tábla? — itv. Teda na szredíno táble eden poreden cigel zrovata, i etak gucsí nadale: miszlite ete rovat, tél ali pod vucsevnice (na rovata szredíno eden O píse). Eto znamênye boj szredína rovata. Stera nyega sztran szpádne nadpônôcs? — stera nad pôdné? — itv. (Vucsit na oszem krajôv polo'zi szvoje píszke.) Povête mi 'ze, nad steri kraj szpádnejo dveri? — — Nad pônôcs. Csi bi tak na tábli na rovat steo djáti znamênye, kama bi je mogao polo'ziti? — Nad pônôcs. (Vucsit. vu rovat edno málo znamênye píse.) Od szredíne vucsevnice kama szpádne ete oblok? — Nad pôdné. Kama ga tak na tábli bodôcsem rovati píszati mam? — Vucs. z-etak tálom vu rázumi szpísza zemlé (presztornicsnom) naprêdá i drűgi vu sôli nahájani dugovány télni sztan, i potom z-decôv szamôv vardêva naprêdánye vu vucsevnici bodôcsi násztajov télni sztánov, vu presztornicsnom obhodi, najprvle na tábli, potom na poszebni kamenicaj.

Teda naszledűje, da okôli sôle le'zécsi znamenitêsi mêszt, cêszt i redôv hramb télni sztan vu télcnom naprêdávanyi na tábli gorivzeme, obszebi sze razmivsi, kâ de vszáki vucsitel k-sztáni vészi primerjávao télcno gorijemánye. Obhod etaksi má bidti: od sôlszke hrambe nad steri kraj szpádne cérkev? — farov? — A.. ceszta? — B.. ceszta? — Znamenűjmo tak sôlszko hrambo z-etim rovatom (Vucsit. na szredíno táble edno csetvéro=vogláto hrambo zrovata.) Prôti steromi kraji szvêta sze vlecsé N.. ceszta? — Prôti pônôcsi. Denmo jo tak nad pônôcs. (V.. ednákom dúgom tégi.) Kre pôti ido hi'ze na dvá redá. Csida hi'za je najbli'ze pri ceszti prôti pônôcsi idôcsoj? — Denmo jo sze! Za tôv csida hi'za le'zí? — Denmo jo dol.. — Od steroga kraja je cérkev i nyé plac? — Kama jo ta.. denemo? — Od steroga kraja je ostaría? — N-va hi'za. — Stera je bli'ze, stera dale? — Stero tak bli'ze mámo djáti? — Stero pa dale?

Za volo véksega kebzüvanya i obilnêsega szpôteny.. vucsitel zapovê deci, da vszáki ono vilico, vu steroj szto.. i tá pelajôcse presztore na kamenici dolizrovata, omur.. je opômenovsi, da dobro pazijo na vílic i presztorov le'za-

liscse. Vucsit. de cilno csinio, csi grüntni rovat vészi na papíri zgotovi i pred geco polo'zi. Máli dugovány je nê potrêbno na pazko vzéti, ali znamenita mêszta sze morejo pred ocsmí dr'zati. Opômenek na pazko blí'zisa i dalêsa le'zaliscsa sze nema zamüditi. Cêlo dugoványe naj vucsit. pred decôv znamenito vcsiniti setűje, naime kak lêpi z-drevjem obraseni tál vészi je ete i ete, kak lêpa ednáka vilica je tá i tá, kak csíszta ali grda je edna i drűga ceszta itv. Csi je vu törem idti nê pogübelno, v-seregê naj pela gori vucsit. otroke, i tam grüntno télco vészi pred nyé polo'zivsi, vküp jo prigliháva z-isztinszkim le'zaliscsom vészi.

42. §.

Pregléd kotára vészi z-predhodécsim presztornicsnim szpoznanyem vküpszklenyen.

Opôtenye. Ete szklen je na vucsitela celô szlobodno obhodjenye zaniháni: dôb, premenyávanye, primêrjenye k-presztornoj dôbi vészi szam more doprineszti. Krajíne szo rázlocsne, i navékse ednoj edno, drűgoj drűgo falí z-oni dugovány, stera sze kak reja cslovecsi rôk, ali po môcsi rodníce (natúre) naprêprinesene znamenitoszti eti od decé szpoznati morejo. Vu tom pripetjê sze nema vucsitel szamo li z-oni dugovány naprêdányem zadovoliti, stera na kotári vészi nyegovi osznovnikov preglédnoti morejo, nego szi naj príliko vzeme, za volo zadoblenya predhodécsega presztornicskoga szpoznanya, nyé vu szpoznanye vszê oni dugovány szpelati, stera etomi szkleni na bívosztno kojno szlű'zijo. Prvle, kak bi szpoznávanye domácsega kotára z-otrokmi zácsao, je nezamüdno, da na eden i drűgi tál kotára, za volo námesztnoga pregléda, 'z-nyimi vöide, da má, na koj sze med vucsenyem nazávati more.

Pregléd. Csi mí po N... vilici na konec vészi prídemo, jeli je tam konec ceszti, ali sze pa eta escse dale vlecsé po pôli? — V-stero vész (város) pela tá ceszta? — Po toj ceszti hodijo z-nase vészi v-N... i z-N-a v-naso vész. Z-N... vészi pá edna taksa ceszta v-N... vész, od tisztec pá v-L... vész ide: etakse potí sze prêk po cêlom országi vleseéjo, i takse potí stere sze po cêlom országi

vlecséjo, országcske ceszte zovéjo. Na nisteri mêsztaj takse vodé (potoci) jeszo, steri sze je nemogôcse ognoti. Ka jeszte na etaksi vodáj meszto orszácski csêszt? — Mosztôvje. Gde jeszo pri nasoj vészi etaksi mosztôvje? — Z-koj rédijo etakse mouszté? — Jeli idejo i z-nase vészi na drűge krajé orszácske ceszte? — Gde? — Kama? — Vu stere vesznice pelajo one?

Gda szmo po v-N... pelajôcsoj ceszti vküp sli, kázao szem vam na vecs mêsztaj vôszke potí, stere szo sze po nyívaj i pásniki vlekle prêk. Jeli vam prídejo na pamet? — Takse vôszke potí, po steri lűdjé na nyíve trávnike, pásnike i logé hodijo, koníke (kôlnike) zovéjo. V-sterom kraji i gde poznate té? (Szpomínati sze májo i pêske potí, ali szteze.)

Rejene potí, 'zelezne potí.

(Po prílicsni pítanyaj, szpomínanyaj i pripovedávanyaj sze vö májo potegüvati eti odgovorje.)

Po orszácski cesztáj doszta kôl hodi, i po vnôgoj hodbi, vo'znyi do ceszte lűknyaszte, grűdnate, braszklave, ali vu de'zd'zevnom i mokrom vrêmeni nepohodne. Gdate je i ploha ali povôden zaprávi. Záto nyé csesztô povozijo z-zemlôv i potôcsnim kaményem, da sze naj zlêhka nepokvaríjo. Etakse potí rejene potí (námeti) zovéjo.

Od nisteri lêt mao i 'zelezne potí rédijo. Té sze etak zgotávlajo: najprvle visziko naszíplejo i lepô zravnajo pôt, poprecski po nyê v-zemlô zakopane leszene tramé zdêvajo, na té na dvá kraja mocsne 'zelezne 'zrdi polo'zijo ino k-prêcsnim tramom zosrajfajo, da sze naj negíblejo. Po tê sze vlecséjo kôl 'zelezni potácske. 'Zrdi szo 'zlebáte, da naj potácske vö nemorejo szkocsiti. Po 'zelezni potáj drűga kôla nemoreje hoditi. Na 'zelezni potáj k-nyim primêrna velika kôla nűcajo i szopôtnike je zovéjo. Na 'zelezni potáj po 20—30. kôl vküppri-

kapcsijo za endrűgim, stera eden szopôtnik vlecsé, po môcsi szopôta, steri je na ti najprêdnyi kôlaj.

Jeli szte 'ze vidili lagve zaparüvati? — Etaksega hípa sze eden tál kropa na szpár (szopôt) obrné, steri rázno 'zené (napinya) dna lagva, gdate i pioko vövr'ze. Szopôt veliko gonécso môcs má, tak da dosztakrát i tiszto poszôdo razvr'ze, vu stero je notrizaprêti. Ta prêdnya kôla sze gibár zovéjo; na eti jeszte eden velki vodé pun kotel, pod sterim nepresztano kűrijo. Po kűrjenyi de z-vodé szpár (szopôt), i té z-krepkim trôsenyem 'zené potácse gibára, i ete vlecsé za szebom k-nyemi prikapcsena kôla. Csi ga sztaviti scséjo, zapréjo ga, ali na edno lűknyo vöpüsztíjo szopôt. (Szopôtnik sze v-obrázki pokázati má.)

Potüvanye na 'zeleznoj pôti vugodno vcsiní nyé nászladnoszt, hasznovitoszt bisztrôcsa i tônyoszt. Na nyê kôla netrôszijo, obloci szo z-gla'zom oklajeni, i tak pôtnikov nedoszégne veter, de'zd'z, mraz. Szopôtnik tak bisztro ide, da csi bi sze mí od etec v N… váras pelali na nyem, steri od etec na deszét míl zemlé szpádne, zaütra ob sésztoj, ob devétoj vöri bi 'ze tam bilí, tak v-trê vöraj, i tam bi dugoványa nasa dokoncsali, i vsze tô nasz nebi vecs, kak 4—5. rhaniske kostalo, geto, csi bi na kôli sli tá, pôt bi najmenye trí dní dr'zála i vecs kak tríkrát teliko sztroska bi nam vözgonila.

Gda szopôtnik bisztro ide, pogübelno je, blűzi pri nyem sztánoti, ali po 'zeleznoj pôti prêkbê'zati, ár je szopôtnik v-ednom megnenyi tü, i csloveka odtél vdári i razmu'zd'zi.

Ka vsze naidemo od pônôcsnoga kraja (?) na konci dvorôv? — Pa na kraji hí'z? — Ograde (?), püngrade. Jeli tê jeszo znôtra vu vészi na dvoriscsaj? — Ka vsze jeszte ua zhodnom kraji vészi? — Trate (?). Prêk trát nad pôdné (záhod, pônôcs, zhod) ka vsze jeszte? Gorice (?), dale vö

jeszo logôvje (gosztsé). Pri prôti M-i i N-i pelajôcsoj cesztí na dvá kraja jeszo nyíve, stere od ceszté po grabaj (sanci) odlocsene le'zíjo. (Ka je imé etim nyívam?). Na dvá kraja nyív jeszo marofi. Pri ceszti prôti B-i idôcsoj jeszo pásnici (?), prêk tê trávnici (?). Kre trávnikov tecsé N.. N.. potok (?). Na ovoj sztráni potoka jeszo goré i dolôvje (?). Vu N. dôli jeszte mlaka itv. (tekáj pôleg násztajov krajíne).

Opôtenye. Vucsit. edno prôszto télco kotára vészi vzeme doli na tábli, vödjávsi na nyê pôleg le'zaliscsa i dalecsíne, vsze, ka je naprêdao, i notriszpíszavsi znamenitêsi tálov kotára iména, i povedavsi, kâ vszi oni grünti zevszêm na nyi bodôcsim vrêd k-vészi szlísijo, i navküp sze kotár (határ) vészi zovéjo, i kâ szo prêk tê 'ze szôszedne vészi grünti, i kâ szo tê gde po vodáj, gde po potáj, gomilaj, meháj i grabaj odlocseni. Na télci gorivzeme vucsitel i szôszedne vesznice, ali szamo li meháske tége.

43. §.

Ogradje, szadoveno drevje, pôv za kűnyo, i cvetje.

Jeli máte ví zvöna vészi (várasa) ograde (püngrade?). Jeli jeszte vu nyi drevje? — Jeli tô rodí kaksi szád? — Ka za szád rodí ono? — Takse ograde, vu steri szadoveno drevje jeszte, szadovene ográdce zovéjo. Sto vasz má takse ograde, vu steri rázlocsno zelenyé pôvajo za kűnyo, kakti: zelje, kalarábo, mrkevco itv.? — Takse ograde, vu steri za kűnyo zelenyé pôvajo, kőnyne ôgrade (gredé) zovéjo. Steri vasz má taksi máli ogradcsec, vu sterom sze cvêtje pôva? — Takse ograde, vu steri sze cvêtje pôva, zovéjo cvêtne ogradcsece (püngrade). Ka pa takse ograde, gde najbole grozdje pôvajo, kakda zovéjo? — Takse ograde, gde najbole grozdje pôvajo, gorice (vínograde) zovéjo.

Vküpvzétje. Jeszo szadoveni ogradje, zelenáti ogradje, cvêtni ogradje, vinszki ogradje.

Ponovlena pítanya. Ka za ograde zovémo szadoveno ograde? — itv. (Vucsit. povedati má, kâ jeszto taksi

ogradje, gde sze vise imenüvana dugováuya navküp pôvajo, i nazáva sze na etakse, od decé poznane ograde.)

N..! Imenűj vszáke dôbi szadoveno drevje, stero sze vu vasem ogradi nahája! — B..! Ka za szadoveno drevje poznas zvön toga? — — Ka za szadoveno drevje jeszte tak? — Jeszo jablani, grűske, szlive, breszkvi, orêi, kosztanye, lesnyeci, csresnye, visnye itv.

Jablan. Jeli bi znali vözmeknoti eto jablan? — Zakâ nê? Ár je z-korenyom globoko v-zemli. Jeli má vszákse drêvo korenyé, z-sterim je mocsno v-zemlo vkorenyeno? — Jeli znáte, kakse je korenyé drêva? — Viste, eti na tábli vam je dolizrovatam. Z-koj sztojí korenyé? — Korenyé z-doszta ténsi i kúsi 'zílic sztojí. Ka vise korenyá obszebi sztojí, sze szteblo zové. (Vucsit. vu rovati dale ká'ze.)

Jeli je szteblovje drevja vsze ednáko kuszto? — Stero je redovno ténse? — Stero kúse? — Stero sztarêse? — Stero mládo? — (Vucsit. ká'ze edno z-gladkov i edno z-braszklavov szkôrjov.)

Zvönêsnyi tál drêva, steri cêlo szteblo pokríva sze szkôrja zové. Pod etov znôtra je drêvo szamo, najznotrê gedro. Szkôrja mládoga drevja je gladka, sztároga braszklava, szkôrnata. (Slátajte obôjo!)

Kelko szteblov má vszakse drevo? — Vise sztebla sze drêvo na kraje razpüsztí. Korenyé i szteblo szem 'ze dolizrovatao; zdâ bom vêke rovatao. Vídite, uistere vêke szo na dvá, trí i vecs krajôv razpüsztsene.

Eto mam v-rokaj edno vêko; glédajte kak zlehka sze vugne. Vêke drevja szo vugibke. Ka je ténse, jeli szteblo, ali vêke? — Vêke szo redovno ténse, kak szteblo. Na vêkaj je lísztje. (Vucsit. na vêke lísztje zrovati, ká'ze je i rodicsno.) Kakse lícojne je lísztje cseresz leta, jészeni? — Ka sze godí z-lísztjem na jészen? — Cseresz leta je lísztje zeléno, na jészen oblêdi, doliszkáple, z-zemlôv sze zmêsa i rodno jo vcsiní.

Li poglednimo na etoj jablanovoj vêki lísztje, z-kêm je zraseno ono k-vêki? — Z-ednim málim sztéblicom. Vi-

ste, tô málo sztéblice sze notri razpüsztí po líszti do nyega szredíne. Odtéc sze drôbne 'zilice razpüsztíjo po cêlom líszti. (Vucsit. preglednoti dá i te drűge tále, ino nyí lasznoszti potom etak vzeme vküp.)

Líszt má sztéblice, 'zilice (rebrovje), osztric, spic, zgornyo i szpôdnyo blanyico, lícojno, odzgora zeléno, szpodi szívo i koszmáto, obrázko dúgo, okrôglo.

Cserez zíme vêke celô prázne osztánejo; ali na krajê vêk (vucsit. preglédnoti dá) sze málicske vösztojécse ocsí viditi dájo (popovjé). Jeli szte 'ze vzéli na pamet, kâ eto. gda toplo szprotolêtje príde, vszigdar na vékse i vékse ide? Naszlêdnye tak velko gráta, da sze razpôcsi, i z-nisteroga de cvêtje, z-nisteroga pa lísztje. Cvêtje pét lisztékov (kehli) má, steri szo jáko lêpi, béli ali erdécsi. Li glédajte, znôtra vu cvêtki jeszte doszta máli klícsic, steri vszáka edno málo práhsecno glavícsko má na konci: té sze práhsnice zovéjo. Naszrêdi med têmi v-ednoj na pét tálov pôcsenoj szklêcsici na dne jeszte edna zeléna gombica. Cvêtka lisztovjé doliszkáple, práhsnice poszehnejo, ali ta mála zeléna gombica osztane, nesztanoma sze povéksáva, i nistera tak velka zraszté, kak dobra pesznica. Tô de jaboko, kak szád jablani.

Vküpvzétje ti eti naprêdáni.

Na kusztoszt gledôcs ka za jáboka poznate? — Jeli szo tak jáboka rázlocsno kuszta? Jáboka szo rázlocsno kuszta, jeszo tak drôbna, kak orêi, jeszo i tak kuszta. kak obê peszníci csloveka.

Na lícojno gledôcs ka za jáboka jeszo? — Na lícojno gledôcs szo jáboka zeléna, 'zúta, erdécsa. (Deca sze opomenôti má na lícojno nezrêli (kilavi) jábok, stera szo vszigdar zrok velkoga betega i dosztakrát escse i szmrti.)

Na 'zmâh gledôcs szo jáboka szladka ali kiszila. Kilava jáboka szo szűhona i britka.

Na obrázko gledôcs szo jáboka navékse okrôgla. Jeszo i naduzi okrôgla, i pogacsászta.

Jaboko je zvõna rávno tak z-kô'zov-obraseno. kak 'zíva sztvár. Ete zvõnêsnyi zakriv je lüpinye

jaboka. Pod têm je nyega meszô, stero je ’zupnato. Znôtra naszrêdi v-nyem vu pét máli hí’zicskaj sztojí deszét zrnic (pecsjé), stera szo vu zrêlom jaboki csrna, vu kilavom pa zeléna.

Zdâ vam vu príliki pripovêm:

Kakda de z-pecsjá jablan?

Vu ednoj vészi je sztao eden bogat goszpôd. Kak je on ednôk vu püngradi na szvojoj pocsiválnici szedo, edno lêpo zrêlo jaboko je szpadnolo doli pred nyega z-jablani.

On je je gorivzéo, olűpao, i pojo; pecsjé je pa v-prgíscso pôbrao i edno zrno je v-zemlô püszto, i z-dobrov zemlôv je pokrio. To málo zrnicse sze je szume’zílo, neznajôcse ka sze má ’z-nyim goditi, z-kelkim bole bi nyemi bilô escse du’ze vu nyegovoj lêpoj hi’zícski, kak vu etoj grdoj zemli prebívati. Kcsaszi sze eden kmicsen oblák zavr’ze, steri sze prêkvlecsé po püngredi, i dobro ga polejé. Zrnicse sze je dobro nápilo de’zd’zevni káplic. Drűgi dén je lêpo toplo vrêmen bilô. Obcsűtilo je tô zrnicse, i gori sze je trücalo na toplôcso, i ednôk sze je nateliko vtegüvalo, da sze nyemi je csrna szüknya razpráscsila i naszrédi ’z-nyega je edna gingava klicsica nasztrêgala vö z-mulicskim kornícsom, szvilnim szteblom i lisztnátov glavicsicov. Kornícs je na prszaj materé zemlé íszkao jeszti i piti, i na szrecso je naisao telko, kâ je ’z-nyega i szteblicsi ino lisztékom podêlo nikeliko, i tak szo vszi navküp goriraszli.

Medtêm je goszpôd pá vu püngrad prisao, i doli szi szêvsi na pocsiválnico, várao je, kâ tam, gde je zrnicse v-zemlô püszto, edna vaj’zica vise sztojí od te drűge zemlé: vkrâ jo potíszne, i ka vzeme na pamet? — Edno mulicsko mladicsico. Radoszt ga je obísla, i preci je gnojsnico prineszao i polêjao je mladicsico, da bi kornícske kâ jeszti i piti meli. Tô je vecskrát csinio, i mladicsica nyemi je v-tisztom leti tak kuszta zrászla, kak edno kuszto goszecse pero. Drűgo leto je escse véksa zrászla, na trétje leto je pa ’ze na vsze kraje dúge vêke gnála. Na strto leto príde goszpôd vu pűngrad z-osztrim no’zicom, z-ednov rokôv dr’zí mladíko, z-drűgov ji pa na szkôrjo mêri z-no’zicom. „Dober goszpôd, velí ona, proszim te, nevmôri me! vêm

szem jasz escse tak mláda!“ „Nescsem te vmoriti mladicsica moja, velí goszpôd, nego ti nôvi lepsi ’zítek dati. Csi te etak niham gorirászti, szledi bos mi lagov szád rodíla. Lüdjé bi ednôk tak pravili, nehasznovito drêvo je eto, vszêcsmo je doli i vr’zmo je na ogen.“ Mladika je mucsala. Goszpôd ji je pa eden krí’z vrezao na szkôrji, i vzévsi z-vceplenoga drêva edno okô, notri je je prite’zo vu krí’z. zavézao je je z-szkôrjicov i odisao je. To notriprite’zeno okô je nesztanoma raszlo i nôve vêcsice je gnalo; te indasnye vêke je goszpôd dolizrezao i etak je erkao: „no málicsko drevéce, rászi i cveti!“ Tak sze je zgôdilo. Po nisterom leti je z-mále cepicsicice velko drêvo odraszlo gori, i ’zmâhni plemeniti szád je rodílo.

Z-ete mále prílike zlehka zarazmite, kakda zgájajo i osznávlajo szadoveno drevje. Szemen (pecsjé) sze v-priprávleno dobro zemlô poszêja, vlago vzeme v-szébe i nadűje sze, pôcsi zklica sze, klice eden tál de korenyé, drűgi szteblo i lísztje. (Vucsit. tô na zklicanom grahi pokázati má.) Korenyé doli vu zemlô, szteblo pa i lísztje kumesz na szvetloszt szunca híti, cseresz 3—4. lêt vêcsice i lísztje ’zené. Teda szteblo vcepíjo, da plemeniti szád rodí (osznávlanye drevja).

Jeli grűska tüdi má korenyé, szteblo, vêke lísztje, cvêtje, szád? — Ka pa csresnya? — Pa szliva? — itv.

Vszáko szadoveno drêvo má korenyé, szteblo, vêke, popovjé, lísztje, cvêtje, szád.

Jeli sze korenyé, szteblo, i vêke vszigdar nahájajo na drevji? — Ka pa lísztje, cvêtje i szád?

Steroga vsze száda znotrêsnye zrnye má trdi, i steroga méhki pokriv? — Szád je na zrnye gledôcs dvôje dôbi, kakti: trdoga (kosztsícsni dpl. breszkev, szliva itv.) i méhkoga zrnya. Imenűj trdoga — — méhkoga zrnya szád.

Jeli sze vszáki szád k-ednomi hípi zorí? — Steri sze zori ranê, steri kesznê? — Jeli je Bôg tô tak dobro szkoncsao?

Haszek száda.

Szád je nászladna, 'zmâhna i zdrava jêsztvina. Cêlo leto lüdém na otávno jêsztvino szlű'zi. Nisteri szád, kakti jáboka i grűske, i szirôvi, nisteri pa, kakti szlive, csresnye, li szamo poszüseni sztojí. Nisteroga szkühajo i v-gla'ze zaprávlenoga szránijo za bete'zníke, ali zdravim za szladcsec.

Egris. Jeli poznate egris? — Jeli on na tak visziko raszté, kak jablan? — ali csresnya? — Jeli 'z-nyegovoga korenyá szamo edno szteblo ide vö, ali sze pa vise korenyá sztébla razpüsztíjo? — Takse drevje, steroga sztébla sze kumesz korenyá preci razpisztíjo, sze grmôvje zové. Grmôvje je navékse nisziko. Jeli poznas tí i drűgo grmôvje? — Stero je ono? — (ribizka, trnina, lêszka itv.).

Jeli szte gda bráli egris 'z-nyega grmá? — Jeli, kâ ga je 'zmetno brati? — Zakâ je 'zmetno? — Ár na vêkaj trnye má. Jeli je v-egrisi szamo edno szemen? — Kakda je eto szeménye razdêvano? — Taksi szád, steri je z-ténkov kô'zov obraseni, sze 'zupnati, i vu steroga 'zupnatom meszê je doszta szemena, sze grozdje zové. Imenűj grozdnati szád? — Grozdnati szád je egris, ribizka, grozdje (vinszko). Kakse je grozdje egrisa na velikoszt, obrázko, lícojno gledôcs? — Kakda je nücajo? — Kama szadíjo egris i ribizko vu ogradaj?

Ponávlana pítanya. Imenűjte vszáko v-ogradi bodôcse szadoveno drevje, stero poznate? — Stero zmed têm je viszikoga sztebla, pa stero li grmôvje? — Stero je trdoga szemena, stero méhkoga szád? — stero je grozdje rodécse drevje? — Komi mámo z'mâhni szád hváliti? itv.

Csi drevje 'zmâhni szád rodí jeli nam je szlobodno nyé kvariti, opüsztsávati? — Jeli szmo je du'zni gájiti i oprávlati?

(Za volo bűda pazke i ôsznave rázumna, gori daj vucsitel z-decov poiszkati prígliho i rázlocsek med nisterim drevjem vu glavni tégi), kakti:

Prígliha i rázlocsek med jablonov i csresnyov.

Prígliha. Obê máta korenyé, sztébla, vêke, cseresz leta lísztje, cvêtje, szád. Obê szlísita med visziko drevje. Obê szád je námeszén, 'zmâhni, i szirôvi, szűhi dober jeszti. Obê doszta lêt 'zivéta, itv.

Rázlocsek. Csresnye szo redovno vísise, kak jablani. Csresnye sze ranê zoríjo, kak jáboka. Jáboka szo kúsa, kak csresnye. Jáboka szo méhkoga, csresnye trdoga szemena szád. Csresnye szirôve li krátki híp, jáboka pa dugo sztojíjo itv.

Zelenyé za kűnyo. Dajte naprê, ka vsze sze pôva na ôgradaj, ali gredáj?

Na gredáj sze pôvajo: krumpiske, grah, gráhscsics, saláta, kalarábi, mrkevca, zelje, csesznek, lük, retkev, zeller, petre'zel, ugorke, tikvi, dinye itv.

Krumpiske (kolompér). Krumpise vszi poznate, jeli? — K-kaksemi szádi szo oni priglíhni, na obrázko gledôcs? — K-jábokam? — Ali dönok szo vu vnôgom nácsisi, kak jáboka, jeli? — Jeli jeszo tak lêpi, kak jáboka? — Jeli disíjo tak lepô? — Jeli na drevji rasztéjo, kak jáboka? — Jeli sze z-pécsjá klicajo? — Stero je hasznovitêse lüdém, naimre szirmákom?

Krumpiske szo na veliki haszek lüdém, naimre szirmákom, ár szítno i tônyo hráno dávajo. Csi je li z-lüpinyem szpecséjo ali szkűjajo, dönok szo 'zmâhni. Z-olűpani sze rázlocsna jêsztvina szprávla. Pecséjo 'z-nyí, z-melov zmêsani, krűh, pogacse i rázlocsno pecsenyé. Krumpiske szo veliki blagoszlov za lüdí, ár i vu toj najzbo'znêsoj zemli zrasztéjo.

Steri vasz je pomágao gda krumpise szaditi? — Steri bi vasz znao povedati, kakda sze pôvajo krumpiske? — Pôvanye krumpisov sze etak godí:

Zemlô szkopajo ali zorjéjo, teda vréd sztôpijo, ogone zravnajo, zdrobíjô, z-motikami jamice szkopajo, v-stere krumpise notrizmecsejo, z-gnojom ali szprhnyenov trátnicov zaszíplejo i zaglíhajo. Gda 'ze krumpisova nát najmenye na eden pedén dúga zraszté, okopajo i na dober csasz szledi oszíplejo je. Nát bêlo ali môdro cvêtje prineszé, z-steroga zeléni bomblecke narasztéjo; na konci leta nát poszêhne, krumpiske sze dozoríjo, vö sze szkopajo i domô zvozijo.

Na krumpisovoj náti bodôcsi bomblecke szo britki i csemérni. (Gda je krumpisov pri nasz escse nêbilô, kí szo ji malo kâ pôvali, tak szo stímali, kâ szo bomblecke nyí právi szád.) Jeszo 'zúti, csonkaszti i szívi krumpiske. Na obrázko gledôcs szo rázlocsni: okrôgli, naduzi okrôgli, dúgi itv. (Vsza tá vucsitel preglédnoti dá).

Eto máte krumpise! Jeli vídite na nyí doszta jámic? — Csi krumpise poszadíjo, ete mále ocsí vlago cécajo z-zemlé i z-tê raszté vö nát, lísztje, cvêtje, bomblecke. Z-bombmlekov bi tüdi z-raszli krumpiske, ali doszta lepsi do s-szami krumpisov; záto ete ráj jemléjo za szemen.

Prvle szte tak pravili, kâ krumpisov nát, lísztje, cvêtje prôti jeszeni poszehne i preide, i preide z-têmi navküpe i nyí korenyé. Ka stímate tak, zakâ trbê krumpise vszáko leto znôvics szaditi? — Záto, ár vu sterom leti oni zrasztéjo, vu tisztom i preidejo. Ka vsze z-zelenyá kűnye szêjajo i szadíjo vszáko leto. — Kâ etaksi náraszi vszáko leto preidejo, toga zrok je té, kâ szo sztebla méhka, gingava, nê trda, kak drevja.

Takse nárasze, steri szteblo i szkôrja (kô'za), je méhka i gingava, i záto vszáko leto zrasztéjo i preidejo, travé zovéjo.

Imenűj mi z-pôva kűnye travíno! — Med travíno kűnye szlísi: grâh, grâhscsics, krumpiske, saláta, zeller, zelje itv. poprêk vesz pôv kűnye je travína i záto sze vszáko leto znôvics more v-zemlô szprávlati.

Grâh. Ka mi znás praviti od grâha? — Grâh má korenyé, sztebla, lísztje, cvêtje. Vu mosnyicaj je zrnye. Grâh med travíne pôv szlísi. Jeszte goribe'zécsi i pêski grâh. Nyega cvêtje je lêpo bêlo, 'zúto i szívo. Tak nezrêli, kak dobro szkűhan je 'zmâhni i zdrav.

Grâhscsics. Ka znás od grâhscsicsa? — I on má korenyé, itv. Travíne pôv je. Jeszte goribe'zecsi i pêski. Zrnye je v-mosnyicaj porédi, i naduzi okrôglo je. Jeszte 'zúti, bêli, csrni, i píszani. Zelénoga z mosnyicami kűhajo i 'zmâhno ráno dá.

(Vucsit. grâh i grâhcsics vküp má priglihávati.)

Zelje. Ka znás od zelja? — Zelje má korenyé, sztebla (kocenyé), lísztje; csi v-szemen ide gori, má lisztnáta sztebla, cvétje, szemen. Nyega szemen sze v-tople ali mrzle gredé nagôszti, szêja (najraj na vogeliscsa, da kapüszte misíce tak nezaprávijo), z-szemena de kapüszta, stera sze na gredé porédi poszadí. Lísztje zelja sze vküpzapré, i glavé do 'znyega, stere na jészen zribajo, v-kadi szklácsijo i dolizté'zijo; etak sze po malom csaszi szkvászi i técsno hráno dá, naimre z-braszkim meszom kűhana. Jeszte bêlo, môdro, i 'zúto zelje. Med szkűhov je, kak 'zito med krűhsnim, velike znamenitoszti vu vérsztvi.

Escse steroga zelenyá li szamo lísztje nűcajo na jêsztvino? — (Saláte, lobode, scsave.)

Mrkevca. Ka znás od té? — Ona má korenyé, mrkevco, nát. Mrkevca je naduzi okrôgla, kak valék, námeszna, 'zmâhna, szladka, ta edna 'zúta, drűga pláva. Kűhana je técsna hrána, naimre vu govenszko 'zupo sze meszto zácsimbe rada mecse. Deca jo i szirôvo rada jê, i pre'zené od nyé glíszte.

Jeli poznas i takse zelenyé, steroga naimre korenyé sze rado jê? — (petre'zel, zeller, spárga). Z-etaksi lísztjem i korenyom sze i hrána zacsinyáva.

Zdâ vidmo, steroga nárasza kűnye sze szamo glavice? — steroga szamo lísztje? — steroga szamo korenyé jê?)

Opôtenye. Gde vucsit. vrêmen dopüsztí, naj szpitáva — naimre od deklícsk — escse vecs od nárasza k-künyi szlisajôcsega. pred ocsmí dr'zavsi, kâ li na téli vszákdenésnyega 'zítka osztánoti, i vszega, ka bi zvöna i vise toga slo, sze szkrbno varvati má. Násztajnoga pregléda, gde je potrêbno, naj nezamüdí. Tak zelenyá kűnye, tak eti naszledüvajôcsega ôgradnoga cvêtja pregléd sze z-znamenitim tálom deklícsk dotécse.

Ogradno cvêtje.

Vrle deklícske komaj csákajo, kâ bi szprotolêtje prislo, gdare bi one gredé goriszkopale; molécs sze, proszijo mater: „meni tüdi edno gredô, mama moja! za moje cvêticse," — „meni tüdi edno!" Gda nyim mati vözravna po faláti uyihove gredé, hítijo po 'znyôro i grable; za 'znyôrov szi vöszklácsijo gredé, z-glablami je pa lepô zravnajo. Domô be'zíjo i máter cvêtno szemen proszijo. Mati nyim tádá vu papíre zaszűkano szemen, da szi zeberéjo 'z-nyega, ka stera szêjati scsé.

Ednôk szo trí szesztre szemen cvêtno prebérale. Ta najvéksa je etak govoríla: „jasz bom rô'zo (scsípek) szadíla; ár je rô'za najlepsi cvêtek." Ta szrêdnya je etak právila: „meni liliom trbê; ár sze mi on za nyega lêpe bêle lícojne volo bole vídi, kak rô'za." Ta najménsa je pa etak erkla: „jasz bom z-tov lepô disécsov violicov dr'zála; ár

tô najráj mam.“ Mati je je do konca poszlűsala, i etak nyim je govoríla: „jáko lêpi cvêtji szo vszi trijé: ali escse lepsi do pred vami, csi vam povêm, ka oni znamenűjejo. Rô'za znamenűje szrdca dobrôto i lübeznívoszt, liliom nedú'znoszt, violica pa krotkoszt i poníznoszt. Cvêticse vase najzevszê tê bode, i csi de vam ednôk cvelo, prídi vam na pamet, da kaksa sznâga je püngradi rô'za, liliom i viola, taksa lepota je szrdci deteta nyega dobrôta, nedú'znoszt i krotkoszt.

Vidmo nadale, kak sze vrseníjo mále deklícske okôli szvoji cvêtni gréd! — Vöpotorijo szemen, lepô na nyé potégnejo zemlô i tam je nihájo pocsívati; Bôg pa toplo roszô i de'zd'zek pűsztí na 'zédno szeméncsece. Eto sze napijé i nadűje, i z-szvojimi klicsicami, sztéblovjem i lísztiesem vöpríde na toplo szunce; ali vöpríde 'z-nyim vréd i hűda mlaína, da to lêpo cvêticse zadaví. Medtêm sze na nyô szűnejo te mále deklícske, plevéjo, okápajo cvêticse i oszlobodíjo je od nyí hűdoga protivníka. Cvêticse popovjé 'zené. Deklícske 'zmetno csákajo, ka szkríva eto vu szobi; po császi sze popovjé odpré i cvêticse sze veszélo razpüsztí, i z-lêpim poglédom szvojim baja te vrle deklícske. One prizovéjo szvoje lübléne roditele i brate, da sze i tê szrdce na radoszt razpresztré nad lêpim szádom nyihovi trűdov.

Kak je hodila Bárica.

Bárica je ednôk vözvála szvojega brata Gyürka v-püngrad, da bi nyemi pokázala szvoje lêpo cvêticse. Gyürko je gde z-ednoga, gde z-drűgoga vtrgno, i malo ga pridêhnovsi, tá ga je lücso. Bárica je tô nê rada vídila, i etak je mûvala szvojega szprevêdnoga brata: „Gyürko! nemáram, vtrgni szi z-mojga cvêticsa, csi je ali pridühávati, ali na krscsák djáti scsés; ali szamo záto, kâ bi je tálűcsao, mi ga nezaprávlaj doli. Cvêticse eto toti i tebi cveté; ali csi nyemi nevês haszka vzéti, niháj je tam, naj drűgim na radoszt cveté. Gyürka je szram grátalo i vêmda nyemi je rêcs k-szrdci prisla; ár je Bárici na nyega muvanye nê vecs zroka dao.

Csi te gda po püngradi hodili, odomiszlite sze i ví na recsí Bárice, i vszigdar proszte szlobodscsino, i tak szi trgajte cvêticse.

N..! ka za cvêticse más tí najráj? — Ka pa tí? — Zakâ más rad rô'zo? — rezetko? — violo? itv. Poprêk zaka mámo radi cvêticse?

Cvêticse záto mámo radi, ár nam radoszt szprávlajo po nyí lepoti i nászladnom dísi. Lepota cvêtja glászi dobrôto Bogá, kí nam je nê szamo hasznovita, nego i nászladna podêlo.

Tulipán. Te lêpi tulipán vemda poznate. Komaj jeszte püngrad, vu sterom nyemi meszta nebi dáli. Eto je N... prineszao ednoga 'z-nyihovoga püngrada. Szpoznávajmo ga obilnê!

Nyega táli szo: korenyé, szteblo, lísztje, cvetje, vu etom práhsnica, naszrêdi rodka (vu steroj szemen jeszte).

Dôb. Korenyé je k-lüki priglíhno, z-toga raszté vö cvêtek, lísztje dúgo ospícseno, kak mecs, szteblo k-valéki priszpodobno, cvêt je taksi, kak eden doliobrnyen zvon. Lícojna je rázlocsna, kakti: 'zúta, pláva, z-'zútov ali môdrov zmêsana. Tulipán je jáko précimben cvêt, ali dísa nema.

Prinásaj vam na pamet tulipán, ka bom zdâ pravo: tulipán je k-taksim deklam priglíhni, stere sze v-lêpom oblecsali zgizdávajo, ali rázuma i szrdca szi po hasznovitom vcsenyê neosznávlajo.

Opôtenye. Vucsit. pôleg násztajov i od vecs püngradnoga cvêtja zvedávati má, zvöntoga, ka bi sze vu rodinszko-rovatno szpisüvanye půsztsao. Zadoszta je eti li glavne tále i znamenitnêse lasznoszti szpoznati, z-tak tálom, da sze vu deteti vola i nágib k-dugoványam rodníce (natúre) obüdí, prídavsi eden i drűgi krátki návuk. Kak példa, naj sztojí etí escse edno zgovárjanye od ednoga i drűgoga cvêta püngradov:

Liliom. Ka znás od lilioma? —

Lilioma táli szo: korén, szteblo itv. Liliom je scsapináti cvêt. Nyega dvá lisztá szta nazâ

vugnyeniva i lêpe ’zúte ’zilice ido po nyima vdílek, to drűgo lísztje pa kumesz sztojí. Na ednom sztebli má trí, stiri, pét lisztôv. Lêpi précimbni cvêt je on, i nyega dís nászladen. Lísztje toga bêloga na obe’züvanye ran nücajo, ár vrácsno môcs má.

Prídi nam na pamet eta lêpa rêcs sz. píszma: „glédajte liliome polszke! eti nedelajo, ni nepredéjo, i dönok szo lepse oblecseni, kak Salamon král vu vszoj précimbi szvojoj.“

Disécsa viola. Ka znás od té? — Disécsa viola je nisziki máli cvêtek, nyé cvêtno líszticse je môdro, eden nyega je szpodi szlôki, kak osztrôgvi. Vu szénci, med drűgi nárasz szkrita ’zivé, i nászladen dís razsürjáva okôli szébe. — Vcsimo sze od nyé, kâ dobri mámo i te bidti, gda nasz niscse nevídi.

Rô’za. Ka znás od ete? — Rô’za na grmê raszté, na vêcsicaj ospicseno trnyice má, v-püngradaj jo kre pôti radi szadíjo v-dúgom rédi, ár tak jáko szná’zi püngrad. Divja szamo pét, práva pa doszta cvêtni lisztôv má, i med nyimi szo práhske, naszrêdi med etimi je edna zeléna gombica, stera doli do dna ide, i vu toj je szemen szkrito. Nászladen dís má, i gde bêlo, gde erdécso lícojno. Ogradcsarje po ceplenyi lêpe velike rô’ze zgájajo i za pêneze odávajo.

Z-rô’z mále deklícske lêpe vence pletéjo, z-sterimi roditelom i rodbini na ôszvetne dní doszta csíszte, nedú’zne radoszti szprávlajo.

Po trnyi sze ide k-rô’zi,
I k-radoszti po szú’zi.

Netrplíva Klárika. Klárika i Katica szta proszili mater, kâ bi vu püngradi te eden réd rô'zic ednoj, toga drűgoga drűgoj dála. Dobra mati nyima je szpunila 'zelênye. Gda bi rô'ze popovjé gnale, Klárika je nêzadolêla csakati, kâ bi cveszti zácsale, nego je sla i szvoji rô'z popovjé je do ednoga vöolűpala; ali nyé radoszt je nê dugo trpêla: ár ji je edna rô'zica za drűgov povêhnola i lêpo cvêtje tápüsztíla. Katica je pa trplívo csákala; i nyé trplívoszt je vzéla szvoj lêpi nájem: ár sze je popovjé szamô od szébe razpűsztilo i na nászladne rô'ze osznôvalo. Klárika je nevoscséno glédala na rô'ze szesztré szvoje, ka na pamet vzévsa mati, etak je erkla Kláriki: „navcsi sze, csí moja, kâ „trplívoszt rô'ze rodí.“ Tô sze tak dá razmiti, kâ trplívoszt prvle ali szledi prineszé szvoj lêpi nájem.

Er'zika plevé.

Er'zika sze je z-lüblénov máterjov szvojov sétala po püngradi. Hodvi, mama moja, velí Er'zika, eta k-moje rezetke grédi, poglednivi, jeli je 'ze vöprisla. Gréda rezetke sze je ôzdalecs zeleníla. „Vö je prisla! vö je prisla! gríva zeléna je cêla gréda!“ kricsí Er'zika. „Preci viditi mávi, drágo dête moje, velí mati, jeli sze más zrok radüvati, ali nê. Poj bli'ze, poglednivi jo. Vis, eto eti je szama loboda, eto szo 'zgajôcse kroplive, eto je divji petre'zel (trobolika), vsza tá szo nepozváni gosztjé, ni ednoga tê szvi nêszêjali, nego je szamô od szébe zraszlo z-zcsrcsanoga szemena. Etaksi od szamoga szébe vu püngradaj naplodjeni nárasz sze mlaína zové. Li poj, nagnivi na kraj eto lobodo; glédaj med nyôv eto mulicsko lísztjicse z-kmicsno=zelénov lícojnov, tô je, ka szi tí szêjala, — tô szo tvoje rezetke. Mlaína jáko skôdi náraszi püngradov, nedá nyemi rászti, pocéca od nyega vlago. Mlaíno preci vu nyé gingavoszti vö trbê poszkűbszti, ali paziti trbê, da sze 'z-nyôv i te hasznoviti nárasz vöneposzkübé. Poj tak oszlôbodvi od nyé tvoje rezetke.“ Med plênyem je mati etak govoríla k-szvojoj máloj cséri: „mlaína je k-hűdim otrokom priglíhna. Csi sze eti med te dobre zmêsajo, pokvaríjo i te najbôgse. Vari sze ti hűdi i li z-dobrimi sze pajdásivaj!“

44. §.

Nyive, trávnici.

Gdare szmo na pôli vküp bilí, kázao szem vam nyíve. V-nisteroj tábli szmo psenico vidili, v nisteroj 'zito itv. Povête zdâ, ka tak vsze raszté na nyívaj? — Na nyívaj raszté psenica, 'zito, gyecsmen, ovesz, proszô, kukorica, grahka, detelica, konôple, lén, dohan, krumpiske (na krajíno gledôcs), itv.

Eto vam poká'zem psenicsno i hr'zeno zrnye. Eto je psenica, eto pa 'zito. Ka za rázlocsek jeszte med nyima na lícojno i obrázko gledôcs? — — — Eto je gyecsmen, eto ovesz. Ka za rázlocsek jeszte med tema na lícojno i obrázko gledôcs? — — — Psenica, 'zito, gyecsmen, ovesz sze szilje (sztremeno) zové.

Jeli bi brezi dela i trűdov lűdi kâ raszlo na nyívaj?

Kakda priprávi orács zemlô pod szêjanye? — Orács lagojo zemlô pognojí, potom jo ednôk (práhsenye), dvakrat (obrácsanye), tríkrát (szêjanye) zorjé, povlácsi i zravna. Kakda szêja? — V-prt, (lelajen, szêjanyek) szi szemen szíple, steroga naprê z-lêvov rokôv vküpdr'zí, z-právov pa 'z-nyega szemen jemlé i po ogôni (posztati) pred szebom tálűcsa (szêja), potom poszêjano dobro notrizvlácsi.

Jeli je zadoszta lűdi delo k-tomi kâ naj zemla rodí? — Nê je zadoszta. Bôg na poszêjano szemen dezd'z ali roszô, szunca tráke i toplôcso püszti, i tak potom szemen zíde, raszté i, csi ga kaksi vdárec nedoszégne, dozori sze, i v-dobri zemláj dosztakrát deszét, dvajszeti, treszetikrát telko prineszé.

Ka za vdárci znájo doidti sziljá? — Tocsa, szűhocsa, velka mokrôcsa, povôden, mraz.

'Zítek psenice. Poszêjano szemen pocsíva pod zemlôv, kak cecátje dêtece pod plenicami zíbeli, szunca topel 'trák i vlaga zemlé po'zené i zdája nyega klicsice, stere korenyé szpüsztíjo doli vu krílo zemlé, i lísztje (szêtvo) kumesz prôti szunci i szêtva obzelení na zráki, raszté, i v-bétva

(szlamo) ide, stera szo znôtra prázna, zvöna pa okrôgla i nabücsena. Na vríhi bétev szo klasznáte vlatí, stere eden csasz zeléno pérje pokríva, potom sze 'z-nyega vöolűplejo (zmetávajo) i rasztéjo. Bétva dosztakrát na csloveka viszikoszt zrasztéjo, do csasza szo zeléna, kakti i vlatovjé i ete prázne; potom ocvetéjo, vu klaszovjê sze zrnye zvr'ze, i gda je eto doraszlo, cêlo betvo zcsaszoma plaví, poszêhne, i tü je 'zétva.

'Zétva. Zrêlo psenico 'zeti zácsajo, i gedrni delavec sze veszelí szádi trűdov szvoji. (Ka vsze sze godí vu 'zétvi, notri do mlatídvi, — vidi pod 40. §. naprêdáno.)

Haszek psenice. Psenica je te najhasznovitêsi pôv nyív: 'z-nyé de lêpa mela, i z-ete rázlocsno lêpo pecsenyé i jêsztvina (kaksa?), dá dobre pêneze vértom i tr'zcom ino 'zívis národom. — — Znamenito je i 'zito pri vértsztvi i vu tr'ztvi, naimre kak kojna krűha. Csi krűh mámo negladímo: záto sze vszákdén etak molimo: „Ocsa! daj nam vszákdenésnyi krűh nas.“ (Z-'zita i palinko 'zgéjo. Kí nyô nemertücslívo pijé, dűso i têlo szi pokvarí; norlavi, nezdrav, szirmák de.) — — — Psenicsna i hr'zena szlama je velke vrêdnoszti, kak krma, násztelca, pokriv, posztele, sztôci, pleterke, krscsáci itv.

Opôtenye. Vucsit. i drűge nárasze vérsztva naprê má dáti, vu etaksi pítanyaj: ka je? — kakse je? — ka za ôpravico potrebűje? — ka za haszek prineszé? —

Konôple i lén (naimre za deklícske). Márika sze je ednôk sétat sla z-máterjov na pôle. Lén je rávno te v-punom cvêti bio. „Jaj, mama! da je eto lêpo môdro cvêtje?“ — „Lenovo cvêtje,“ velí mati. Gda szta dale sle, kcsa-

szi goriszkricsí Márika: „oh! ka má eti tak veliko, lagojo szago?“ Mati je na edno konopno nyivo kázala i erkla je: „tak mocsno szago ete konôple majo.“ „Skoda je szêjati té vonyécse konôple,“ velí Márika. „Neznas, ka gucsís, dête moje. Eta lêpa bêla szrakica, stero na szebi más, je z-konopnoga predíva.“ Márika sze je csüdivala, kakda more z-konopél tak lêpa szrakica bidti, i proszila je mater, kâ bi ji tô povedali. „Vrêdno, bogme, je tô znati, velí mati; pazi tak, povêm ti eti pri konopnoj nyivi.

Eto eti szo cvetécse konôple; té nemajo jâko lêpoga cvêtja: eto betvo je pa szemenszko. Na ednom betvi cvêtje, na drűgom szemen jeszte. Gdare konôple celô gorizrasztéjo, i zrêle do; teda najprvle te cvetécse poszkübéjo vö po betvi; ár sze té ranê dozorijo, potom te szemenszke zvé'zejo je v-prgiscse, gori je posztávijo v-küpe i notri do zémle dobro pokríjejo, da sze szpusztijo. Dobro vgorjene vözmlátijo, szemen poszüsíjo, zcsísztijo i na oli odájo; konôple pa vu vodô pogrozíjo, da méhke grátajo, potom je vözmocsejo, dobro poszüsíjo i oterejo. Vis, eti med zvönêsnyov kô'zov i med betvom jeszte pá drűga kô'za; tá sze po mocsanyi od zvönêsnye kô'ze i betva odlocsi i 'z-nyé de predívo. Gdare szo na trlici zoszêkane konôple mekêse grátale, vö je na roszô razpresztréjo, gde do escse mekêse, i pá je na ténko i méhko oterejo: tô je predívo. Eto potom oglavéjo i od vsze nesznâge ocsísztijo, szpredéjo i szetcséjo, plátno pa szplajájo, zmecsíjo, gorizrê'zejo i zasíjejo. Tak de ti z-konopél lêpa szrakica. 'Z-nyí lepsega plátna sívajo zvöntoga platene lacse, prté, blazine, briszacse, sztôlnyeke itv., z-toga zgrebnêsega pa 'zakle, ponyáve, cape za brίszanye poszôde i hí'zne ôprave.“ itv.

Márika je pazko poszlűsala recsí materé i naszlêdnye je etak erkla: „bogme je doszta dela z-konôplami; ali nevesznejo i trűdi delavcov brezi nájema; ár je radoszt viditi lade i omáre pune lêpoga bêloga gvanta.“

Jeli je vido 'ze steri z-vász, ka vsze sze godí z-konôplami, liki, je tô mati Márike pripovedávala? — Povê nam N..! po rédi, ka vsze szlísi k-tomi deli? —

Pásnik. Eto ednôk, gda szmo na pôle vöhodili szte vidili, gde sze pászéjo krave, telci, birke, szvinyé, konyi

drüga 'zivína. Vidili szte i tô, kâ szo pásnici z-zelénov trávov obraseni. Ka tak i k-csemi szo pásnici? — Pásnici szo z-trávov obraseni presztorje, steri té cíl májo, da sze na nyí cseresz letadní 'zivína paszé. Tô te komaj znali, odked je, kâ tráve neszêjajo, i dönok sze vszáko szprotolêtje obzelení, i csi jo taki 'zivína vszigdar jê, dönok sze ne dojde, csi je vrêmen vugodno. Preci szpoznate toga zrok, csi previdite szprávo tráve.

Tráva koreno glavico má z-stere ténko korenyé raszté, — má szteblo, stero je znôtra prázno, na sztéblovji má kôlenca i bücse. Z-sztebla pri bücsaj dúgo vôszko lísztje raszté. Na vríhi sztebla jeszte komaj videno brnászto cvêticse. Korene glavice travin szo trpécse i niti v-zimszkom mrázi nepreidejo. Preci kak szprotolêsni toplêsi dnévi prídejo, nôve klice 'zenéjo, i obzeleníjo sze. Eden lisztéк za drűgim príde, pod véksim lísztjem je ménse szkrito, i csi je taki ali dolipokoszíjo, ali márha dolivjê, vszigdar nôvo lísztje 'zené, dokecs sze vu zemli bodôcsa korena glavica celô nepokvarí.

T r á v n i k. Na trávniki tráva raszté, med trávov sze vrsení lêpo divje cvêtje. Na trávnikaj záto gájijo trávo, da jo doli pokoszíjo i na szenô poszüsíjo. Szenô pa etak szprávlajo: gdare tráva dozrêli, doli jo pokoszíjo, koseno kosza na redí mecse, redí (eti pri nasz) preci za koszôv raztrôszijo, nakeliko teliko szűho vküppograblájo i v-mále plaszté szkladéjo, ete pá raztrôszijo (v-grumble), ednôk drügô s obrnéjo i domô zvozijo.

Zakâ je nê dobro, szenô mokro vküpe szkládszti? — Záto, ár szpleszníví, zbrigne i márha ga nescse jeszti. Csi je prevecs mokro vküpeszkladéjo, escse sze i vu'zgati zná.

Jeli sze odomíszlite, kâ szmo na nisteri mêsztaj trávnikov i vodô (drage, mocsvare, berecsíno) vidili? — T r á-

vnici szo navékse ravnice (dnike) stere prôti szprotolêtji voda oblejé. Voda pál nihá za szebom i rodne vcsiní trávnike.

Rázlocsek med nyívami i trávnikmi. Nyíve orjéjo, trávnike nê. Nyíve szêjajo, trávnici pa obszebi rodíjo. Nyíve najbole na lüdí, trávnike pa na ’zivíne ’zívisa pôv nücajo. Nyíve na vísisi, trávnici na ní’zisi mêsztaj le’zíjo.

45. §.

L ô g.

Jeli szte ’ze vidili logé (gosztsé)? (Nazávanye na szklen gléda.) Z-koj sztojíjo logôvje? — Kakda sztojí tam drevje, jeli vu rédi, ali neredno? — Jeli je drevje vsze ednáke viszikoszti? — Jeli jeszo i v-logê potí? itv.

Vküpvzétje. Logôvje z-doszta drevja sztojíjo. Vu nyi drevje nesztojí vu rédi, niti ednáko dalecs od endrűgoga, nego neredno i navékse tak nagôszti, da sze vríkovje med szebom doszegűje. Nistero drevje je sztrasno visziko, nistero je pa zakucseno i szlokobászto, za volo máloga presztora (tesznôcse). Vu logê rávno tak, kak vu vesznicaj med hi’zami, potí jeszo. Vu nisteri pűszti dr’zélaj (v-Ameriki) jeszo taksi logôvje, gde nega pôti, i gde je lehko nigdar cslovek nêhodo. Jeszo tak sztári logôvje, kâ od sztvorjenya szvêta mao gori sztojíjo: etaksi sze korni logôvje zovéjo.

Vu nisteri logê rázlocsno drevje zmêszno raszté; vu nisteri sze szamo rasztje (rasztika), vu nisteri navékse bükvi (bükojna), vu nisteri breze (brêzje), vu nisteri borôvje (borovjé), vu nisteri vrbé (vrbovje) itv. nahája. Vu logê rasztécse drevje sze lo’zko (lo’zcsina), nyega szád pa lo’zki szád zové.

Med velkim drevjom logôv jeszte gdete niszi-ko grmôvje, kakti: lêszke, trnine, glog, maline, scsípek i drűgo trnye. Celô gôszte i poprék niszike gosztsé sze gosztsere ali grmôvje zovéjo. Pod vi-szikim drevjom i na prázni mêsztaj logôv rasztéjo jagode, rázlocsno cvêtje, maszlag, grbányi i drűge vnôge dôbi dobre i cseméřne gobe.

Vu veliki logê sze dr'zí skodliva divjácsina, kakti: vucké, leszice, medvedje, divje szvinyé, zá-vci, szrné, jelenje, kacse, küscsarje itv. Vu nyi szto-jíjo ftice, kakti: szlavícski, sztrnábi, koszôvje, vrane, kávke, szrake, divji golôbje, kôvranye, 'zune, vuge, szrakoparje, granforje, skvorci, zlátovranke, szové, detli itv.

Haszek logôv. Logôvje szo lüdém na veliki haszek. Oni dávajo lêsz na cimper, drva, vôgelje, hí'zne szpráve, skéri vértsztva, i drűge náprave; divjácsino na pecsénye i odetel. Oni zdrave vcsiníjo dr'zéle, varjejo prôti mrazi, vrocsíni i szűhocsi.

Rászt. Korenyé rasztja je kuszto, dúgo i mocsno, szteblo i vríkovje visziko. Nűca sze na tra-mé i podszeke pri hramê, ládjaj, mlinê, mosztê, 'zelezni potáj; vnôge skéri, hi'zne oprave itv. sze zgotávlajo 'z-nyega. Dá 'zalod, gubacse, lísztje. Rasztje pocsaszoma raszté, ali v-dobroj zemlê do jezero lêt trpí.

'Zalod i tikev. Eden páver szi je ednôk pod eden veliki rászt dolipocsíno. Nê dalecs od nyega szo velike tikvi le'zale na bilji. Na rászt sze zglednovsi kumesz, etak szi je miszlo: „kak naopacsno delo je eto! grôbo rasztje tak máli 'zalod rodí, málo bilje pa tak velke tikvi. Da bi nad menom sztalô, rasztje bi moglo velke tikvi roditi.“ Komaj je tô miszlo, i z-rasztá nyemi je eden 'zalodek sz-padno na nôsz, i tak ga je vdr'o po nyem, da sze nyemi je

na vríhe krv püsztíla 'z-nyega. „Oh, jasz bedák! szkricsí gori on, da szem jáko nê dobro miszlo, ka szem miszlo! vêm da bi mi meszto 'zaloda êna velka tikev szpádnola na nôsz, cêlo glavô bi mi razmu'zd'zíla.

Kí bo'zi szvêt ogrizáva,
Nê! — on szi nepremisláva,
Kâ szo bo'za dela dobra
I nyí cêla szpráva môdra.

Bôr. Eto je lêpo drêvo; nyega szteblo tak visziko zraszté, kak eden törem, i tak ednáko je, kak szvêcsa, vêke doli viszíjo. (Vucsit. v-obrázki pokázati má), lísztje k-kusztoj iglê glíhno (spic-linye) stero cêlo leto dolineszpádne, escse i v-zími je zeléno. Nücajo ga pri vszáke dôbi zídani i cim-prani hramê, 'zagajo ga na 'zagdile i late, i na drva. Z-szkôrje sze szmola cedí z-stere goszlarje k-goszlam, sôstarje k-csrêvlov sevi i szmolarje na oblêvanye ládj szmolô zgotávlajo. Z-szemena bor-vicsko i vrásztvo szprávlajo. On dá máloj deci tak drágo koledno drêvo. (Toga pri nasz nega vu ná-vadí, záto vucsit. povedati more, vu kom sztoji ono.)

Breza. Tô je lêpo, bêle szkôrje scsapinaso drêvo; nyé vêke szo sibnate, cvêtje gombleci. 'Z-nyé mládoga szteblovjá i kúsi vêk zgotávlajo na lagve obrôcse, z-síbja kose, sztrügárje pa, sztola i kolárje rázlocsno szprávo. 'Z-nyé szkálja 'zg[illegible] k-püksenomi práhi potrêbno vôgelje i farbilo k stampanyi kníg.

Bôr i breza. Eden sereg sôlszki pojbícsov szi je od drevja zgucsávao. Eden 'z-nyí je pítao te drüge: „jeli ne znáte povedati, stero drêvo na szvêti je to najlepse?“ — Te máli Jancsek je vküppocso z-dlanami i gori je szk[illegible]

csae: „to lêpo koledno drêvo: kak lêpo je tô gdare je preszvêtijo, i kak doszta odícsenoga dugoványa prineszé ono máloj deci!“ — „Prav más! prav más!“ szkricsíjo vszi gori, — „koledno drêvo je to najlepse na szvêti.“ „Ka pa, stero je to najgrdêse?“ píta eden drűgi pojbícs. Hitro odgovorí te szprevêden Ferkec: „breza je ta najgrdsa, ár ’z-nyé rê’zejo sôlszke sibe.“ Pojbje szo sze dobro szmejáli ’z-nyega, ár szo znali, kâ je on za volo szprevêdnoszti najvecs síb vdáblao v-sôli i domá.

G o b a. Gobe mokra széncsna mêszta lűbijo, záto v-logê najráj rasztéjo, tak hitro, da cseresz 24. vör puno velkoszt zadobíjo: nemajo ni lísztja, ni cvêtja. Jeszo takse gobe, v-stere dobro priprávlene ogen kresemo. Jeszo jeszti dobre i nêdobre gobe. Ete szo csemérne.

C s e m é r n i n á r a s z i. Vu nisteri logê vu nisziki grmícsi raszté k-csresnyam priglíhno szvetlo csrno grozdjicse, stero sze vucse csresnye ali poprêk maszlag zové. Tô je csemérno. Csemérni nárasz bolezen ’zalôca, gláve i csesztô i szmrt prineszé deci, stera ga jê.

Na vla’zni mêsztaj, okôli máli grmícsov raszté to drôbno pészke grozdjicse, stero je k-ribizki priglíhno i jáko csemérno. Nyega szád je erdécse=csrni, i zlêhka zrok velkoga betega ali szmrti.

O p ô t e n y e. ’Vucsit. szpomínati má escse vecs vu nyega okroglíni nahájanoga csemérnoga nárasza, i naprê dati, kâ je nindri nê szlobodno jeszti taksega száda, steroga prav nepoznamo, zednim pa povedati, kâ je Bôg i etaksi csemérni szád za dobroga cíla sztvôro, ár sze ’z-nyega vrásztvo szprávla.

S z t a n c i l ô g ô v i p ô l. Liki vesznice i varasôvje, tak i logôvje i polá májo szvoje sztance. Imenűjte predevszêm vu logê ’zivovôcse one fticse, stere poznate! — Imenűjte vu logê ’zivôcse one divjácsine, stere poznate szamí, ali szte od drűgi csüli po nyi! — Imenűjte na poláj

’zivôcse fticse! — Imenűjte ztála na poláj, ztála vu logê bodôcse sztvaré! — Imenűjte na vodeni mêsztaj ’zivôcse sztvaré! — — —

Szlavícsek je k-vrábli priglíhni, ali od toga dugsega trűpa ftícsek; nyega pérje je erjávo, i tak nema lêpoga pérja, ali má têm lepsi glász. On je hasznoviti ftícsek, ár preprávla pogübelne csrvé. Pregresí ono dête, stero szlavícska gnezdô razmecse, belice szpotere, mláde szpomorí. Szlavícsek na jészen v-toplêse dr’zele odíde, gde nyemi je Bôg szpodobnêsi sztánek i ’zívis pripravo. Vandrajôcsi fticsov je niscse nêvcsio, i dönok znájo pôt v-dalésne dr’zéle. Gdare nazâprído, goripoíszcsejo szvojo domovino, i szvoja gnêzda. Bôg nyim je dao té nágib.

Ka za szpêvajôcse fticse poznate escse? — Jeli poznate i drűge vandrajôcse fticse? — Stero szo tê? —

Jásztrb med te velke fticse szlísi. Má szlôki klün i na nogáj krepke skramble, i velke perôti. Pérje je odzgora brnászto, pod csrvom pa bêlo. On li z-meszom ’zivé; nesztanoma nasztrêga za golôbmi, szpêvajôcsimi fticsmi, píscsancmi, recsicami, ’zíbkmi, i tá je vnása.

Jeli poznate i drűge zgrablíve fticse? — Stero szo oni? — — —

Vúk. Ete je najpogübelnêsi sztánec logôv. Nyega trűp je priglíhni k-trűpi najvéksega meszárszkoga lovinára, ali od toga je kúsi; brnászto szívo bundo i, kak omelo kosaraszti rép má.

Vudné sze v-gosztsere potégne i szpí, ali rêtkogda po lovini ide. V nocsi sze okôli kláti i porob íscse. Kole szrné, jelene, závce, leszice i poprêk

vszo divjácsino; vdárja na vsze hí'zne sztvaré, escse i nad te najvékse günce i oszmrti ali sztrga je. Naj'zmâhnêsa szo nyemi 'zrêbeta. Csi ga glád 'zené, escse i nad lüdí vdári. Tak parôven je, da k-ednomi máli po dvê, trí ovcé pojê. Nyegov pridűh je oszter, sztvaré na legi goripoíszcse i raztrga. Strasno odűren glász má i tak trôbi, da sze zemla gíble. Gdate sze ji cêle csrêde vküpszprávijo, i mrzía je nyí mu'ziko poszlűsati, gdare ti sztári grozno trôbijo, ti mládi pa lajajo, klivcsejo, cvílijo. Vucké szo veliki vdárec za dr'zéle, i záto sze povszéd preganyajo i preprávlajo, tak da szo z-nisteri dr'zél celô vöfundani.

46. §.

Viszikoszti, niszikoszti, vodé i nistera szkopalina.

Opôtenye. Eti vucsit. na násztaje krajíne gledôcs etaksa pítanya polo'zi pred deco: gde na nasem kotári nyíve jeszo, jeli naidemo tam na líci zemlé prizdignyena mêszta? — Ka pa gde szo trávnici, jeli je tam ní'zese líce zemlé, kak indri? — Jeli má zemla eti i eti edno málo ní'zesoszt? — Jeli jeszte vu toj niszikoszti voda? — Jeli mámo mí i takso vodô, stera tecsé? — Jeli jeszo eti i eti vísesoszti itv.

Vküpvzétje. Gde je zemla kak blanya ednáka, ravnica sze zové (na nasem kotári eti i eti). Gde je zemlé líce ní'zese i edno málo globocsíno má, dolina sze zové (pri nasz eti i eti). Prizdignyenoszt zemlé, csi je nê velika, sze gumila (brêg), gde szo bregôvje nagôszti prizdignyeni, bre'zína, i gde sze brêg v-ednom tekáji vlecsé, gora zové (v-obrázki sze má pokázati). Sztran goré zréberje, zgorányi tál vríh (sztrm), globocsíno med dvema gorama pa dôl (dolíno) zovémo (vu obrázki sze má pokázati).

Jeszo sztojécse, jeszo i tekôcse vodé. Sztojécse netecséjo, nego na meszti sztojíjo; tekôcse nesztanoma tecséjo. Na dolínaj po de’zd’zi ali povôdni le’zécse vodé sze drage, mocsvarje zovéjo, csi sztojécsa voda vöneposzehne, mlake i bereci nasztánejo. Ona mêszta, gde sze voda z-zemlé (navékse z-gôr) vöcedí, vretine, eti okroglíno pa mu’zd’zíno zovémo. Vretine szi grabe kopajo i járci do; gde pa vecs járkov v-edno grabo vküppritecsé, potoci nasztánejo. Z-doszta potokôv do velke vodé (kaksi je Dünaj, Mőra, Dráva itv.). Vsze vodé naszlêdnye vu szvêta vodô, vu môrje tecséjo. Ono grabo, vu steroj voda tecsé, korito, ali posztelo, i nyé najglobsi tál dno vodé zovémo. Vszáka graba vodé dvá bregá má, právoga, lêvoga; te ov, csi sztojécs prôti vodi glédamo, na právo, ete pa na lêvo rokô szpádne. (Vjedinávanye vretin, járkov, potokôv, i véksi vôd vu obrázki.)

Haszek ravníc, dolôv, sztrmcov, bregôv ino gôr.

Po etaksi pítanyaj: steri tál ravníc kotára nasega je vísesi? — Steri pa ní’zesi? — Ka pôvajo etam, ka eti? — Stero szo bre’zna mêszta? — Na sterom kraji szo bregôvje? — itv. sze vküp má vzéti:

Vise le’zécso ravno zemlô nücajo na pôvanye szilja, mokrêse ravnice pa i dolíne na pôvanye krme, rodna bre’zna mêszta na pôvanye vína i száda, nerodne bregé pa na pôvanye leszá.

Na nisteri bregê víno pôvajo: tô szo gorice. Na nisteri jáko lêpa tráva raszté: tê szo pásnici. Nisteri szo z-drevjom obraseni: tô szo logôvje (gosztsé). Nisteri szo celô nerodni: tô szo püsztsáci. Z-nisteri velko kaménye sztojí vö: tô szo pecsíne.

Nisteri vríhe sztálen sznêg pokríva: tô szo plamine. Z-nisteri 'zelezo, zláto, szrebro, med, olôv, szô, vápno kaménye, vôgelno kaménye, 'zveplo, itv. kopajo. Ona mêszta bregôv, gde etakse medine (vucs. povedati má, kâ sze zláto, szrebro, 'zelezo, med itv. tak kak je z-zémle vöszkopajo, z-ednov recsjôv navküp medine zovéjo) i kaménye kopajo, bajce, lüdí pa, kí je kopajo, bajcare zovémo.

Vápni kamen. Vápnoga kaménya tak, kak je z-zémle vöszkopajo, nemorejo za vápno nücati. Ono sze prvle 'ze'zgati more, stero sze potom pogaszí, i pogaseno na mort, zídanye i beljenye nüca (kakda? — tô vucsit. povedati má).

Kakda gaszíjo vápno? — Ka sze szká'ze, gdare na nepogaseno vápno vodô vlejéjo? — Zaka je pogübelno, med gasenyem pôleg vápna sztáti? —

Krájda. Eto tüdi z-gôr kopajo. Ona je bêla, lèhka, krhécsa, lôsa, ne'zmâhna (neszlána), i záto sze na píszanye nüca. Jeszte i erdécsa krájda z-erdécse zemlé (té lasznoszti sze preglédnoti morejo).

Szô. Kaksa je nyé lícojna? — Kôstajte jo, ka za 'zmâh má? — Eto je v-szkledi neszlána voda: jeli má szoli 'zmâh? — Sziplimo v-nyô edno 'zlico zmenyene szoli: jeli sze vzeme na pamet v-nyê szô? — Kama je prisla szô? — Kôstajte jo zdâ : kaksega 'zmâha je? itv.

Názhaj. Lícojna szoli je bêla, gdate (nezmenyena) môdro=bêla, szíva. Szô je krhécsa, razdrobí sze, szoleni 'zmâh má, vu vodi sze raztopí, i szoleni 'zmâh ji dá, raztopí sze i vu hráni i 'zmâhno jo vcsiní. Csi szirôvo meszô szô prehodi, neszkvarí sze (braszkoga i ríbjega meszá szolenye). Szô vu velkom kaményi trgajo z-gôr. — Ka za szoli poznate vecs zvön obcsinszke? —

'Zveplo (Pregléd.) Nyé tüdi z-bregôv kopajo (szkopalina). Gdate je z-drűgim kaményem premêsano. Lícojna nyega je szvetlo-'zúta, oslát mazen. bívoszt krhka. Na ognyi sze zlêhka razpüsztí (raztopí), zlêhka vuzgé i gorí, záto je na vu'zganice nücajo. Lêpi szívi plamén má, i tak osztro szago, da csloveka zaszapi. Nüca sze na pükseni práh, vrásztvo i lagvôv zaparüvanye.

'Zelezo. Tô sze tüdi z-bregôv kopa, premêsano je z-drűgov kopalinov, od stere sze po mocsnom ognyi more odlôcsiti. Csiszto 'zelezo je szvetlo (lescsécse), 'zmetno, i o'zarjeno sze z-hamrícsom razkovati, raztencsiti, vtégnoti dá. 'Zelezo je ta najhasznovitêsa medina, i na nezracsunano vnôga dugoványa sze nüca. Brezi nyega nemoremo bidti.

Med. I té sze z drűgimi medinami premêsani. z-bregôv kopa. On je szvetli (lescsécsi), 'zmeten, vtégiven, 'zúti. Csi sze medena poszôda necsíszto dr'zí, ali kiszila hrána v-nyê sztojí, zeléni gríz jo obszéde, steri je tak cseméren, da lüdí i sztvaré vmorí. Zgotávla sze 'z-nyega poszôda i rázlocsne skéri (kakse?). Z-drűgov medinov premêsan sze na zlêvanye zvonôv, 'zlíc itv. nüca. — — —

Berecsína, járci, potoci, vodé i nyi sztanci. V-berecsínaj, mlakaj itv. ka vsze za sztvaré prebívajo?

'Zabe. Mocsvarni 'záb gláva je kuszta, trűp razplűsztsen, nogé velke, lícojna z-csrno-'zútimi tégmi premêsana. Gdate z-vodé na szűho vözoszkácsejo, i pá nazâ lázijo. 'Zabe znájo na szűhom i vu vodi 'ziveti, i záto sze dvôjega 'zítka sztvaré zovéjo. Navécsar z-vôde vövtégnejo glavé i regetajôcs sztrasno hrabucsijo. Prôti zími sze na dne mocsva-

rov vu kális potégnejo i tam zadrevenêjo notri do toploga szprotolêtja. Mála drôbna jájca vu kalís dèvajo doli, i toplôcsa szunca je le'zé vö. Vu hípi le'zenya szo takse, kak mále ribice, bisztro sze vrséníjo vu vôdi, po nisterom tjédni repícse zgübíjo i nogé nyim rasztéjo. Z-mühámi, misícami, csrvmí itv. 'zivéjo. Krv erdécso, têlo mrzlo májo. Naidejo sze narêtci i vu járki i potokê.

Járci i potoci vkrí'z i po nágibni mêsztaj bisztro tecséjo naime po dolê sze naklücsko vlecséjo nyí grabe. Nyí voda je navékse tak csíszta, da sze piti dá; na nyí bregê dobra tráva i lêpo cvêtje raszté, dosztakrát i drevje, vu steroga szénci sze pôtnik otávi. Vu velkom de'zd'zôvji nateliko naraszté vu nyi voda, da prêk gráb sztôpi vu povôdni, i ravnice oblejé i rodne vcsiní, ali doszta kvára dela na nyívaj, trávnikaj i pásniki. Potoci 'zenéjo kôla mlínov i vlêkov.

Velke vodé pocsaszoma tecséjo med nyívami i trávnikmi, kre veszníc i varasôv. Kak na potokê, tak na eti mosztôvje jeszo, po steri prêkhodijo i vozijo; gdete i po kompi i csúni hodijo prêk. Mosztôvje (naimre 'zelezni) vnôge pêneze po'zérajo. Vékse vodé i sájke ino ládje (vodene szopôtnike) noszijo. One sze, naimre med raztáplanyem sznegá i vu velikom de'zd'zêvji nateliko pozdignejo, da cêle dr'zéle vtonijo i sztrasno velike kvaré vcsiníjo, vesznice i varasé szporűsijo, odneszéjo opüsztíjo. Na szrecso etaksa povôden netrpí dugo; ár voda hitro odtecsé i vu szvoje korito nazâsztôpi.

R i b e. Vu vodáj ribe prebívajo. One szo nê niti z-koszminyem niti z-pérjem, nego z-lűszkami obrasene, stere szo lescsécse. Nemajo nôg, nego

meszto nyí pod scrvom i na répi k-perotam pri-glíhne plavanice májo, z-steri pomocsjôv jáko bisztro plavati znájo vu kaksté velkoj vodi. Z-pod csrvom bodôcsov plavnicov plava, z-repom sze pa ravna. Gda vö na líce vodé prídti scsé, napne mehér, da de le'zêsa; gda pa na dno scsé plavati, vöpotíszne 'z-nyega zrák, i tak de 'zmetnêsa. Ribi je na odühávanye zrák nêpotrêben. Na dvá kraja gláve má po ednoj lűknyi vu sterima splajüte meszá má (vűha), szkôsz po tema tecsé voda, gda jo po-'zéra, i voda ji nihá telko zráka, kelko ji je na odühávanye potrêbno. Ribe li vu vodi morejo 'ziveti, na szűhom nê: nyí hrána z-vodeni csrvôv i máli ríbic sztojí. Plodijo sze z-drôbni jájec, stera toplôcsa szunca le'zé vö. Ríbje meszô je 'zmâhno, i hasznovite sztvaré szo one pri vodáj sztojécsim národom, steri tak z-meszom, kak z-masztjôv dalecs okôli tr'zijo. Ríbicske je z-vlákmi lovíjo, vu môrji pa i sztrêlajo, na falate szêkajo i tak na ládjaj vövozijo.

Ka vsze za ribe i ka vsze za vodene sztvaré poznate escse?

47. §.

Redovajôcsi pregléd dotéc szpoznanoga pôva. Dr'zánye sztvári nárasza i szkopaline.

Szkopaline. Ka szmo pravili, z-koj kopajo szô? vápno kaménye? — itv. Szô, vápno kaménye, 'zelezo, med, zláto itv. poprêk szkopalino zovéjo, ár ta z-zémle kopajo. Imenűjte mi vszáko szkopalino, stero poznate! — Szkopalina je szô, vápni kamen, krájda, 'zveplo itv.

Ka za lasznoszt má szô? — — Ona szoleni 'zmâh mi i vu vodi sze raztopí. Jeli má eto lasznoszt belolêna itv

Vsze one szkopaline, stere sze vu vodi raztopíjo i szoleni 'zmâh májo, szoline zovéjo. — Imenűj mi takse szkopaline, stere poznas!

Ka za lasznoszt má 'zelezo? — — Ka je lescsécse, jáko 'zmetno, i v-ognyi sze raztopí i vtégnoti dá. One szkopaline, stere sze lescsíjo, i 'zmetne szo, vtégnoti sze dájo, i v-ognyi sze raztopíjo, lescsino, i gdare szo z-drűgimi szkopalinami premêsane, medino zovéjo. — Ka za lescsino poznate?

Ka za lasznoszt má 'zveplo? — — — Kâ sze vu'zgé i gorí. Takse szkopaline, stere sze vu'zgéjo i goríjo, sze gorécse zovéjo. Ka za gorécse szkopaline poznate?

Jeli sze krájda, vápni kamen dá z-hamrícsom raztenckati? i jeli sze raztopí v-ognyi? — Takse szkopaline, stere sze nedájo vtégnoti i v-ognyi sze neraztopíjo, sze kaménye zovéjo. Ka za kaménye poznate?

Ka za lasznost má ilojca? — (preglédnenye! — —) Ka sze vu vodi razmocsa, csi poszêhne, trda de, kak kamen (csrepnyena poszôda). Takse szkopaline, stere sze vu vodi razmocsajo i csi poszêhnejo ali zgoríjo do trde, sze zemlé zovéjo. Ka vsze za zemlé poznate?

Ka vsze za szkopaline jeszo tak? — Jeszo szolene, lescsene, gorécse itv.

Nárasz. Z-koj rasztéjablan? — csresnya? — ugorka? — psenica? itv. Odked vlecséjo vlago na 'zívis? — Poprêk taksa têla, stera z-zemlé rasztéjo i z-nyé vlecséjo szvoj 'zívis, nárasz zemlé zovéjo. Imenűj rázlocsen nárasz!

Jeli jablan visziko szteblo má? — Ka pa csresnya? itv. Jeli szamo edno szteblo ide vö 'z-nyé korná? — Jeli visziko szteblo má egris, ribizka, scsípek? — Jeli edno ali vecs szteblovja má? — Takse drevje, steroga sztebla po ednom ido vö z-korenyá, i viszika szo, visziko, takse pa z-steroga korenyá vecs szteblovja raszté vö i krátke vêke má, grmôvje zovéjo. Imenűj visziko drevje! — pa grmôvje!

Zakâ gájijo lüdjé jablani? — grűske? itv. — Ono drevje, stero lüdjé za volo nyega száda gájijo,

sze szadoveno, takse pa, stero vu logê obilno raszté, sze lo'zko zové. Imenűjte rázlocsno szadoveno i lo'zko drevje!

Jeli szo sztebla i vêke drevja trda? — Ka za tále razlôcsimo med szteblovjem i vêkami drevja? (szkôrjo, lêsz, jedro.) Jeli té tále naidemo gori vu szteblovji grâha, vu bétvaj szilja, travíne itv.? — Ka li za táli sze naidejo vu eti? (méhka szkôrja, sztrnyícsni tál.) Jeli szteblo drêva dugo trpí? — Ka pa szlama psenice, grâha, konopél itv? — Taksi nárasz, steroga sztebla szo trda, lesznáta, i dugo trpécsa, drevje, steroga sztebla szo pa méhka i netrpíjo dugo, nego v-onom isztom leti zrasztéjo i preidejo, travíno zovémo.

Imenűj z-vnôge travíne takso, stero na potrebôcso kűny pôvajo! Imenűj travíno szilja, stera sze naimre na 'zívis lűdi pôva! Imenűj mi takso, stero za 'zivíno pôvajo! — Imenűjte takso travíno, stera sze za nyé lêpoga cvêtja volo pôva (travína précimbe)! — Imenűjte takso, z-stere sze vrásztvo zgotávla (vrácsna travína)! — Imenűjte pogübelni nárasz (cseméren nárasz)! — — Imenűjte taksi nárasz, steri nema ni lísztja, ni cvêtja (gobe)! — — Imenűjte taksi nárasz, steri li z-lísztjicsa sztojí (bradinye)!

Vküpvzétje. Jeszte lesznáti, jeszte i travnáti nárasz. Med lesznátim jeszte visziko, jeszte nisziko, na haszek gledôcs pa szadoveno i lo'zko drevje. Med travínami jeszte ôgraden i polszki pôv itv.

Sztvaré. Ka za sztvaré zovémo hí'zne ali krotke sztvaré? — Hí'zne ali krotke sztvaré sze takse zovéjo, za steri 'zívis sze lüdjé szamí szkrbíjo. Stere zovémo divje? — Divje sztvaré one zovémo, stere szi szamé priíszcsejo szvoj 'zívis i na poláj i v-logê prebívajo.

Imenűj hí'zne sztvaré! — Divje! — Na pôli 'zivôcse! — Vu logê bodôcse! — Na szűhom — vu vodi 'zivôcse! — Pod zemlôv 'zivôcse! — Dvôjega 'zítka? — Na drűgi sztvaráj 'zivôcse! — Takse, stere szo z-koszminyem — vunov — pérjem — lűszkami obrasene! — gôlo — stiri

nogé — sészt nôg — oszem nôg — doszta nôg majôcse! — brezi nôg bodôcse!

Imenűjte vűmenne sztvaré! — med têmi zgrablíve! — pre'zívajôcse! — eden pa'zel — dvá pa'zla — stiri pa'zle majôcse! — skramble majôcse!

Imenűj perotnáte sztvaré! — zgrablíve fticse! — szpêvajôcse — plavajôcse! — v-blati rovajôcse — vandrajôcse fticse! — csonte majôcse i nêmajôcse — méhkoga 'zívota — tégivno píszane sztvaré!

Imenűj takse, stere szi z-plűcsami — pa stere szi z-vűhnicov odűhávajo! stere erdécso i toplo — pa stere mrzlo krv májo.

Imenűjte takse, stere 'zíve mláde kotijo — stere z-jájec le'zéjo mláde! — stere meszô — zelenyé — csrvé jêjo.

Vküpvzétje. Jeszo takse sztvaré, stere lüdjé dr'zíjo, i takse, stere sze szamé hránijo: te ove szo hí'zne, ete divje sztvaré. Na sztális gledôcs: jeszo vu vodi, na szűhom, tak vu vodi, kak na szűhom, i na drűgi sztvaráj 'zivôcse sztvaré. Na 'zívis — na odetel itv. gledôcs.

Trí dr'zánya rodníce (natúre.) Jeli je eta tábla od szébe nasztánola, ali jo je sto rédo? — Taksa dugoványa, stera szo lüdjé zgotovili, gotovke, po mestríi naprêposztávlene reje zovémo.

Cslovek précimbne palacse zná zídati; ali jeli bi znao li edno psenicsno zrnicse zgotoviti? — Jeszo na zemli etoj taksa dugoványa, steri cslovek nebi nigdar znao naprêposztaviti, stera je li szam Bôg zmo'zen, kaksi szo: sztvaré, nárasz, i szkopaline. Eta navküp i poprêk dugoványa rodníce zovémo. — — Imenűj dugoványa rodníce, stera k-sztvaram szlísijo! — — Pa taksa stera k-náraszi — — i taksa, stera k-szkopalinam szlísijo! —

Vszáko dugoványe rodníce, ali k-sztvaram, ali k-náraszi, ali k-szkopalinam szlísi. Tô nacsi etak právimo vö: rodnice trí dr'zánya (orszagé) má,

kakti: dr'zánye sztvári, dr'zánye nárasza, dr'zánye szkopalin.

Rodnica.

Csi szprotolêtje príde
Z-zelénim bársonom,
I ôszvetni glász zíde
Po szvêti zbüdjenom;
Csi sze trávnik zakríje
V-ôpravo précimbno
I polé nam odkríje
Pá 'zítka vretino;
Csi sze v-potoki toni
Pá csíszto válovje
I vinszki trsz pá goni
Gingavo popovje:
Kak lêpi je szvêt bo'zi! —
V-práhi klecsécs dűh moj
Pun radoszti polo'zi
Pred Bôga áldov szvoj.

SÉSZTI TEKÁJ.

Nistera znamênya vu kríli rodnice: Néba, vrêmen, Bog.

48. §.

Z r á k.

Ka vsze vídite eti vu vucsevnici? (Deca je imenűje.) Jeszte eti escse nikâ taksega, ka nevídite, pa je dönok eti. — — Li vzemte naprê vase píszke i mahocste szi 'z-nyimi prôti obrázi, etak kak jasz. Jeli obcsűtite, kâ vam niksi hlád ide po lícaj? — Eto nevideno nikâ — je z r á k, sze zrák zové. Ka je tak 'ze to nevideno nikâ, ka eti vu vucsevnici jeszte? — Kaksi je tak zrák? — Z r á k j e n e v i d e n. Ali csi szte ga taki nêvidili, gda szte ga prôti obrázi z-píszkov gonili, jeli, kâ szte ga obcsűtili? — Jeli sze tak dá zrák obcsűtiti? — Z r á k sze o b c s ű t i t i d á.

Dr'zi szi vasz vszaksi pred ocsí szvojo píszko! Jeli morete skôsz nyé viditi? — Glédajte na oblok! jeli je mogôcse szkôsz nyega viditi? — Csi je nyega gla'zojna csíszta, tak lêhko vídimo szkôsz nyega, da nyega rame prázne bidti stímamo. Zrák je rávno takse lasznoszti. Zrák je p r e v i d e n. Ka za trí lasznoszti zráka poznate tak? — Zrák je neviden itd.

(Vucsit. pred decôv nikelikokrát szapo popríme). Dente tak, kak jasz! — Taksega hípa zrák vlecsémo

notri na nôsz i lampe, i pá ga vöpotísznemo, tô z-ednov recsjôv tak právimo, kâ : odüһávamo.

Zaprite szi lampe i nôsz z-rokôv, i mocsno zaprête je dr'zte, dokecs jasz do trê csteti mam! — — Ka szte na pamet vzéli? jeli, kâ szte sze zadüsávali? — Tô je záto, kâ szte nêvlekli notri zráka. Csi nebi mogli zráka (szape) vlêcsti, nebi dugo 'ziveli. Brezi zráka bi nemogôcse bilô 'ziveti tak lüdém, kak sztvaram i náraszi.

Med odüһávanyem niksi lagov zrák ide vö z-nász. Csi tak v-ednoj hi'zi prevecs doszta lűdi jeszte vküp, te 'z-nyí zhájajôcsi lagov zrák pokvarí zrák hi'ze; od pokvarjenoga zráka pa cslovek obete'zati, escse i mrêti zná. Na zdrávje i 'zítek gledôcs je csíszti i friski zrák potrêben. Kakda szi szprávlamo csíszti zrák? (po vetrivanyi hí'z).

Csi v-'zelezni káhlaj mlêko küpí, ali mászt strka po nyi, lagoja szaga ide po zráki. Eta szaga pokvarí zrák, i necsísztoga ga vcsiní. Necsíszti zrák je skodlív i pogübelen.

Necsíszti zrák je v-necsíszto dr'záni vucsenicaj, vu znôvics mortani, mázani i bêljeni, mokri, zaprêti i z-lagovimi drvámi kürjeni hi'zaj, pri szmetáj i mocsvari, v-piovnicaj, gda víno vré, v-zaprêti prázni rêpnicaj, i vu taksi hrambaj, gde mokro odetel szüsíjo (vsza tá sze odvrnôti morejo).

Tak szmo pravili, kâ bi brezi zráka nemogôcse bilô 'ziveti tak lüdém, kak sztvaram i náraszi. Pa lüdjé, sztvaré i náraszke povszéd jeszo na líci zemlé, escse i pod zemlôv i pod vodami. Jeli tak more i zrák povszéd bidti? — Zrák povszéd jeszte, okôlivzeme zemlô, i prehodi nyé szkrivna mêszta i vôd globocsíno.

Eto je eden mehér! pínmo v-nyega zrák i zavé'zmo ga. Zdâ ga vardêvajmo gdekoli notripote'ziti. Jeli, kâ to notripote'zeno meszto vszigdar nikâ pá nazâbrszne? Tô vu mehéri bodôcsi zrák csiní. Zrák je brsznôcsi. Z-bezove pűkse ka brszne vö na nyé konci bodôcsi golombis?

Csi v-'zelezni káhlaj ogen gorí i taksega hípa szopi zateknemo, ali z-etak tálom zrák vözaprémo, ka sze godí? Ogen vgászne. Ogen li vu zráki gorí. Voda záto vgaszí ogen, ár vkrâzapré od nyega zrák. Csi na ogen pêszek szíplemo, i té ga pogaszí, ár vkrâzapré od nyega zrák.

Zaprite vkrâ zrák od vasi vűh z-rokami! (vucsit. nika gúcsavsi.) Jeli csűjete zdâ, kâ jasz gucsim z-vami? — Záto necsűjete, kâ szte zrák vkrâzápreli od vűh vasi. Glász sze po zráki razsürjáva: csi glász scsémo csüti, k-tomi je zrák potrêben. Brezi zráka nebi mogli csüti lűdi, gda gucsíjo, glásza peszmi, fticsov, escse grumlâce nê itv.

Jeli szte 'ze szkűszili, kâ gda szo dveri i obloci odprêti, gdate sze zrák szünyáva vu hi'zo? — Taksega hípa sze zrák gene. Tô gíb zráka zovémo (od toga sze varvati trbê.) Vönê na vedrom je zrák rêtkogda tíhi, navékse sze gíble, ka sze i z-lísztja drevja na pamet dá vzéti. Gíb zráka sze veter zové.

Veter gdate od pônôcsi, gdate od pôdnéva, gdate od zhoda, gdate od záhoda píse. Pônocsni sze szever, pôdnésnyi jüg, zhodni zdôlc, záhodni mrácsnik zové. Tô szo stirje glavni vetri szvêta.

Csi je veter jáko szlab, hlád, csi je pa tak mocsen, kâ pokriv hramôv trga i drevje vöpodéra, szláp sze zové. Csi zrák vu vrtécsi gíb príde i z-szebom neszé práh, lísztje, szmetí, drmo'zjé i drűga lêhka dugoványa: vrtél sze imenűje. Té dosztakrát i lüdí, kaménye i tv. kumesz vu zrák vneszé.

Haszek vetra. On csíszti zrák od skodlívi szpárov, i vonyűe, vküpszprávi i od'zené obláke vu rázlocsne dr'zéle, da 'ziroven de'zd'z neszéjo vszêm krajínam zemlé; na môrjaj 'zené veternicsne ládje, na szűhom pa mlíne; szüsí mokro zemlô, blatne potí, vla'zno szenô, szilje, odetel itv.

Vküvvzétje. Zrák je neviden, obcsűten, pre-

viden: brezi zráka nebi mogli 'ziveti ni lüdjé, ni sztvaré, ni náraszke itv. itv.

49. §.

Nistera navadnêsa znamênya.

Jeli szte gda szkűszili, kâ gda sze voda vu píszkri szegrêje i vré, gôszti szpár ide vö 'z-nyé? — Toplôcsa vodô na szpár premení, steri kumesz vu zrák íde. Jeli vu drevji jeszte vlaga? — Ka pa vu travínaj? — (Vucsit. preglédnoti dá.) — Pa vu cslovecsem têli? — Pa vu sztvaráj? — Pa vu zemli? — — Csi vu tê jeszte vlaga, zagvüsno sze i párijo na toplom. — Ka pa môrje sze pári? — pa vodé? — Stera tak vsze na zemli etoj szo vretine szpára? — Vretine szpára na zemli etoj szo: zemla szama, vodé, môrje, lüdjé, sztvaré, náraszke. Eto párjenye je tak veliko, da sze, pôleg stímanya môdri mo-'zóv, z-ednoga csloveka vszákdén 3.—4., z-ednoga porednoga drêva 30. füntov szpára szpári vö. Premiszliti sze dá z-toga, kâ na zemli bodôcse, vno'zino vodé kak nezracsúnano doszta szpára morejo z-szébe püsztiti vszákdén: i té sztrasno vnôgi szpár vesz kumesz vu zrák ide. Pazte! povedati vam mam, ka sze godí z-nezracsunanim szpárom: potom mi i ví tô pripovedávati máte.

Megla. Szpári zemlé, môrja, vôd, lűdi, sztvári, i náraszov sze kumesz vu zrák pozdignejo. Eti szpári szo dosztakrát tak nídni, da 'ji z-prôsztimi ocsmí viditi moremo. Néba je gdate môdro-szíva; csi sze zrák razmrázi, vu nyem bodôcsi szpár sze vgosztí, i té sze 'ze viditi dá vu zráki. Gosztêsi szpár de 'zmetnêsi i ni'ze sze püsztí doli vu zráki; gdate i vríhe gôr i ravnice obszéde, i megla sze zové, stera je gdate tak gôszta, da na nisteri sztopáj komaj vídimo vu nyê.

Oblák. Vu zgoránym táli zráka bodôcsi gôszti szpár neszéde vszigdar na zemlô doli.

nego tam zgora osztáne vu zráki; i teda sze nezové vecs megla, nego oblák. Med meglôv i oblákom je tak li té rázlocsek, kâ megla szpodi, oblák pa zgora sztojí. Gdare na nébi obláci jeszo, zrák je nê csíszti, stero nakrátci etak právimo: oblácsno je. Obláci szo gdate bêli, gdate szívi, gdate csrni, gdate erdécsi (od trákov szunca.) Nyí obrázka je gdate dúga, gdate okrôgla, gdate törmava, gdate küкláta (vucsit. vsza tá v-obrázki pokázati má).

De'zd'z. Obláci z-ténki vodeni szpárov sztojíjo. Csi sze tê po mrázi prevecs vgosztíjo, kraple (kaple) nasztánejo 'z-nyí, i tak na zemlô dolikáplejo. Tô nakrátci etak právimo: de'zd'z ide.

Csi de'zd'z v-máli kraplicaj káple, právimo: de'zd'z nakraplűje. Csi vu velki kaplaj i bisztro ide, ploha sze zové; csi sze pa vsze vlêva, tak právimo: oblák je szpadno doli.

Haszki i kvári de'zd'za. De'zd'z je velki blagoszlov bo'zi. Náraszke sze li tak vrseníjo, csi je gdate de'zd'z polejé. De'zd'z prineszé vu sztüdence, vretine, járke i potoke vodô; brezi nyega bi vsza tá preszêhnola i 'zítek sztvári v-pogübel szpadno. De'zd'z razhladí vu velikoj vrocsíni zrák, i otávi szvêt bo'zi.

Ali de'zd'z zná i skôditi, csi je prevecs veliki i dúgi, csi neide vu prílicsnom vrêmeni, kakti: v-koszídev, 'zétvo, szejádev, i v-zími. Gdate med de'zd'zom i léd (tocsa) ide, stera vu náraszaj sztrasen kvár dela (prôti steromi sze je li po ogvüsenyi mogôcse varvati).

Rosza. Szlána. Szpár vu zrák ide gori, ali eden tál ga eti szpodi osztáne i vu lêtesnyi hladni nocsáj sze vu kaple vgoszti. Tô sze rosza zové.

Roszô vídimo vu kaplaj na lísztji náraszov. Roszé eden tál goriszpijé nárasz, i z-têm sze hráni; te drűgi tál sze pa po toplôcsi na szpár obrňé. Nocsí szo gdate tak hladne, da szpári, prvle kak bi sze vu nídni kaplaj na roszô obráziti mogli, zmrznejo; i teda právimo: szlána je.

Sznêg. Mraz. V-zími, gdare je vönê mrzlo, v-hi'zi pa toplo, i szpár hi'ze obloke obszéde, szpári na oblokê vu ténki, k-iglam priglíhni 'zilicaj zmrznejo i z-endrűgim vjedínani, obrázko lêpoga cvêtja dobíjo. Rávno tak zmrznejo dosztakrát szpári i vu zráki; poszebne 'zilice sze potom vjedínajo i málo bêlo péлje obrázijo, ino tak doli na zemlô káplejo, stero tak právimo, kà: sznêg ide. Té dosztakrát zemlô tak razmrazi, da je k-csonti priszpodobna.

Haszek sznegá je té, kare de'zd'za. Zvöntoga v-zími gíngave nárasze pokríje i prôti mrazi bráni. Po nyem je nászladno, na szanáj hoditi i voziti. Csi sze pozéblene kotrige i zmr'znyeni lüdjé 'z-nyim ribajo, dosztakrát sze na 'zítek obüdíjo.

Ro'zec. (Od toga vucsit. naimre te gúcsati má gda sze vu rodníci szká'ze). Lêtesnye tople de'zd'zevne dní vídimo, csesztô na nébi edno jáko lêpo príkazen, stero ro'zec zovémo. Szedem lêpi fárb sze dá vu nyem razlôcsiti, kakti: erdécsa. szvetlo='zúta, zeléna, szvetlo=môdra, kmicsno=môdra, i violna. Cêli je taksi, kak pô potácsa ali viszni golobár. Na dvá konca sze tak vídi, kak da bi na tle sztao. Za ro'zcom vszigdar kmicsni oblák vídimo, z-steroga de'zd'z ide. Zôcsi z-ro'zcom na zôcsnoj sztráni nébe lepô szíja szunce. Csi pred szunce oblák sztôpi, lêhne, csi sze razvedrí, pá sze szká'ze ro'zec. Z-toga sze previditi dá. kà

ro'zec z-obláka i tráhov szunca nasztáne. Csi odzaja za ro'zcom bodôcsi kmicsni oblák lêhne i tam de'zd'z hênya, miné i ro'zec, csi taki szunce szíja. Nê je tak k-nasztánenyi ro'zca szamo szunca trák zadoszta, nego je potrêbno, da z-szuncom zôcsi taksi kmicsen oblák sztojí, z-steroga de'zd'z ide.. (Zakâ naimre zaütra i zvecsara nasztanyűje ro'zec.)

Pojbícs i ro'zec.

Eden szú'zen pojbícs je lêpi ro'zec várao na csrnom obláki. „Da je lêpi môszt etam, velí pri szebi, lehko po tom hodijo v-nebésza! Bê'zao bom tá, vêm je li etam za rasztikov, do vécsara bi zlêhka obhodo po nyem nebésza!“ Bisztro je zácsao bê'zati, i 'ze je dalecs bio, gda ga je eden sztári páver pítao: „kama, dête, tak brezi düske, kama?“ — K-ênomi lêpomi nebeszkomi môszti mi je hítiti,“ odgovorí pojbícs i li be'zí. „Norcsek tí! velí sztarec, tô je ro'zec, nyega konec dalecs na môrji pocsíva.“ Dête je nêvervalo sztarci, i li bê'zalo, bê'zalo je po dolê i goráj, dokecs je napô 'zívo vküpnêszpadnolo. Escse je na ro'zci sztao medlôven pogléd, gda je eden drűgi sztarec z-dúgov szêrov bradôv pri nyem sztano i etak erkao:

„Nepohodna je viszína,
Od stere sze tí vlecsés,
Márnoga zdênya püsztína,
Gde isztino naidti scsés.
Zmêsan z-szunca mílim trákom
Zmo'zen szmêh obládnoszti,
Steri z-szkuzécsim oblákom
Lêhne, kak szpár v-nágloszti.“

Sztarec je pod szvojo rokô vzéo pojbícsa i nazâ ga je pelao k-roditelom nyegovim. Csesztô je vido on potom lêpi ro'zec; ali csi je na nyega glédao, vszigdar nyemi je na pamet prislo, kâ je:

Máren líscs i zdênye lűdi
Vsze, ka eti okô vídi,
Nê môszt, steri bi viszíno
Z-márnov zemlôv vküpezvíno.

Zburkanye zráka, blíszk i grumlâca.

Lêtesnye vrôcse dní sze gdate csrni obláci zavr'zejo na kraji nébe, vedno vise i vise idejo, globoko düdnyanye sze csüti dá ôzdalecs, veter nasztáne, steri de vsze véksi. neszé práh, ednôg zdüdnya, z-oblákov ognyeni blíszki vderéjo vö nakrí'z, vlejé sze de'zd'z, blíszkanca i grumlâca vsze krepse düdnya zandrűgim, i gdate sze grozno trêszkanye csüti dá. Tô je zburkanye zráka. Taksega hípa szláp doszta kvára dela na polâ i vu logê; de'zd'z napuni potoke i vu povôdni sze razlejéjo po ravnicaj, varasê i vesznicaj. távneszéjo mocsne mosztê i hi'ze, krmo i szilje; grum dolivdári, tere, vu'ziga, opüsztsáva. Ali po zburkanyi etaksem sze zcsíszti zrák, ponôvi vesz nárasz, otávijo sztvaré i rodnêsa de zemla. Po szmrtnoj nôcsi zorja nôvoga 'zítka!

Ah! velka je natúra
Vu szmêhi, v-cseméri:
Z-ednov rokôv podéra,
Z-drűgov cimpra v-míri
Grum tere, 'zgé, preprávla;
Ali nyega szila
Zíble zemlô i szprávla
Nam lêta vszéla.

Z-na zemli bodôcsi dugovány neidejo szamo szpári, 'znyí sze párijo zvöntoga i drűge nevidne nídne kojne, stere sze z-vodenim szpárom rade vjedinávajo. Eta nídna kojna (preglédnoti sze má vu pecsátnom vôszki ali macsecsem koszminyi). stera sze 'zveplenica zové, z-zemlé goriide vu obláke. i tam sze obszebi vu'ziga, naimre gda sze vecs oblákov vküpevdári, i kak ognyene iszkre vdérja szkôsz

oblákov i lêcse szemta po zráki. Tô je blíszkí. Blíszki sze gdate vu groznom plámni dolivr'zejo na zemlô, i vu vise sztojécsa (gdate i vu najní'zesa) dugoványa vderéjo i vu'zgéjo, ali szpoterejo je. Tô nakrátci tak právimo, kâ: grum vdári.

Liki csi v-edno tégivko motvôz potégnemo i po zráki jo szemtá gonimo nepresztani süm, ali csi pűkso vösztrelímo, mocsen trêszk csűjemo, tak po blíszki mocsen trpécsi glász, po grúmi pa gda dolivdári, grozen rűm naszledűje. Te ov je blíszkance glász, ete pa grumlâca rűm.

Med zburkanyem (vihérom) zráka je nê dobro pod viszikim i szpárnim dugoványem, kakti: pod viszikim drevjom, kopámi, plasztovjom obranbo íszkati, pod rôrom sztánoti, v-kűnyi mocsen ogen nalagati, na hi'zi dveri ali obloke odprête dr'zati, vönê ogen kreszati, bê'zati, tirati itv. Najgvüsnêsa obranba hramôv prôti nyemi je odvrnyács blíszka (pokázan vu obrázki).

50. §.

N é b a.

Vu vucsevnici szo kumesz nász mosztnice, csi szmo v-cérkvi, glob (víszna) cérkvi; csi pa na vedro vöprídemo, edna grozno velka viszína stero nébo zovémo.

Kaksa je lícojna, obrázka, sztan nébe? itv. — Lícojna nébe v-csísztom vrêmeni je szíva (môdra), obrázka k-ednomi vözglôbanomi golombisi priglíhna (glob), stera sze nam ednáko kumesz gláve vszigdar najvísesa bidti, i kakti víszíti (víszna) vídi; odnet sze vszigdar ni'ze pűsztsa, dokecs sze naszlêdnye zemlô vszeokôli doszégnoti nevídi. Jeli nyé krajína uprav doszégne okroglíno zemlé, ali nê, tô reci csüti máte. Hodmo vö na vedro! Jeli, kâ sze tak vídi, kâ krajína nébe pri N... vészi do zémle szégne? Steri vasz

je bio ’ze v-N... vészi? — Jeli szi tam szégno do nébe, ali sze je i tam tak vídila, kak eti? — Kaksté dalecs ido pôtnici, tak szkűszijo, kâ je viszína nébe na ednom meszti tak velika tak okrôgla, i tak sze vídi zemlô doszégnoti, kak na drűgom; tak miszliti szmêmo, kâ na steromkoli meszti zemlé sztánemo, li eden tál nébe vídimo, i té tál sze povszéd glôbni bidti i zemlô doszégnoti vídi.

Krajína nébe sze nam nadale tak vídi, kak eden okrôgli krajni tég, vu sterom mí naszrêdi sztojímo. Geto nas pogléd li tak dalecs szégne, kak ete krajni tég ide; tak sze ete tég na nébi tég ali kraj pogléda zové.

(Nablüzi mo szi od zvezdnáte nébe zgucsávali; pazko poglednite, jeli doszta zvêzd jeszte na nyê, ali nê, vardente, jeli te je mogli precsteti, kelko ji naidete, jeli szo ednáko velke, i jeli uprav jeszte na nébi nikse bêlo znamênye, stero kak eden pantlik ide prêk po nyê.)

Jeli szte poglednoli cseresz nôcsi svezdnato nébo? — Jeli szte jo za précimbno naisli? — Jeli szte vno’zino naisli na nyê zvêzd? itv.

Vküpvzétje. Na viszíni nébe nezracsúnano doszta zvêzd jeszte. Csi brodimo zvezdáto nébo, tak naidemo, kâ sze nistere zvêzde vékse, nistere ménse bidti vídijo; jeszo tak mále, ka je komaj vídimo. tak szo zvêzde rázlocsne velikoszti. Nistere zvêzde sze bli’ze, nistere dale bidti vídijo. Zvêzde od násza uprav vu rázlocsnoj dalecsíni sztojíjo. Gomba, krí’z, törma sze ménsi bidti vídi, kak je uprav, ár je dalecs od nász. Kêm dale je kâ od nász, tém ménse sze bidti vídi. Zvêzde sze tüdi mále bidti vídijo, ali záto, ár szo jáko dalecs od nász. Zvêzde szo doszta vékse, kak sze bidti vídijo. Nistera zvêzda je grozno velika, doszta véksa, kak nasa zemla.

Na nisteri mêsztaj zvêzde brezi vszega réda raztorjene naidemo po líci nébe, na nisterom meszti szo pa celô na kűpi, kakti, prôti szevri sze szedem zvêzd na kűpi bidti vídi, z-steri sze stiri tak vídijo, kak stirje potácske kôl, trí pa kak kôl (szlôki) rúd. (v-obrázki sze pokázati má). Té sze poprêk kôlcsica zovéjo. Na drűgom meszti sze ji eden küp tak vídi, kak gdare sze máli píscsanci okôli materé vküpszprávijo. Tô kokojscsico zovémo (kí v-zôrje gorisztáne, vídi jo). Na viszíni nébe, od zhoda prôti záhodi, sze kak pantlik vlecsé prêk niksi ténki bêli poszvêt, steri cêlo nébo tak okôli vzeme, kak eden podjász, i mlêcsna pôt sze zové. Zvêzde szamo v-nocsi vídimo, vudné nê (za mocsnoga poszvêta szunca volo); ali záto szo dönok li na nébi. Vudné li to lêpo szunce vídimo. Szunce tüdi med ona têla szlísi, stera sze na nébi viditi dájo; tak je i szunce nebeszko têlo, liki i zvêzde.

51. §.

Szunce i vrêmen, mêszec, zemla, Bôg.

Gde ide gori szunce? — Gdare goripríde, li na ednom meszti sztojí, ali sze dale gíble? — Gde sztojí najvise? itv. itv.

Vküpvzétje. Gdare szunce na zhodi goripríde, zcsaszoma sze vsze vise pozdigáva na viszíni nébe, dokecs je na najvísisi sztánek nêprislo. Teda rávno tak, kak sze je pozdigávalo, pá nedovêdno ide doli na zôcsnoj krajíni nébe, dokecs celô nezaide. Ono vrêmen, vu sterom szunce najvise sztojí na nébi, sze pôdné, vu sterom goripríde, ütra, vu sterom doliide, vecsér zové: od ütre do pôdnéva je

predpôdnék, od pôdnéva do vécsara zvecsarek, pred záhodom szunca vecsarnica, po záhodi prvi mrák pred zhodom zorja. (Ka za tále tak má dén? — — Steri tál dnéva zovémo ütro? — vecsér? itv.

V-zôrje malo pred zhodom szunca, nyega míli trák z-nezrecseno lêpim poszvêtom prebe'zíjo líce nébe i oblákov; gdare goripríde, zláte tráke vr'ze na drevje i bre'zíne; obüdí sze glász ftíc, dís cvêtja, peszem orácsa; lüdjé sze radűjejo, kâ je nyihov pá dén, nyihov 'zítek, nyihove opravice pozványa (Vütro sze rano dajte gorizgoniti, glédat lêpo zorjo i míle tráke goriidôcsega szunca, i z-etim versusom je pozdravte:

Rad glédam jasz zorjo,
Gda najprvle na jegnyedôvja vríhke
Ino nyega vêke
Szunce sztrêla zláte tráke,
I cêlo krajíno
Prebe'zí nôvi glász, dís i poszvêt,
I, ka vecs velímo,
Moj je dén, szkrb, moj 'zítka lêpi cvêt.

Zdâ 'ze jasz szam povedati mam, kama de szunce, gdare z-nasega pogléda lêhne; ár ví tô escse neznate.

Kumesz toga drűgoga líca nase zemlé rávno rávno taksa viszína nébe jeszte, kak kumesz etoga, na sterom mí prebívamo. Szunce tak szkoncsáva szvojo pôt (eti escse nemoremo od drűgoga gúcsati, kak od nyega stimanoga gíbanya) i po ovoj viszíni, stere mi nevídimo, i preszvêti zemlô i onim lüdém, kí na drűgom nyé líci sztojíjo, pri nasz je pa te nôcs. Gvüsno je tak, kâ je viszína nébe nê polojna globi, liki sze nam bidti vídi, nego taksa; kak eden

nôtra vôtli golombis, i kâje pôt szunca nê polojna globára, nego cêli okrôgli tég (vu obrázki sze má pokázati), i kâ je na ednom kraji zemlé dén, na drűgom pa nôcs.

Szrêdnyi tál nôcsi sze pônôcs, pred pônôcsjov bodôcsi predpônôcs, po ponôcsi bodôcsii pa popônôcsi zové.

Ponávlana pítanya!

Szunce szvojo (stímano) pôt okôli po viszíni nébe med 24. vörami szkoncsa i dén ino nôcs szprávla. Dén i nôcs sze navküp eden dén zové. Eden dén tak z-24. vör sztojí.

Gdare je opôdné 12. vör, neracsúnamo dale vör do 24., nego pá nazâzacsnemo pri 1-noj i cstémo do 12., gda je 'ze ponôcsi, i tô vöro pônôcsno 12-o, pôdnésnyo pa pôdnésnyo 12-o zovémo. Tak csinímo z-vörami i po pônôcsi ino po pôdnévi.

Ponávlana pítanya. Jeli 24. vör zandrűgim racsúnamo? — Kakda razmis 2. vöri po pônôcsi? — 4. po pôdnévi?

Csi vrêmen edne vöre na dvôje raztálamo, ete csaszek sze pôvöre zové. Csi vrêmen pôvöre pá ná dvôje raztálamo, etiva tála poednom strttál (fertál) vöre zovémo. Stirje strttáli edno vöro vcsiníjo.

Ponávlana pítanya i flíszanya z-pomocsjôv vöre.

Vöre szo escse na ménse tále razdêlili, kakti: na 60. ednáki tálov, z-steri eden sze megnenye (minôta)) zové. Megnenye je tak 60-ti tál vöre. (eti je meszto, da vucsit. deco vu vöre cílavno nücanye grüntno szpela, i vu vör, pôvör, strttálov i minôt z-táble vöre szpoznávanyi flísza.)

Szedem dní vcsiní eden tjeden. Stero szo dnévi tjédna? (Tô je 'ze vise vucseno). Stiri tjedne

eden mêszec zovémo, 12. mêszecov edno leto vcsiní. Iména mêszecov szo: szvecsén, szűsec, máli tráven, velki tráven, riszálscsek, ivánscsek, jakobescsek, mésnyek, mihalscsek, vszeszvétsek, andrêscsek, prozímec. Csi taki v-ednom mêszeci redovno stiri tjedne racsúnajo, dönok 28. dnévov (kelko bi na stiri tjedne szpádnolo) li eden mêszec (szűsec) má; ti drűgi gde 30., gde 31 dnévov.

(Vucsit. z-dnévnika csteti dá iména mêszecov, i poglédnoti, kelko dnévov je vu vszaksem vödjáni. Geto cslovek zlêhka pozábi, vu sterom mêszeci kelko dnévov jeszte, naj vucsit. kakso pômocsno rêcs zmíszli vö i nűcati jo dá, kakti eto: „vima.“ Z-têmi píszkmi zacsnyeni mêszeci 30., ti drűgi pa 31. dnévov májo, li szamo szűsec v-redovnom leti 28., v-présztopnom pa 29. dnévov. Eti sze zednim povedati má i tô, kâ v-obcsinszkom leti 365., v-présztopnom pa, stero vszigdar na strto leto szpádne 366. dní jeszte.)

Ponávlanye flíszanye!

Vu nisteri mêszeci, kakti: v-prozimci, szvecsnê, i szűsci je redovno jáko mrzlo. Té tál leta sze zíma zovẹ. V-málom trávni je redovno 'ze toplêse, i tôplôcsa sze v-velkom trávni i riszálscseki povéksáva. Té trí mêszece je szprotolêtje (prôti leti). V-ivanscseki, jakobescseki i mésnyeki je velika vrocsína. Tô je (pôvno) leto. V-mihálscseki, vszeszvéscseki, andrêscseki sze vrêmen pá na hladno obrné. Tô je jeszén. Leto (obcsinszko) tak stiri tále má: zimô, szprotolêtje, leto, jeszén.

Flíszajôcsa pítanya. Stero szo zimszki itv. mêszeci? — Kelko je tak mêszecov v-ednom táli leta? — itd. itd.

Kratcsisi, dugsi dnévi i nocsí. Vu sterom mêszeci szmo zdâ (v-ivánscseki)? Ob steroj vöri hodi zdâ gori szunce? — Ob kelkoj zahája? — Jeli i okôli kôled rávno

tak rano hodi gori rávno tak keszno zahája? — Jeli tak szunce vszigdar v-ednákom kípi hodi gori i zahája?

Názhaj. Szunce vszáko ütro zíde, i vszáki vecsér zaide, ali nê vszigdar v-ednákom vrêmeni, nego gde ranê, gde kesznê. Gdare szunce rano zíde, keszno zaide; i tak szo dnévi dúgi, nocsí pa krátke. Gdare keszno zíde, rano zaide; i tak szo dnévi krátki, nocsí pa dúge: pa kêm dugsi szo dnévi, têm kratcsise szo nocsí, kêm kratcsisi szo dnévi, têm dugse szo nocsí.

Goridánye na flíszanye. Odprimo gori dnévnik! Dnesz je 23-ti dén iváncseka. Pôleg dnévnika zdâ szunce ob 4. vöri zíde (minôte nêtrbê racsúnati), ob 8-moj zaide. Kelko vör dúgi je tak dén? — Ka pa nôcs? — Prozimca 25-ga dnéva (na koledno) zíde szunce ob 8-moj, zaide ob 4-toj vöri. Kelko vör dúgi je tak dén, kelko nôcs? — Vidmo 21-ti dén máloga trávna! — 23-ti mihálscseka! — — Najkratsisi je dén 21-toga prozimca, najdugsi 23-toga ivánscseka, prôttomi je najkratcsisa nôcs 23-toga ivánscseka, najdugsa 21-toga prozimca. Ali 21 toga máloga trávna i 24-toga mihálscseka szo dnévi i nocsí edne dú'zave. Teva dnéva je glíha dnévanôcsi.

Od 21-ga ivánscseka do 21-ga prozimca szunce nesztanoma odhája z-szvojega viszikoga hôda prôti pôdnévi, nyega sztánek, de vszigdar ní'zesi, i geto sze vu szvojem be'záji vu vsze ménsoj okroglíni vídi gíbati, dnévi do vsze kratsisi, nocsí pa vsze dugse. Od 21-ga prozimca do 21-ga ivánscseka nesztanoma vise ide prôti nam, i geto sze vszigdar vékso i vékso okroglíno vídi prebê'zati, tak do dnévi vsze dugsi, nocsí pa vsze kratcsise.

Szunca obrázka, dalecsína, velkoszt i haszek. Szunce sze, kak tanyêr okrôglo bidti vídi, ali pôleg stímanya môdri, je kak jajce okrôglo, li za volo dalecsíne sze pogacsaszto bidti vídi. Ono je od nász tak dalecs, da csi bi 'z-nyega eden stükni

golombis vösztrêlili i té bi z-ednákov bisztrosztjí... leto, li. 25. lêt bi prisao do zémle, i tak velko ... da kí bi je obhoditi steo, vszákdén bi deszét m... zemlé mogao idti, i dönok bi li 160. lêt prisao okôli nyega.

Szunce je vretina szvetloszti i toplôcse. Ono sze nigdar nepozdigne tak visziko na nébi, kâ bi nam zráven doli na temen gláve szíjalo, nego gde k-etoj viszíni bli'ze, gde od nyé dale be'zí po szvojoj pôti, tak da, liki szmo 'ze vidili, pô leta vszigdar bli'ze ide k-vríhi temena, pô leta pa vsze dale vkrâ od nyega. I nyega tráhi nasz tak vszigdar od edne sztráni doszegűjejo. Tak szkűszimo, kâ v-zími, gdare szunce jáko prísztranno sztrêla szvoje tráke, nyega toplôcsa malo môcsi má; prôttomi v-leti, gda tráke viszécs püsztsa doli, eti vszigdar vékso môcs szka'zűjejo: tak kêm bole viszécs káplejo tráki ... zemlô, têm véksa je toplôcsa, i kêm bole le'zéc... ménsa je nyí toplôcsa. Z-toga sze razmiti dá, zak... je zránya i na vécsar hladnê, kak okôli pôdnéva... Rávno od toga rázlocsnoga sztána trákov szunc... zhája i toplína, ali mraz stiraj tálov leta, in... nyega rázlocsek.

Vu zími, gda je mrzlo, vodé z-ledom posztánejo, drevje lísztje zgübí, nisteri náraszke preidejo, nistere sztvaré szpíjo, malo kâ vönemerjé rodníca.

Na szprotolêtje, gda toplêsi dnévi prído, travíne obzeleníjo drevje goniti zácsa, popovjé, cvêtje szpüsztsáva, cseresz zíme szpajôcse sztvaré sze prebüdíjo, rodníca sze ponôvi, na nôvi 'zítek obüdí.

Cseresz leta sze od toplíne szilje i lêtesnyi... szád dozorí, sztvaré pa naidejo szvoj 'zívis.

Na jészen sze dozori jeszenszki szád; ali kak adnê gratűje, lísztje z-drevja káple, travíne premêdlêjo, povêhnejo vandrajôcse ftice odletíjo, nistere sztvaré sze na zimszki szen vu szvoje lűknye zoszelijo.

Sto je dao szunci o'zivávajôcso i szegrêvajôcso môcs? — komi szmo dú'zni tô hváliti?

(Dicsécse peszmi!)

Mêszec. Gde ma mêszec szvoj sztánek? — Kaksi je nyegov poszvêt? — Kaksa je nyegova obrázka? — Gda szamo sze dá viditi na nébi? — Jeli ga je i v-nocsi vszigdar mogôcse viditi? — Ka za szlű'zbo nam szpunyáva?

Vküpvzétje. Kak szunce, tak i mêszec na nébi má szvoj sztánek med zvêzdami; tak je i mêszec nebeszko têlo. Nyega poszvêt je blêdi, gingav, ak da i z-prôsztimi ocsmí zlêhka v-nyega glédamo. ka je k-tanyêri priglíhni. Redovno sze v-nocsi vídi nébi med zvêzdami: csi szunce zíde, mêszec am lêhne z-ôcsi; escse i v-nocsi ga nevídimo vszigar. Z-szvojim tíhim mílim poszvêtom prijétno zlű'zi lüdém, cseresz nôcsi je meszto szunca, poszêt razsűrjáva po temnom líci zemlé i z-têm táom nocsí nászladne vcsiní. Nyega szka'züvanye neredovno: gdate niti nezaide celô szunce, i on ze 'ze viditi dá na nébi, gdate li okôli pônôcsi zíde date sze cêlo nôcs nedá viditi, gdate je pa cêlo ôcs na nébi. I nyega zahájanye je neredovno: date pred pônocsjôv, gdate po pônôcsi zaide. Preenyáva i nyega poszvêt: vcsászi sze celô nedá iditi, i teda sze mladanics zové; na trétji dén sze e vu obrázki szrpá szká'ze; na tjeden dní po mlaanicsi nateliko naraszté, da sze kak pô potácsa u punoj szvetloszti viditi dá, i te sze prvi strttál

zové. Pá na tjeden od toga hípa sze 'ze kak cêli potács szká'ze, i pun sze zové. Od têmao zácsa dolijemati, i pá sze vu pô potácsa obrázki szka'zűje, i te sze szlêdnyi strttál, ali sztarics zové. Na tjedendní pá lêhne nyega poszvêt, i naszlédűje nôvi mladanics. Od ednoga mladanicsa do drűgoga 29. i pô dnévov miné, i od toga zhája imé ednoga mêszeca. (Vsza tá vucsit. z-dnévnika pokázati má.)

Mêszec je obszebi kmicsno nebeszko têlo, poszvêt szvoj od szunca vdábla, pogacsaszti i máli sze bidti vídi; ali tô 'ze známo, ka je okrôglo i velko nebeszko têlo, i dönok je nê tak veliki, kak nasa zemla, — od ete je stirikrát, od szunca pa stirisztôkrát ménsi. Kâ sze mêszec vu velikoj globlini nébe gible, tô z-prôsztimi ocsmí viditi moremo.

Zemla. Liki szunce, mêszec ino zvêzde, tak i nasa zemla obszebi sztojí vu velikoj globlíni nébe. Nasa zemla je tüdi nebeszko têlo, i toti obszebi temno nebeszko têlo, rávno tak kak mêszec, i od szunca vdábla szvetloszt, liki tô vszákdén szkűsziti moremo. Nyé obrázka je okrôgla, kak mêszeca, i tak velka je, da csi bi jo z-ednov 'znyôrov okôli opaszati mogli, tá 'znyôra bi 5400 míl dúga bíla. Liki sze szunce i mêszec gíbleta vu globlíni nébe, tak sze gíble i nasa zemla: vszáko 24-o vöro sze obrné ednôk kak kolô, okôli náredi szvoje: zvöntoga edno veliko pôt vcsiní okôli szunca, stero vu 365. i ednom strttáli dnéva (v-ednom leti) dokoncsa. Mí etoga nyé gíbanya toti nevzememo na pamet, ár je na nyê sztojécsim tô nêdáno; ali csi sze tak velika nebeszka têla, kak je mêszec i zvêzde, gíblejo, nemamo sze csüdivati, csi sze i nasa zemla, kak nebeszko têlo, obrácsa.

Csüdnêse sze bidti tô vídi, ka zdâ praviti mam, leprâ: kâ szunce na meszti sztojí, geto sze prôttomi tak vídi, kâ ono edno veliko pôt prebe'zi na nébi vu tekáji vszáki 24. vör, Eto gíbanye szunca je li stímano i nê právo: tak neprávimo prav, kâ je szunce goriprislo ali dolizaislo, ár ono neide; tô li pôleg návade tak právimo, ár szo zdávnye uprav tak stimali, kâ sze szunce obrácsa okôli zemlé, nê zemla okôli szunca. Doszta escse te sze mogli ví vcsiti, dokecs te eta dugoványa zapopádnoti szpodobni. Zadoszta vam je, zdâ li tô znati, kâ nasa zemla edno veliko pôt prebe'zí, stero v-365¼ dní dokoncsa okôli szunca, i vu tom csaszi sze 365. krát obrné, kak kolô okôli náredi szvoje, i tô je zrok dnéva i nôcsi, nyé be'záj pa neednáki dnévov i nôcsi i stiraj tálov leta.

Bôg. Szunce, mêszec, zvêzde, eto zemlô i poprêk vsze, ka sze na eti, zvön Bogá naide, szvêt zovémo.

Jeli more li eden sztolec, edno ftícske gnezdô od szamoga szébe nasztánoti? — têm bole, jeli bi ete veliki szvêt mogao nasztánoti szam obszebi? — Ete szvêt nebi mogao obszebi nasztánoti: szvêt ete je Bôg sztvôro po vszamogôcsoj zmo'znoszti szvojoj. Bôg je sztvoritel szvêta. Nê pa szamo sztvôro je Bôg szvêt ete, — on ga i zdr'záva. Bôg je zdr'zitel szvêta.

Brodmo on lêpi réd steroga vu szvêti naidemo! Zemla sze vu tekáji 24. vör ednôk obrné, szunce preszvêti i szegrêje nyé prôti nyemi obrnyeno sztran, i tak bode dén i nôcs. Zemla obhodi okroglíno szunca, i tak bodo kratsisi i dugsi dnévi ino stirje táli leta: zíma, szprotolêtje, leto i jeszén. V-zími rodníca pocsíva, szprotolêtje jo na nôvi 'zitek obüdí, leto i jeszén dozori pôv zemlé lüdém i sztvaram na 'zívis.

Szpár kumesz vu zrák ide, z-toga do obláci,

z-oblákov pa de'zd'z na otáv zemlé. De'zd'z rodno vcsiní zemlô, tak da vu nyé kríli vsze obrodí, ka lüdjé i sztvaré potrebűjejo.

Z-'zalôdca zemlé vretine cüríjo, z-vretin do járci, potoci, i velke tekôcse vodé, stere vsze naszlêdnye vu môrje tecséjo. Môrje sze pári, z-szpárov do pa obláci, z-oblákov de'zd'z, i tak môrje nazâdá zemli, ka nyemi je ona dála.

Mêszec sze vu gvüsnom vrêmeni szká'ze na nébi, prebe'zí szvojo pôt, preszvêti cseresz nôcsi zemlô tam, kama tráhi szunca neszégnejo. Nezracsúnane zvêzde idejo po szvoji sztezaj, tak da nigdar nevdári edna z-drűgov vküp.

Vu velikom szvêti bodôcsi ete csüdavrêden lêpi réd nasz na toga szpoznanye pelati more, kâ je Bôg ete szvêt z-nezrecsenov modrôsztjov sztvôro i zdr'záva.

Bôg je zemlô sztvôro, na steroj bi lüdjé prebívali, okôli jo je vzéo z-zrákom, vu sterom bi 'ziveli, vlêjao je vu zemlô 'zirovno môcs, da bi nyim potrêben 'zívis noszila. Sztvôro je sztvaré, nárasze, nyim na jêsztvino i oblácsanye. Píhno je v-csloveka rázumen dűh, da bi vsze dobrôte rodníce na haszek znao obrnôti i pogübel odrinôti, goszpôda ga je vcsíno ete zemlé i na nyé bodôcsi vsze dugovány. Vsze tô nasz na toga zahválno szpoznanye pela, kâ je Bôg míli, lübeznívi ocsa nas, mi pa nyegova lübléna deca.

Csi je Bôg lübeznivi ocsa nas, mí kak nyegova deca, szmo nyemi lübézen, hválo, pokornoszt i vüpazen du'zni prika'züvati. I tô nyemi vszi do ednoga z-gotovov vrêlosztjov radi prika'zűjemo vu molenyi nyegovoga sz. iména, vu podányi nyego-

vomi szkoncsanyi i vu postüvanyi nyegove sz. vôlé ino právde. I vu tom obcsütênyi sze k-nyemi gori-pozdignemo vu dühi i etak govorímo:

Verjemo te, velki Bôg,
Dícsen goszpôd szvêta!
V-tebi sze vüpamo, Bôg,
Míli ocsa trôsta!
Tebé szmêmo lűbiti
Z-nágiba vrêloga;
Ár szi tí lűbéznoszti
Najcsisztêsa zorja.

Zdr'zétek.

Trétji tekáj.

Hi'za roditelov, hí'zne sztvaré, domácsi 'zítek.

Strti tekáj.

Vész, vescsanje, veski 'zítek.

Péti tekáj.

Vész i nyé kotár z-predhodécsim szpoznanyem szpísza zemlé itv.

Szészti tekáj.

Nistera znamênya vu kríli rodníce. Néba, vrêmen, Bô

